

500

525/XVII.

A NYIREGYHÁZI ÁG. HITV. EVANG.

FÖGYMNASIUM

XXXI-dik

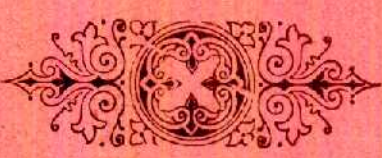
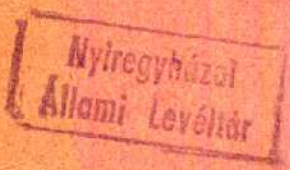
ÉRTESITŐJE

AZ 1894—95-ik ISKOLAI ÉVRŐL.

KÖZLI:

MARTINYI JÓZSEF,
IGAZGATÓ.

NYIREGYHÁZA

NYOMATOTT JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1895.

A NYIREGYHÁZI ÁG. HITV. EVANG.

FÖGYMNASIUM

XXXI-dik

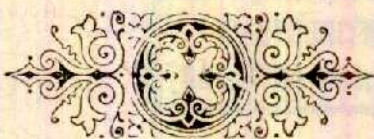
É R T E S I T Ő J E

AZ 1894—95-ik ISKOLAI ÉVRŐL.

KÖZLI:

MARTINYI JÓZSEF,
IGAZGATÓ.

NYIREGYHÁZA

NYOMATOTT JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1895.

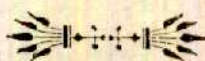

A főgymnasium története.

Gróf Csáky Albin mint vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister még 1893. július hó 21-kén 31.805. sz. a. kelt körrendeletében azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy az 1896-dik évi országos kiállítás az ország közművelődési állapotát nemcsak a jelenben, hanem a mult fejlődés folyamatában is hivatva lesz feltüntetni. Ennek következtében gondoskodnunk kell, — úgy mond, — hogy középiskoláinkat is, melyeknek a mult századok culturájában oly nagy részök volt, a rendelkezésünkre álló források szakszerű és lehetőleg rendszeres feldolgozása alapján elmúlt munkásságukban bemutassuk.

Felhivta e végből az egyes iskolákat, hogy tegyék meg a szükséges intézkedéseket, hogy e munka foganatba vétessék és a dolgozat az 1895. évi értesítőben, esetleg külön kiadásban megjelenhessen.

Az autonóm felekezeti főhatóság, és magok az iskolát fenntartó testületek is helyesnek tartván a ministernek intentióit, az ügy nagy fontosságára való tekintettel saját hatáskörükben szintén megtették a kellő intézkedéseket; ez intézkedések iskolánkra vonatkozó végeredménye az alább olvasható dolgozat, mely dolgozatnak alapjául azon történeti vázlat szolgált, melyet a ft. *Czékus István* tiszakerületi superintendens által az 1878-ik évi június hó 19-én és 20-án eszközölt canonica visitatio alkalmával irtam s melyet teljesen hitelesnek maga a korbéli iskolai tanács is elfogadott.

A.

A professori iskola.

Bevezetés.

Az a nyiregyházi ág h. ev. egyház, melynek Szarvasról s Békés vármegye más községeiből ide települt hivei 1753-ban még nádból épített oratoriumban imádták istenüket, de mely oratoriumot a tokaji plebános, s még inkább az egri püspöknek Barkóczy Ferencz bárónak türelmetlensége és szorgalmazása folytán a helytartó tanácsnak rendeletére már a következő évben magok a hivek megsemmisíteni tartoztak; az a nyiregyházi ág. h. ev. egyház, melynek első papja Vandlik Márton 1754-ben nemcsak Nyiregyházáról, de egész Szabolcsvármegye területéről kitiltatott s a lutheránus hivek a helybeli helvét hitvallási lelkész szolgálatát voltak kénytelenek igénybe venni vallásos cselekvényeiknél ugyancsak Barkóczy báró püspök akaratának s törekvéseinek ellenére, a ki azt követelte, hogy a nyiregyházi ág. h. ev. hivek az orosi rkath. plebános lelki gondozása alá kényszeríttessenek; az a nyiregyházi ág. h. ev. egyház, mely 1756-ban a húsvéti ünnepet nagylelkű földesurának Károlyi Ferencz grófnak közbenjárása folytán a Debreczenből visszahivatott Vandlik Márton lelkész közreműködése mellett csupán az uraság csúriben ülhetette meg; az a nyiregyházi ág. h. ev. egyház, melynek papját a helytartó tanács 1768-ban újból eltiltja a papi szolgálatoktól, s a hiveket a rkath. papnak kiszolgáltatandó stola fizetésére kötelezi, mely miatt a hivek méltó elkeseredésükben új otthonukat, Nyiregyházát, odahagyni szándékoznak, hogy Szerém megyébe költözzenek; az a nyiregyházi ág. h. ev. egyház, mely a II. József által 1781-ben kiadott türelmi rendelet alapján szabadult meg a zaklatásoktól s tehette le, nagy lelkesedés között, 1784. évi márczius hó 24-kén templomának alapkövét; az a nyiregyházi ág. h. ev. egyház, mely a múlt század vége felé már ötven évvel a település után

a tiszai egyházkerületnek számra nézve legnagyobb és leg-erősebb egyháza volt: elég korán gondolkodott arról, hogy egyenlő lépést tartva a protestans előbbkelő egyházakkal, oly iskolát állítson fel és szervezzen városunkban, melyben a serdültebb ifjuság tiszta, józan, protestáns szellemben nevelve, alapját vethette meg a magasabb, a tudományos kiképeztetésnek.

A protestans elvekhez való hűség, a magyar hazafias szellem ápolása, az elsőrendű egyházakkal való nemes verseny kifolyása azon emlékezetre méltó szándék és intézkedés, melynek részletei az ugynevezett „professori iskola“ felállítására vonatkozó egyházi határozatban foglaltatnak. E határozat 1806. évi augusztus hó 20-dikát viseli magán keletül. Ugyanis az említett napon tartott egyház-tanácsülés tanácskozásának legnevezetesebb tárgyát egy „főbb iskola“ felállításának mikéntje, kérdése képezte, mely kérdésre a protestans buzgóság, áldozatkészség még a mondott napon tartott gyűlésben megadta a feleletet, a mennyiben a tanácskozás tartama alatt 3500 forintot irtak alá egyházunk hivei a tervbe vett, a czélul kitűzött tanintézet alapjául. Az első adakozók, alapítók között különösen említendőek: Sexty András 100, Gráf András 100, Kovács András 100, Barta József 100, Markus Balázs 100, Bogár Tamás 100, Sulyán József 100, Dióssy József 100, Benkő István 100, Dióssy János 60, Reguly Gábor 50, Tresztyenszky Mihály 50, Koska Dániel 50, Nalevanko Mihály 50, Pozsonyi György 50, Kovács Mihály 50, Peskó József 50, Benedikti Dániel 50, Szmoljár Mihály 100, Pápai András 100, Leonda Pál 100 forinttal.

A professori iskola alapítási ideje.

A professori iskola alapítói.

Az 1806-dik év augusztus 20-dika tehát gymnasiumunk alapításának napja.

Egyházunknak 3500 forint állván a felállítandó „magasabb“ iskola létesítése czéljából rendelkezésre, nemes Dióssy Tamástól 500 forinton egy házhelyet vett a nagydebreczeni utcában (ma Iskola-utca 12. szám), mely telken az egyház 1807. februárius 13-kán le is tette alapkövét az iskolai épületnek, hogy azt még ez évben felállíttassa, mi-

A profes- után a ns. Sexty András mérnök által készített tervet az
sori iskola egyházközség már megelőzőleg elfogadta. Az iskolai épület,
építése. a mint az az egyházi levéltár II. kötetében 192. sz. a.
eredetiben csatolt tervből látható, emeletesre volt tervezve
két bejárattal az utcáról, két szárny épülettel professori
lakásokul. A tervnek azonban csak alsó „tractusa“ a föld-
szinti rész, az is csonkán épült fel; állott pedig ez két
tanteremből, három szoba, konyha kamarából a professor
számára. Hossza az épületnek 13 ölet tett ki; szélessége
5 öl; 1½ magas. Az épülethez megkivántató anyagszálli-
tást a hivek önként és díj nélkül teljesítették s Gráf And-
rás, minthogy fuvar nem adhatott, 50 forintot fizetett; ha-
sonlóan Mányik Péter, ki 10 forinttal váltá meg a közügy
iránt táplált jóindulatból származó kötelességét.

Az iskolát Peczinval József kőműves mester építette,
a ki ezen munkájáért az egyháztól 400 frtot és két köből
gabonát kapott. Mert az iskolai épület csak a következő év
elteltével épült fel, az egyház addig iskolai helyiségül a
nagykállai utcán levő Fitkonidesz-féle, ma a Kralovánszky
család tulajdonát képező házat bérelte ki évi 50 forintért.

Az első Az 1806. aug. 20-án tartott egyházi gyűlés a meghi-
professori vandó professor kötelezettségét és javadalmait is szabályozta.
vocator. A mennyiben pedig a professor részére ekkor kiállított
meghívólevél, *vocator*, nemcsak a professor kötelességeit
tartalmazza és javadalmait biztosítja, de tiszta képet nyújt
arra nézve is, hogy micsoda iskolát óhajtottak szervezni
professori iskolának nevezett tanintézetük által elődeink,
közöljük szóról-szóra a meghívandó professor vocatorát,
azon szövegben, a melyben azt az első professornak át-
szolgáltatták.

Tiszteletes Tudós Úr! A legfőbb valóságnak a szent egyházra
mindenkor olly atyai gondja van, hogy azt a sok viszontagságok
közt nem csak fentartja, de csudálandókép még akkor is, midőn nem
reménylhetnők, segíti és gyarapítja. Illy isteni gondviselésnek és
menyei kegyelemnek jelenségeit mi tapasztaljuk leginkább. Mert
ott, hol ezelőtt soha sem létezett Evang. Ekklesia, nem csak lakunk,
de rövid idő alatt olly annyira megnépesedtünk, hogy méltán a
menyei gondviselés csudájának tartathatunk, a mit mi hálás szívekkel

elismerünk. De mennél inkább tiszteljük a velünk közlött menyei
jótéteményt, annál elevenebben érezzük abeli kötelességünket, misze-
rint ezen Egyház javát 's így Isten dicsőségét is mindinkább ter-
jesszük. Az most ami szándékunk, midőn oskoláink nagyszámu ifju-
sága s ennek istenes neveltetése iránt abban egyeztünk meg, hogy
oskolai intézeteink jelen állapotját feljebb emeljük, 's az által sze-
retett gyermekeinknek utat nyissunk nagyobb tökéletesedésre. Illy
kegyes szándékunknak szerentsés létesítése tekintetéből el tökéltük
magunkat kimiveit, kegyes életű és szép ismeretekkel kitűnő férjfiut
olly végre meghívni, hogy azt, a mit igaz szívekkel ohajtunk, velünk
egyet értve fogadja el, de rajta építsen is és építve igazgasson 's
ezen istennek és az ő szent egyházának kedves munkát mindenkép
elősegítse. Illy férjfiut pedig az isteni gondviselés minékünk Tiszt.
Uraságodban jelelt ki, mi is tehát egyakarattal ezen hivatalt Tisz-
teletességednek ajánljuk azon reményben, hogy T. U. oskola iránti
ismeretes buzgalmánál fogvást ezen felsőbb oskolánkban olly sze-
rentsés sikerrel fog munkálkodni, miszerint az e tájékon, rövid idő
alatt hirre kapjon. E szerint nints egyéb hátra, mint hogy ezen
meghívó levél által T. Urat ezen hivatalra ünnepélyesen megkérjük,
a mint tetteleg is ezennel oskola igazgatóul és első oktatóul meg-
hívjuk. De egyszersmind ohajtásunkat is e részben T. Ur előtt nyil-
vánítani akartuk: Mindenek előtt T. Urnak tisztében fog állani, ezen
oskolát az Ekk. Felügyelőségével 's Lelkészeivel együtt ugy meg-
alapítani, hogy ne csak fenálljon, de gyarapodjék s virágozhasson
is, minél fogva reményljük, hogy valami csak annak javára célzand,
akar üdvös törvények, akar hasznos rend, mindazt T. Ur bizonyosan
valósítandja. Igy rendeztetvén el az oskola, másik fő kívánságunk az,
hogy az ifjuság szívébe igaz vallásbeli ismeretek cseppegtessenek és
igy tartozni fog az orthodoxa Theológiát, a mi Evang. Theolo-
giánkba még eddig be nem vett minden előitéletek elmellőzésével
ugy adni elő, hogy Ekklesiánkban, mely az eredeti hithez szoro-
san ragaszkodik, senki meg ne botránkozzék, legkisebb gyanu se
gerjesztessék. Főleg azt ohajtjuk, hogy oskolai ifjuságunk igaz ke-
reszt. erkölcsre mind parancsolatok, mind szép példa adás által ugy
vezetessék, hogy igaz vallás ismerete és erkölcsi szép szerénysége
mindenekben kitűnjék. A többi tanulmányokra pedig aként fordít-
tassék gond, amint azt az idő szelleme és T. Úr bölts belátása
fogja javallani, de a honi nyelv gyakorlását és tanítását mindenek
felett kívánjuk. Mig Rhetorok és Syntaxisták elegendő számmal
nem lesznek, addig a Grammatica tanítása is T. Urra bizatik; az
alsóbb oskolai osztályok igazgatását is, nem rekesztvén ki a helyb.
Lelkészek, mint természetes oskolafelügyelők befolyását, a T. Urnak
ajánljuk. Több efélék is időjártával adódhatnak elő, miket ezen

intézet java fog kívánni, mi mindenre, a mi jó, hasznos, szükséges, hajlandóknak bizonyítandjuk magunkat. Hogy pedig T. Ur lássa, mennyire gondoskodtunk becsületes élelme és megjutalmazásáról, ezennel ajánlunk a T. Urnak évi fizetésül: 1. Kész pénzben 350 Pf. 50. Pf. tűzifa és szalmára, s így 400 Pf. — 2. a termékekben évenként 6 köböl gabonát és 2 köb. tiszta buzát. — 3. a tanítási díj egészen a T. Uré lesz, a vidéki nemesek fiaitól évnegyedenként egy Pf. a helybeliektől 40 kr, a szegényebbek T. Ur kegyességére bizatvák. — 4. A mi a beírás és oskolai bizonyítvány, nem különben a névnap ajándék díjat illeti, ez is egészen és egyedül a T. Uré leend. 5. ehez járul szabad és kéjelmes lak. Ezek után T. Urat kérjük, hogy ezen intézkedésünk célját 's gyümölcseit, mellyeket T. Ur nálunk teremhet, méltó figyelembe vévén ezen meghívásunkat elfogadni sziveskedjék. Költ Kassán, sept. 5. 1806. eszt. Nagy Sámuel, Nyiregyházi lelkész, Mányik Péter mint a Nyiregyházi Ev. Ekklezsiának ezen professor meghívására felhatalmazott küldöttje.

Szabályoztatván az egyház, az előljáróság és a professor közötti viszony, meghivatni határozottatott Farkas András rozsnyói oktató, kihez az egyház Nagy Sámuelt és Mányik Pétert küldte. Farkas András a meghívást el nem fogadta s azért a küldöttség Eperjesre ment s *Karlovszky* *József**) professort hívta meg, ki engedvén a személye iránt nyilvánuló bizalomnak, hivatalát Nyiregyházán 1806-ban el is foglalta s viselte azt 1815. évi február haváig, a mikor is Rozsnyóra ment professornak, innen pedig Csetnekre papnak, a hol meg is halt mint kiérdemült főesperes 1836-ban.

Karlovszky elfoglalván iskolánk körében állását, küzdve a kezdet nehézségeivel hiványa értelmében járt el, az az: tanította a grammatistákat, donatistákat, syntaxistákat és rhetorokat, azt vélvén, a mint ő magát kifejezi, hogy így valami hasznos dolgot teend. Azonban két év elteltével,

*) *Karlovszky József*, szül. 1780. márczius 18-án Lipóczon, Gömörmegyében. Elemi iskoláit otthon kezdte, Ratkón folytatta, Leibiczon, Dobsinán végezte. Gymnasiumba Osgyánban és Késmárkon járt. A theologiai tudományokat Eperjesen és Pozsonyban hallgatta. Két évet töltött a tübingai egyetemen. Letévén Pozsonyban a candidaticumi vizsgálatot, 1805-ben Eperjesre hivatott meg a Syntaxis professorának. Eperjesről Nyiregyházára jött a professori iskolába, s itt működött 1815. évi február haváig.

mert azt tapasztalta, „hogy ő ugyan terhes munkát végez a nélkül, hogy tanítási módjából a tanulókra haszon háramolnék“ és „hogy képes lenne javadalmaiból megélni,“ de meg alumneum sincs, melybe a vidéki tanulók felvehetőek volnának: azért 1808. szept. 11-kén levélben keresi meg az egyházat s kéri, „hogy a rhetori osztály tanítása alól felmentessék, és hogy fizetése javittassék.“

Hogy mi sikere lett Karlovszky levelének, azt teljes határozottsággal megállapítani nem lehet; annyi azonban bizonyos, hogy a rhetorika megszűnt, valószínűleg azért, mert tanítványok nem jelentkeztek, és hogy Karlovszky 1812. évi július havában hivataláról lemondott. De „megváltozván a körülmények és iránta volt indulatok“ újra elfoglalta azt, és viselte 1815. febr. 15-ig, a mikor is egyházunk és iskolánktól búcsút vett, hogy rozsnyói professori állását elfoglalja.

Karlovszkynek helyét ideiglenes minőségben Király János foglalja el, míg t. i. *Greguss Tamás**) meg nem érkezett. Az egyház ugyanis Karlovszky A. távoztával Gronell Sámuel helybeli lakost Német-Lipcsére küldte *Greguss Tamás* tanító és segédpaphoz, hogy azt a „professori iskolához“ oktatóul meghívja. Gronell S megbizásában hiven eljárta s a meghívó levelet, melyet magával vitt, *Greguss* elfogadta; de levélben megkérte az egyházat, hogy új hivatalát csak májusban foglalhassa el, mivel N.-Lipcsén a tanévet beakarja fejezni. Az egyház engedett *Greguss* kívánságának s valóban ő csak 1815. évi május 8-kán jött Nyiregyházára és hivatalába május 11-kén igtatta őt be Schulek János lelkész.

Nem a legérdektelenebb adat, hogy *Greguss*nak hivatalba vezetése alkalmából Gronell S. utiköltség fejében

*) *Greguss Tamás* 1768. november 5-én született Nyiregyházán. Szülei nem akarván a r. kath. plébános által megkereszteltetni, Orosra vitték s az oda való ref. pap által kereszteltették meg. Iskoláit Nyiregyházán kezdte, Eperjesen végezte. Iskoláinak végeztével másfél évet Kassán töltött, a hol a grammaticát és syntaxis tanította. 1799-dik évben Német-Lipcsére költözött, a hol fiukat és leányokat tanított. Felszenteltetvén Beszterczebányán, segédlelkészkedett is. Nyiregyházára 1815. évi május havában jött, hol nyolcz évet töltött mint professor és káplán, mignem 1823-ban az egyház egyik rendes lelkészévé választá. Meghalt 1825-ben.

Greguss Tamás
professor
(1815—
1823.)

20 vfrtot kapott; hogy a fuvar és beigtatási lakoma 256 forint 16 krajczárjába került az egyháznak és hogy akkor is, a mikor Greguss kápláni hivatalába bevezettetett, a „költéség felment 45 frtra.“

A professor egyházi teendőket is végez. Greguss Tamás az egyház által hangsúlyozott szel-
lemben és irányban kettős minőségben működött: átvette a professori iskola vezetését és oktatását, s aztán, különö-
sen 1820-ban „nagy erőltetéssel tölté ki mint segédlelkész a prédikátori hivatal hiányát.“ Az egyház nem is maradt méltánytalan Gregussnak, különösen mint segédlelkésznek működése iránt, mert neki „példás hűségeért“ 200 frttal javította fizetését, 1823. április 2-kán tartott gyűlésében pedig őt eleinte segédnek „harmadik predikátor“-i czimen, később pedig 1824-ben Schulek Gáspárnak az egyház egyik lelkészének pozsonyi theologiae professorrá történt megválasztásából eredő lemondása után második rendes papnak választotta meg s külön hiványnyal látta el.

Professor keresése és helyettesítése (1823—1825.) Greguss Tamásnak pappá történt megválasztása után az egyház 1823. jul. 1. tartott gyűlésében a professori hivatalra és „próbatétel végett“ a következőket jelölte ki meghivandókul: Hlovik Jánost, Gál Györgyöt és Czirbész Jánost, előnyösen módosítván a professor hiványát.

Hlovik János a „póbat le is tette,“ azaz: végezte az isteni tiszteletet augusztus hó 17-én; azonban az összeült presbyterek, hivatkozással az egyház azon határozatára, hogy Kovács Mihály és Benkő István egyháztagok a Tiszolczon superintendensi káplán minőségben működő Gál György-höz küldettek, őt „próbára“ meghivandók, a választás elnapoltatott. A küldöttség csakugyan fel is kereste Gál Györgyöt Tiszolczon, de ez állását oda nem hagyhatván, határidőt tűzött ki, a mikor Nyiregyházára jövend „próbára.“ Kovács Mihály és Benkő István egyháztagok küldetésükben így eljárva haza térhettek volna, azonban ők még Osgyánba is elmentek, hogy az ott működő Lúcze Sámuellel tárgyaljanak. Lúcze megköszönte a személye iránt nyilvánuló bizalmat, de a küldötteknek tagadó választ adott.

A Gál György által kitűzött határidő elmult a nélkül, *Ujhivány.* hogy ő Nyiregyházára jött volna. Ekkor egyházunk egy újabb küldöttséget választott, „mely elébb ugyan Gál György-höz, de ha a dolog nem sikerülne, máshova menjen; és ha bárhol is ezen hivatalra ügyes férfiut találna, hívja meg, teljes felhatalmazottsággal próba nélkül is, ha máskép nem lehetne.“ Dióssy Tamás és Kralovánszky András valának az egyház bizalmi férfiai, a kiküldöttek, a kik utra is keltek, a professor számára a következő tartalmu hiványnyal kezökben: „a professor fizetése 300 forint pengő pénzben, melyek angáriánként a pénzfolyamhoz képest az eklézsia cassájából fizetendők; 10 köből gabona, 4 köből búza; tanítási díj minden tanítványtól 2 forint, 4 öl fa, 4 szekér szalma, névnapi és bizonyítványkiadási díj és kényelmes lak.“

Ugy látszott, hogy e második küldöttség nagyobb sikerrel fog járni, mint az első; és valóban Gál György megígérte az egyház embereinek, hogy eljön Nyiregyházára; később azonban levelezni kezdett az egyházzal. Első levelében kevésnek találja a neki felajánlott fizetést: 400 forintot, több életnemüt, a szalmához még két szekér szénát stb. is kér; és a mennyiben a magyar szóban járatlan, 3—4 hónapig felmentetni kívánja magát a magyar nyelven való predikálástól; utóbb azonban ezen óhajtságainak teljesítését sem tarthatta elegendőnek, mert szeptember 6-kán keltezett levelében végképen s teljes határozottsággal lemond a Nyiregyházára való jövetelről. Így a másodikban kiküldöttek is hiába jártak.

Ily helyzetben egyházunk megbizá Benkő István egyháztagot, hogy szólitaná fel *Jurányi Sámuel**) hittudományi jelöltet a megürült „latin iskola-i“ tanítói szék elfogadására. Benkő S. a megbizásban eljár; a felszólítás nem volt eredménytelen; mert Jurányi engedett a kérésnek azon

Jurányi Sámuel kiképezéséről az egyház gondoskodik.

*) *Jurányi Sámuel* szül. Nyiregyházán 1804-én február 20-án. Atyja Jurányi Ádám tanító volt, kitől első oktatását nyerte. Tanárai voltak Nyiregyházán később Karlovsky József és Greguss Tamás. Nyiregyházáról Eperjesre és Lőcsére ment iskolába. Ezután több évig nevelősködött. Tanult Debreczenben, Bécsben.

feltétel alatt, „ha a nemes fecclesia neki a magyar nyelvnek tökéletesebb betanulására egy esztendőtt Debreczenben tölteni engedne.“ Az egyház teljesítette Jurányi Sámuelnek kívánságát s beleegyezett abba, hogy Jurányi 1823. nov. 4-ikén Debreczenbe menjen magyar szóra, Debreczenből pedig ugyancsak az egyház beleegyezésével és pénzén 1824. évben Bécsbe a theologiai tudományok tanulására.

A fennálló szükség Jurányi S. megválasztása által tehát még nem volt elhárítva. A szükségesen akkor úgy segített egyházunk, hogy *Krmeszky György**) eperjesi candidatumat *helyettes tanító.* hívta meg helyettes tanítóul. Krmeszky Gy. elfogadta a meghívást s 1823. évi október elején Nyiregyházára érkezett s itt mint helyettes oktató 2 évet töltött, a mennyiben 1825. évi június 29-én vett búcsut iskolánktól és az egyháztól, mely utóbbi 50 frtot adott neki utiköltségül s fuvart Eperjesig.

Alig távozott körünkből Krmeszky Gy., a midőn Jurányi Sámuel, mint a professori hivatalra elválasztott „egyed“ megérkezett s hivatalába október 23-án közakarattal megérősített, s kiadatott részére a hivány, melyben fizetése következőleg állapittatik meg: készpénz 300 forint pengő pénzben exclusive ad personam; alkalmas lak, 4 köből búza, 10 köből gabona, 4-öl tűzifa, 4 szekér fűtő, azonfelül a tanítványok által fizetendő tandij és pedig: helybeliektől 30 pengő krajczár, a vidékiektől 1 pfrt; névnap ajándék, beiratási és bizonyítvány kiadási díj. A hivány által biztosított ezen fizetés 40 pengő frttal javított akkor, a mikor Jurányit a tokaji egyház óhajtotta lelkészének megnyerni. Jurányi azonban Nyiregyházán maradt haláláig, hol mint lelkész halt el 1858-ban, 1854-ben szünvén meg már működni mint professor. Egyházunk ugyanis nem tehetvén eleget a kormány rendeleteinek, a professori iskolát 1854-ben beszüntette, hogy a kormány rendeleteinek, a nevelés és tudomány igényeinek megfelelőleg szervezve azt 1861. évben újból megnyissa

* * *

*) *Krmeszky György*, szül. Szelniczen, Liptóme gyében 1801-ben. Iskolait Eperjesen kezdte és végezte.

Mielőtt tovább folytatnók iskolánk történetét, feltüntetni óhajtjuk annak szervezését, berendezését a multban, különösen azon 20 évi időszak alatt, a mikor Jurányi Sámuelre volt annak vezetése bizva.

Egyházunk „felsőbb“, „latin“, „professori“ iskolájának felállításával, a mint az az egyházi jegyzőkönyvekből és a tanárok részére kiállított hiványokból látszik, azt célozta, hogy fiaink, egyházunk hiveinek gyermekei, kik a tudományos pályára szánják magokat, itthon, egyházunk felügyelete alatt, protestáns szellemben, erkölcsben vessék meg tudományos kiképeztetésük alapját. E cél elérésére oly eszközöket használt, mint más egyházak, melyek belátták, hogy mily fontos tényező általában az iskola s a magasabb fokú oktatás az egyház és a protestantismus szolgálatában. Hogy az eszközök, melyeket ez iskolák abban az időben használtak, a tanügy fontosságának és igényeinek meg nem feleltek, az kétségtelen; de hogy ezen elégtelen, sok tekintetben nagyon is gyarló eszközöknek lelkiismeretes felhasználása által nagy eredményt mutattak fel régi jó professoraink, azt a potestans felekezeti multja bizonyítja.

Karlovszky Józseftől Jurányi Sámuelig mindig egy professora volt az iskolának. Hogy mit és mennyit végeztek ifjaink ez iskolában, azok tudnák megmondani, kik még az ily módon ellátott iskolába jártak. Annyi azonban bizonyos, hogy azok a tanulók, kik jól bevégezték a 4 éves tanfolyamot Nyiregyházán, máshol magasabb tanintézetben retorikába vétettek fel. Így tehát végzett egymaga a professor körülbelől annyit, mint a mennyit manapság az algymnasium van hivatta elvégezni 4—5 tanerővel. Az egyház még magára az első professorra bizza a tananyag beosztását osztályában illetőleg osztályaiban, elégnek tartván maga részéről, ha a valláshoz való hűséget, a jóerkölcsöt és a nemzeti nyelvhez való ragaszkodást hangsúlyozza s hiványilag kötelezi a professort azoknak ápolására, fejlesztésére.

1824-ben már részletes tanterve van az iskolának, melyet a professor állit össze, melyet azonban már egy-

A professori iskola célja, első szervezete, tanterve.

A professori iskola tananyaga (1806—1824.)

Tanterve (1824—1840-ig.)

házunk vezető egyénei is jóváhagyólag tudomásul vesznek. E tanterv szerint tanítattak:

I. A latin osztályban:

Grammatica Rhenius szerint. — Vallástudomány Seiler szerint. — Bibliahistoria Hübner szerint. — Egyetemes historia. — Földleírás. — Magyar királyok története Palma szerint. — Természet historia. Kralovánszky szerint. — Számvetés. — Olvasás. — Írás.

II. A donatisták osztályában:

Donatus Dunay szerint. — Kis- és Nagy-Káté Herder magyarázata szerint. — Egészség-katé. — Földleirat. — Egészség historia Raff és Bartholomaeidesz szerint. — Egyetemes historia Márton szerint. — Számvetés. — Imádságok. — Énekek. — Olvasás. — Írás.

A tananyag, a fenebbi beosztással, 1836-ig megmaradt; ekkor az iskolai gyűlés által is elfogadva ekkép módosul:

I. Szóköti és nyelvtani osztály:

a) Szóköti osztályban:

Szóköti. — Resolutio syntactica. — Syntaxis ornata. — Periodologia. — Prosodia. — Cornelius és Ovidius. — Stilus, köti és folyóbeszédben. — Számvetés. — A földmérés elemei — E tantárgyak latin nyelven tanítottak.

b) Nyelvtani osztályban:

Nyelvészetű resolutio. — Grammatica. — Gedicke. — Márton Magyar olvasókönyvének latinra fordítása.

c) Közösen tanult tudományok:

Hittudomány. — Erkölcstan. — Reformatio története. — Magyarország története. — Magyar polgári katekismus. — Természet tudomány (tan). — Természetrajz. — Földleírás. — Magyar nyelvtan. — Helyesírás. — Szavalás. — Szépirás.

II. Donatisták osztályában:

Donatus két esztendőre. — Katekismus. — Erkölcstan. — Hübner bibliai története. — Reformatio története. — Ének. — Imádságok. — Polgári katekismus. — Egészséget tárgyazó katekismus. — Természet tudomány. — Magyarország földleírása két esztendőn át. — Magyar nyelvtan. — Számvetés. — Szépirás. — Szavalás. — Olvasás.

1840-ben újból változáson ment keresztül tanterv és tananyag, különösen annyiban, a mennyiben elhatározta-

tott, hogy a magyar nyelvnek tanítására nagyobb súly fektetendő. Valószínű, hogy ezen csak dicsérni való intézkedésre a következő pár évvel ezelőtt (1836) felmerült esemény szolgáltatott alkalmat.

Valaki a vármegye előtt bevádolja az egyház iskoláit, az elemieket épen úgy mint a latin iskolát, különösen azért, mert azokban a magyar nyelvet nem tanítják. Kralovánszky András, iskolai felügyelő, jelen lévén a N.-Kállóban tartott megyei gyűlésen, hol e vádat újból többen hangoztatták, alaptalannak nyilvánította azt, s kérte a vármegye közönségét, hogy válaszson meg egy küldöttséget, mely hivatva lenne a vádnak mibenlétéről, illetőleg annak alaptalanságáról a helyszínen meggyőződést szerezni. A vármegye teljesítette Kralovánszky András kívánságát s megválasztotta a küldöttséget, mely szolnoki Jármly Imre vezetése mellett június 23-kán valóban megjelent a közvizsgálatokon. Az egyház összes iskolái: 6 elemi és a professori iskola növendékei, számra nézve ezeken felül s nagy közönség vannak jelen a templomban rendezett vizsgálaton, melyet a küldöttség elnöke velős beszéddel nyitott meg. A professor tanítványai különösen a vallástudományokból, a magyar grammaticából és Magyarország történetéből vizsgáltattak meg; az elemi iskolák növendékei pedig az összes tantárgyakból, különösen a „Magyar Szók és mondások tanulásából.“ A vizsgálat teljes megelégedésre fényesen sikerült s egy „nemzeti dal“ eléneklésével befejeztett. A vármegyei küldöttség elnöke, Jármly Imre, kifejezést akarván adni elismerésének, 40 darab magyar könyvet osztott ki a jobb tanulók között. Elismerőleg nyilatkoztak a vizsgát illetőleg a bizottságnak többi tagjai is: Elek Mihály, Elek Salamon és Finta Márton. Az egyház előjárósága pedig, ugyancsak a legkellemesebb benyomások alatt, a Szilágyi-Andaházy alapítványból 100 ezüst forintot s nagymennyiségű tollat, papirost, kést stb. osztott ki. A vizsgálat után az egyház a küldöttség tiszteletére a nagyvendéglőben ebédet adott. Ebéd után az egyház vendégeit a Sóstóra vitte, a hol akkor egy színésztársaság, a szabad ég alatt

rendezett előadásokkal mulattatta a közönséget. A rendezett examen, a mint elképzelhetni, ecclesiánknak meglehetősen költségébe került, de elhárította, legalább egy időre, az egyházat illető nemtelen vádat.

A panslavismus vádja s a vád alaptalanságának kimutatása. 1841-ben újra egy mellékesemény tolatott előtérbe. Szabolcsvármegyének alispáni hivatala nevezetesen a következő tartalmu levelet küldte az egyház előljáróságához:

„*Nemes Ecclesia!*”

Ágostai vallástételt tartó nagytiszteletű superintendens Jozeffy úrnak az egyházhoz küldött és a szláv nyelv fentartását ajánló levelének foglalatja a vármegye közgyűlésén megemlítettén és azt a megye rendei a honi nyelv felvirágzására hozott törvényekkel összekötözönek látván, szükségesnek találják e tárgy mibenléte felől teljes világosságot vehetni; s ennek megszerzésére elnökletem alatt egy küldöttséget nevezett ki. Én a küldöttséget a kívánt munkálatra f. é. pünkösdi hó 2-dik napjára összehívtam. Ezen határozatot a nemes ecclesiának tudtul adván, felszólítom a ns. ecclesia előljáróit, hogy akkoron a küldöttség előtt jelenjenek meg, szives indulattal maradván a nemes ecclesiának Dadán, 1841. április 24. lekötelezett szolgálója Jármy Imre, alispán.”

Az alispán szó szerint idézett levele a legkellemetlenebbül érintette egyházunkat s az összehívott közgyűlés, convent, az alispán levelének egyes kifejezéseit határozottan kifogásolta s elhatározta, hogy a küldöttség előtt egyedül Kralovánszky András jelenjen meg. S valóban a megyei küldöttséggel egyedül Kralovánszky András érintkezett. Ő volt az, a ki felolvasta a küldöttség előtt a hivatolt s kifogásolt superintendensi levél magyar fordítását, s másrészről bemutatta az iskolai gyűlésnek hiteles, néhány olyan határozatát, mely a tanrendre, különösen a magyar nyelvnek tanítására vonatkozik. A küldöttség meggyőződésén a dolgok mibenlétéről, megelégedéssel vette tudomásul a nyert információt. Az egyház pedig, hogy egyszersmindenkorra meggyőzze a közönséget, miszerint iskoláink nem állanak a panslavismus szolgálatában — bár a városban e nemű tendenciának már voltak hivei —, 1841. évi május 26-án tartott gyűlésében elhatározta, hogy ezentúl úgy a téli, mint a nyári vizsgálatokra nyomtatott „bilét“-eket

készített s küldöz szét. S valóban, a legközelebb megtartott vizsgálatokra Szabolcsvármegye alispáni hivatalának ilyenmű meghívókból 6 példányt küldött.

Ami *Joseffy Pál* superintendens levelének tartalmát illeti, tény az, hogy a főpásztor 1840. decz. 6. 1839. sz. a. egy latin nyelven fogalmazott s egyházunkhoz küldött levelében megtiltja a tanítóknak, hogy a vallástant magyar nyelven tanítsák. E superintendensi utasítás provokálta a vármegye közbelépését s eredményezte azt, hogy a presbyterek január 19-én tartott ülésükben értesülvén a főpásztori levél tartalmáról, nemcsak „felindulának“ annak tartalma miatt, hanem többen el is határozták, hogy hirlap utján fogják megismertetni a közönséggel a nyiregyházi egyházi és iskolai viszonyokat. S valóban Galánffy János egy hosszabb közleményt küldött is a „Társalkodó“ szerkesztőségének, mely cikk igen jó hatást tett, és iskoláinknak a magyar nyelvben tett előhaladását később a lapok is constatálták.

Visszatérve az iskolánkban divó tanrendszerre, említésre méltó, hogy egyházunk körében is sokat foglalkoztak az u. n. *Zay-ugróczy tantervvel*, a minthogy a gróf Zay Károly egyetemes felügyelő által Zay-Ugróczon, az ő kastélyába összehívott értekezleten egyházunk képviselőiben dr. Karlovsky Lajos, Tregjár Pál, Balla Sámuel presbyterek részt is vettek. Azonban e tanterv iskolánkba be nem vezetett; sőt a negyvenes évektől bizonyos hanyatlás vehető észre e tekintetben, a mi annak tulajdonítható, hogy az iskolák körében országszerte a „quod cuique libet“ elv látszik érvényre emelkedni.

Később a bécsi kormány az általa kiadott *Organisations-Entwurf* értelmében a monarchia összes állami és felekezeti iskoláit egy mintára újjá szervezni rendelve el, annak fogantatására hazánkban az 1850/51-dik iskolai évet tűzte ki határidőül. A bécsi kormánynak ezen önkényes intézkedése a magyarhoni protestáns egyházak alapjogaiba ütközvén, a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület 1851-dik év április 24-én Eperjesre, közgyűlésre ült össze, s ott kije-

Joseffy Pál püspöknek a vád alapjául szolgáló leirata.

Iskolánk a Zay-ugróczy-féle tantervet nem alkalmazza.

Az Organisations-Entwurf visszautasítása, a professori iskola megszüntetése (1851.)

Megyei Levéltár
Nyíregyháza

1182

lentette, hogy bár elismeri azt, hogy a kormány a tanügyet általában, a tudományos nevelést különösen a kor igényeinek megfelelő színvonalra emelni célozza, de mert a szóban levő rendelet a protestáns egyház önkormányzatát örökidőkre biztosító 1791. évi 26-dik törvényezikk alapelveibe ütközik, s mert e jogaihoz ragaszkodik, a körében fekvő iskolákat önállólag fogja s akarja rendezni és elhatározta, hogy Eperjesen egy bölcsészeti, hittani és jogi akadémiát, Késmárkon és Rozsnyón 8 osztályú gymnasiumokat, Miskolczon 4 osztályú algymnasiumot, Lőcsén reáliskolát szervez önhatalmából; az ezen szervezésből származó szükséglet fedezésére pedig minden lélektől egy-egy garas beszédését rendeli el az egyházkerületi pénztárba befizetendőit.

Egyházunk egy bizottság által tárgyalta, még a kerületi gyűlést megelőzőleg 1851. évi április 15-kén a kormány Organisations-Entwurf-ját s az annak mellékletét képező „*Obligativ-Gymnasial-Schulplan-t*“ A bizottságnak tagjai voltak a felügyelőkn, lelkészeken kívül Kralovánszky András, dr. Meskó Pál, Draskóczy János, Juhász Mihály, Juhász Dániel, Barta Sámuel és Maczkó egyházközpontnok. S mert e bizottság abban a véleményben volt, „miszerint az új tanterv igen nehéz, nálunk kivihetetlen, és olyan mely mind az oktatókat, mind a tanítványokat nagyon terheli; továbbá igen költséges és olyan, mely által a tanulás és iskoláztatás gátlása egyenesen céloztatik,“ stb. és mert az egyháznak mondhatni ugyanez volt a megállapodása és az a superintendentiának is tudomására adatott: az Eperjesen tartott egyházkerületi közgyűlés a szervezkedésnél Nyiregyházát figyelembe nem vette, s professori iskolánk az 1850—51-dik tanévvel életének első korszakát befejezte, működni megszűnt, illetőleg a felső elemi fiu osztálylyal olvasztatott össze.

Az iskola helyi kormányzata; iskolai tanács. Említettem a felügyeletet. A mi az iskola feletti helyi kormányzatot illeti, azt az egyház és városnak előkelő tagjai — ezek tulnyomólag ecclesiánknak voltak tagjai — a lelkészekkel és magával a professzorral együtt gyakorolták

egészen 1820-ig. Ekkor Schulek Gáspár indítványára egy hat tagból álló iskolai tanács alakult, első e nemből, „iskolai igazgatóság“ czim alatt azon czélból, „hogy mint tulajdonképeni felügyelői és gondviselői az iskoláknak, a netalán felmerülő szükségletet, hiányokat constatálván, az egyházi közgyűlésnek jelentést tegyenek.“ Tagjai ez igazgatóságnak: Sexty András, Dióssy Tamás, Draskóczy János, Kralovánszky András és Benedicty János; kik azután közös megegyezés alapján ültek össze, legtöbbször az egyházi inspector elnöklete alatt s tárgyalták az iskolai ügyet. 1831-től már külön elnöke van az iskolai igazgatóságnak, a kit a presbyterium választ és pedig szavazattöbbséggel. Így választatnak meg felügyelőkül: *dr. Benedicty Dániel, dr. Pozsonyi János, Kralovánszky András, Draskóczy János, dr. Karlovszky Lajos, Kovács Ferencz, Májerszky Lajos.* Hogy az „iskolai igazgatóság“ különösen az elemi iskolák érdekében állított fel, az a korbeli iskolai jegyzőkönyvekből kétségtelenül kitűnik; de hogy e testületnek működése jó hatással volt a professori iskolára is, az bizonyos; mert hiszen a választott iskolai felügyelők 1831. óta hatáskörükbe bevonják a professori iskolát is.

A felügyeletre vonatkozó adatok elősorolásával befejeztem a professori iskola történetét. Mielőtt azonban az ^{Tudomá-nyos gyűjtemények, könyvtár, taneszközök a professori iskolában.} ujonnan megnyitott „algymnasium“ történetének vázolatába fognék, érdekesnek tartom elmondani, hogy az iskolának, illetőleg a professornak 1843-ig semmi tudományos gyűjtemény, könyvtár nem állott rendelkezésére, pótolván a taneszközöket néhány a professor tulajdonát képező vagy az Andaházy-Szilágyi-féle alapítványból megszerzett tankönyv, a tábla, meg a kréta. 1843-ban azonban Miklósfy Sámuel lelkész „dimidium facti, qui bene coepit habet“ elv szerint egy könyvtár megalapítását indítványozta, mely indítvány elfogadtatván dr. Karlovszky Lajos iskolai felügyelő, Kralovánszky András egyházi felügyelő, Farbak Dániel lelkész aláírásával következő felhívás bocsáttatott ki: „A helybeli sz. egyház kilencz iskolai könyvtárának gyarapítására

minden t. cz. urak és asszonyok ezennel kéretnek a felesleg való magyar vagy más nyelven irt könyveiket vagy kegyesen ajándékozni, vagy ha becsesebbek volnának, sors-huzás alá bocsátani.“ A felhívásnak sikere lett. Első volt az adakozók között Kralovánszky András, ki Luther Mártonnak „Biblia, d. i. die ganze heilige Schrift“ munkáját két folio kötetben ajándékozta. A felhívás következtében begyűlt könyvmennyiség az időközben vásárolt szakkönyvekkel együtt képezi alapját a gymnasiumnak jelenleg is birtokában levő u. n. tudományos könyvtárnak, mely könyvtár 1851-ben 500 kötetre szaporodott. Ekkor ugyanis Miklósfy Sámuel közadakozás útján 75 váltó forintot gyűjtött, mely összegen megvette Martinyi Imrének 276. kötetből álló jórészt német nyelven írott szépirodalmi tartalmu könyvtárát.

B.

Az algymnasium.

Az ötvenes évek elején megszűnt az egyház által alapított és pénztárából fentartott latin iskola, még pedig azért, mert, a mint említve volt, egyházunk nem hitte magát képesnek, anyagilag elég vagyonosnak, erősnek arra, hogy az akkori kormánynak az iskolák szervezetét, berendezését illető rendeleteit végrehajthassa.

*Községi
reáliskola
terve.
Canonica
visitatio
(1860).*

Mihamar érezhetővé, közóhajtássá vált azonban egy magasabb tanintézetnek újból való szervezése. És a mennyiben nem csupán egyházunknak lelkesebb hivei látták be szükséges voltát egy középiskola megnyitásának, hanem Nyiregyházának egész értelmisége is vallásfelekezeti különbség nélkül: a városi hatóság 1855. évi márczius havában tartott gyűlésében egy *reáliskola* felállítását vette tervbe. A vallásfelekezetiesség mellőzésével felállítani czélzott „községi“ reáliskola azonban az akkori kormányzat elveinél fogva, de meg az egyes felekezetek között létező érdeköszeütközés, bizalmatlanság, féltékenység folytán is, (ennek szószólója az akkori rkath. plebánus, a későbbi kassai püspök, *Perger János* volt, a ki pl. határozottan azt követelte, hogy a felállítandó iskolának igazgatótanára mindenha rkath. vallásu legyen), nem sikerülhetvén: az ágost. h. ev. egyház, mondhatnók, azon kényszerhelyzetbe jött, hogy teljesen önerejére utalva egyedül tegye meg a szükséges lépéseket s hozza meg a pénzbeli áldozatot, melyet megszűnt gymnasiumának újjá szervezése, megnyitása igényel. S valóban a ft. *Máday Károly* superintendens által 1860-ban megejtett iskolai látogatás alkalmával, mely a canonica visitatio folytatása volt, egyházunk közgyűlése határozatilag kimondotta, hogy a beszűntetett gymnasiumnak első két osztályát megnyitja.

A gymnasium I-ső osztályának megnyitása (1861), Palánszky Sámuel. Egy év telt el e határozat keltétől számítva, a mikor is az iskolai tanács, — e testület a „professori“ iskola bezártával sem szünt meg működni, — 1861. évi július hó 20-kán tartott gyűlésében elhatározta, hogy megsürgeti az egyháztanácsot, hogy ez az egyháznak határozatát a gymnasium első osztályának felállítását illetőleg foganatosítsa; javasolta egyszersmind, hogy a gymnasium első tanárául válaszsza meg *Palánszky Sámuel**, ki abban az időben a felső elemi fiu osztály tanítójaként működött.

A presbyterium az iskolai tanácsnak közbelépése folytán intézkedett; elrendelte, hogy a gymnasium első osztálya az 1861-dik év szeptemberével megnyiljék; tanárára választotta régi hiványának épségben tartása mellett Palánszky Sámuel, kötelességévé tévén Palánszky S. mint megválasztott gymn. tanár a gymnasialis épületbe költözött: átvette Diecz Sámuel tanítótól a „tudományos könyvtárat“ s megkezdte növendékeivel a tanítást, az 1861-dik év szeptemberében.

Ez év tehát algymnasiumunk újból születésének esztendeje.

Nyiregyháza városának 100,000 frtos alapítványa (1861. okt. 29-én). Hogy miként, mily módon fejlesztette volna egyházunk gymnasiumát tovább, ha vajjon egyáltalán képes lett volna erre a kebelében dúló patens-kérdés okozta belviszály következtében, azt nehéz megmondani. De éppen ezen válságos időben jött az egyház jobbainak segélyére, a gymnasium fenállását biztosítandó, *Nyiregyháza városa*.

1854-ben Ő Felsege rendeletére a városok, községek, testületek, magánosok az állam részére — a mint az köz-tudomásu — kölcsön adására kényszerítették. Nyiregyháza városa 100 ezer forintot ajánlott fel e célra. Ez összeget

*) *Palánszky Sámuel* szül. 1828-ban Rimaszombatban. Elemi tanulmányait ugyanott, a gymnasiumot Selmeczen és Iglón, a bölcsészeti három évi tanfolyamot Selmeczen, a jogot Eperjesen végezte. 1861-ben nyiregyházi tanítóvá, ugyanezen évben az új életre kelt gymnasium tanárául választatott meg; ez állásában 1874. jún. 24-ig működött; 1878. jún. 8-án a népiskolai és gymn. ügyeket vezető iskolai tanács élére állítottatott, mint ilyen 1889. jún. 15-ig szolgálta a tanügyet, a mikor is városunkból eltávozván, Dobsina város ügyészévé lett. Majd Rozsnyóra tette át lakását, hol őt a halál 1895-ben szőlította ki az élők sorából.

azonban a nagyváradi Biztosság keveselte s a nagykállói megyei főnök *Rózsahegyi*, augusztus hó 28-kán a városházán összegyűlt polgárok előtt határozottan ki is jelentette, hogy oly vagyonos várostól, mint a milyen Nyiregyháza, még egyszer annyit kíván. A polgárok *obstupuere, steteruntque comae, et vox faucibus haesit* hallgattak. *Rózsahegyi* a hallgatást beleegyezésnek jelentvén ki, a „megszavazott“ 200 ezer forintnyi kölcsönt az állam nevében megköszönte, haza tért, a város pedig fizetett.

De négy év mulva a város visszakapta az államtól a 200 ezer forintot, melyet egy ideig házilag „gyümölcsöztetett“ oly módon, hogy abból a város polgárainak kisebb-nagyobb kölcsönöket juttatott, mignem 1861-ben azon a város történetében a legnagyobb elismerésre és emlékezetre méltó határozatot hozta, hogy a visszafizetett államkölcsönt — mely azonban ez időben már 147 ezer forintra olvadt le, — a felekezetek között lélekszám és a birtok aránya szerint iskolai célra felosztja. E határozat értelmében kapott a nyiregyházi ág. h. ev. egyház 100 ezer forintot következő 1861. évi okt. 29-kén kelt alapítvány-level kíséretében:

Mi szabad Nyiregyháza város közönsége, ünnepélyesen megismerjük és kijelentjük, hogy mi az eddigelé — fájdalom — szegényesen tengetett helybeli iskolai köznevelés hatályos gyámolítása érdekében, miként ezt külön okiratokban, de ezzel mindenekben egyenlő teljes jogerővel, ugyanezen mai napon tartott közgyűlésünkben a helybeli r. katholika, görög katholika s helvét ev. egyházak és az izraelita hitfelekezeti gyülekezet népiskoláival is közgyűléstől kifolyó, méltányos arány szerinti segélyadás útján cselekvünk, jelen alapítvány-levelünk rendiben, az ugyanittani ágostai ev. egyház részére az állam költsönben kiosztott közlegelői földeknek vissza került és ugyanezen város pénztára által alapítvány ezimen kezelt áraiból előjárói lelkiismeretes kötelességünk és polgári hűségünk szerint, Nyiregyháza városa részéről ezennel 100,000 frt azaz egy-százezer osztrák értékű frlnyi 5% kamatokkal gyümölcsözendő alapítványt biztosítunk és egyetemlegesen kötelezzük a következő meg-másíthatlan feltételek alatt, ugymint:

1-ször. Miután a helybeli ágost. evang. egyház nagyobb terjedelme és anyagi ereje mellett elemi iskoláiról már önerejével gondoskodott és ezek emelését a részére adományozott, patronatusi segély által vállairól leeső számos egyházi terhek könnyítése, valamint a felsőbb iskolájában külön díjazott egy tanárnak ezután amoda fordítható fizetése által belátása szerint jövőre is biztosan

eszközölhetendi: ezen körülmény figyelembevételével melletti az itt fenforgó százezer forintnyi alapítvány a tisztelt egyháznál már ezelőtt is egy tanárral fennállott, majd a letűnt korszak mostoha viszonyai között enyészetnek indult és ezuttal ismét felélesztetni megkíséreltett, de anyagi jelentékenyebb segély nélkül céljának teljesen meg nem felelhető algymnasialis iskolának az ügy igényeihez képesti ujjonnan szervezésére, illetőleg egy, hivatásának méltóan megfelelő és az ipartudományokra is itteni szükség szerinti figyelemmel leendő evangélikus algymnasiumnak ezen város kebelébeni alkotására és örökös fentartására szolgáland, megosztathatatlan és kizárólagos alapul.

2-szor. Ezen algymnasium ügyeinek vezetése egy iskolai tanácsra ruháztatik, mely állandó elnök-felügyelőből és tizenkét tanácsosból, kiket a hegyaljai autonóm ág. ev. esperesség világi felügyelőjének, vagy ennek nem léteben a tiszai coordinatio szerinti helyettesének hármassal kijelölése folytán arra képesített, értelmes ág. evang. polgárokból, a helybeli ág. ev. egyháznak presbyteriuma 6 évre fog időnként választani azon megjegyzéssel, miszerint, ha idők folytán a helybeli ágost. ev. egyház akár nagy terjedelme miatt, akár egyéb okokból netalán több egyházakra oszlanék, ezen körülmény, ezen soha fel nem osztható és az első pontban kiírt kizárólagos céljától semmi részben el nem vonható és az egyház, vagy egyházak egyéb vagyonaival össze nem vegyithető alapítványon mitsem fog változtatni, hanem azon esetben a kérdésbeli iskolai tanácsnak megválasztása a fentebbi mód szerinti kijelölés mellett, mindenik itteni ágostai ev. egyház kebeléből egyenlő számban küldendő presbyterek által fog történni, mindenkor oly módon, hogy ezen választásra nézve a kitűzendő határidőben megjelenő választóknak többsége döntőleg határozand. Hasonló módon lesznek a tanárok és segéd-tanárok is — azonban már magának ezen iskolai tanácsnak kijelölése mellett — az elsők életfogytiglan, az utóbbiak pedig az iskolai tanács belátása szerinti időre választandók, mely ebbeli választásnál az iskolai tanács tagjainak is, ha hogy egyszersmind presbyterekül lesznek megválasztva szintén szavazatuk leendő. Ugyanezen algymnasiumnak felelős pénztárnokát, ugyszintén az egyik tisztújítástól a másikig netalán elhaló tanácstagok helyetteseit maga az iskolai tanács titkos szavazat útján választja meg. Az ezen intézethez szükséges szolgaszemélyzetet hasonlóképpen az iskolai tanács a körülményekhez képest fogadja fel. Mikhez megjegyeztetik, hogy ezen iskolai tanácsnak a gymnasium igazgató-tanára szintén rendes tagja, a többi rendes tanárok pedig az intézeti belső rend, az ugynevezett iskolai nagyobb fenyték kezelése és a tanítás körüli rendelkezések ügyágazataiban hasonlóképpen szavazattal bíró tagjai leendenek.

3-szor. Tekintettel arra, hogy a helybeli ág. ev. iskolában a tantárgyak magyar és tót nyelven adatnak elő, valamint arra is, hogy az ág. ev. egyetemes gyűlés a felügyelete alatti összes gymnasiumokra nézve a magyar nyelvet rendeli tannyelvül, de még hazafiúi örök hű érzelmeinket is méltó súlyba véve, — az ezen alapítványból alkotandó s fentartandó algymnasiumban a tanítási nyelv örök időkre és kizárólag a magyar legyen.

4-szer. A tanítási rendszer megállapítása ezen algymnasium tekintetében az ág. ev. egyház felsőbb autonóm hatóságainak jogköréhez tartozván, e helyütt csak annyi köttetik ki, miszerint az ezen algymnasiumból kikerülő tanulók, más hazai felsőbb reáltanodák vagy gymnasiumokba fokozatos osztály szerint felvehetők legyenek.

5-ször. Az alulértett 45 frtos pénzláb szerinti 100,000 frt alapítványi tőke, kezelés végett, az alapítványozó Nyiregyháza városánál tartatik meg s lefizetés végett egyedül ezen város által mondathatik fel; ezen, az itteni nevelési közérdekből devalvatio alá nem eshető tőkének hasonlóképpen devalválhatlan 5% kamatai pedig e folyó év október 1-ső napjától számítva félévenként utólagosan vagyis mindenkor április és október hónap utolsó napjain 2500 frtnyi egyenlő részletekben lesznek ugyancsak Nyiregyháza városa pénztárából, az érintett algymnasiumi pénztárba, az algymnasiumi iskolai tanács elnökének ellenjegyzésével és hivatalos pecsétjével ellátandó pénztárnoki nyugták mellett befizetendőek. Ezen itt kötelezett 5% kamatlábra azonban még az is megjegyeztetik, miszerint, ha a kamatkényszer törvényhozás útján meg fog szüntettetni és a tőkét kezelő város ettől a mostani törvényes 6% kamatokon felüli nagyobb kamatokot huzand, ez esetben a gyümölcsözés szaporodásában az intézet további emelésére ezen algymnasium pénztárát ötödadrész arányban részesíteni fogja.

6-szor. Ezen alapítványi 5000 frtnyi évenkénti kamat jövedelméből és lehető szaporodásából az érintett előbbi iskolai tanács saját elnökének aláírásával kibocsátandó utalványok mellett egyedül az ezen algymnasium ellátására és fentartására s felvirágzására szolgáló kiadásokat és költségeket fogja fedezni, oly megszorítással, miszerint, ha általa ezektől eltérő kiadások tétetnének, ezekért a kijelölt gymnasiumi alapnak felelős leszen.

7-szer. Az előbbi 6-ik pontban érintett szükséges kiadások következőkben osztatnak ki: a) Iskolai helyiség megszerzése, felszerelése, tisztogatása és fentartása. b) Tanárok és személyzet fizetése. c) Szükséges iskolai taneszközök időnkénti beszerzése és fentartása. d) Czélszerű iskolai könyvtárról gondoskodás és ennek évenkénti gyarapítása. e) A tanítványok szorgalmának buzdítására évenkénti ösztöndíjak kiosztása. f) A tanítványok testi erejének is nevelésére szolgáló egyszerűbb eszközök előállítására. g) Az intézet jogai és tekintélyének fentartására célzó hivatalos utazások mérsékelt költségei, hová az évenként tartani szokott esperességi és kerületi gyűlésekre két küldött általi képviseltetés is soroltatik. h) A jövedelmeknek egyéb forrásokból is remélt gyarapodása esetében egyszersmind a szegény tanulók s ezek között különösen vagyontalan árvák élelemmel gyámolítására egy czélszerű iskolai tanintézetnek is segélyezése.

8-szor. Ugyancsak az érintett iskolai tanács köréhez tartozandik az intézeti tanárok és személyzet számának s fizetésének, ösztöndíjaknak s egyéb rendszeres kiadásoknak jövedelemhez mért kiszabása, évenkénti előleges költségvetés készítése és megtartása, valamint az intézetnek új jövedelemforrásokkal gondos gyarapítása is. Szóval mindazon anyagi érdekek férfias s lelkiösmeretes ellátása, melyek ezen intézetet nemcsak algymnasiumi minőségben kedvelté

tehetik és folytonosan tökéletesbithetik, hanem idővel Isten segítsége és buzgó akarat mellett, mint reméljük, még felsőbb tanintézeté is emelhetendik. Az intézetnek jövedelem-forrásokkal gyarapítása tekintetében azonban azon megszorítás tétetik: miszerint igen szegény tanítványoktól, különösen pedig ezen intézetbe járó szegénysorsu árváktól a tandíjakat követelni szabad nem lesz.

9-szer. Ha az alapítványozó város pénzügyi viszonyai az első pontban kötelezett 100,000 forintnyi tőkének akár részbeni, akár egészbeni felmondását és lefizetését előidézendik: ez esetben magának ezen lefizetendő tőkének, vagy tőkerészeknek teljes biztosíték melletti elhelyezése, időnkénti folytonos gyümölcsöztetése és eljárása is, ugyancsak a fentebbi iskolai tanács felelősséggel járó joga és teendője lesz.

10-szer. Ezen algymnasium mindennemű összes bevételeiről és kiadásairól a többször említett iskolai tanács saját pénztárnoka által pontos számadást vezetend, ugyanezt havonként is megvizsgálja s az iskolai év végével hasonlóképp megvizsgálva, a kezelő pénztárnok által alá írva és az iskolai tanács elnöke által ellenjegyezve egy példányban a tisztelt helybeli ág. ev. egyház presbyteriumának, másik példányban pedig az alapítványt tevő Nyiregyháza városának időnként mulhatatlanul bemutatandja. Melylyel kapcsolatban egyszersmind ezen intézet állapotáról kimerítő jelentést és az iskolai előljárók, tanári kar, személyzet létszámát, úgy az ezen intézetben azon év alatt oktatást nyert tanítványok egyéni kimutatását is előterjesztendi.

11-szer. Mind az iskolai tanácsnak, mind az ezen algymnasiumnál alkalmazva leendő tanári karnak mindenkor határozott figyelemzetésül kiköztetik, hogy ezen testvéri szeretetalapítvány jövedelmeiből a nemzetiségek szent nevével átkos játékot űző bujtoogatók, ha talán nem ismerve tanárokkul vagy segédekül meghívának is, díjaztatni nem fognak.

12-szer. Az ezen alapítvány-levél szellemében kötelezett 100,000 frt tőke utáni kamatoknak a fentebbi 5-ik pontban megírt módok és határidők szerinti pontos fizetését ezen Nyiregyháza városának minden vagyonait szabad választás alá kijelölve, sommás szóbeli per által biztosítjuk.

Mely ebbeli alapítványunk során a hön tisztelt helybeli ág. ev. egyháznak őszinte nagybecsülésünket nyilvánítva, s az ennek szárnyai alá helyezett algymnasiumnak mindenkor üdvöt s előmenetelt kívánva és annak előljáróit s leendő minden növendékeit a testvéri szeretet, haza és közügy iránti hűség buzgó ápolására szivrehatóan felkérve, Istenben vetett hazafiúi jóreménnyel maradtunk Nyiregyházán, 1861. évi okt. 29. tartatott községképviselési gyűlésünkben. Nyiregyháza s városa nevében kiadta Riszdorfer János főjegyző, Meskó Sámuel polg., Májerszky Lajos főbíró, Kralovánszky András tanácsnok, Schmál Károly tanácsnok, Kralovánszky Mór tiszti ügyész, Suták Antal képv., Domján Sámuel, Draskóczy Sámuel, Uray Tamás, Kovách Gergely, Benczur Miklós, Grenerczy Andor, Nikelszky Sámuel, Szamuely Baruch, Nikelszky Mátyás, Vad András, Oláh Ferencz, Tóth István, Krajnyák György, Török Péter, Kralovánszky László, t. gyám, Enyingi Lajos v. főkapitány, Kolcsár Mátyás, Oltványi Endre, Kovács József, Bodnár István,

Sztruhár Károly, Kovács János, Id. Tresztyánszky József, Bartha Sámuel, Simon Endre r. k. pleb. Hrabár István, g. kath. lelkész, Májerszky Dániel, Jurányi Hugó első aljegyző, Habzsuda János, Gyuresán József, Kovács András, id. Bálint Mihály, Hibján Sámuel, Moravszky András, Palicz András, Bukovinszky András, id. Kovács András, id. Hibján Dániel, Bartholomaeidesz János ev. lelkész főesperes, mindnyájan mint városi előljárók és képviselők.

Azt hinné az ember, hogy Nyiregyháza városának eme nagyszerű alapítványát hálás elismeréssel fogadja az ág. ev. egyház összesége, s az alapítvány-levél szellemében s pontozatai szerint igyekezni fog röviddel ezelőtt megnyitott egyosztályu gymnasiumát továbbfejleszteni. De nem így történt. Az egyház hiveinek egy része, különösen a patentalisták, élükön *Markó József* gazdával, kit a többség az egyház felügyelőjévé választott, — kifogásolták az alapító-levelet s mindent elkövettek, hogy az alapítvány-levél érvényét megdöntsék. Indokaik között, melyek által az alapítványt megváltoztatni célozták és célt érni reméltek, az autonom jogok és szokások megsértése volt; különösen kifogásoltatott az, hogy az adomány felhasználására nézve az alapító-levél az egyház jogait megszorítja; nevezetesen, hogy míg az ágost. h. ev. egyházfelekezet az alapító-levél értelmében *köteleztetett* a tőke után járó kamatokat kizárólag gymnasiumi célra fordítani, addig a többi egyházak a város által nekik adott összeget (ez összeg összesen 47 ezer forintot tesz) népiskolai célra fordíthatják. Ezek voltak a hangoztatott és papirosra is vetett nevezetesebb érvei az ellenzéknek; ezeket hangsúlyozták a felsőbb politikai hatóságok előtt, hova az ügyet az autonom egyházhatóságok teljes mellőzésével felterjesztették, ez úton akarván az alapítvány érvényét megdönteni; míg uton-utfelen, hiteles élőtanuk állítása szerint „az egyháznak szabad rendelkezésére kell bocsátani az alapítványt,“ — „földet kell venni,“ — stb. efféléket hangoztattak.

Az alapítványozó város s az egyháznak azon tagjai, kik a gymnasium ügyéért lelkesedtek, nem engedtek. Különösen a városi hatóság, hivatalosan értesülvén az ellenzék actiójáról, kijelentette, hogy ragaszkodik alapítványának sértetlen épségben tartásához s megteszi, a minthogy meg is

Actio az alapító-levél szövegének megváltoztatására. Markó József és társai.

tette, az alapítvány szelleméhez mért felvilágosításait a vármegye és a helytartótanács előtt.

Szirmay István kinevezi az iskolai tanácsot (1862.)
Nyiregyháza városa a gymnasiumra tett alapítványát bejelentette az autonom egyházhatóságnak, a hegyaljai egyházmegyének is. És *Szirmay István*, az esperesség világi felügyelője, kezében az alapító-levéllel, az egyház körébe érkezett s hivatkozással az alapító-levél 2-dik pontjára, 1862. aug. 14-kén személyesen terjesztette elő a candidált iskolai tanácsosok névsorát s felhívta a presbyteriumot, miután előbb lelkes szavakkal méltatta Nyiregyháza városának áldozatkészségét, hogy éljen az iskolai tanácsosok megválasztása körüli jogával.

A megjelent presbyterek többsége nem bocsátkozott a választásba s jelezte, hogy főökrekvése az alapítványnak megváltoztatása. Ekkor *Szirmay István*, hogy az alapítvány értékét az egyházmegye részéről is fentartsa, hivatkozással a rendkívüli viszonyokra, ideiglenes gymnasiumi tanácsot nevezett ki. Tagjai voltak ez első iskolai tanácsnak: *Májerszky Lajos*, isk. felügyelő, mint elnök, *dr. Meskó Pál*, *Matthaeides Gusztáv*, *Bartholomaeidesz Károly*, *Nikelszky Mátyás*, *May Adolf*, *Kacska János*, *Bencs János*, *Zajác József*, *Hankovszky János*, *Garai Mihály*, *Mányik József*, *Kralovánszky András*. Az így kinevezett iskolai tanács magát törvényesnek jelentvén ki, 1862. augusztus 25-kén tartott gyűlésében *Nikelszky Mátyást* pénztárnoknak választja s megbizza őt, hogy elnöki ellenjegyzés mellett az alapítványi összeg után járó s április elsejétől esedékessé vált 2500 forintnyi félévi járadékot felvegye; a mit *Nikelszky Mátyás* meg is tett.

Presbyterium és iskolai tanács.
Megalakult lévén az iskolai tanács, az ellenzék actióját a tanács sem nézhette tétlenül, s hiven a város határozataihoz, 1863. május 13-kán tartott ülésében abban állapodott meg, hogy informálás céljából a megyei hatósághoz *dr. Meskó Pált* és *Mányik Józsefet*, a nm. m. k. helytartótanácsához ugyancsak *dr. Meskó Pál* és *Kacska János* iskolai tanácsosokat küldi ki. Sőt *dr. Meskó Pált* még arra is felkérte, hogy a gymnasium érdekeit, a mennyiben az szóba

hozatik, a Gölniczbányán tartandó egyházkerületi gyűlésen is képviselje. Az iskolai tanácsnak bizalmi férfiai el is jártak, hűen jártak el küldetésükben, úgy hogy *dr. Meskó Pál* már az iskolai tanácsnak 1863. évi június 27-kén tartott gyűlésében jelentette, hogy az alapítványi ügy a gymnasiumra nézve a legjobb stadiumban van, mert a protestans ügyeket vezető *Torkos Pál* helytartósági tanácsos a legjobb eredménnyel biztatta s úgy bocsátá el őt és társát, hogy kinyilatkoztatta, miszerint az *alapító-levél módosításáról szó sem lehet*, hanem csak arról, vajjon elfogadja-e azt az egyház, vagy nem? Hasonló értelemben nyilatkozott — úgy mond — *Székács József* superintendens is, ki egyszersmind megígérte a küldöttségnek, hogy a gymnasium érdekében minden lehetőet megtesz.

Foly tehát a harcz az ellenfelek között, s többször nagy elkeseredéssel. S fájdalom, hogy ellenfelekül, hivatalosan, a presbyterium és az iskolai tanács állanak szemben.

De mig a presbiterium elégedetlenkedik, tiltakozik, addig az iskolai tanács, a város által kiadott alapító-levelet tartva szem előtt, fejleszti a gymnasiumot. — 1862. évi augusztus hó 25-kén kelt határozata értelmében ugyanis a II-dik osztály megnyitását mondja ki, takarékosági szempontból 450 forintnyi fizetéssel egy segédtanárnak meghívását rendelvén el. Ugyanezen ülésben *Palánszky Sámuelnek* fizetését, az egyház által kiállított hiványának épségben tartása mellett, a városi alapítvány kamataiból 100 forinttal javítja a tanács. Szabályozza a tandíjat, mely szerint a helybeli születésű ág. h. ev. tanulók tandíjat nem, de beiratási díj czimen s a könyvtárra 1—1 forintot, — más vallásuak ellenben az iskolának 8 frtot, *Palánszky Sámuel* tanárnak 2 frtot fizetnek. Megbizta továbbá a gymn. tanács a pénztárnokot, hogy a megnyitandó II-dik osztály számára helyiséget béreljen; a minthogy a pénztárnok *Szénfi Zsigmond* házáat 100 forintért ki is bérelte; s végül tetemes mennyiségű taneszköz megrendelését mondotta ki.

A II-ik osztály megnyitása (1862.) Dr. Emericzy Géza.

És 1862. évi október 2-kán már jelenti a felügyelő a tanácsnak, hogy *dr. Emericz Gyéza**) a segédtanári állomást elfogadta s működését mint ilyen megkezdte.

A III-ik osztály megnyitása (1863). Május 3-kán az iskolai tanács a III-dik osztály felállítását határozza el az 1863/4-dik iskolai évvel; és a mennyiben nem találta alkalmasnak az osztályokat, bár ideiglenesen is, de külön épületekben elhelyezni, egy alkalmas teleknek örök áron való megvételét mondotta ki elodázhatatlanul szükségesnek. S e határozat értelmében valóban mint gymnasialis célra alkalmasak kiszemeltettek megvételre a Kobilicz-, Ruzsony- és Szénfi-féle telkek. A tanácsnak ezen szándéka azonban csak 1873-ban valósult meg.

Az 1863/4-dik iskolai év közeledtével szükségessé vált hogy a III-dik osztály is ellátassék tanárral. Az iskolai tanács ft. Máday Károly superintendest kéri fel, hogy ez állásra valakit ajánljon. A superintendens úr saját káplánját hozza ajánlatba, *dr. Emericz Gyéza* ellenben *Koren Istvánnak***), a ki abban az időben a berlini egyetemen készült a tanári pályára, megválasztatása mellett szolt a

*) *Dr. Emericz Gyéza* szül. 1839. Leibiczon, Szepesmegyében. Elemi iskolait szülővárosában, a gymnasiumot Késmárkon végezte. Az érettségi vizsgát 1859. letevén, még az év végén Németországba ment egyetemi tanulmányok végzésére, 2 félévet a jenai, 4-et a göttingai egyetemen töltvén. A bölcsészeti tudori vizsgát a göttingai egyetemen tette le. Nyiregyházára 1862. választatott s 7 évig (1869-ig) volt tagja a gymn. tanári karnak, a mikor is a külföldi tanügy tanulmányozására küldetett ki a nm. m. k. miniszteriumtól. — 1870. késő ősszel tért vissza a hazába, s 1871. az iglói tanítóképezde igazgatójává nevezetett ki, mely minőségben működött 1890-ben bekövetkezett haláláig.

**) *Koren István* szül. Aszódon, Pestmegyében, 1839. jun. 27. Az elemieken Takács Pál, aszódi tanító oktatta. A gymnasium 4 alsó osztályát az aszódi algymnasiumban végezte 1847/48. — 51/52. atya vezetése alatt, ki ott tanár volt. Az V. osztályt mint a pesti kegyesrendűek gymnasiumának magántanulója végezte Aszódon 1853 54. A VI. osztályt Pesten végezte a kegyesrendűeknél, a VII. és VIII-dikat Pozsonyban. Az érettségi vizsgát Sopronban tette le. A bölcsészeti és theologiai tárgyakat Pozsonyban hallgatta, melyek végeztével Miskolczon tette le hitjelölti vizsgát 1859. Mint nevelő működött Pozsonyban Bech államügyész fia mellett; 1859,60. és 1861,62-ik évben Fancsalon Jóób Ferencz házában Pottornyainé asszony két unokáját oktatta. 1862/63. a hallei, göttingai, és berlini egyetemeken folytatta tanulmányait, honnan Nyiregyházára választatott meg. 1863. szept. havában foglalta el hivatalát, Rimaszombatban tevén le a megkövetelt tanári szakvizsgát. Alig volt Nyiregyházán egy évig a ritka képzettségű fiatal tanár, a mikor 1864. nov. 11. nyomtalanul, maig sem tudva hova tűnt el.

legmelegebben. A tanács választása ez utóbbira esett, a kinek mint ideiglenesen megválasztott tanárnak, egy lakószoba élvezése mellett, 600 forint fizetést biztosított. Együttal kibérelte a tanács 200 forintért a III-dik osztály részére a Szénfi Zsigmond-féle házat. A mennyiben pedig az alapító-levél a szorosán vett reáltudományoknak lehető mértékben való tanítását is elrendeli, az iskolai tanács a *szabadkézi rajznak*, mint rendes tantárgynak kötelező tanítását határozta el, s megbizta *dr. Emericz Gyéza* tanárt, külön 180 forintnyi jutalomdíj élvezete mellett, a rajz tanításával. Ugyancsak *Emericz G.* bizatott meg azzal, hogy az eperjesi kerületi colegiumban használatban levő minta szerint iskolai bizonyítványlapokat készíttessen.

Kevéssel a III-dik osztály megnyitása után szerzettnek be s állíttatnak fel a *tornázás* tanításához való eszközök; a tanárok indítványára pedig ez évben vettetik meg alapja az *ifjusági könyvtárnak*, végzésileg kimondván az iskolai tanács, miszerint a gymnasium minden növendéke e célra egy forintot fizetend.

Intézkedett az iskolai tanács abban a tekintetben is, hogy a gymnasium megkapja a nyilvánossági jogot. Jóllehet még 1862-ben lett bejelentve az egyházmegyének, hogy a város egy algymnasium létesítésére százezer forintos alapítványt tett, — az esperesség ezt mint nem consummált dolgot, a felsőbb egyházi hatóságnak be nem jelentette s így az intézetnek valódi létezése felől a superintendens hivatból nem birt tudomással. 1863. jun. 27-kén ennél fogva intézkedik az iskolai tanács, hogy a július hó 22-kén *Gölniczbányán* tartandó egyházkerületi gyűlésen a nyilvánossági jognak kiterjesztése a gymnasium részére kérelmeztesse. S valóban *Palánszky Sámuel* a tanácsnak 1863. évi aug. 22-kén tartott ülésében már jelenti, hogy úgy az egyházmegye, mint a kerület gymnasiumunkat a kerületben levő nyilvános intézetek sorába felvette, bekebelezte.

Iskolánk nyilvánossági joga (1863.)

A presbyterium újabb actiója; felterjesztése az esperességhez. Mig az iskolai tanács a városi alapító-levelet szem előtt tartva, annak szellemében, körültekintő gondossággal intézkedik, hogy a város intentióihoz hiven, egyházunk javára a gymnasiumot fejleszse; addig a presbyterium, — a mint mondottuk, — nemcsak hogy nem akarja tudomásul venni az iskolai tanácsnak a gymnasium fejlesztése érdekében fentebb elősorolt intézkedéseit, hanem azzal merőben ellentétes állást foglal el. Így az 1863. évi szept. 13-kán tartott presbyterialis gyűlésben, miután az egyház felügyelője Markó József jelentést tett Budára tett hivatalos utjáról s közlé, hogy ott azon ígéretet nyerte, hogy az alapítványi ügy újabb megvitatás céljából vissza fog küldetni; s miután közölte, hogy az alapítvány „mostani kezelőse” (= iskolai tanács) az alapítvány terhére „nagyyszerű kiadásokat tett,” két új tanárt meghívott s az egyház rendes tanárának kezéből a II-dik osztályt kivette s általában, hogy az alapítványi kezelés az egyház jogának sérelmével történik stb.: — felhívta egyszersmind a presbyteriumot, „hogy ezeknek eleje vétele céljából a szükséges intézkedéseket tegye.” És a presbyterium Markó József felhívására az alapítvány kezelése ellen óvást tesz, a felállított két osztályt nem létezőnek nyilvánítja, tanárait, „közintézetieknek nem tekinti;” Palánszky Sámuelnek, „mint az egyház által választott tanárnak” kijelenti, hogy „hiványához alkalmazkodva, semminemű ezen alapítványi ügyre vonatkozó ügyletekben részt nem véve, a két osztálynak tanítással ellátása körül tőle kitelhetőleg működjek; kijelentvén azt az egyház, hogy miután a canonica visitatio alkalmával 2 osztálynak ellátására különben is kötelezte magát, ezen két osztályt okvetlenül fentartja s e végből második tanerőrül még mostanában is gondoskodandik az által, hogy a rendes tanárhoz másik, ideiglenes tanár című rendes tanárt fog állítani.” Határozta továbbá a presbyterium, „hogy ebbeli óvását a hegyaljai ág. ev. esperességi elnökségnek azon tiszteletteljes kérelmével terjeszti elő, hogy jogát megvédeni s ezen óvástételnek fogamatot szerezni méltóztassék.”

A fentebbi határozat értelmében Markó József felügyelő a gymnasium két tanárát, dr. Emericzy Gézát és Koren Istvánt 13-kán délután 4 órára magához hivatja s kijelenti nekik: „hogy a mai presbyterialis gyűlés azt határozta, hogy biz itt ezentúl nem lesz semmi; és én azért magoknak azt a tanácsot adom, hogy magok inuen menjenek el; mert különben szerencsétlenek lesznek.” Markó József szavait hallva a két tanár s „tekintve az egyház ügyeinek jelenlegi sajnos fekvését és mert Markó úr fenyegetésében többet is lehet látni puszta szónál; mert továbbá általa a tekintetes gymnasialis bizottság méltósága és tekintélye is sértve van,” — kötelességének ismerte a dologról szept. 14-én az iskolai tanácsnak jelentést tenni. A harmadik tanár Palánszky Sámuel is, tudomást nyervén a presbyterium határozatairól, szept. 14-kén az iskolai tanácshoz intézett levelében, miután felemlítette azt, „hogy az ő helyzete a legkellemetlenebbnek nemcsak, de — mint mondja — ha nem egyebet, mint személyemet tekintem, valóban veszedelmesnek mondható:” az iskolai jegyzőséget leteszi, „a III-ik osztály tekintetében volt befolyását felfüggeszti,” „sem az igazgatás, sem a tanítás tekintetében részt nem vesz,” „hanem, a mennyiben az egyház két osztályt kíván fentartani, én az I. és II-ik osztálybelieket úgy anyakönyvezem, hogy a jövő tekintetében a historiai kapocs is meg legyen. Adja az ég, hogy a nevelés szent ügye hátrányt ne szenvedjen!” stb.

A tanárok jelentésén kívül Bartholomaeidesz János helybeli lelkész és hegyaljai főesperes szeptember 16-káról keltezve szintén intézett Májerszky Lajoshoz, mint az iskolai tanács elnökéhez egy levelet, melyben, hivatkozva a presbyterium határozataira, arra kéri az elnököt, hogy „a presbyterium határozatait, melyeket mellékletben megküld, hozza sürgősen az iskolai tanács elé, és hasson oda mint közvetítő, hogy a nemes város ne ragaszkodjék az alapítványozási levél holt betűihez, mert a betű gyakran öl, hanem az egyházközség kívánalmaihoz lehetőleg közeledve, a bonyolódott csomó szerencsés megoldásához segédkezet nyujtva járulni méltóztassék.”

Ő, a főesperes, viszont kijelenti, hogy közbenjárását az egyháznál felajánlja s hiszi, miszerint ha az alapok kamatainak kezelése, kivánságához képest, a tisztelt egyházra bizatnék, az egyház az alapítvány-levél értelmében a kamatokat a gymnasium fentartására fordítandja, s nem lesz idegen az iskolai tanácsnak eddigi intézkedéseit jóváhagyni, a mennyiben azon a már netalán megtörtént szerződéseknél fogva változtatást tenni nem lenne tanácsos, vagy lehetséges.“

Az iskolai tanácsfelterjesztése a város képviselő testületéhez. A város határozata. Májerszky Lajos, mint az iskolai tanács elnöke, kézhez vévén a presbyterium határozatát, a főesperes levelét, a tanárok jelentéseit és panaszait: a tanács tagjait ülésre hívta meg. A tanács abban állapodott meg, hogy felterjesztést intéz a városhoz. A városi képviselő közgyűléshez címzett ezen felterjesztésében, miután részletesen elmondta az iskolai tanács, hogy mit tett, mily módon járt el a gymnasium fejlesztése körül, a mellékletekre hivatkozva panaszolja, „hogy két ideiglenes tanár urunk hívány szerinti állásában és személyes biztosságában meg van fenyegettetve;“

„Palánszky tanár úr a II-ik és III-ik osztálybani közreműködéséről, úgy mint ig. tanácsbeli jegyzőség viseléséről lemondani kényszerítettett“ ;

„a főesperes úr felhívásában az alapítvány lényeges megváltoztatása szándékoltatik“ : felterjesztését következőleg végzi :

„minthogy pedig mi az alapítvány változtatására jogosítva nem vagyunk s a fenyegetett veszély elhárítása is a tekintetes hatóság hatalmában áll: megkülönböztetett tisztelettel esedezünk, hogy a tekintetes képviselő közgyűlés megtámadott intézetünk és tanáraink biztosságukról hathatósan és haladék nélkül gondoskodni, valamint a helybeli ág. ev. hitv. presbiterium kivánataról is, alapítványozói állásánál fogva, nyilatkozni méltóztassék, hogy mi működésünket háborithatlanul hathatósan, szeretett egyházunk, városunk és hazánk javára folytathassuk.“ Aláírva: a helybeli ág. hitv. ev. gymnasium ig. tanácsa.

A város határozata az iskolai tanács fentebbi felterjesztésére következőleg hangzik:

„2084/1863. A nélkül, hogy a jelen határozat által a kérdésbeli közintézetnek egyházszerkezeti önkormányzati jogaiba beavatkozás gyakoroltatni szándékoltatnék: ezennel alapítóilag utasittatik a folyamodó iskolai tanács az iránt, hogy elészabott kötelességeit minden megszakítás nélkül folytatni, az általa meghívott ideiglenes tanárokat helyeik megállására rábírní s ezeket járandóságaik felől a város mint alapító nevében is biztosítani kötelességének ismerje; az ezen intézeti tanárok személyének biztossága ellen irányzott megtámadás és fenyegető izgatások ellenében pedig a polgármester a szükséges közbátorsági lépések megtételére és körülmények szerint a tettesek ellen kérendő bűnvádi vizsgálat eszközlésére utasittatik. Nyiregyházán, az 1863. év szept. 17-dikén tartott községi képviselői gyűlés határozatából kiadta: Riszdorfer János főjegyző.“

Az egyház és iskolatanács között folyt elkeseredett harcz azonban végre is vesztett élességéből; az 1864. évi márczius 6-án tartott egyházi közgyűlésen Markó József felügyelő megbukik s helyére *Mányik József* választatik meg. Igaz ugyan, hogy Markó hivei eleinte zajongni kezdenek, sőt azt is hangoztatják, hogy kiválnak az egyházból s nem nyugosznak meg addig, míg az egyház ketté nem szakad; de mikor az egyházkerület által az ügy elintézésére delegált sáros-zempléni esperességi vizsgáló-bizottság a zavar és egyenetlenség előidézőit pénzbírsággal sujtotta s köztük Hronyecz Dánielt 131 frtnyi költségben marasztalta el, az elégületlenek lassanként lecsillapodtak.

Az ellentétek kiegyenlítésére irányult törekvés hovatöbbébb tért nyert, különösen akkor, a midőn a Szirmay István esperességi felügyelő által kinevezett ideiglenes, máskülönben a gymnasium létrehozatala, megszilárdítása körül magának maradandó érdemeket szerzett iskolai tanács helyébe, ennek *önkéntes lemondása* után, az alapítvány-levél értelmében választott tanács lépett. Ekkor *kölcsönös egyezés* jött létre egyház- és iskolatanács között. Az egyezmény,

a mint az az iskolai tanácsnak 1864. évi november 21-én 49. szám alatt hozott határozatában olvasható, így hangzik:

„Az iskolai tanács a jogi tekintetek mellőztével, az ügy békés elintézését s a köznevelésügy javát szem előtt tartva, teljes méltánylattal kíván eljárni; ehez képest a kiegyenlítési módozatokat a következőkben állapítja meg:

a) Palánszky Sámuel gymn. tanár évenként 500 forint fizetménye az 1861/62. iskolai évtől, illetőleg 1861-iki október 1-től, amennyiben azt az egyház saját pénztárából fizette — térítendő vissza az egyháznak, mi eddig teszen 1500 forintot;

b) a népiskolák és néptanítók felsegélésére évenként járuló 1000 forint alapítványi kamatrészlet az 1863/64-dik tanodai évtől, vagyis 1863. október elsejétől tétessék folyóvá.

A két tétel összesen 2500 forintot tesz. Levonván ebből az egyház által tanári díjazásra felhitelt 1500 frtot, valamint a néptanítók fizetésének fedezésére előlegezett 700 forintot, összesen 2200 forintot, marad az egyházi pénztárba fizelendő 300 forint, mely összeg a hiteles kiegyenlítővény bemutatásával azonnal áttétecsék. Egyszersmind jövőre ezen megállapodás nyomán az évenkénti 1000 frt kamatrészlet félévenként utólagosan, azaz április 1-én és október 1-én a gymn. alapítványi pénztárnok által ki fog fizettetni.“

Az egyház- és iskolai tanács által kötött e megállapodás folytán mind a mai napig valóban igénybe veszi az egyház az alapítványi 5°.-os kamat egy ötödét, azaz: ezer forintot.

Az egyház befolyása a gymn. ügyeire.

A pactumról az egyház- és iskolai tanács elnöksége 1865. évi junius 20-án részletes jelentést tett az alapítványozó városnak, hangsúlyozván jelentésében a többek között a presbyteriumnak 1864. évi augusztus 20- és 21-én hozott következő határozatait:

„1. Az egyház jogot tart az alapítványi kamat egy ötödéhez elemi iskoláira, részint pedig azoknak tanítói anyagi állásuk javítása nézetéből, s ebbeli jogát, az összegnek 1864. évre kézhez vételével, tetteleg igénybe is veszi.

2. Tovább is ragaszkodik azon már ezúttal tetteleg gyakorlott jogához, hogy az iskolai tanácsot presbyteriuma által a hegyaljai egyházmegye kijelölése útján maga válaszssa; hogy ezen tanács egyik elnöke mindig saját lelkésze legyen; tagjai közé pedig az egyházi elnökség is hivatalból tartozzék.

3. Fentartja magának az egyház a tanárok és a pénztárnok választási jogát, mely az iskolai tanács kijelölése alapján s ezzel közösen tartandó ülésekben történendik.

4. A gymnasiumi költségvetés mindig az iskolai tanács és egyházi presbyterium közös ülésében az elsőnek kimutatása alapján történendik, valamint a tanárok fizetésének meghatározása is.

5. A gymnasium bevételeirőli és kiadásáróli számadás vegyes választmányilag vizsgálta az egyházi és iskolai elnökség befolyása alatt, s ezeknek ellenjegyzésével egy példányban az egyháznak, egyikben a városnak beterjesztetik.

6. Az iskolai tanács a nevelés ügyének ellátásáról félévenként kimerítő jelentést teend.“

A Bartholomaeidesz János nyiregyházi ág. ev. lelkész és főesperes, mint egyik egyházi elnök, Bartholomaeidesz Károly a nyiregyházi ev. egyház egyik lelkésze s az iskolai ig. tanács egyházi elnöke, Májerszky Lajos gymn. felügyelő, Mányik József egyházi felügyelő aláírásával ellátott felterjesztés végül kijelenti: „hogy nincs is forróbb óhajtásunk, mint hogy ezen fontos ügy a nemes város által is bevégezett ténynek tekintessék, melyet ha ki talán háborgatni kezdene, aligha tartattatnék az ügy és a béke barátjának.“

Az egyházi és iskolai előljároság által benyújtott átirat helybenhagyás végett a városi képviseletnek is beterjesztett s az ott, élőtanúk állítása szerint fel is olvastatott; de érdemleges határozatot a képviselet nem hozott, a mint-hogy magánál a városnál az eredeti határozatot, az iskola-vagy egyháznak jegyzőkönyveiben pedig a határozatnak a másolatát hiába keressük.

Sőt értesülvén Nyiregyháza városának polgármestere Krasznay Gábor tíz évvel később, 1874-ben, arról, hogy az ág. h. ev. egyház évenként ezer forintot elvon azon kamatokból, melyek alapítványa után, kizárólag a gymnasiumot illetnék meg, — képviseleti határozat alapján, felelősség terhe alatt tiltja meg a gymnasium felügyelőjének Kralovánszky Gyulának, az ezer forintnak az egyház részére való kiadását, a mint erről az április hó 6-án felvett jegyzőkönyv tanuskodik.

Az egyház azonban, állítólagos jogainak tudatában s daczára a polgármester tiltakozásának, a jegyzőkönyveiben foglalt és a városhoz is felterjesztett iratban kifejezést nyert

Az 1%-ra vonatkozó usus.

elvek, kivánalmak és pontozatok értelmében járt el, s jár részben manapság is. Ennek bizonyítékául felemlitendőnek tartom, hogy az iskolai tanácsnak egész az 1885/6-dik iskolai évig kettős elnöksége volt, vagyis a felügyelőn kívül az egyik lelkész; — hogy szavazó tagjai voltak a tanácsnak a választottakon kívül az egyházi elnökség, az egyház gondnoka, jegyzője, az alapítványi pénztárnok és az elemi iskolák legidősebb tagja, később pedig az elemi iskolák tanítói körének elnöke; másik bizonyosság pedig az, hogy az ezer forintot az egyház mai napig igénybe veszi.

Iskolai tanács választása (1864.) Említettem, hogy a felzaklatott kedélyek lecsillapulását nagyban elősegítette az iskolai tanácsnak lemondása. Májerszky Lajos felügyelő az 1864. évi április 2-án tartott ülésben előadta az iskolai tanács létrejöttét, elmondta, hogy e tanács nem az alapító-levél értelmében választás, hanem kinevezés útján alakult. Elmondotta, hogy a kinevezés protestans autonomiánk és hasonló esetekben a megszokott praxis alapján ment végbe; miután azonban ez eljárást szükségessé tevő rendkívüli állapotok megszűntek, kívánatos, hogy a gymn. tanács rendkívüli volta is megszűnjék. Az iskolai tanács osztozva felügyelője nézetében, mandatumát letette s felkérte Szirmay István utódát *Sóhalmi János* esperességi felügyelőt, hogy tegye meg, az alapító-levél értelmében, a candidatiót, új iskolai tanács választására nézve.

Az egyházmegyei felügyelő megtette a kijelölést és az egyháztanács augusztus 14-én megejtette a választást. Iskolai felügyelő lett *Májerszky Lajos*; tanácstagok: *dr. Meskó Pál, Nikelszky Mátyás, Kralovánszky András, Matthaidesz Gusztáv, Zajacz József, Mányik József, Kacska János, Lehoczki Pál, May Adolf, Hönsch Ede, Draskóczy Sámuel, Sexty József.* E választott tagokhoz járultak még, az egyháztanácsal történt megállapodás értelmében, hivatalszerű tagokként: *Bartholomaeidesz Károly* lelkész mint elnöktárs, az *egyházi kettős elnökség*, az egyház *gondnoka* és *jegyzője*.

A választott iskolai tanács első teendőjének tartotta, hogy a működő tanárok állandósítását kérelmezze a presbyteriumtól. A presbyterium teljesítette az iskolai tanács kérelmét s 800 forint fizetés mellett rendes tanárokkul választotta meg s hiványnyal látta el dr. Emericzy Gézát és Koren Istvánt.

A hívány szövege, mely későbbre is mintául szolgált, a következő:

Tekintetes tanár úr!

A nyiregyházi ágost. evang. egyház és annak iskolai tanácsa, ismervé t. tanár úrnak a közéletben, nevezetesen pedig a nevelés és oktatási téren tanusított képzettségét, képességét és munkásságát, ezen ismeretből kifolyó bizalmát tette emeli, a midőn is egyházi autonom törvényeinkben, gymnasiális iskoláinkra nézve a város által tett alapítvány-levélben foglalt módozatok megtartása mellett, az e folyó 1865. évi július hó 1-én megtartott egyháztanács-gyűlésben történt nyilvános választás által T. urat a kebelbeli Algymnasium egyik rendes tanári állomására ünnepélyesen és általános közakarattal meghívja.

Kötelességei lesznek ezek:

1. A gymnasium osztályaiban az iskolai tanács felügyelete mellett értekezletekben megalapítandó szakokban, az ifjúságot rendszeres oktatással ellátni, akkép, hogy az oktatásra nézve magyarországi ág. ev. egyetemes gyűlésünk által megállapított tantervhez tartozik szigoruan ragaszkodni.

2. Tiszakerületi superintendentiánkban elfogadott egyházi rendezetünket, s általában a kerületünk törvényes közegei által hozandó határozatokat zsinórmérték gyanánt veendi, s tartozik ezek megtartására, ugyszinte az egyéb tekintetekben működését szabályozó s egyház-előljáróságilag megszabott tanári esküt letenni.

3. Erkölcsi példás életet tanusítani s az ifjúságot az erkölcsi törvények szellemében vezérelni és nevelni egyik legfőbb kötelességül tűzetik ki.

4. A rajzitanítás hetenkénti két órában, ha mennyiben ezen ágában az oktatásnak jártas.

5. Minden egyéb, a gymnasiális oktatás mellett s ennek hátránya nélkül megtehető, s az által a nevelés és oktatás terén a gymnasium körében önre ruházandó — azonban csak is jelen hivatali állásával azonos kötelezettségek betöltése.

Javadalmi ezek:

1. Készpénzül 600 frt, azaz hatszáz osztr. ért. forint, azon felül lakpénzül vagy lakbérül 200, azaz kétszáz o. é. frt, 45 frt pénzláb szerint, a város által gymnasiális iskolai célra, tehát alapítványból évnegyedes részletekben előlegesen és teljes érték szerint fizetve.

E helyütt kitétetik, hogy a kétszáz forint lakbért addig élvezi, míg az egyház által tetszése szerint, ennek megfelelő természetbeni lakással látatik el.

2. Az igazgatósággal összekötött, a belépő új tagok által fizetendő beirási s bizonyítványi egy-egy frtban megállapított jövedelem élvezete, akkora, a midőn az igazgatóság T. tanár úrra következik.

3. Ha mennyiben a rajztanítást vezetendi, ezért külön 100 frt, azaz száz frt évdíjt, félévénként utólagosan fizetendőt huzand.

4. Ha mennyiben jelenlegi tanári állását más állomással felcserélni óhajtaná, ezt az iskolai tanév befejezte előtt nem teheti.

Fogadja T. úr ebbeli meghívásunkat, mint egyházunk őszinte bizalmának kifolyását, szíves indulattal s azon önérzettel, hogy elyszerű buzgalma s fáradozásai egyházunk tagjaiban mindenkor elismerésre találndanak.

Kik egyébiránt hitrokoni bizalommal vagyunk stb.

A IV-ik osztály megnyitása (1864.) Weisz Vilmos.

A III-dik osztálynak megnyilta a IV-dik osztálynak életbeléptetését követelte. És a IV-dik osztály az 1864/65-dik iskolai évvel meg is nyilott, *Weisz Vilmos**) hitjelölt hivatván meg egy próbaévre, 600 forint készpénz, az osztály mellett levő lakszoba és fűtés élvezete mellett ideiglenes tanáru. Weisz V. a meghívást elfogadta.

Az 1864/65-dik évet még több említésre méltó esemény teszi nevezetessé.

Az izr. hitközség ajánlata.

Iskolai felügyelő a tanácsnak 1864. évi szeptember 7-kén tartott ülésében ugyanis előterjesztette, hogy a helybeli izraelita hitközség előjárói őt egy szeptember hó elsejéről keltezett közgyűlési határozat alapján arról értesítették, hogy a hitközség hajlandó a város által részökre biztosított alapítvány-kamatjövedelemből a gymnasium pénztárába évenként 150 forintot fizetni, ha a gymnasiumba járó zsidó vallásu tanulók, különösen a mi a tandíjfizetést illeti, az ágost. ev. tanulókkal egyenlő előnyben részesülnek. Az iskolai tanács, az izraelita közönségnek kérelmében tanintézetünk iránt nyilvánított bizalmas csatlakozást látván, hajlandónak mutatkozott kölcsönösen kötelező határozatok hozatala céljából tárgyalásokba bocsátkozni. De nem így az egyház. A presbyterium azon indokolással, hogy az ág. ev. egyház, iskolája irányában, más vallásfelekezetet nem

*) *Weisz Vilmos*, született 1834-ben Matheócson, Szepesvármegyében. Atyja *Weisz Fridrik* volt, tekintélyes és jómódu birtokos, ki éveken át mint első senator a városnak s pénztárnoka az egyháznak köztiszteletnek örvendett. Elemi iskoláit *Weisz Vilmos* otthon végezte. A gymnasiumot Késmárkon kezdte s Eperjesen folytatta. Ugyancsak Eperjesen hallgatta a theologiai tudományokat. Két évet a jeni egyetemen töltött, ezenkívül hospitált Halleban, Berlinben. — Tanári pályáját gymnasiumunkban kezdte és végezte.

egyenjogosíthat, 19 szavazattal 12 ellenében az izr. hitközség ajánlatát elvetette.

A másik, valóban megdöbbenő esemény, hogy *Koren István* tanár november 11-kén nyomtalanul eltűnt. A közhiedelem szerint a Tisza hullámaiban lelte sirját.

Koren István eltűntével az isk. tanácsnak sürgősen ^{Kovács János tanár (1865.)} kellett intézkednie, hogy a megürült tanári szék mielőbb betöltsék. Intézkedett is akként, hogy az üres tanári cathedrara, ideiglenes minőségben, *Kovács Jánost**) hivta meg. Miután azonban *Kovács János* csak márczius havában jöhetett és jött Nyiregyházára, *Koren* tantárgyait a rendes tanárok adták elő 600 forint külön jutalomdíj mellett, míg *Kovács János* a csonka tanévben teljesített működéseért 200 forinttal jutalmaztatott meg. *Kovács János* az 1865/66-dik évben mint próbaéves tanár működik 650 forint fizetés mellett; de már 1866-ban teljes fizetéssel rendes tanárrá választatik azon feltétel alatt, hogy egy év elteltével a tanári vizsgát leteszi.

Az 1865-dik év iskolánk történetében még azért is ^{Építkezés (1865.)} emlékezetes, mert ez esztendőben szűnt meg a gymnasium zselléreskedni. Ez időben intézkedett ugyanis az iskolai tanács, hogy *Palánszky Sámuel* költözködjék ki a Peczinval mester építette gymnasiális épületből, a hol lakott és a hol eddig csak az I-ső osztály volt elhelyezve, és alakíttassék át az épület a négy osztály befogadására megfelelően. *Palánszky Sámuel* 100 forinttal kárpótoltatván, az iskolai épületből kiköltözködött; az átalakítás pedig még a nyár folyamán megtörtént, úgy hogy az 1865/66-dik iskolai év a tanács tagjainak jelenlétében, az ujjá alakított iskolai épület első osztályában nyitattott meg ünnepélyesen.

*) *Kovács János*, szül. Losoncson 1839. május 25. Elemi iskoláit szülővárosában, az algymnasiumot Osgyánban és Rimaszombatban, a felgymnasiumot Pozsonyban végezte. 1858. Pestre ment, a hol 2 évi theologiai tanfolyamot végezett; innen 1860. a jeni, 1861. a hallei egyetemre ment, mely városokban 2—2 félévet töltött. Hazatérve 1862. két évig nevelősködött Terbeléden *Beniczky Gyula* családjánál. Ezután 1864. a téli félévet Bécsben töltötte. 1865. márczius havában Nyiregyházára hivatott rendkívüli ideiglenes tanárnak. 1867. az Eperjesen tartott kerületi gyűlés alkalmával a tanári vizsgálatot letévén, véglegesen állandósított. Meghalt 1890. december 18.

Történeti adat gyanánt emlitem fel, hogy az első 8 oldalra terjedő nyomtatott „Tudósítvány“-t Palánszky Sámuel igazgatótanár közlése szerint, Debreczenben nyomtatva, az 1864/65-dik tanév végével adta ki az iskola.

Szomoruan érinté a gymnasiumot Májerszky Lajos iskolai felügyelőnek 1865. évi július havában bekövetkezett halála. Májerszky Lajos úgy is, mint a városnak főbirája, az alapítvány létesítése körül, úgy is mint első felügyelője a gymnasiumnak, a legkritikusabb időben annyi tapintatot, körültekintést, de erélyt is tanusított iskolánk érdekében, hogy felügyelői működésére mi utódok csak hálával, teljes elismeréssel tekinthetünk vissza. Utóda lett Matthaicidesz Gusztáv.

Az algymnasium nyilvánosságijogot nyer a kormánytól. (1867.) Az alsó négy osztály megnyitva lévén, a következő 1865/66. és 1866/67-dik iskolai évben a tanács és tanári kar a muzeumnak, a könyvtáraknak gyarapítására, rendezésére, s az osztályoknak tanszerekkel való ellátására törekszik. E cél elérésében az iskola barátai is, mint pártfogók, buzgón támogatják az előljáróságot, úgy hogy ez időben például a természetrajzi és természettani gyűjtemény, másfél ezer forint értéket képvisel már. Intézkedik továbbá a tanács az iránt is, hogy a gymnasium, mint algymnasium, a nyilvánossági jogot megnyerje. És 1867-ben meg is érkezett az igazgatósághoz Máday Károly tiszakerületi superintendens levele, melyben értesíti tanintézetünket, hogy dicsőségesen uralkodó királyunk I. Ferencz Józsefnek Schönbrunnban 1867. május 31-én kelt legfelsőbb elhatározása folytán a nm. vallás- és közoktatásügyi m. k. ministerium 1867. évi jun. 11-kén 4284. szám alatt kelt rendelettel gymnasiumunkat, annak kérelmére, nyilvánossági joggal ruházta fel s az általa kiállított bizonyítványokat állam-érvényeseknek jelentette ki.

Gymn. előkészítő osztály. (1867.) Az 1867/68-dik év az iskolának újabb fejlődéséről tanuskodik. A tanári testület ugyanis azt tapasztalta, hogy az egyház elemi iskoláiból átlépett tanulók a gymnasiumi tantárgyakat vajmi nehezen fogják fel, és számosan e miatt, mint éretlenek, a II-dik osztályba át nem bocsáthatók. Ennek főokát ugyan a tanárok a gyermekeknek és az elemi

osztályoknak kétnyelvűségében — magyar és tót — és a tanulóknak nagy számában találják; de abban is, hogy a felvételre jelentkező fiúk, a gymnasiumban megkívántató előismereteknek hijjával jönnek; azért tehát egy *gymnasiális előkészítő osztálynak* felállítását javasolták. Az iskolai tanács tárgyalta a tanári testületnek részletesen is kidolgozott fentebbi indítványát, s azt helyesnek tartván elfogadta; sőt a mennyiben az előkészítő osztály felállításával az egyház, különösen polgári iskolájának átalakítása által első helyen volt érdekelve, 1867. július 27-kén hozott határozata értelmében az indítványt érdemleges tárgyalás céljából áttette az illetékes és döntésre jogosult presbyterium elé, kérvén az egyháztanácsot, hogy ez ügyben sürgősen intézkedjék. Azonban egy évnek kellett elmulnia, míg e terv megvalósult, illetőleg míg az egyház és a gymnasium között ez osztály ellátására nézve megállapodás jöhetett létre. Különösen a megválasztandó tanár teendőjének körvonalozása és fizetésének honnan, mely pénztárból való fedezése, okozott nehézséget, képezte az eldöntés tárgyát. Magára vállalván azonban végre is a gymnasium az új osztálynak felállításából származott minden terhet, a pályázat a gymnasiális osztály tanári állására kihirdettetett. A mi a megválasztandó tanár működési körét illeti, azt az egyháztanács következőkben állapította meg:

„A mennyiben az előkészítő osztály a gymnasiumhoz van csatolva, ezen tanár rendes gymnasiális s így a tanári karnak kiegészítő tagja, mellé rendelt, az eddigi tanárokkal hason állásu, hasonló fizetéssel s minden mellékes jövedelmekben hasonlólag részesülő tanár leszen s így részére a hivány is a rendes többi tanároknak kiadott hivány mintája szerint leszen kiadandó. Megjegyeztetik, hogy ezen tanár különösen kötelezve leend az e részben tett indítvány folytán minden sátoros ünnepnapkor egy magyar predikációt elmondani s azon felül a magyar isteni tiszteletet, mikor reá jövend, a bevett sorrend szerint ellátni. Ezen megválasztás elengedhetlen feltétele az, hogy a megválasztott tanár a szokott gymnasiális tanári vizsgát mulhatatlanul letenni tartozik, még pedig egy év letelle alatt.“

Kötelességévé tétetett továbbá a megválasztandó tanárnak, hogy egy kiképzett seminariumi növendék, mint segédje közreműködése mellett a felső polgári fiu osztályt is vezesse,

s annak az egyetemes tanterv szerint való ellátásáért felelősséget vállaljon stb. Fizetésül a tanárnak 600 frt készpénz és természetbeni lakás, vagy e helyett 200 frt lakásbér biztosított.

Martinyi József.
(1868.) A pályázati határidő leteltével, 1868. szept. 19-dikén az új állásra *Martinyi József* választatott meg és pedig mint a többi tanár, ideiglenesen egy próbaévre. És *Martinyi József* már az 1868/69-dik iskolai évben az előkészítő osztálynak összes tantárgyait — az éneket kivéve — tanította; vezette továbbá a felső polgári fiú osztályt *Polónyi Dániel* tanítóképző-intézetet végzett növendék tanítószkodása mellett; eszközölte a rajztanítást a gymnasium négy osztályában és papolt minden sátoros ünnep alkalmával. A második évben azonban már tanítottak az előkészítő osztályban *Weisz Vilmos* és *Palánszky Sámuel* is, míg *Martinyi József* a szorosán vett gymnasiális osztályok némelyikében tanított, a tanári kar megállapodása szerint, különféle tantárgyakat.

A mennyiben pedig az előkészítő osztály számára nem volt hely a gymnasiumi épületben, ez osztály céljaira az első évben az egyház elemi iskoláinak egy tanterme vétetett igénybe, később pedig a *Szénfy Zsigmond-féle* házban, szemben a gymnasiumi épülettel, béreltetett ki egy nagyobb terjedelmű szoba.

Martinyi József meghívásával az eddig négy tagból álló tanári testület tehát egy ötödikkal szaporodott. Vele egy időben kezdte meg működését a gymnasiumban, mint műének-tanító *Nagy Lajos* organista, kit az egyház hiványilag kötelezett a műéneknek tanítására az összes osztályokban.

Míg az 1868-dik év egy, illetőleg két új tanerőnek alkalmaztatásáról tanuskodik, addig az 1869-dik esztendő egy jeles képzettségű tanáratól fosztja meg gymnasiumunkat. *Dr. Emericzy Géza* eltávozását értjük. Ő ugyanis elfogadván a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium által felajánlott állami segílyt, Német- és Angolország iskolaügyének tanulmányozása céljából külföldre utazott s így *Nyiregyházán* viselt tanári állásáról lemondani kényszerült 1869. aug. 9-kén.

Az *Emericzy Géza* távoztával megürült tanári állásra többen pályáztak. A presbyterium az iskolai tanácsnak egyértelműleg hozott ajánlatára, *Kürtössy József**) *Losonc*zon működő tanárt választotta meg.

Azon ülésben, — 1869. okt. 18. — melyben az iskolai tanács *Kürtössy Józsefet*, mint a presbyterium által megválasztott rendes tanárt üdvözli, olvastatott a nyiregyházi törvényszéknek a gymnasium javára döntött egy ítélete. Nevezetesen, miután megszűnt működni a polgárság által alapított dalárda, a törvényszék a *Suták Antal* és neje *Reguly Zsuzsánna* által végrendeletileg a dalárda részére, annak működése tartamára hagyományozott 106 frt 35' 2 krajczárnyi összeget, ösztöndíj alapul a gymnasiumnak ítélte oda. A pénzt az iskolai tanács át is vette, és *Suták-Reguly alapítvány* czimen kezeli.

Az 1870/71-dik esztendő kevés különösebben kiemelő adatot szolgáltat, mindössze annyit, hogy ez évben rendezte az egyháztanács a *Szekeres János-féle alapítványt* és pedig oly módon, hogy elrendelte, miszerint az egyházi gondnok a 600 forint tőkeösszeget tevő alapítvány kamataiból 20 frtot, mint két évre eső kamattartalékot az ekkor még *Nyiregyházán* fennálló kerületi tanítóképző-intézetnek adjon át, a fenmaradt kamattjövédelmet pedig az iskolai tanácsnak fizesse ki, hogy ez aztán azt a *Szekeres János* végrendelete szellemének megfelelőleg, a gymnasiumba járó legkitünőbb ifjak között belátása szerint kiossza és pedig évről-évre.

Felemlitem még, hogy az 1870. évi aug. 11-kén tartott gymn. tanács-ülésben azt constatálta az elnök, hogy a tanácsnak mandatumma ez évvel lejárt és hogy ennél fogva

*) *Kürtössy József*, — családi nevén *Putz*, — 1835. márcz. 17. született *Nógrádmegyében Nagy-Kürtösön*, hol atyja néptanító volt. A kiváló szellemi tehetségekkel megáldott gyermek gondos szüleinek vezetése alatt kezdte meg első tanulását; míg további kiképeztetését *Losonc*, *Osgyán* és *Pozsonyban* nyerte. Bevégezvén gymnasiumi, bölcsészeti és hittudományi tanulmányait, *Tihanyi Ferencz* temesi gróf gyermekeinél nevelősködött 2 éven át. 1858-ban a selmeczi főgymnasiumba hivott meg tanárnak, hol 1863-ig tanított. A selmeczi hegyi lég nem kedvezvén egészségének, 1863. a losonczy egyesült prot. gymnasium meghívását fogadta el, honnan 1869. *Nyiregyházára* lön megválasztva. Itt 1874. évi jun. 19-ig működött, a mikor is meghűlvén, rövid 5 napi betegség után megszűnt élni.

Kürtössy József.
(1869.)

Alapítványok.
(1870.)

Iskolai tanács választása
(1870.)

szüksége forog fenn annak, hogy a tanácsnak újból való választása iránt a kellő lépések megtéssenek. Megtétettek; és a presbyterium november hó 18-kán tartott ülésében felügyelőül szavazattöbbséggel Riszdorfer Jánost, tanácsosokul pedig Draskóczy Sámuel, dr. Meskó Pál, Nikelszky Mátyás, Zajác József, Jánószky András, Juhász Kálmán, Kacska János, Nikelszky Sámuel, Mányik József, Bencs János, Mathaeidesz Gusztáv és Blahunka Józsefet vállasztotta meg, azon utasítással, hogy a mennyiben az alapítványozó város és az egyház között az alapítvány-levél némely pontjai megváltoztattak, az ezen változtatásokat tartalmazó egyháztanácsi határozatok érvényben maradnak s úgy ezek, valamint a protestáns autonóm egyház felsőbb-sége által kiadott coordinatio és más szabályrendeletek mindenben megtartandók lesznek. Itt megjegyzem, hogy Matthaidesz Gusztávnak a felügyelőségről való lemondása után, Riszdorfer János előtt, Draskóczy Sámuel volt a gymnasium ideiglenes felügyelője.

A presbyteriumnak a választásra vonatkozó határozatait az iskola tanács hivatalosan 1870. évi deczember 10-kén tartott ülésében vette tudomásul, s miután magát ekkor törvényesen megválasztottnak kijelentette, jegyzőül az eddig is jegyzői minőségben fungáló dr. Juhász Kálmán isk. tanácsost, pénztárnoknak pedig Kovács Lászlót választotta meg.

*Gymnasia-
ális épület
vásárlása
(1871).* Ha az 1870/71-dik év kevés kiemelendő mozzanatot szolgáltat iskolánk történetéhez, annál több az említésre méltó tény az 1871/72-dik esztendőben.

Mindenek előtt felemlitendő az egyház- és iskola tanácsnak azon intézkedése, mely egy új, nagyobb, iskolai célra megfelelőbb épületnek megszerzésére vonatkozott.

Az eddig elmondottakból ismeretes, hogy az iskola vajmi soká zselléreskedett és hogy azután is, a mikor Palánszky tanár kiköltözködött az iskolai épületből, hogy az a négy osztály elhelyezésére alkalmassá tétessék, — az előkészítő osztályt bérelt helyiségben kellett elhelyezni. A könyvtár pedig egyes osztályokban, a természetrajzi és fizikai szerek egy sötét szobában voltak elhelyezve. Ta-

nári szoba egyáltalán nem volt; a tanárok órák közben a tanulók közé vegyülve, vagy a kicsinyke udvaron találkoztak, vagy az iskola épület előtt az utcán. Értekezleteket majd az egyik, majd a másik osztályban tartottak.

E szegénységnek s az ebből folyó mindennemű kellemtelenségnek véget vetendő, az iskolai tanács alkuba bocsátkozott az u. n. „első házvásárló testülettel,“ hogy az ennek tulajdonát képező, a nagykállai-utcán levő Hudacsek-Fisch-féle három utcára néző emeletes házat megvásárolja. Az alku, a vétel sikerült; és iskolánk 19 ezer forint vételi összegben a csinosan befásított, 1900 □ métert tevő teleknek, háznak birtokába jutott. Riszdorfer János iskolai felügyelő azonban csak 1873. márczius hó 22-én értesíthette a tanácsot, hogy ezen a gymnasium részére megvásárolt 1056. és 1057. számú ház és telek, a hitelesen kiállított és aláírt öröklevél alapján, mint uralgó telek, az 1107-dik lapról az 5027-dik számú új telekkönyvi lapra, tisztán a gymnasium nevére átvezettetett.

Megjegyzem, hogy a nyiregyházi polgárokból alakult ezen „házvásárló társulat“ nem valami nyereszkes szövetkezet volt. Társulattá alakult a polgárság egy része azért, hogy 20 frtos részvényeknek kibocsátása által módját ejtse annak, hogy a város ezen egyik legszebb telke, esetleg a polgári kör számára a polgárságnak birtokába jusson. Most, hogy a társulat eladta a gymnasiumnak a tulajdonát képező házat, a részvénytársaság feloszlott; a részvényesek pedig visszakapták pénzüket, azokat kivéve, kik részvényeik értékéről, a gymnasium javára, nagylelkűleg lemondtak.

*Adomá-
nyok
(1872.)*

A lelkes adományozók a következők:

Aschenbrenner Jakab 5 darab részvényt osztalékkal, érték 122 frt 50 kr., Nikelszky Mátyás 4 drb 98 frt, Krasznay Gábor 2 drb 49 frt, Haas Mór 2 drb 49 frt, Riszdorfer János 2 drb 49 frt, Kralovánszky Gyula 2 drb 49 frt, Hibján Dániel 2 drb 49 frt, Hibján Sámuel 2 drb 49 frt, Nikelszky Sámuel 2 drb 49 frt, Hoffmann Adolf 2 drb 49 frt, Engländer Samu 2 drb 49 frt, Vidliczkay József 2 drb 49 frt, Kornstein Ignác 2 drb 49 frt, Glück Dávid 2 drb 49 frt, Groák Zsigmond 1 drb 24 frt 50 kr., Andresz Károly 1 drb 24 frt 50 kr., Homolay László 1 drb 24 frt 50 kr., Saáry

Pál 1 drb 24 frt 50 kr., Török Péter 1 drb 24 frt 50 kr., Vad András 1 drb 24 frt 50 kr., Jánószky András 1 drb 24 frt 50 kr., Stern Emánuel 1 drb 24 frt 50 kr., Kaeska János 1 drb 24 frt 50 kr., Maár Adolf 1 drb 24 frt 50 kr., Hankovszky János 1 drb 24 frt 50 kr., id. Benes János 1 drb 24 frt 50 kr., Szmolár Pál 1 drb 24 frt 50 kr., Lányi Gábor 1 drb 24 frt 50 kr., Hudák Andrásné 1 drb 24 frt 50 kr. A 48 drb részvény értéke: 1176 frt.

Ugyanezen alkalommal adakoztak még:

Gredig és Tester társzég 100 frtot, Fábry Károly 25 frt, dr. Meskó Pál 20 frt, id. Gyuresány József 20 frt, Rudics János 20 frt, Jánószky János 18 frt, Kovács Mihály 10 frt, Nádassy József 10 frt, Ambrusz Ferencz 9 frt, Hudák József 9 frt, ifj. Gyuresány József 9 frt, Kovács Soma 5 frt, Mányik József 10 frt, Szeszich Lajos 10 frt, Kohn S. Hermann 10 frt, Fried Jakab 10 frt, Már-földy Mihály 5 frt, Szénfy Gyula 5 frt, Engländer Fülöp 5 frt, Bernáth Kálmán 4 frt 50 kr., Friedlieber Ignác 4 frt 50 kr., Palicz János 4 frt 50 kr., Hölcz József 4 frt 50 kr., Kégly Gusztáv 25 frt, Dietz Lajos 10 frt, Janovicz József 7 frt 50 kr. és maga a ház-vásárló társulat, mint ilyen, 52 frt 50 krt adott.

Ez összeg a fentebbi adománynyal együtt 1599 frtot teszen.

A ház vásárlásából és az épületnek átalakításából majdnem 9000 forintnyi adósság haramolt az iskolára azon felül, hogy majdnem tizenegyezer forintnyi megtakarított pénztári készletét már e célra fordította. Azonban a tanácsnak szigorú takarékosága, észszerű gazdálkodása által, pár év elteltével az adósság törlesztve lett.

Fizetés-javítás (1872)

Másik említésreméltó tény az 1871/72-dik évben az, hogy az iskolai tanács, méltányolva a tanári kar által beadott kérvényben felhozott indokokat, a kebeléből kiküldött bizottság véleménye alapján, minden egyes tanárnak fejenként, drágasági pótlék czimen 100 forintot szavazott meg, az 1872/3-dik évre pedig, és folytatólag azontúlra, ezer forintban rendszeresíté a rendes tanárok fizetését, beleértve ez összegbe a kétszáz forintnyi lakásbért.

Harmadik, gymnasiumunk történetében új korszakot alkotó tény pedig az, hogy ez évben tétellett meg az első lépés arra nézve, hogy iskolánk főgymnasiummá fejlesztessék. Ugyanis a presbyterium 1872. évi február 11-én

kelt határozatával arról értesíti az iskolai tanácsot, hogy miután az egyház elemi iskoláit a törvény és a nevelés-ügynek megfelelőleg rendezte, abban a meggyőződésben él, hogy az előkészítő osztály beszüntethető s helyébe az V-ik gymn. osztály állitható fel, annyival inkább, mert ennek megnyitását a közönség érdeke teszi sürgősen kívánatossá, szükségessé.

Az iskolai tanács a presbyteriumnak ezen határozatát *Az V-dik osztály megnyitása (1872.)* örvendetesen vette tudomásul és május 4-én tartott ülésében egy bizottságot nevezett ki, hogy az, az e tekintetben szükségessé vált mindennemű intézkedéseket megtegye. A bizottság, a megbízatásból kifolyólag, mindenekelőtt beszüntetettnek mondotta ki az 1872/73-dik iskolai évvel az előkészítő osztályt; utasította Martinyi Józsefet, hogy vegye át az V-dik osztály főnökségét, s a tanári testület által megállapított leczkerend szerint és az egyetemes tantervnek szemmeltartásával, kizárólag a gymnasiumi osztályokban tanítson. Értekezletre hívta meg továbbá azon szülőket, kiknek fiai a IV-dik osztályt végezték. Ezek összegyűlvén, készséggel és írásban kötelezték magokat arra, hogy 40 forint tandíjat fizetnek; sőt volt szüle — dr. Flegmann Miksa, — ki száz forintnyi tandíj fizetésére kötelezte magát.

De nemcsak az érdekelt szülők sorakoztak, hanem a tanügy barátai is s mihamar 600 forint állott rendelkezésére a tanácsnak, hogy abból az V-dik osztálynak kiadásait legalább részben fedezhesse. E pártfogók, e tanügybarátok: Nikelszky Mátyás (40 frt), Draskóczy Sámuel (10 frt), Hoffmann Adolf (10 frt), Maár Adolf (5 frt), Burger Jeremiás (10 frt), May Adolf (40 frt), Klein Adolf (10 frt), Merle Adolf (10 frt), Engländer Fülöp (10 frt), Jánószky András (10 frt), Riszdorfer János (10 frt), Janovicz József (10 frt), Grünberger Adolf (10 frt), Szabolcsi Hitelbank (50 frt), nyiregyházi takarékpénztár (100 frt), Bleuer Hermann (végrendeletileg 100 frt), Kralovánszky Gyula (50 frt), Schak Mór (10 frt), Kellner Dávid (10 frt), Grosz Lipót (10 frt).

Az V-ik osztály jövedelemforrásai. Így tehát az első évre biztosítva volt az V-dik osztály kiadásainak fedezése, a minthogy az az 1872/3-dik iskolai év kezdetével meg is nyilott. De miként lesz az biztosítva végleg? Ez vala a kérdés, melyre a feleletnek okvetlenül következnie kellett.

E kérdések felett első helyen a tanári kar tanácskozott. A tanártestület tanácskozásának eredménye az lett, hogy a tantestület az V-dik osztály biztosítására a gymn. tanácshoz beadott emlékiratában három jövedelemforrást jelölt meg.

Első volt a tandíj. Indítványozta ugyanis először, hogy minden tanuló, tehát a helybeli ág. h. ev. tanuló is, fizessen tandíjat; indítványozta másodsor, hogy az az ezer forintnyi kamatjövedelem, melyet az egyház tizenegy év óta elvon a gymnasiumtól, a város által kiadott alapító-levélnek megfelelőleg eredeti céljára: kizárólagosan a gymnasiumi célra visszaszereztessek; utalt harmadszor a városi alapító-levél azon pontjára, melyben az alapítványozó város azt igéri, hogy ha az alapítványi tőke után 6%-nál nagyobb kamatot kap, vagy kaphat, ezen kamattöbbletből a gymnasium fog huzni $\frac{1}{6}$ -od részt. Tehát megkeresendő ez irányban Nyiregyháza városa mint alapító és a nyiregyházi takarékpénztár, mint a mely intézet az alapítványi összeget gyümölcsözteti, hogy e forrást a gymnasium részére nyissák meg.

a) A tandíj. Az iskolai tanács érdemlegesen tárgyalta a tanárok emlékiratát s ennek javaslatára határozatilag kimondotta, hogy a helybeli ág. h. ev. tanulók is fizessenek tandíjat; a másik két indítványt pedig, elvben helyeselve, pártolólólag s további intézkedés céljából áttette az egyháztanács elé.

A presbyterium szintén tárgyalás alá vette a két indítványt. Az első, az ezer forintra vonatkozó, ellenzésre talált a presbyteriumban; annál inkább pártolták az egyháztanácsosok az alapítványi kamatok emelésére vonatkozót. El is határozta a presbyterium, hogy a benyújtott indítvány alapján meg fogja keresni az alapítványozó várost, hogy odahatni sziveskedjék, miszerint a Takarékpénztár a kamat-

látat az alapítványi tőkék után emelje, hogy így az alapítványozottak kamattöbbletben részesüljenek.

Hogy ez előterjesztés, indítvány, teljesen megérthető legyen, szükséges elmondani az alapítványi tőkék kezelésére vonatkozólag a következőket. Akkor, a mikor Nyiregyháza városa visszakapta az államtól névre nem szóló kötvényekben a kényszerkölcsönbe adott 200 ezer forintot, e kötvényeket pénzé változtatta, hogy azt a lakosok között kölcsönkép kioszsza. A polgárság igénybe vette e pénzt, már csak azért is, mert sajátjának tartotta, mert hiszen, gondolták, az eladott közlegelőnek árából folyt be az; meg aztán azért is, mert az akkori pénzvviszonyokhoz képest, olcsónak is találta. De annál inkább késtek aztán egyesek a kölcsönösszeget törleszteni; sőt többen még a kamatot sem fizették pontosan. A városi hatóság végre, véget vetendő e gazdálkodásnak, a nyiregyházi Takarékpénztárral lépett tárgyalásokba oly célból, hogy az átvévén a készpénz gyanánt a polgárságnál künnlevő követeléseket, „városi alapítványi pénz“ czim alatt kezelje, gyümölcsöztesse, ha úgy tetszik hajtsa be azokat; szóval, a Takarékpénztár lépjen mint hitelező a város jogaiba. — A tárgyalás, melyben a város részéről Májerszky Lajos főbíró mint elnök, Uray Tamás, dr. Meskó Pál, Sztruhár Károly, Riszdorfer János főjegyző mint tollvivő, a Takarékpénztár részéről pedig Kovách Gergely igazgató, Schak Mór igazgató, és Draskóczy Sámuel vettek részt, — eredményre vezetett; mert a küldöttség véleményes javaslata alapján a városi hatóság is belenyugodott abba, hogy a Takarékpénztár által értéktelennek nyilvánított, nem acceptált s több ezer forintra rugó adóslevelek levonásával 146 ezer 370 forintot teszen azon összeg, melyet a takarékpénztár mint készpénzt vesz át a várostól, hogy azt a város által tett alapítványok javára, mint *betétet* kezelje. A mennyiben pedig nem tett kerek összeget a betét, a város azt 630 forint ráfizetéssel 147 ezer forintra felemelni kötelezte magát.

A kezelés feltételei, kölcsönös megállapodás folytán, következőleg állapították meg: a) ez alapból csak nyir-

egyházi illetőségű lakos kaphat kölcsönt és pedig első helyen ingatlanra való betáblázás mellett 5 évi törlesztésre. b) A kamatláb 7%. c) E hét százalékból öt az egyes felekezeteknek kiadott alapítvány-levelekben körülírt feltételek mellett iskolai célra fizetendő polgármesteri utalványra; egy százalék az alapítványozó város részére tőkésítettik, a hetedik százalék pedig, kezelési költség czimen, a kezelő pénztárat maradványként marad. — Az egyezség 25 évre kötött s életbe lépett 1864. szept. 29-én.

Ezen, Nyiregyháza városa és a nyiregyházi Takarékpénztár-egyesület között kötött egyezség módosítását, az alapító-levél 5-dik pontjának értelmében czélozta a tanári testület harmadik indítványa, a melyet, a mint említve volt, tárgyalt, elfogadott iskolai- és egyháztanács s kérelmezőleg tett át a városi képviselőtestület elé.

A városi képviselőtestület és a takarékpénztár külön-külön tárgyalták az ügyet, s az eredmény az lett, hogy a takarékpénztár a kamatlábat egy %-kal felemelte; de kikötötte, hogy a 8 százalék fizetése reá nézve addig lesz kötelező, míg a kamatláb az intézet személyes kölcsöneinél 10%-on alul nem száll és hogy ha az egész tőke, az előbbi kezelési és visszafizetési módozatok mellett, az 1900-dik évig az intézetnél hagyatik.

A takarékpénztár által hangsúlyozott ezen feltételeket a város képviselőtestülete 1875. évi június 8-án tartott közgyűlésében elfogadta s a gymnasium 1876. évi január elsejétől húzta azon kamattöbbletet, mely reá a nyolczadik százalékból esett.

c) Az elvont 1%. A második jövedelemforrás is tehát, bár rövid időre mint látjuk, megnyílt a gymnasium javára. 1880. január 1-től azonban megszűnt és pedig azért, mert bekövetkezett a kamatláb általános leszállása. Nem így a harmadik.

Az egyház ugyanis, tárgyalván a már többször említett hármaskorú indítványt, a kérdéses ezer forintról nemcsak hogy nem volt hajlandó a gymnasium céljaira lemondani, hanem egy kérvényt adott be Nyiregyháza városának képviselőtestületéhez, — a kérvény 1875. évi

aug. 31-kén kelt, — melyben hivatkozással a presbyterium és az iskolai tanács között 1864. évben létrejött transzaktóra, azt kérte, hogy módosítsa a város a gymnasium részére kiadott alapító-levelet, illetőleg rendezze az ügyet végre valahára úgy, hogy a százezer forint után járó kamattöbbletekből, egy ezer forint, a melyet eddig is igénybe vett az egyház, az ő saját céljaira legyen fordítható. És az egyház célta ért a városnál, mert a képviselőtestület közgyűlése 1875. évi június 8-dikán következő indokolással az egyház kérelmének határozatilag hely adott:

„Tekintettel arra, miszerint a helybeli evang. egyház elemi iskoláit igen nagy számban szaporította, s ezekre tanítói állomásokat alapított; — tekintve azt, miszerint az ág. ev. egyház minden elemi tanítóinak fizetését a mostani körülmények és a kor kiváltsághoz képest felemelte; — tekintettel arra, hogy az evang. gymnasium, melynek alapjából ezen 1000 forint elvonatott, ezen ezer forint nélkül is tovább van fejlesztve, mert már az alapítványi levél értelmében IV. osztályról V-dik osztályra emeltetett, most a VI-dik osztályt is felállítani határozta; — tekintettel arra, hogy ezen ezer forint nélkül, mely eddig is a gymnasiumtól elvonatott, a helybeli gymnasium virágzó állapotban van, s jövőre ezen ezer forint, mely az elemi iskolai célokra az evang. egyház által ezen tőkére is szándékolatik fordíttatni, ki lesz pótolva az által, mert a 147 ezer forint alapítványi tőke kamattal 1%-kal jövő évtől fogva felebb emeltetni fogván, ezen 1%-ból $\frac{5}{6}$ -rész az evang. gymnasium részére lesz fordítandó; — tekintve azt, hogy a többi egyházaknak tett alapítványozás alkalmával a város által tett alapítványozás, elemi iskolai célokra adatott, csak is az evang. egyháznak járó alapítvány rendeltetett az evang. egyház által felállított gymnasiumra: e folytán, ezen okok figyelembe vételével a helybeli evang. egyháznak kérelme, az eddig a gymnasiumtól elvont 1000 forintot illetőleg a képviselőtestület által tudomásul vétetik, az ezután időre az 5000 forint alapítványi kamattal ezer forintról az evang. elemi iskolák szükségére leendő fordítása képviselőtestületileg a jövőre innen vonható minden következtetés nélkül engedélyeztetik annál is inkább, mert az alapítványi-levelet a város mint alapítványozó és a helybeli evang. egyház mint alapítványozott fél hozzájárulásával, (mi ezen nem is történt az által, mivel az egyház, mint egyik érdekelt fél ezt kérelmezte, mely kérelme, a másik fél t. i. a városi képviselőtestület mint alapítványozó fél által elfogadtatott, az esetben változtatni és módosítani lehet, ha ezt az alapítványozásnak megfele-

lőleg oly hasznos és a nép érdekére előnyösebb helyre fordítani az eszélyesség és méltányosság parancsolja.“

Az 1% a vármegyénél. A város képviselőinek ezen határozatát *Sütő József* Szabolcsvármegyéhez appellálta, miután meggyőződése szerint alakilag törvénytelenül hozatott a határozat, és pedig azért, mert a községi törvény 59. §-a s ennek alapján Nyiregyháza város statutumai szerint a községet érdeklő ügyek a képviselő retortáin át, vagyis előbb az illető szakosztályokon át tárgyalva hozathatók érdemleges határozat végett a gyűlés elé; jelen esetben pedig sem a jogügyi, sem a nevelészetű szakosztályok meghallgatva nem voltak; pedig magának az evang. egyháznak kérelme onnan keletkezett, hogy a jogügyi szakosztály észrevette az alapítólevél rendeleteinek megsértését. „De — úgy mond továbbá *Sütő J.* — megsértetett a községi törvénynek 132. és 133-dik §-aiban felemlített azon kötelezettség is, mely az alapítványokat, mint a község saját vagyonát rendeltetésüknek megfelelőleg kezelni, illetőleg arra felügyelni rendeli. Ha tehát a községi törvény 115. §-a szerint az előirányzat 15 nappal előbb észrevételek végett kiosztatik és a szakosztályok meghallgattatni rendeltetnek: szükséges, hogy egy gymnasiumi alapítvány megcsonkítása hasonlóan érett megfontolás után bocsáttassék a különben sem szakértő, sőt nagy részben érdekelt tömeg szavazása alá.“ Kifejti végre *Sütő József* felebbezésében, hogy míg a népnevelés fejlődését országos törvény biztosítja, addig, ha a középiskolákra tett alapítványok csonkítottatnak meg, azok léte alapja semmisül meg.

Szabolcsvármegye *Sütő József* felebbezésére, a város határozatára vonatkozólag 1875. évi augusztus 31-én 157. sz. alatt a következő határozatot hozta:

„Miután a kérdéses ügy elbírálásánál az illető egyházkerületi, mint főfelügyeleti hatóság véleménye ki nem kéretett s a határozat ennek mellőzésével keletkezett, az állandó választmány véleménye alapján, a határozat feloldása mellett, a képviselőtestület oda utasítatik, miszerint a hiányt kipótólva hozzon újabb határozatot.“

És a képviselő intézkedett, hogy ezen alapítványi ügy előbb a hegyaljai egyházmegye, innen pedig a tiszai egyházkerület elé terjesztessék.

Úgy az esperesség, mint a superintendentia előbb bizottságilag tanulmányoztatta az ügyet s csak azután hozott érdemleges, egymástól teljesen eltérő határozatot.

Az egyházmegyei bizottságnak javaslata a N.-Károly-*Az 1% az egyházmegyénél.* ban 1877. évi augusztus 8-dikán tartott közgyűlésben egész terjedelmében felolvastatott. S miután az egyház és gymnasium között felmerült vitás kérdés iránt a részletes és alapos felvilágosítások megadattak, az egyházmegyei közgyűlés beható tanácskozás után a következő határozatot hozta:

„Tekintve azt, hogy az alapítványozónak és kedvezményezettnek — élő testületek lévén — a kölcsönös szerződést, kölcsönös belenyugvással módosítani mindég jogában áll, de különben is panaszló félt nem ismer, mert a város képviselője az egyház és gymnasium képviselőjével egyetértőleg hozta az alapítvány módosításának határozatát, a mely ellen a városi képviselőnek csak egy, s ez is római kath. tagja felebbezett; — tekintve továbbá azt, hogy az alapítvány módosítását kizárólag a szükség és a multban a város által elhibázott intézkedés méltányos elismerésének és kipótolásának érzete sugalta és hozta létre: a bizottság véleményét teljesen magáévá téve, azt elfogadja s annak a kerületen érvényt szerezni a kerületi gyűlésre menő követőit felhívja.“ — A bizottság javaslata pedig ez: „Eltekintve a kérdéses ügynek jogi oldalától, maga a méltányosság is azt teszi kívánatossá, hogy abban, hol az adományozó város és kedvezményezett egyház s gymnasium képviselője között teljes egyetértés uralkodik, az 1000 forint haszonélvezete az egyháztól el ne vonassék.“

Az egyházmegye felterjesztése folytán a vitás ezer forintos ügy első ízben a Gölniczbányán tartott gyűlésen *Az 1% az egyházkerületnél.* került az egyházkerület elé, és pedig bizottsági jelentés kapcsán. És mert a bizottság beható tanácskozás után a vele közlött iratokban foglalt adatokból a kérdés érdemleges eldöntésére nézve kellő támpontot nem nyerhetett, indítványozta: 1-ször, hogy gymnasiumunk tanácsa, mint első sorban felelős testület nyilatkozatra hívassék fel: vajjon az ő tudta és beleegyezésével történt-e az ezer

forintnak elvonása és felhasználása? Ha igen, nyilatkozzék arra nézve is, hogy mily fontos indokok vezérelték ebben, hogy az alapító okmány szabványait figyelmen kívül hagyta?

2-szor. Adja be nyilatkozatát a nyiregyházi egyház is: nyújthat-e biztosítékot arra nézve, hogy a gymnasiumnak, — mely jelenleg magas tandíjak nélkül nem tudja hat osztályát fentartani, — jövője az elvont ezer forint által nem lesz-e veszélyeztetve? Ha pedig a kérdésben levő 1000 forintra elemi iskoláinál csakugyan égető szüksége van, miről különben a bizottságnak meggyőződnie alkalma nem volt, — adjon felvilágosítást: nem tudná-e ezt más forrásból fedezni, hogy az alapító-levél sértetlensége fentartassék?

Az 1877. évi augusztus 22-én tartott egyházkerületi közgyűlés a bizottság ezen véleményes jelentését elfogadta, egyházunk és gymnasiumunk tanácsa a javaslat értelmében nyilatkozat-adásra s ennek 1878. április 1-ig a superintendens úrhoz beküldésére felhivattak. Az így együtt levő összes adatok megbirálása s ennek folytán okadatolt véleménynek megállapítása végett pedig Czékus István és Sziklay Ede társelnöke mellett Hoznek Náthán, Szontagh Pál, dr. Markó Sándor, Kramarcsik Károly, Hajesi Sándor és Scheffer Gusztáv urakból álló kerületi bizottság küldetett ki, jelentése a bizottságnak a jövő évben megtartandó kerületi gyűlésre elváratván.

A kerületi bizottság eljárta megbízatásában s indokolt jelentését a következő 1878. évi augusztus 27-én terjesztette a Rimaszombat városában tartott egyházkerületi gyűlés elé. És a közgyűlés a jelentést, illetőleg a bizottságnak három pontban foglalt javaslatát egyhangulag elfogadta. A nagyfontosságú egyházkerületi határozat a megokolással így hangzik:

XXXIX. p. A múlt évi kerületi gyűlés jegyzőkönyvének 41. pontja kapcsán olvastatott a nyiregyházi gymnasium és egyház között évi 1000 forint iránt fennforgó vitás kérdésben beadott véleményes jelentése azon bizottságnak, mely kiküldetett, hogy a már kéznél lévő adatokhoz még a nyiregyházi egyház és a gymnasium tanácsa nyilatkozatát bekérve, az ügyet az így együtt lévő

összes adatok nyomán megbirálja, s okadatolt véleményét a legközelebb megtartandó kerületi gyűlés elé terjeszse. — Mindenekelőtt szemmel tartva Nyiregyháza városa 1861. okt. 29. tartott községi-képviselői közgyűléséből kelt alapítványi oklevelét, mely 100,000 frtnyi alapítványát egy Nyiregyháza városában az ev. egyház felügyelete és közvetett kormányja alatt létesítendő, s továbbá is fejlesztendő algymnasiumnak megoszthatatlan és kizárólagos alapjául tette, úgy hogy annak meghatározott évi jövedelme kizárólagos céljától semmi részben el nem vonható és egyházi egyéb vagyonnal össze nem vegyithető: a bizottság azon jogelvből indult ki, hogy két szerződő félnek joga van közös beleegyezéssel — mások jogainak sérelme nélkül — a kötött szerződést módosítani vagy megszüntetni, — de ezen jog lényeges megszorítás alá esik ott, hol jogi személyekről, alapítványokról, egyházakról, iskolákról van szó, hol a személyiséget azon cél képezi, melyre az alapítvány rendeltetett, nem az ideiglenes igazgatók vagy kezelők, kiknek hatáskörük csak a cél elérésére terjedhet ki, hatalmukban nem állván mindaddig, míg a kitűzött cél elérhető, annak létalapját képező okmányt akár megszüntetni, akár megváltoztatni.

A tulajdonjog ezen szentségére alapított igazság képezi egyházi és iskolai alapítványainknak biztos támaszát, mert ha azokat egyházi vagy tanodai hatóságnak talán pillanatnyi többséggel hozott határozatával változtatni lehetne, intézetek élete s a legüdvösebb közczélok, emberek változó hangulatától, jó vagy rosszakaratától volnának függővé téve.

E szempontok voltak a kerületi bizottság előtt első sorban mérvadók arra nézve, miszerint a Nyiregyháza városa által 1861. okt. 29-én kelt s a nyiregyházi algymnasium kizárólagos és egyedüli alapját képező alapító-oklevél megváltoztatásához, illetőleg az alapítvány kettészakításához, elvileg hozzá nem járulhat, hanem azt továbbra is a gymnasium kizárólagos tulajdonául kívánja tekinteni.

De más fontos okok sem engedik az oklevél változtatását. — Mert ott, hol egyházi rendszabályaink s országos törvény intézkednek a népnevelésről, feltenni sem lehet, hogy Nyiregyházán, egyházkerületünk ezen népes és vagyonos egyházában a népnevelés ügye csak úgy állhatna fenn, ha a gymnasiumi alaptól évenkénti 1000 frt elvonatik; ellenben gymnasium kizárólag csak alapítványaira támaszkodva állhat fenn, melynek csonkításával létalapja van aláásva, mi a nyiregyházi gymnasiumra nézve annál sajnosabb volna, mert egyházkerületünknek nagy érdekében áll, hogy Nyiregyháza vegyes ajku népes egyházában egy magyar nyelvű protestans gymnasium, — mely itt nem csak egyházi és köznevelési, de nemzetiségi missiót is tölt be, — viragozzék s idővel, az alapítványi

oklevélben is kifejezett ohajtás szerint, főgymnasiumná fejlesztessék, úgy hogy a gymnasiumoknak küszöbön álló országos rendezése mellett is anyagilag biztosítva megállhasson. Az 1000 frtnak a gymnasiumtól történt elvonását és népiskolai célokra fordítását az sem menti, hogy a gymnasiumi alapítvány a közlegelői alaphól eredvén, ahhoz minden polgárnak joga van. — Ily kedvezményt magának az ev. egyház az alapítvány tétele mellett biztosíthatott volna; de a gymnasium kizárólagos és egyedüli használatára tett alapítványból évi 1000 frtot bármi czim és ürügy alatt elvonni jogosulva nincs, nem lehet. — Különben is minden polgárnak jogában áll gyermekét a város által alapított ev. gymnasiumba küldeni, mi meg is történik annyira, hogy a gymnasiumi tanítványok nagyobb része más vallásfelekezetekből való. — Azon körülmény pedig, hogy az uóbbi időkben az egyháznak elemi iskoláit szaporítani kellett, fel nem hatalmazhatta, hogy azt a netán tovább fejlesztendő gymnasium alapjának csökkenésével tegye.

Azon körülmény, hogy ugyanazok, kik a város alapítványának eszközlői voltak, az egyházban és iskolatanácsban is döntő befolyással bírnak, szülte az alapítványi jövedelem kezelésével megbízott iskolatanács 1864. nov. 21-én hozott ama határozatát, mely szerint a gymnasiumi alaphól évenként 1000 frt lett az egyháznak népiskolai szükségleteinek fedezésére kiszolgáltatva.

Az iskolatanács ezen határozatával, tán jóhiszeműleg, de hatáskörén túl terjeszkedett, s az annak folytán előállott helytelen gyakorlatot semmiféle elévülés nem törvényesítheti, — a nyiregyházi ev. egyház azonban ezáltal oly helyzetbe jutott, hogy ha a néptanodai ellátására felhasznált 1000 frtnyi évi segély tőle rögtön elvonatnék, a jelen kedvezőtlen anyagi viszonyok között be nem látható, rossz következményekkel járó zavarba jönne.

A bizottság azért alkalomszerűnek látta a gymnasium jogainak épségben tartása mellett, átmeneti oly módot javaslatba hozni, mely szerint az egyháznak idő engedtessek néptanodai szükségleteinek lassankénti fedezésére külön alapról gondoskodni, mely idő elteltével a gymnasiumi alapítvány kamataiból általa élvezett évi 1000 frtot eredeti rendeltetési céljára, a gymnasium szükségleteire teljesen visszabocsássa.

Mindezeket figyelembe véve a bizottság következő határozati javaslatát terjeszti a nagyméltóságú és főtisztelendő egyházkerületi gyűlés elé elfogadás végett:

1. Mondassék ki határozatilag, hogy a Nyiregyháza város által 1861. évi október 29-én a nyiregyházi ev. algymnasium részére kiadott alapítványi oklevélnek oly értelemben való változtatása, misze-

rint az alapítványi vagyon avagy annak kamatai, a gymnasium létalapját képező alapítvány ketté szakíttassék — meg nem engedhető; azon alapítvány s kamatai egészben és osztatlanul a nyiregyházi ev. gymnasium tulajdonát képezik.

2. Nehogy ezen az egyház által 13—14 éven át élvezett 1000 forintnyi kamatnak rögtön elvonása által az egyházi költségvetés egyensúlya megzavartassék, az iskolatanács kiszolgáltatathatja még egyidejig, — azonban legfeljebb 10 évig, vagyis az 1888. év végeig, — az alapítványi vagyonból ezen 1000 forintnyi kamatot az egyháznak népiskolai célokra, melynek letelte után ezen 1000 forint eredeti céljára, vagyis a gymnasium szükségleteire fordítandó.

3. Felhivandó a nyiregyházi egyház az iránt, hogy akár tartalékalap gyűjtése, akár más valamely alkalmas módon gondoskodjék a fentebbi pontban kijelölt 10 esztendő lefolyása alatt arról, hogy a gymnasiumi alaphól eddig élvezett 1000 forintot saját vagyonából s jövedelmeiből pótolhassa.

A bizottság ezen indokolt, s az egyház és iskola között fennálló viszonynál fogva alkalomszerűnek látszó javaslat tárgyalását a nyiregyházi egyház küldöttei azon indítvánnyal kívánták elodázni, hogy a kérdéses ügy az egyes esperességekhez véleményadás és nyilatkozattétel végett áttétessék. — A gyakorlattól teljesen eltérő és az egyházkerületi gyűlésnek ezen, és hasonló kérdésekben kétségbe nem vonható, határozati jogkörét csorbitó és korlátozó ezen indítvány egyhangulag elvetetett, annál is inkább, mert a nyiregyházi egyháznak, — miután a mult évi kerületi gyűlés jegyzőkönyve 41-ik pontjából is jól tudta, hogy ügye az ez évi közgyűlésen tárgyalás és elhatározás alá fog esni, — a netalán szükségesnek vélt információkat az egyes esperességek tudomására hozni sem ideje, sem alkalma nem hiányzott.

Erre az ügy érdemének komoly és beható tárgyalása után, a nyiregyházi egyház képviselőtől az összes gyűlés, egyhangulag a bizottsági jelentés fentebbi három pontban formulázott javaslatát elfogadta és határozati erőre emelte; miről a szabolicsmegyei közigazgatási bizottság jelen jegyzőkönyvi pont megküldésével kiértécsítendő.

Történeti hűség kedvéért említésre méltó, hogy e vi-
tás 1000 forintos ügyben a tanári testület is állást foglalt,
és pedig, a mint természetes, a gymnasium mellett. Három
ivre terjedő emlékiratot terjesztett ugyanis a méltóságos
és főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés elé s külön képviseltette magát úgy az esperességi, mint a kerületi gyűlésen.

*A tanár-
testület
az 1%
mellett.*

Az emlékiratból csupán néhány megokoló érdekes passust közlök:

„Mély sajnálatát fejezi ki a tanári kar a felett, hogy közvetlen hatóságai: az egyház, a város és az esperességi határozat ellen felszólalni kénytelen; de kötelességének ismeri véleményét e tárgyban tisztelettel nyilvánosságra hozni s megtenni ellenészrevételeit úgy az egyház kérelmére, mint Nyiregyháza városának és az esperességi gyűlésnek határozatára, annyival inkább, mert először a gymnasium élén álló iskolai tanács, melynek a szóban levő alapítvány-levél szerint feladata lenne a gymnasium jogait őrizni és védelmezni, városunk közvetlen határozatát tudomásul vette; másodsor, mert a tanártestület nem akarná magát kitenni bárminemű megrovásnak, mely őt méltán érhetné azért, hogy az intézet jövőjére oly nagy horderejű ügyben és a gymnasium ily teljesen védtelen állapotában véleményét elhallgatni elég gyenge volt.“

A tanárok ezen határozott állásfoglalása magára vonta az egyháztanács haragját s meghozatott 1877. évi augusztus 19-én *Joszka János, Zajác József* stb. presbyterek indítványára a tanácsi határozat, mely szerint a tanári kar eljárása rosszaltatik s megtiltatik neki, hogy a gymnasium pénzügyeibe avatkozzék.

Az egyházkerületnek fentebb közölt határozata folytán tehát a harmadik jövedelemforrás is bedugult, de nem tiz esztendőre 1888-ig, a mint az egyházkerületi határozat rendeli, de mai napig; és pedig azért, mert a kerületi határozat meghozatala óta sem a város, sem a vármegye nem háborgatja az egyházat a jogilag kétségtelenül gymnasiumot illető ezer forint élvezetében és mert újabb combinatiók, tervek merültek fel idők folytán a gymnasium fejlesztését illetőleg.

Az említett körülmények és az iskolának szűk pénzvisszonyai okozták, hogy a gymnasiumnak három évig kellett várakoznia, míg a VI-dik osztály is megnyílott.

Mielőtt azonban a VI-dik osztálynak megnyitására térnék, szomorú, az iskolát mélyen érintő eseményeket kell felemlitenem.

Az 1873/74-dik év ugyanis három tanárától fosztotta meg gymnasiumunkat. Első volt, kit elvesztettünk, Weisz Vilmos. Weisz V. már a tanévet beteges állapotban kezdte meg; október hó végén már alig, november elején meg egyáltalán nem volt képes előadni tárgyait; míg november 30-kán tiz évi ernyedetlen buzgalom, odaadással teljes működés s néhány heti kínos betegség után megszűnt élni. Tiz évig munkálkodott gymnasiumunk körében. Itt kezdte kora ifjúságában pályáját rendkívüli hévvel, lelkesedéssel, itt végezte korán, férfi korának kezdetén. Ügybuzgalmának lett áldozata.

Még be sem hegedt a fájó seb, melyet gymnasiumunk egyik jeles, lelkiismeretes és fáradhatatlan munkásságú tanárának elhunytá által szenvedett, már is, az iskolai év végén, hirtelen és váratlanul újabb veszteség érte intézetünket, a mennyiben nem kevésbé jeles és sokoldalú tudományos műveltséggel bíró másik tanára, Kürtössy József, öt napi betegség után 1874. évi június 24-kén meghalt. A főgymnasium tanácsa, a tanártársak, a tanulóifjúság a közvizsgákról sietett, hogy a szeretett tanárnak megadja a végtisztességet. Kürtössy Józsefet tudományszeretetén kívül mély gondolkodás, éles ész, kitűnő szakismeret, kedélyesség és egyszerűség jellemezték. Tanítványai iránt baráti s atyai indulattal viseltetett. Mindenkihez barátságosan közelített, mindenkit megnyert. Kiválósága, szép tulajdonai közkedveltségü emberré tették.

E két veszteséghez harmadikul járult, hogy Palánszky Sámuel, első tanára az ujonnan szervezett gymnasiumnak, a kinek mint ilyennek méltó érdemei vannak iskolánk fejlődése körül, ugyancsak ez évben vált meg 13 évi áldásos működés után a tanintézettől, hogy ügyvédi pályára léphessen.

Sorsjáték, reüniook az iskola járára (1875.) Hogy e veszteségek mélyen érintették az iskolát, magától értetik; de nem zsibbasztották el annyira, hogy az iskolai előljáróság tettereje a tanártestülettel együtt, ne tette volna meg mindazt, mit az iskola érdeke követelt. Mindenekelőtt, hogy a gymnasium pénztára az adósságtól megszabaduljon és hogy az 1875-6-dik iskolai év elején a VI-dik osztály felállítása is biztosíttassék: Kralovánszky Gyula felügyelő és Farbaky József lelkész elnöksége alatt Bartholomaeidesz János, dr. Meskó Pál, Szénfy Gyula, Pazár István és Martinyi József tagokból álló bizottságot választott, melynek feladata leendett jótékonycélú előadások, felolvasások és sorsjáték rendezése által az iskolának anyagi viszonyain segíteni.

A bizottság szervezte magát és intézkedett első helyen abban a tekintetben, hogy a *jótékonycélú sorsjáték* rendezését a nagymélt. magy. kir. pénzügy-minister engedélyezze. Az engedélyt a minister megadta s a sorsolás napjául 1875. évi május elseje tűzetett ki. Az 50 krajczáros sorsjegyek száma tizezerben, a nyereménytárgyaké pedig négyszáz darabban állapított meg. Az első nyereményt egy ezüsből készült csemegetartó, a másodikat egy harmadfű csikó, Teitelbaum Henrik lovag adománya képezte. Hogy pedig a nyereménytárgyak beszerzése minél kevesebb költségébe kerüljön a pénztárnak, a városi nőegylet hölgyei kérték fel nyereménytárgyak készítésére, gyűjtésére.

Különös elismeréssel kell megemlítenem a sorsjáték rendezése körül Farbaky József lelkészt, ki nem elégedett meg azzal, hogy helyben működött a sorsjáték sikerülte érdekében, hanem a vidéken, hazánk több elsőrendű protestans férfainál, családjainál érdekeltséget tudott ébreszteni az ügy iránt. Hasonló elismerés illeti Kralovánszky Gyula felügyelőt, városi főkapitányt, ki nemcsak hogy maga járult szép adományokkal a nemes célhoz, hanem ismerőseinek széles körében maga árulta a sorsjegyeket. De lelkesen működtek a bizottságnak többi tagjai is, s ennek lehet tulajdonítani, hogy 163 frt 03 krnyi kiadás mellett a sorsjáték 2427 frt 47 krajczár bevételt mutatott.

Aránylag szépen jövedelmezett a bizottság által rendezett három *reünio* is. E reünioók tisztán 487 forint 06 krajczár jövedelmet hajtottak a szépen befolyt felülfizetésekkel együtt. Így felülfizettek Sztárek Ferencz 47 frtot, Glück Venczel, Szamuely Dezső, Meskó Elek 50—50 frtot stb.

Más tekintetben is gyarapodott a gymnasium vagyona. *Alapítványok (1874.)* Nikelszky Mátyás és neje Tincz Zsuzsánna Andor fiok emlékére 500 frtot adtak „*Nikelszky Andor alapítvány*“ cím alatt ösztöndíj-alapul.

Ugyancsak draskóczi-dolinai *Draskóczy Sámuel* iskolai tanácsos és az intézetnek gyakrabban helyettes felügyelője, végrendeletében, özvegyének halála után, gymnasium munknak négyezer forintot hagyott úgy, hogy az összeg jövedelmének fele a szegény és szorgalmas tanulók segélyezésére, másik fele pedig a szorgalmuk és ügyszeretetük által magokat kitüntetett tanárok jutalmazására szolgáljon. Ez alapítvány ugyan még nem folyt be a pénztárba, de jelzálogilag biztosítva van, s folyamatban az ügy lebonyolítása.

Igy tehát, ha szellemi erőben érzékeny veszteséget szenvedett is iskolánk ez évben, anyagilag gyarapodott az.

Visszatérve az iskola történetének vázolásához, első helyen kell felemlíteni, hogy az iskolai tanács legfőbb teendőjének tartotta, hogy a megüresedett három rendbeli tanári állást betöltse. E célból pályázatot hirdetett, mely teljesen kielégítő lévén, próba-évre ideiglenesen megválasztattak 1874. évi augusztus 14-dikén *Chotvács Ágost* a *Chotvács* német és a görög nyelvre, *Glauf Pál* a magyar és latin *A. Glauf* nyelvre és *Leffler Sámuel* a matematikai és physikai *P. Leffler* tanszékre; mely választásnak megejtésével az 1874-5-dik *S. tanárok* iskolai év teljes számban találta a tanártestületet. *lasztnak (1874.)*

Buzgóságot, tevékenységet fejtett ki továbbá az iskolai tanács abban az irányban is, hogy a VI-dik osztály megnyitható legyen.

A fentebb említett sorsjáték jövedelme, a remélhető tandíjtöbblet s az alapítványi pénzből befolyó jövedelem-szaporulat biztosították ugyan az V-dik osztály fenmara-

dását; e jövedelemtöbblet szolgált azonban fedezetül a VI-dik osztály felállításából előállott kiadásoknak is. És csupán csak is ezen jövedelemre támaszkodva hozta meg az iskolai tanács 1875. évi május 22-én tartott gyűlésében azon határozatát, mely szerint az 1875 6-dik tanévvel a VI-dik osztályt is megnyitja. A tandij a következő összegekben állapított meg: az V- és VI-dik osztály minden tanulója 40 frtot fizet; az alsóbb négy osztályban a helybeli ágost. h. ev. tanulók 10, a helybeli más vallásfelekezetűek 20, a helybeli, de vegyes házasságból származottak 20 forint tandijat fizetnek.

A VI-dik osztály megnyitása (1875.) Szlaboczkai Imre. És valóban gymnasiumunk 1875. évi szeptember havában mint VI. osztályú gymnasium nyilott meg, miután már megelőzőleg megnyerte erre nézve a tanács a felettes autonom hatóságoktól a jóváhagyást, — a mint erről az egyházkerületnek, illetőleg az egyházegyetemnek 1875. évi jegyzőkönyveiben foglalt 38. és 50. számú határozatok tanúskodnak, — azon feltétel alatt azonban, hogy egyházunk ki fogja mutatni azon pénzbeli alapot, mely a VI-dik osztálynak biztosítására okvetlenül megkivántatik. Ez alkalmából az egyházkerület elhatározta, hogy gymnasiumunkat a tudományi pénztárból évi 42 forinttal fogja segélyezni. Az új osztály vezetését Martinyi József vette át.

Az osztály szaporításával szükségessé vált új tanerőt *Szlaboczkai Imre* rozsnói tanár személyében nyerte meg iskolánk, kit a tanács 1875. évi augusztus hó 21-én választott meg.

Alig üdvözölte az iskolai előjáróság *Szlaboczkai Imrét*, az egy évvel ezelőtt megválasztott *Glauf Pál*, szept. 7-én már lemondott tanári állásáról, hogy azt a rimaszombati lelkészi állással cserélje fel. Az így támadt szükség folytán akként intézkedett a gymn. tanács, hogy csak is egy évre a református vallású *Czikora Istvánt* alkalmazta 800 forint fizetés mellett kisegítő tanárként. És csak is ezen intézkedésnek lehetett tulajdonítani, hogy a tanítás a tanév folyama alatt fennakadás nélkül folyt és végződött be.

Miután pedig az iskolát fentartó testület eleget tett az egyházkerület azon kívánatának, hogy kimutatta az alapot, mely a VI-dik osztály fennállását biztosította, — a superintendentia ajánlására az 1876-dik évi egyetemes közgyűlés is megtette a kellő lépéseket, hogy a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium kiterjeszsze a nyilvánossági jogot a VI-dik osztályra nézve. S valóban az 1876/7-dik iskolai évben a nyilvánossági jog ez osztályra is kiterjesztetett.

A nyilvánossági jog a VI-dik osztályra is kiterjesztetik (1876.)

Most már abban a tekintetben kellett az iskolai- és egyháztanácsnak intézkednie, hogy a tanártestület consolidálódjék. Ez is megtörtént, még pedig oly módon, hogy *Chotvács Ágost* és *Leffler Sámuel*, letévén a tőlök megkövetelt tanári szakvizsgálatot, rendes állandó tanárokká választattak oly változtatással azonban, hogy *Leffler Sámuel* a *Glauf Pál* eltávoztával megürült latin nyelvi tanszékre helyeztetett át, a physika-mathematicai tanszékre pedig, egyelőre ideiglenes minőségben, *Materny Lajos* rozsnói tanár hivatott meg. Miután pedig *Materny Lajos* is letette időközben a tanári vizsgálatot, őt is rendes tanárrá választotta a tanács s hiványnyal látta el 1878. évi május 6-án.

Materny Lajos.

Az 1875/76-dik tanévben tette a kedélyes összejöve-teleiről városunkban előnyösen ismert „Bajusz-kör“ 100 forintos alapítványát azon czélzattal, hogy az alapítvány kamatját egy oly tanuló kapja, kit a tanári testület a jutalomra minden tekintetben érdemesnek tart, tekintet nélkül a jutalmazandónak születési helyére, vallására.

Alapítványok (1876.)

Ugyancsak e tanévben jelentetett be *Mányik József* volt iskolai tanácsos, egyházi felügyelő és nejének, született *Meskó Dorottya* asszonynak 1000 forintos alapítványa. Rendeltetése az alapítványnak, hogy a kamatokból két tanuló, ha vannak: az alapítványozókkal vérségi kötelekben álló tanulók jutalmaztassanak. (Az alapítványi összeg 1894. évben folyt be).

Az 1876-ik évvel járt le a hat esztendővel ezelőtt megválasztott iskolai tanács mandatumára. Az egyháztanács, birtokában az egyházmegyei felügyelő által összeállított

Új iskolai tanács (1876.)

candidationalis listának, ez év november 19-én tartott gyűlésében iskolai felügyelőnek választotta meg Kralovánszky Gyulát; tanácstagokul: Kerekréthy Miklós, Nikelszky Mátyás, Bencs László, Kacska János, Májerszky Béla, Zajacz József, Barzó János, Nádassy Lajos, Jánószky András, dr. Meskó Pál, Jozska János és Somogyi Gyula egyházhiveket. Hivatalból tagjai lettek a tanácsnak: Farbaky József lelkész, mint elnöktárs, Bartholomaeidesz János főesperes, Oltványi Endre pénztárnok, Gyurcsány József egyházi gondnok, a tanárok, a tanítói kör elnöke. E választás kapcsában emlitem meg, hogy ez ideig az iskolai tanácsba a tanárok közül csupán csak az igazgató hivatott meg. Ez időtől kezdve azonban a tanárok rendes tagjai a tanácsnak.

*A kállai
reáliskola
ügye
(1876.)*

Az új iskolai tanács a gymnasiumra nézve egy végeredményében nagyon fontos kérdés megoldásának vágyával kezdte meg működését. Ugyanis ez időben vált először kétségesse a nagy-kállai állami reáliskola fenmaradása s lett vitatkozás, mondhatni szóbeszéd tárgya vármegyeszerte a kérdés: marad-e? megmaradhat-e ez iskola Nagy-Kállóban? annyival inkább, mert Debreczen városa megtette — hír szerint — a lépéseket, hogy ez intézet a minister által oda tétessék.

Ily körülmények között mi sem természetesebb, mint hogy városunkban is, különösen gymnasiumi körökben felmerült az a kérdés: nem volna-e czélszerű lépéseket tenni a magas tanügyi kormánynál, hogy a reáliskola városunkba hozassék, esetleg gymnasiumunkkal egyesíttessék, hogy így, vagy a maga jellegében, de a megyében maradjon, vagy egyesítés esetén általa tanintézetünk főgymnasiummá fejlesztessek.

A városi közvélemény nyomása alatt az iskolai tanács tanácskozás tárgyává tette az ügyet s megbizta a tanári testületet 1876. évi nov. 10-kén tartott ülésében, hogy e tárgyban készítsen és terjesszen elő véleményes javaslatot, szem előtt tartván a következő kérdéseket: czélszerű volna-e az önállóság feláldozásával, saját erőnkől már is VI. osztályúvá fejlesztett gymnasiumunkat a kormány segítségével teljes gymnasiummá átalakítani, — s ha igen: minő alapon és módon történhetnék ez?

A tanári testület eljárta megbizásában s a következő *A tanár-
testület
javaslata.* javaslatot terjesztette elő az iskolai tanácsnak:

Tekintve ama terhes és tekintélyes áldozatokat, melyeket Nagy-Kálló városa oly készséggel hozott a nevelésügy szent oltárára, míg a kebelében levő intézetet az állam segélyével megteremthet: megindulva és részvétellel kell nyilatkoznunk a mivelődés ezen egyetlen tényezőjének eltávolítása esetén Kálló sorsa és jövője felett! Azonban ha csakugyan való az, a min hitelt érdemlő egyének nyilatkozata kételkedni nem enged s a mit a változott helyi viszonyok eléggé igazolnak, miszerint a reáliskola Kállóban tarthatatlan; továbbá ha való az, hogy ez iskolának egy más városba, sőt megyébe eszközendő áttétele iránt már jó előre lépések tétettek: ily körülmények között, szem előtt tartva megyénk s még közelebbről városunk tanügyének kilátásba helyezett emelkedését és virágzását, van szerencsénk a nagyliszteletű s tekintetes iskolatanács által hozzánk intézett kérdésre a következő véleményt beterjeszteni:

1. Mindenek előtt azon kérdésnek megoldása látszik szükségesnek: vajjon a kállói reáliskolának, mint külön tanintézetnek városunkba való áttétele nem veszélyeztetné-e a gymnasium existenciáját? Erre nézve véleményünk az: miszerint a gymn. mellett egy reáliskolának külön létezése helyi viszonyainkat tekintve — ez idő szerint — határozottan megbuktatná gymnasiumunkat; a mennyiben az állam által fentartott reáliskola, a gyermekeiket képeztetni vágyó szülőknek anyagilag tetemes előnyt nyújt az által, hogy a tandíjat vagy semmi vagy igen kevésre szabja meg; ennél fogva míg egy részről iskolánk növendékeit vonja el, másrésztől a tandíjra szorult gymnasium — minthogy a 100,000 frt tőke után csak 4%-et használhat fel saját céljaira, holott a jelen állású gymn. folyó szükségleteinek fedezésére csak nem 8000 forint kívántatik — a hat osztályra szükséges költségeket fedezni képes nem lesz. De valamint a gymn. existenciája kétes egy külön álló reáliskola mellett, úgy egy különálló reáliskola felállítása sem képzelhető, a mennyiben az államnak ugyanannyiba kerülne Nyiregyházán, mint Kállóban ezen tanintézet ellátása.

Előnyére válnék azonban ezen iskolának oly értelmű áttétele Nyiregyházára, hogy a két tanintézet egyesíttessék, vagy a mi egyértelmű: kérelmeztessék az államtól egy teljes középiskola felállítása városunkban a most fennálló gymn. jövedelmeinek felajánlásával.

2. Czélszerű volna-e az önállóság feláldozásával egy teljes középiskola felállítását kérelmezni az államtól? Ezen kérdésre világosan és kielégítően megfelel a gymn. és reáliskolai oktatásról szóló új törvényjavaslat V. fejt. 66. §. a) d) és e) pontja, melyekből kitetszik,

hogy nem az önállóság egészben, hanem annak csak egy része áldoztatnék fel a dolog természete szerint: mert a hol meg vannak osztva a terhek, kell, hogy meg legyen osztva a felügyeleti jog is.

3. Feltéve, hogy elfogadtatnék azon vélemény, miszerint az önállóság részarányos feláldozásának árán egy középiskola kérelmeztessek, most azon kérdés merül fel: milyen jellegű legyen e középiskola?

Reál-gymnasiumról ez idő szerint még szó sincs, mert ilyen hazánkban államilag segélyezve nem létezik. A két felekezeti jellegű békés-csabai és ujverbászi al-reál-gymnasium sem alakilag, sem tartalmilag nem felel meg ez elnevezésnek, irányadó nem is lehet; a külföldiek pedig inkább az exact tudományokat szélesebb körben felkaroló jól rendezett gymnasiumok. De meg a szakférfiak maguk sincsenek tisztában az ilyféle intézet szervezetével, miből kifolyólag nagyon valószínű, hogy az ily reál-gymnasium jellegű intézet felállításának kérelmezése csak az ügy eshetőleges előnyös megoldását gátolhatná.

Bár az új törvényjavaslat II. fej. 10. §-ban világosan oda törekszik, hogy a gymnasiumot és reáliskolát lényeges és feltűnő intézkedések által ne különítse el egymástól, sőt az alsó négy osztályban a tantervet akkép igyekszik megállapítani, miszerint egyikből a másikba könnyű legyen az átmenet; s bár a gymn. teljes berendezése és a reál-iskola között az új törvényjavaslati tanterv különbséget alig tesz: mégis, tekintve a két tanintézet által elérendő czélt és eredményt, határozottan egy államsegélyen felállítandó fő-gymnasium mellett nyilatkozunk. Véleményünk mellett szól:

a) a gymnasiumunknak lételt adó alapítvány-levél első pontja, melyben határozottan kimondatik, miszerint az alapítványi tőke kamatai egy év. *algymnasiumnak* ezen város kebelébeni alkotására és örökös fentartására szolgáljanak megoszthatlan és kizárólagos alapul.

b) E mellett bizonyít azon körülmény, hogy a gymnasium minden tudományos pályára, míg a reáliskola csupán és kizárólag a műegyetemre készíti elő az ifjut. Végül

c) ezt erősíti meg a tanügygyel foglalkozó szakférfiak meg-egyező ítélete. Így pl. lásd a Magyar Tanügyben: Csengery Antal „közoktatás ügyünkről“ így szól: „a gymn. alaposabban, rendszere-
sebben működik a tanulók lelki tehetségeinek minden oldalu kimű-
velésére, mint a reáliskola.“

4. Ha már most csakugyan egy fő-gymnasiumnak államsegély-lyen leendő felállítása határozatnék el, micsoda előnyök háramol-
nának ebből cserébe a feladott önállóság egy részeért? Ezen előnyök
előreláthatólag nagyok! A tanári testület látja s készséggel elismeri
iskoláinkat kormányzó t. iskolatanács jóakarátát és ügybuzgalmát,

de ha összehasonlítjuk gymnasiumunk tanügyét azon kivánalmakkal, melyeket egy virágzó és jól berendezett intézettől kívánni lehet, méltán eimondhatjuk, hogy az jóval ez alatt áll. Nincsenek kellő számu tanerőink; nincsenek a tanulók létszámához mérten elegendő számu tágas, világos és kellőleg szellőztethető tan-, rajz- és torna-termeink. — Mindezek hiányában tanügyünket nem lehet virágzó-
nak mondani, mivel a korszerű józan nevelés és törvényszabta kivánalmaknak eszközeiben nem felel meg: innen következik, hogy az elért eredmény is ilyen szempontból lévén megítélendő, a tapasztalt hiány — a tanerők megfeszített fáradozása dacára — a tan-
ügy rovására történik. Ezen hiányok az állammal eshetőleg sikerült egység által megszűnnének.

5. Azon kérdésre: miképen volna eszközölhető és kivihető ezen fő-gymnasiumnak létesítése, megfelel az új törvényjavaslat V. fej. 66. §. . . . „minden gyámolítás alkalmával a közokta-
tásügyi kormány és segélyezett fél között e célra külön szerződés kötendő, melyben a segélyezés módozatai, közelebbi feltételei, a mind két félre biztosított jogok és vállalt kötelezettségek részlete-
sen megállapítandók.“

Összpontosítva az elmondottakat: czélszerű, hogy a kállói reáliskolának áttétele, illetőleg annak helyébe a már létező gymn. alapján egy teljes fő-gymnasium felállítása kérelmeztessek, mert ezt kívánja az egyház, a város, a megye helyesen felfogott érdeke. Az egyház érdeke, hogy a tanügyet virágzóvá fejleszse; a város érdeke, hogy a közművelődés ily hatalmas emeltyűjét saját kebe-
lében birja; a megyének pedig nem szabad nyugalommal elnézni azt, hogy saját területéről egy középtanoda más megyébe áttétessek.

A tanári testületnek fentebb közölt javaslatát az iskolai tanács tárgyalta, s a javaslatban foglalt véleményt s eljárási módot helyeselvén, az egész ügyet áttette pár-
tolólag az illetékes egyháztanács elé. És a presbyterium az iskolai tanács felhívása folytán, határozatilag kijelen-
tette, hogy hajlandó a gymnasium minden vagyonát tulaj-
donjogának biztosítása mellett egy államsegélylyel létesi-
tendő teljes középiskola czéljaira fordítani, ha Nyiregyháza városának képviselője, mint a gymnasium alapítója, az egyháznak ezen határozatát kedvezőleg veszi tudomásul s beleegyezését és közreműködését az eszme megvalósításá-
tól meg nem vonja. S nyomban bizottságot is választott, mely a városhoz e tárgyban intézett átiratot megszer-
keszse.

Az egyház átirata a városhoz. Az átirat elkészülvén, Bartholomaeidesz János lelkész, Nádassy Lajos egyházi felügyelő és Palánszky Sámuel egyháztanácsi jegyző aláírásával ellátva, következő szövegben küldetett át a város polgármesteréhez:

Tekintetes képviselet!

Adataink vannak arra, hogy a Nagy-Kállóban levő állami reáltanoda helybenmaradása épen az ottani helyi viszonyoknál fogva hova tovább, annál inkább kétségessé lett; de adataink vannak arra is, hogy bizonyos áramlat indult meg, mely ezen intézetet Debreczen felé óhajtana terelni; sőt vett tudósítás szerint a debreczeni alreáltanoda érdekében már is tétettek lépések az iránt, hogy a két reáltanoda egyesíttessék.

Mi egyrészt jogositottaknak hiszszük magunkat a részben, hogy megyénk s különösen városunk szellemi érdekeinél fogva, az ilyes áramlatnak lehetőleg útját álljuk; de másrészt elérkezettnek látjuk az időt is a tekintetben, hogy a megyének egyetlen humanistikus irányu intézete — gymnasiumunk — tova fejlesztésére nézve a kínálkozó alkalmat felhasználjuk. Jól felfogott általános városi érdekeinknél fogva elhatároztuk tehát, hogy az állami hatóságoknál tétessenek meg a kellő lépések az iránt, hogy a nagy-kállói állami reáltanoda gymnasiumunkkal egyesíttessék, s vagy reál-gymnasiummá, vagy felgymnasiummá átalakíttassék; mi a felekezeti kizárólagos tulajdonról lemondva, ezen cél eléréséhez a a gymnasiumi alappal járulni készek lennénk.

Ehez azonban a tek. városi képviseletnek mint a gymnasiumi alapítvány létesítőjének, s így tehát a másik szerződő félnek, hozzászólhatási joga lévén: ezen elhatározásunkat tiszteletteljesen közölve felkérjük a tek. képviseletet, miszerint maga részéről ehez hozzájárulni, s a mennyiben az állami kormányhatóságnál az ügy érdekében megyei hatóság útján az előterjesztés kívánatosnak látszik, az ügyet a tekintetből, hogy a megye érdekében is tétessenek a debreczeni áramlatok ellenébe lépések, a megyei bizottsághoz felterjesztetni, továbbá, hogy ezen nagy-kállói reáltanodának gymnasiumunkkal — reál-gymnasiummá, vagy felgymnasiummá való átalakítására nézve a magas kormánynál a megye is hathatósan közbe járulna, — a megyei bizottságnál kezdeményezőleg, de kellőleg indokolt felterjesztést tenni méltóztassék.

Teljes tisztelettel maradván Nyiregyházán, 1876. november hó 19-én tartott egyháztanács gyűlésünkben, a tekintetes képviselet-

nek alázatos szolgálói, a nyiregyházi ág. ev. egyház tanácsa s annak nevében és képében: Nádassy Lajos felügyelő, Bartholomaeidesz János lelkész. Jegyzette: Palánszky Sámuel egyházi jegyző s presbyter.

A város polgármestere *Krasznay Gábor*, kötelességéhez híven, a képviselet elé terjesztette az egyház átiratát. *A város emlékirata a cultus-ministerhez.* És a képviselőtestület, mielőtt ez ügyben érdemlegesen döntött volna, egy az egyház és gymnasium képviselőiből alakított vegyes bizottság véleményes javaslatát óhajtotta tudni.

E bizottság tagjai lettek: Krasznay Gábor, Lukács Ödön, Bencs László, Hoffmann Adolf, Palánszky Sámuel, Farbaky József, Nikelszky Mátyás, dr. Meskó Pál, Nádassy Lajos, Martinyi József, Szlaboczky Imre.

A bizottság a legmelegebben pártolván a két iskola egyesítésének eszméjét, egy a közoktatásügyi ministerhez intézendő feliratnak felküldését javasolta. S tekintettel az ügy sürgős voltára, maga a bizottság készített egyet s mutatott be elfogadás végett a képviseletnek. A képviseleti közgyűlésen felolvastatván a küldöttség által szerkesztett emlékirat, azt a közgyűlés teljes szövegében elfogadta s megválasztotta *Krasznay Gábor*, *Farbaky József* és *Somogyi Gyula* képviseleti tagokat, hogy mint városi küldöttség személyesen nyujtsák át az emlékiratot a m. k. vallás- és közoktatásügyi ministernek.

A küldöttség megfordult Budapesten és a város nevében a következő *emlékiratot* nyujtotta át Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi ministernek:

Nagyméltóságú m. kir. közoktatásügyi Minister úr!

Minden államnak, mely eszményi magasztos feladatának lehető legjobban megfelelni óhajt, kétségtelenül legelső és legnagyobb horderejű teendői közé tartozik a közoktatás, iskoláztatás ügye. Ezen igen-igen fontos teendőknél teljesítése mindazon államokban, melyek a valódi jogi és culturállam eszményét megközeleltetni, lehetőségig megvalósítani törekszenek, és így hazánkban is, ott veszi tényleges működés által kezdetét, a midőn egyeseknek, egyházi és polgári testületeknek hasonirányu cselekvése és önereje az óriási

akadályokkal sikeresen megküzdeni nem képes. Ily szellemtől vezéreltetve hozta Nyiregyháza város képvisellete tisztelettel az ugyanottani ág. evang. egyház kezdeményezése folytán, az ide 1/2 alatt legmélyebb tisztelettel hajlitott azon határozatát: mely szerint Nyiregyházán a jelenleg csakis 6 osztályra berendezett s az egyház anyagi erejének teljes megfeszítését igénylő, ez okon jövő fenállhatására nézve kellőleg nem is biztosított ág. evang. felekezeti gymnasium helyett a most fennálló gymnasium évenkénti 6—7000 frt jövedelmének s ebben különösen a város által alapított — kizárólag gymnasiumi célra — 100,000 frtnyi alap évenkénti 4000—5000 frt kamatjának, a jelenleg gymnasium céljaira használt épületeknek s a város egyik kiválóan alkalmas pontján fekvő nagy kiterjedésű teleknek egészben ráfordításával, a város segélyezésének tőle kitelhető legáldozatkészebb hozzájárulásával, és a m. kir. magas kormány állami segélyezésének talán a legegyszerűbb és mégis leginkább okszerű módon: a nagy-kállói állami reálgymnasium fentartására fordított költségeknek e célra hasznosítása után, remélhető megnyerésével egy teljes középiskola, és pedig a magas kormány elhatározása szerint reálgymnasium vagy 8 osztályu gymnasium felállításának megkísérlését kimondotta s mély tisztelettel alulirott küldöttséget bizta meg azzal: hogy a m. kir. magas kormánynak kegyes támogatását és helyeslő beleegyezését — habár egyelőre a részletek teljes megismeréséig csak **elvben** is — ezen főleg magára Nyiregyháza városára, mint Szabolcsmegyének köz- és kétségtelenül legfontosabb, sőt magában a hazában is ugy anyagilag, mint szellemileg egyik kiváló jelentőséggel bíró pontjára, de egyszerűsmind ennek igen-igen nagy vidékére is megbecsülhetetlen jótékony-ságu ügynek megnyerni igyekezzék.

Ezen igen kedves kötelességünknek teszünk eleget most, midőn Nyiregyháza városa nevében, jelenlegi kérvényünkkel esedezünk Excellentiád előtt az iránt: méltóztassék azon eszmét, hogy Nyiregyházán, a felajánlott egyházi és városi segélynek igénybevételével, az állam tényleges támogatása mellett, teljes középiskola — reál- vagy pedig főgymnasium — felálltassék, egyelőre legalább **elvben** kegyesen elfogadni, méltóztassék ezen alapon magának az Excellentiád bölcs belátása szerint meghatározandó iskolának létesíthetése, a szükséges szakértői tervezeteknek az ezen ügy kivitelébe befolyó tényezők jogai- s kötelezettségeinek bizottságilag leendő megállapítása céljából az Excellentiád vezetése alatt álló vallás- és közoktatásügyi Ministerium kebeléből egy szakférfit az állam képviselétében Nyir-

egyházára leküldeni, s ebbeli kegyes elhatározásai felől a szükséges előkészületek megtehetése végett Nyiregyháza város közönségét tájékoztatólag értesíteni.

Tisztelettel Nyiregyháza város közönsége nevében, a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi Minister úr alázatos szolgálói: *Krasznay Gábor*, polgármester. *Vidliczkay József*, országgyűlési képviselő. *Farbaky József*, ág. ev. lelkész. *Somogyi Gyula*, bizottsági tagok.

Egy év telt el ezután, a mikor a minister felkérte Czékus István tiszakerületi superintendenst, hogy e tárgyban mint felettes egyházi hatóság közölné vele véleményét. Czékus István püspök eleget teendő a minister kérelmének, nyilatkozott. Mielőtt azonban ezt megcselekedte volna, felhívta az egyháztanácsot: közölné ez vele azon tervezetet, mely szerint az egyház az egyesítést keresztülvinni véli, nem feledvén el a főpásztor az egyházhoz intézett ezen levelében az autonom jogokhoz való hűség, az egyházi és iskolai ügyben való függetlenség hangsúlyozása mellett az egyház eljárását éles elbirálás, mondhatni megrovás tárgyává tenni.

Az egyház- és iskolai tanács köteles tisztelettel fogadva a püspök levelét, eleget tett a felhívásnak s a következő felterjesztést küldötte el Czékus István püspöknek:

Főtisztelendő Superintendens úr! Különösen tisztelt urunk!

Egyháztanácsunk esperese nt. Bartholomaeidesz János úr közlé velünk főtisztelendőségednek Rozsnyón 1877. nov. 19. 1631. sz. a. kelt főpásztori leiratát, melyben egyházunkhoz gymnasiumunknak a nagy-kállói állami reáltanodával tervbe vett egyesítési tárgyában figyelmeztető főpásztori szövegét intézni méltóztatik, melyet mi tárgyalás és véleményadás végett a gymnasiumi tanácshoz, mint egyik illetékes közeghez tettünk át, s annak meghallgatása és nyilatkozatának itt is határozattá emelése alapján, van szerencsénk főtisztelendőségednek hivatalos tisztelettel, a következőkben válaszolni.

Mielőtt azonban a dolog érdemére mennénk, szükségesnek látjuk főtisztelendőségednek bővebb tájékoztatása végett némelyeket előre bocsátani.

*Az iskola-
egyesítés
ügye a
püspök
előtt.
(1877.)*

Nyiregyháza városa már az 50-es évek felé egy 200.000 frtból álló, az u. n. önkéntes államkölcsön visszafizetéséből eredetileg a város polgárai között e célra kiosztott s azok által pénzül megváltott közlegelő árából keletkezett tekintélyes összeget arra ajánlott föl, hogy annak alapján városunkban egy felekezet nélküli felsőbb reáltanoda állíttassék; de a városnak ezen nemes szándéka a helybeli vallásfelekezetek, illetve a r. k. lelkész, ezen tervezett tanoda irányában támasztott tulhajtott felekezeti jogkövetelése miatt nem valósulhatott.

Igy történt, hogy 1861. évben városunk a mondott összeg egyik részét a helybeli többi vallásfelekezetek elemi iskolái számára aránylag alapítványul letéve, másik részét, ugymint 100.000 frtot egyházunknak egy kebelében állítandó felekezeti gymnasium alapjává letenni rendelle. Egyházunk ezen gymnasiumot, — bár nem minden küzdés nélkül, — néhány év alatt az alapítványi levél értelmében teljesen be is rendezé, sőt tovább is fejleszté, s hogy a megkezdett művet teljesen kiépíthesse, az ide mellékelt jegyzőkönyvi adat szerint, már 1869. évben a magas kormánynál kopogtatott oly értelemben, hogy ez nem volna-e hajlandó gymnasiumunkat — felekezeti jogainknak az alsóbb osztályokra nézve teljes érvényben maradása mellett — államköltségen felgymnasiummá, összekötve reáltanok előadásával, kiegészíteni; mely tekintetben egyházunk küldöttsége akkori oktatásügyi minister úr báró Eötvös József ő nagyméltósága által a legkecsegtetőbb ígéretekkel lett elbocsátva, melyeknek megvalósítását csak a minister urnak nem-sokára azután bekövetkezett halála és így ministerváltozás hiúsítá meg. De már ezen hetvenes évek elején az oktatásügyi minister úr ő nagyméltósága által ismét kérdés intéztetett városunkhoz az iránt, hogy minő áldozatot volna hajlandó hozni az ügynek, ha hogy a magas kormány Szabolcsmegyében felállítatni célzott állami reáltanoda székhelyéül Nyiregyházát tűzné ki. Fájdalom, a válasz ezen felhívásra vagy elmaradt, vagy elhangzott, aminek következése az lett, hogy ezen állami reáltanoda Nagy-Kállóban, mint Szabolcs-megye akkori székhelyén állítatott fel.

Azonban a megyék rendezése és kikerekítése folytán ezen megyei székhely a mult évben Nagy-Kállóból már teljesen és végleg Nyiregyházára tétetvén át, Nagy-Kállóban annak egyéb maradványa már nincsen, csak egymaga ezen szóban levő állami reáltanoda. De ezen állami reáltanodának — s itt már közelebbről a tárgy érdemére is térünk, — ott helyben maradhatása épen az ottani helyi viszonyoknál és különösen azon körülménynél fogva, hogy ott tanítványai nagyon csekély számban vannak, s minden tanítvány az államnak csaknem 300 frtjába kerül, hova tovább

annál inkább kétségessé lett, annyira, hogy tudomásunk szerint oly áramlat is indult meg, amely azt Debreczen felé igyekszik terelni, sőt ez irányban már lépések is tétettek, amelyekből az általtétel vagy Debreczenbe, vagy Nyiregyházára elkövetkezhetik.

Ezen körülménynél fogva gymnasiumi tanácsunk felhiva érezte magát a mult évben előttünk aggályait kifejezni az iránt, hogy ha ezen általtétel Debreczenbe bekövetkeznék, az esetben városunkra, de még megyénkire nézve is ezen általtétel súlyos csapás volna; míg másrészt az sem volna tévesztendő szem elől, hogy ha ezen iskola városunkba helyeztetnék át s feltartatnék állami minőségben, ez csakis gymnasiumunk nagy hátrányára történhetnék. Ez alapon hivta föl az iskolai tanács a (2) melléklet szerint egyháztanácsunk figyelmét ezen intézetre, s elérkezettnek tartotta az időt arra, hogy ezen egyháztanács is lépést tegyen gymnasiumunk érdekében. Az egyháztanácsnak innen kifolyólag 1876. évi nov. 19-én 117. sz. a. kelt azon határozata, mely szerint az alapítványozó Nyiregyháza városhoz tett abbéli lépése, miszerint a gymnasiumi jövedelmek felajánlása mellett gymnasiumunknak további fejlesztésére nézve, az egyház, illetve a nevelés szent ügyének érdekében az első ajánlat városnál, mint másik szerződő félnél megtétetett — az érdekelt iskolai tanács által is helyeslőleg fogadtatott. A városhoz érkezett abbéli átiratunk hiteles másolatát ide mellékeljük.

Ezekből kifolyólag ezen egyházi tanács az iskolai tanácssal egyértelműleg hivatottnak érzi magát annak kifejezésére, hogy a mennyiben a gymnasium és reáltanoda egymás mellett itt helyben meg nem maradhatna, sőt egyenesen s bizonyára a gymnasium elcsenevészését vonná maga után: ezen egyháztanács — egyébiránt autonom jogainak minden iránybani fentartása s illetén befolyásának biztosítása, s ehhez szilárdul ragaszkodása mellett — a gymnasiumnak az állam segélyével való további fejlesztésére nézve, a kellő lépéseket ezentul is megtenni el van határozva. De emellett a protestáns egyház autonom jogát tartva szem előtt, annak alapján az iskolai igazgatás és tanítás körüli kellő mérvbeni befolyását magának sértetlenül fentartani és megőrizni kívánja; határozottan ragaszkodik ahhoz különösen, miszerint az alapítványi és ingatlan vagyionhozi tulajdoni jogát minden esetre megtartandja, csakis a gymnasium jövedelmeit és a haszon élvezetét bocsátandja rendelkezés alá.

Miután még a kivitel terére nem lépett az egyház, csakis az első, azon stadiumban áll a dolog, miszerint a minister úr által a felettes egyházi hatóság véleményezése kéretik, az állam pedig még nem nyilatkozott a részben sem, hogy ha vajjon kész lenne-e a praeliminációkat is elfogadni: ennél fogva már most a részletekbe is bocsátkozni idő előtti dolognak tartjuk.

Ami már közelebbről is illeti főtisztelendőséged által hozzánk intézett fentemlített főpásztori figyelmeztető leiratát, azt mi tartozó tisztelettel fogadva, s a vele érkezett három rendbeli mellékletet tisztelettel ide visszahajlítva, tiszteletteljesen a következőket megjegyezni bátorkodunk. A forrás, melyből főtisztelendőséged javaslatait, intéseit és óvásait megtenni méltóztatott általunk ismert és elismert azon lelkiismeretes eljárás és ügybuzgalom, mely szerint a protestáns egyház autonomiáját, mint legdrágább kincsünket félti, melynél drágábbat mi sem ismerünk s azt megőrizni minden körülmények között kívánjuk. Mi is teljesen osztjuk s hálás elismeréssel fogadjuk főtisztelendőségednek főpásztori aggodalmait; de mert egyházi, iskolai és anyagi s főleg szellemi érdekeink komolyan intenek a kínálkozó alkalom megragadására, ennél fogva a fentebb kifejtett elvek és autonom állásunk, jogaink és befolyásunknak megtartásával nem aggódunk a jövőnek elébe nézni, tudván azt és azon szilárd akarattal lévén, miszerint ha ezen drága kincset megóvnunk nem lehetne, akkor mi sem bocsátkoznánk azon térre, ahol a jogok feladása igen, de a jogok szerzése, vagy a meglevők biztosítása nem sikerülhetne. Máskülönben is, ha ezen dolog odáig érlelődhetnék, miszerint az állami magas kormányval a komoly egyezkedés terére léphetnénk, hivatalbeli kötelességünknek fognók tekinteni az ügyet, a főtiszt. és nagymélt. egyházkerületnél, mint felettes egyházi hatóságnál is bejelenteni és azt az ügynek hathatós előmozdítására fölkérni. Most még ezuttal csakis a városi felterjesztés lévén szönyegen, az egyháznak alkalma sem volt, s idő előltinek is látta, hogy e részben az egyházkerületi fenhatóságnál is megtegye előterjesztését. S így hát ez uttal csak annak kijelentésére szoritkozik, miszerint a városi fölterjesztésben olvasható azon kitételt, hogy gymnasiumunk jövője kellőleg nem biztosítottak mondatik: egyházunk a maga részéről is olyan magyarázattal vallhatja magáénak, miszerint intézetét, a középtanodai javaslat tulfeszített igényeivel szemben, valamint azon esetben sem látja kellőleg biztosítva, ha, amint már fentebb is említve volt, az állami reáltanoda itt Nyiregyházán a gymnasiumtól elkülönítve állíttatnék föl.

Egyébiránt jól felfogott helyi egyházi, városi, s megyével szemközti viszonyainknál fogva, mi ezen intézetnek fejlesztését oly elkerülhetetlen égető szükségesnek tartjuk, miszerint egyházunknak erkölcs-szellemi, s különösen nemzetiségi fejlesztése ezzel elválaszthatatlan kapcsolatban áll, s oly befolyással van reájok, hogy ezen befolyás eredménye semmi más, mint ezen intézet lételetől van függővé téve. Ennél fogva ezen intézet továbbfej-

lesztése körül főtisztelendőséged kegyes befolyását és hathatós pártfogását kikérni ezuttal és ez alkalomból is annyival inkább jogosultnak lenni hiszszük magunkat, mert ezen ügy már boldogult elődje, az áldott emlékü néhai Máday Károly superintendens úr idejében is, sőt annak komoly pártfogása mellett az akkori okt. ü. minister b. Eötvös József ónagyméltósága előtt folyamatba tétetett, s csak is az idők viszontagságai s a tényezők elhalálózása miatt jutott feledékenységbe. Szellemi érdekeink tevék ezt az ügyet oly annyira fontossá; nem tudjuk azt eléggé ajánlani a fölöttes egyházi hatóságok, s első sorban főtisztelendőséged kegyességébe és nagyrabecsült pártfogásába.

Kik is kiváló tisztelettel maradtunk Nyiregyházán 1877. december 9-én tartott egyháztanács-ülésünkben.

Meghitelesített az 1877. decz. 13-ki egyháztanács-gyűlésben:

Főtisztelendőségednek alázatos szolgálói, a nyiregyházi ág. h. ev. egyháztanács és annak nevében:

Bartholomaeidesz János lelkész elnök.

Nádassy Lajos felügyelő.

Az egyháztanácsnak Czékus István püspökhöz intézett A vármegye kezdeményezése a gymnasium fejlesztésére (1882.) nyilatkozatával véget ért azon mozgalom, melynek az volt a célja, a mint láttuk, hogy a kállai reáliskola a gymnasiummal egyesíttessék. Az ügy megfeneklett. Nagy-Kálló érdeke, a kétségtelenül megindított ellenáramlat, a püspök magatartása ez ügyben, — összevéve azt eredményezték, hogy a terv dugába dült, a reáliskola Kállóban maradt, iskolánk pedig mint VI. osztályu gymnasium folytatta pályafutását tovább; mignem az 1882. év elején újabb mozgalom indult meg, és pedig Szabolcsvármegye közigazgatási bizottságától kezdeményezve s oly célzattal, hogy városunk kebelében egy *állami gymnasium* állíttassék, a mennyiben „a közigazgatási bizottság — úgy mond — már régen érezte a megye kebelében létező teljes gymnasiumnak hiányát s ennél fogva arra kéri a vármegye közönségét, hogy e tárgyban a vallás- és közoktatásügyi ministerhez feliratot intézzen.“

A vármegye közönsége 1882. febr. 28-kán 41. sz. a. hozott határozatában a közigazgatási bizottság átiratában foglalt elveket magáévá tette, az indítványt elfogadta, s egy küldöttséget választott. A küldöttségnek tagjai lettek: Zoltán János alispán elnökle alatt Fráter Sándor, Pilissy

László, Szoboszlay József, Miklós Ferencz, Bleuer Miklós, Leffler Sámuel megyei bizottsági tagok, Martinyi József igazgatótanár, Szikszay Pál főügyész, Bégányi Ferencz főjegyző. A küldöttség elnökének pedig feladatává tette a vármegye, hogy az e tárgyban megtartandó értekezletre Nyiregyháza városát s a nyiregyházi ág. h. ev. egyházat is, mint a kebelében fennálló gymnasiumnak tulajdonosát, hívja meg. Különösen utasított az alispán, hogy tegye magát érintkezésbe az egyházzal az iránt: nem volna hajlandó ág. h. ev. jellegű gymnasiuma alapjainak jövedelmeit a fentebb jelzett célra átengedni? abban a meggyőződésben lévén a vármegye, hogy a cél a siker reményével akkor közelítheti meg, vagy épen érheti el, ha a tervbe vett állami teljes gymnasium költségeinek legalább részben való fedezésére biztos pénzalapot jelöl meg.

Szabolcsvármegye alispánja, 2491. sz. a. kelt felhívásával, a megye közönsége határozatának értelmében járt el. Megkereste Nyiregyháza városát, az egyházat s a tanintézetünk élén álló kormányzó tanácsot, meghíván mindhárom testületet a május hó 2-dikára kitűzött értekezletre.

Város, egyház, gymnasium, a bizottsági értekezlet előtt, saját körében külön-külön tárgyalta az ügyet s jutott megállapodásra. Különösen az *iskolai tanács* 1882. április 13-kán a következőket határozta:

Az iskolai tanács állásfoglalása. „Az iskolai tanács, mint a gymnasium élén álló hivatalos testület azon kijelentés előrebocsátásával, hogy ezen fontos közmüvelődési kérdés eldöntésére csupán az egyháztanács, illetve az egész egyház, mint fentartó tulajdonos-testület az illetékes. — hivatva érzi magát, véleményét a következőkben kifejezni:

Szabolcsmegye közönsége lelkes képviselőtestületének azon törekvését, mely szerint városunkban egy, a kor igényeinek minden tekintetben megfelelő főgymnasium létesítésén fáradozik, az iskolai tanács örömmel veszi tudomásul; elvileg a felállítandó gymnasium eszméjét pártolja s a maga hatáskörében lehetőleg szintén előmozdítani törekszik. Ennélfogva ragaszkodik az iskolai tanácsnak meg 1877. évi nov. 29-kén 16. szám alatt hozott s az egyháztanács által 1877. évi decz. 13-ki gyűlésen 131. és 135. sz. a. kifejezett határozata szelleméhez, mely szerint a gymnasium továbbfejlesztését az állam segítségével pártolja, javadalmainak utólag megállapított

hányadát készséggel felajánlja; mindazonáltal kijelenti, hogy az alapítványok és ingatlan vagyon tulajdonjogáról semmi körülmények között lemondani nem kíván és nem is fog; ugyszintén az iskola kormányzatára vonatkozó s a protestans egyház önkormányzási alapján sarkalló jogainak kellő arányban való gyakorlását magának tartja fenn.“

Az ügynek anyagi és szellemi részére vonatkozó részletek megállapítása egy, a vármegye közvetítése folytán az állammal kötendő külön egyezés tárgyát képezvén, ezt ez alkalommal a tanács nem tárgyalta, de a május másodikán tartandó értekezletre, a fentebb megállapított elvek megtartása mellett, az elnökséget: Palánszky Sámuel felügyelő és Farbaky József lelkész személyében kiküldte.

Az egyháztanács 1882. évi április 16-kán vette tárgyalás alá a megye alispánjának átíratát, illetőleg a gymnasiumi tanácsnak fentebb közölt határozatát s 41. szám alatt e megállapodásra jutott: *Az egyháztanács megállapodása.*

„Az iskolatanácsnak gymnasiumunk fejlesztését szíven hordó és hivatásszerű meleg érdeklődéséből kifolyó buzgó eljárását az egyháztanács kellőleg méltányolja és helyeslő tudomásul veszi; továbbá az előterjesztett határozati javaslatot az egyháztanács teljes szövegében elfogadja és saját részéről is határozati erőre emeli s a kitett határnapon megtartandó tanácskozmányban való képviselőre az elnökséget, Somogyi Gyula, Májerszky Béla és Jozska János presbtereiket kiküldi.“

Igy hangzik az egyház határozata, mely mellett megemlítendő, hogy azon indítványt, mely szerint a küldöttek igyekezzenek a tárgyalásnál oda működni, hogy a felállítandó főgymnasiumnak felekezeti jellege megmaradjon, — az egyháztanács túlnyomó többsége elejtendőnek találta.

Ami Nyiregyháza városa képviselőtestületének határozatát illeti, az lényegében teljesen megegyezik az iskolai, illetőleg egyháztanács megállapodásával, kijelentvén ugyanis a város 1882. évi április 28-án tartott gyűlésében: „hogy az általa gymnasiumi célra tett alapítványi tőkék természetének biztos fentartása mellett, beleegyezik abba, hogy a most fenálló VI. oszt. gymnasium alapján, az államszegély igénybevételével, egy teljes főgymnasium létesítsék. Ezen ügyben megtartandó tárgyalásra pedig kiküldi *A város határozata.*

Krasznay Gábor polgármester elnöklete alatt dr. Heumann Ignác, Kovách Gerő, Sütő József, Bodnár István képvisleti tagokat.

Igy megegyező megállapodásra jutván város és egyház, összeült a május 2-dikára összehívott vegyes értekezlet s érdemleges eszmecsere után örvendetesen vette tudomásul Nyiregyháza városa képviselőinek és a nyiregyházi ág. ev. egyháznak fentebb közölt határozatait s abban állapodott meg, hogy egy, e tárgyban a vallás- és közoktatásügyi ministerhez felterjesztendő emlékiratnak elkészítését, illetőleg annak felterjesztését fogja javasolni a megyei közgyűlésnek.

A vármegye felirata a cultusministeriumhoz. A felterjesztendő emlékirat eszméjét a megye állandó választmánya is helyeselte, s ennek javaslatára a június 9-én tartott közgyűlés a bizottság indítványát elfogadta nemcsak, de érdekközösségbe akarván hozni a vármegye közönségét, utasította a kormányzó alispánt, hogy a megye szellemi gyarapodását előmozdító eme cél elősegítésére, megyszerte gyűjtést foganatosítson s vegye igénybe a megye lakosainak áldozatkészségét.

Gräff József elnöklő főispán, midőn ezen, a megye közgyűlése által egyhangulag hozott határozatot kimondotta, egyszersmind meg is kezdte a megye lakosai részéről az adakozást, 500 forintot ajánlván fel a gymnasium céljaira; mely tettét a főispánnak a közgyűlés a legmelegebben megköszönte s azonnal elrendelte, hogy a főispánnak e tette jegyzőkönyvileg megörökíttessék.

A vármegye felirata elkészült s a vallás- és közoktatásügyi ministerhez felterjesztetett. Szövege a következő:

„Szabolcsmegye értelmisége régen érzi már annak hiányát, hogy e megyében 78.6 □ mf. területe és 218,791 lakosa daczára egy 8 osztályú s a kor igényeinek minden tekintetben megfelelő főgymnasium nincs.

Ami pár évtizeddel ezelőtt csak a nevelésügygel foglalkozók s a szegényebb sorsu szülők előtt tűnt fel, ma már a megye közép osztályának anyagi hanyatlása miatt, általánosságban elősmert oly szükségletet képez, mely Szabolcsmegye előhaladása szempontjából haladéktalanul orvoslandó.

E helyzetet felismervén megyénk közigazgatási bizottsága, azon indítványt terjeszté közgyűlésünk elé, hogy nméltóságodtól kérelmezze a megye központján, a 24,102 lakossal bíró Nyiregyháza, egy állami 8 osztályú gymnasiumnak felállítását.

Szabolcsmegye közönsége 1882. február 28-án vette tárgyalás alá a közigazgatási bizottság indítványát, és meggyőződven a közigazgatási bizottság által az állami 8 osztályú gymnasium felállítása tárgyában kifejezett óhaj haladéktalanul megvalósításának szükségességéről, figyelembe véve az állam korlátolt pénzügyi erejét; kötelességének ismerte oly alapról gondoskodni, melynek felhasználása mellett az állam csekélyebb mérvű megterhelésével lenne a kitűzött cél elérhető.

Minthogy pedig Nyiregyháza városában a város alapítványának és a nyiregyházi ág. evang. egyház tulajdonát képező alapoknak jövedelméből egy 6 osztályú ág. evang. gymnasium tartatik fenn: a megye közönsége a 8 osztályú állami gymnasium felállítását legkönnyebben kivihetőnek találta akkor, ha a jelzett alapok jövedelmei arra a város és egyház által felajánlhatnának; ennél fogva egy küldöttséget bizott meg a végett, hogy az alapokra vonatkozólag Nyiregyháza város képviselőtestületével s a nyiregyházi ág. evang. egyház tanácsával tárgyalást tartson, s a tárgyalás eredményéről a közgyűlésnek jelentést tegyen.

Nyiregyháza május 2-án tartatott meg a megyei kiküldöttek, Nyiregyháza város képviselői kiküldötteinek s a nyiregyházi ág. ev. egyház megbizottjainak értekezlete.

Miután az értekezleten s közgyűlésünkben felolvasott egyháztanácsai és városi képviselőtestületi jkönyvek szerint úgy a nyiregyházi ág. ev. egyháztanács, mint a város képviselőtestülete nemcsak elvben pártolják a nyiregyházi ág. ev. 6 osztályú gymnasiumnak 8 oszt. főgymnasiummá való átalakítását, de rendelkezésükre álló jövedelmeit az alapoknak felajánlják e célra, még pedig a nélkül, hogy a felállítandó főgymnasiumnál a felekezeti jelleghez ragaszkodnának: ennél fogva az értekezlet javaslatának elfogadásával s a 3 csatolt jkönyv felterjesztésével járulunk Nagyméltóságod elé, hogy:

a nyiregyházi 6 oszt. gymnasiumnak a kor igényeinek minden tekintetben megfelelő 8 oszt. főgymnasiummá való átalakítását állami segélylyel eszközölni, ez ügynek anyagi és szellemi kivételére vonatkozó részletek megállapítása végett Nyiregyháza városával és a nyiregyházi egyházzal a szükségelt közvetlen tanácskozásokat megkezdeni méltóztassék.

Ez alkalommal tisztelettel jelentjük, hogy ezen, Szabolcsmegye szellemi gyarapodását előmozdító cél költségeihez való hozzájárul-

lásra a megye lakosai áldozatkésztségének igénybevételét is szükségesnek tartván, alispánunkat a gyűjtés foganatosítására utasítottuk.

Gyűjtés a vármegyében.

A megye határozata értelmében másrésről Zoltán János alispán is megindította a közgyűlés által elrendelt gyűjtést; de bizony az nem mutatott fel valami fényes eredményt, a mennyiben a nyirbátori járásban begyűlt 1 frt 80 kr., a n.-kállóiban 30 frt 20 kr., a dadai alsó járásban 6 frt 46 kr., összesen 38 frt 26 kr. A többi járásból adataink nincsenek, mondják, hogy a gyűjtés eredménytelen maradt. Mindenesetre az eredmény nem méltó Szabolcsvármegye közönségéhez. Hajlandók vagyunk azonban hinni, hogy a csekély eredmény oka nem a közöny és áldozatkésztség hiányában rejlik, mint inkább a gyűjtés módjának czélszerűtlenségében.

Ha a megye lakossága általában nem lelkesedett, nem akart áldozatot hozni a közös célra, annál inkább ki kell emelnem az egyetlent, Gräfl József főispánon kívül, id. gróf Dessewffy Miklóst, ki 1000 forintos alapítványt jelentett be Sztárek Ferencz ügyvédje által, kötelezvén magát arra, hogy alapítványa után, az illetékes helyen, 6% kamatot fizet.

A cultus-minister válasza a felíratra.

A junius hó 9-én 115. sz. a. kelt felterjesztésére a vármegye már július 5-én megkapta a minister válaszát; következőleg hangzik az:

„A vármegye közönségének 115. sz. a. kelt felterjesztésére, a melyben azt kéri, hogy a Nyiregyháza város és ág. evang. egyház részéről fentartott hatosztályú gymnasium teljes gymnasiummá állami segélylyel kiegészítése ügyében a fentartó testülettel tárgyalások tétessenek folyamatba: értesitem a megye közönségét, hogy mindaddig, míg a középtanodai törvényjavaslat törvényerőre nem emelkedik, ilynemű tárgyalásokba bocsátkozni általán véve nem tartom időszerűnek. Budapest, 1882. július 5. A minister meghagyásából: *Tanárky Gedeon.*“

Ujabb mozgalom az 1883. XXX. t. cz. 47. §-a alapján.

A gymnasium tehát ismét a maga útjára lett bocsátva. És a gymnasium érdekét, fejlődését s ez által a város közjavát szívükön viselő férfiak nem kárhoztatták magukat tétlenségre: tanácskoztak és cselekedtek annyival inkább, mert időközben meghozatott a „Középkiskolákról“ szóló 1883. évi XXX. t. cz. s annak 47-ik §-a, mely feljogosítja

a ministert arra, hogy az oly középiskolát, melynek fennállását országos műveltségi vagy fontos helyi érdekek kiválóan érdeklik, és középiskolai célra, helyhez kötött alapítványai vannak, — segélyezhesse.

E törvényre, a törvénynek ezen §-ra támaszkodott az iskolai tanács tehát, a mikor 1883. augusztus hó 27-én tartott gyűlésében kimondotta, hogy újra megkezdi az actiót az államnál, hogy gymnasiumát nyolcz osztályúvá fejleszse. Előre megállapított program szerint látott a munkához. *Szervező bizottságot* választott dr. Meskó Pál, Somogyi Gyula, dr. Meskó László, Bencs László, Májerszky Béla, Martinyi József, Leffler Sámuel tagokból, utasítván a bizottságot, hogy először készítsen javaslatot arra nézve: mi módon lehetne gymnasiumunkat — a törvényben kilátásba helyezett államsegély igénybevételével — nyolcz osztályúvá emelni úgy, hogy az iskola felekezeti jellegét el ne veszítse, miután csak így számíthat az egyházi főhatóság helybenhagyó és pártoló ítéletére; — másodsor: készítsen részletes tervezetet egy oly új épület emelésére, mely egyelőre a már fenálló hat osztályt fogadná magába, de alkalmas lenne a nyolcz osztály elhelyezésére is, s minden tekintetben megfelelné a nevelés és tanítás igényeinek s a törvény követelményeinek. *A gyűjtő bizottság* teendője pedig az lett, hogy társadalmi uton eszközendő gyűjtések által fejleszse a gymnasium anyagi erejét.

Az egyháztanács minden tekintetben helyeselte a gymnasiumi tanács terveit, intézkedéseit, és 1883. évi szept. 30-kán a saját kebeléből is kiküldött tagokat, kik a gymnasiumi bizottságokhoz csatlakozva megalakítani segítettek a *vegyes bizottságot*, melyet az egyház az ügy intézésére nézve teljes önállósággal és döntő hatáskörrel ruházott fel.

Előkészítő bizottságok.

A vegyes bizottság több ízben ülésezett; megbeszélés tárgyává tette az elébe tűzött feladatokat s abban állapodott meg, hogy mindenek előtt és mindenek felett egy új iskolai épületnek felállítását fogja sürgetni. S felkérte időközben Horváth Gyula városi mérnököt, hogy készítsen a

gymnasium részére épülettervet, költségvetést, annyival is inkább, mert szakértői vélemény szerint, az akkori iskolai épületet átalakítani, felhasználni, berendezni célra nem vezet, meddő törekvésnek bizonyult.

Horváth Gyula mérnök, dicséretre méltó készséggel, elkészítette az épülettervet, költségvetést; a vegyes bizottság pedig megfelelőnek, a kivitelre alkalmasnak találta azt. Most már az volt a kérdés: honnan teremti elő az iskola a költségeket, melyek az épület felállítására nézve feltétlenül szükségesek? Ekkor merült fel az eszme: forduljon az egyház kérelmével ismét azon testülethez, melytől az iskola lételet nyerte; járuljon Nyiregyháza városa képviselő testületéhez s tőle kérje a felállítandó új épülethez szükséges költség egy tekintélyes részének megszavazását.

Valóban így történt. Az egyház nevében a következő kérvény terjesztetett a képviselő elé:

Tekintetes városi képviselőtestület!

Az egyház kérelme. Nyiregyháza városa fenkölt gondolkodásának, virágzását leginkább biztosító nemes elhatározásának adta kétségbevonhatlan jelét a múltban akkor, midőn a városi tanügy oltárára nagyobb áldozatot hozott s biztos alapját vetette meg különösen a kebelében fennálló s az ágost. evang. egyház gondjaira bízott algymnasiumának. Hálás kebelével emlitjük ezt fel újlag, s legyen áldott az akkor működött nemeskeblű képviselő műve; de egyszersmind önérettel mondhatjuk el, hogy az ágost. evang. egyház nem csak hiven törekedett a tulajdonává lett százezer forint kamatjainak célhoz vezető felhasználása által algymnasiumát fentartani, időközben önerejéből hatosztályúvá fejleszteni, azt a közelmúltban — amennyiben a nemes város abban az időben épületről nem gondoskodott — kevesebb létszámú tanulóifjúság mellett alkalmasnak nevezhető helyiségben elhelyezni: de főtörekvését arra is kiterjesztette, hogy gymnasiuma a kor színvonalán álló műveltség képviselője és hirdetője s a város és a megye tanulni vágyó ifjúságának megfelelő szentélye lehessen.

Amennyire e célra a nagybecsű alapítvány felhasználása mellett önerejéből megközelíthette, azt meg is közelítette s továbbra is békés és csendes visszavonultságban odaadó lélekkel munkálta volna.

Azonban a folyton fejlődő élet, a tanügy körében ujabban felmerült üdvös mozgalmak eme csendes és szerény munkásságban gymnasiumunkat továbbra meg nem hagyják s abból kilépni kényszerítik.

Mig egyrésztől ugyanis a seregeslői jelentkező tanulóifjúság befogadására szűknek és célszerűtlennek mutatkozik a régebben elegendő tanhelyiség, addig másrésztől az 1883. XXX. t.-cz. terhes, bár céljaiban üdvös kötelességeket ró a felekezeti és községi középiskolákat fentartó testületekre; nem követel ugyanis kevesebbet, mint azt, hogy minden ilyenmü iskolát fentartó hatóság rövid idő alatt akként szervezze iskoláit, hogy azok az állam által fentartott mintaszerű iskolák niveauját megközelítsék úgy berendezés, mint tanhelyiség, valamint az abban közölt ismeretek mértékére nézve.

Ily körülmények között mi sem maradhatunk tétlenül, hacsak nem akarjuk bevárni azon magasabb intézkedést, mely — az új törvényvel szemben sok kívánni valót feltüntető — hat osztályú gymnasiumunkat vagy teljesen megsemmisíti, vagy pedig osztályainak számát, ha ez lehetséges, fogja alább szállítani. Ezen, a közügyre nézve üdvösnek nevezhető kényszerhelyzetben határoztuk el, miszerint gymnasiumunk számára egy célszerű, a törvény igényeinek megfelelő, mellékelt tervrajz és költségvetés szerinti épület létesítsünk, mely egyelőre a most fennálló hat osztályt fogadja kebelébe: de amely alkalmas legyen arra is, hogy az államsegélynek illetékes úton leendő megnyerése után nyolczosztályúvá fejlesztett főgymnasiumnak is alkalmas helyiségét képezhesse.

Hogy mennyit lendít városunk erkölcsi méltóságának, mennyit anyagi érdekeinek emelésén az, ha kebelében egy teljes és a színvonalon álló főgymnasium létezik, azt jelen körülmények között fejtegetni annál is inkább fölöslegesnek látszik, mivel a tek. városi képviselő ezt első pillanatra átérteni tudja és akarja.

Fentebbi célra azonban csak úgy érhetjük el, ha a nemes város ismét atyai gondjaiban részesíteni gymnasiumunkat kegyes leendő. E végből azon kérelemmel fordulunk a tekintetes városi képviselőtestülethez, hogy tekintve a cél nagy horderejű fontosságát, tekintve azt, miszerint gymnasiumunk *bár felekezeti jelleg alatt teljesíti közművelődési és társadalmi fontos hivatását, mégis készséggel fogad és nevel kebelében minden vallásfelekezethez tartozó serdülő ifjúságot*: egyrésztől az emelendő épülethez szükségletű tégla-mennyiséget kegyesen megadni, másrésztől az épület létesítése egyéb szükségleteihez s a 8 osztályúvá fejlesztés alapjához azon tartaléktökből, mely a tanügyi célra tett 147000 forint alapítvány egy %-ából már is 52000 forintra szaporodott, 35 ezer forintot egyszersmindenkorra megszavazni és folyóvá tenni méltóztassék.

És ezen, a tanügy emelése érdekében megújított kérelmünk annál is inkább teljesíthető, mivel az 1863. évi deczember hó 10-én tartott városi képviselői gyűlés jegyzőkönyve a tartalék-alap hovaforrására azt mondja (7-ik p.), hogy ez „a város előmenete-

lét czélzó hasznos vállalatok és beruházásokra s részben minden-
esetre az e város becsületét öregbitő és hitelét emelő közintézetekre
is lesz fordítandó.“ Jóllehet tudomással birunk arról is, miszerint
a város és takarékpénztár között érvényben levő szerződés szerint
a tartaléktőke-összeg 6%-kal egész 1896-ig tartalékpénztárilag gyü-
mölcsoztetendő, de reméljük, hogy a fentebbi czél iránti tekintetből
a szerződő felek kölcsönös beleegyezése mellett ezen határidő
rövidebbre is szabható, vagy maga a szerződés is módosítható,
annyival is inkább, mivel a takarékpénztár már is kijelentette, hogy
a pénzeket nem hajlandó a régibb feltételek mellett kezelni s ellen-
kező esetben az egész tőkét visszafizetni hajlandó.

Az ügyek ilyenén állása mellett, bizva a tekintetes városi
képviselőnek a multban is oly fényesen beigazolt és saját erkölcsi
érdekeit is mindig szem előtt tartó nemeskeblűségében és áldozat-
készségében, méltányos kérésünket a legmelegebben megújítva,
mély tisztelettel vagyunk

Nyiregyházán, 1884. április 10-én, a tekintetes városi képviselő-
testületnek, a nyiregyházi ág. h. ev. egyház képviselőjében alázatos
szolgái: *Dr. Meskó Pál*, felügyelő. *Bartholomaeidesz János*, lelkész.

A város
határozata
(1884.)

Nyiregyháza város képviselője az egyház kérelmét az
1884. április hó 22-én tartott gyűlésen (3673. sz. a.) tár-
gyalta s *ércznél maradandóbb emlékoszlopot emelt
magának, midőn az egyház kérvényét elvben egy-
hangulag elfogadta* s a kivitel módozatainak megalko-
tása czéljából az összes szakosztályoknak kiadta vélemény-
adás végett.

Az ezen határozat alapján kiküldött szakosztályok
1884. évi május 13-án tartott együttes ülésén minden
szakosztály a maga részéről alaposan indokolt véleményt
terjesztett elő, kimutatván, hogy a gymn. fejlesztése üdvös,
szükséges és lehetséges is, amennyiben a megszavazandó
35000 forintot a nyiregyházi takarékpénztár, tekintettel a
fontos czélra, bármikor kiadni hajlandó.

A szakosztályok indokolt javaslata elkészülvén, az 1884.
május hó 20-án tartott képviselői gyűlésen vétetett tárgya-
lás alá. A javaslat elfogadása ellen csupán Bodnár István
képviselői tag emelt szót, s ellenindítványt terjesztett a
képviselő elé.

A tárgyalás menetére vonatkozó egyéni véleményem
kifejezése helyett álljon itt a gyűlésnek ez ügyre vonatkozó
jegyzőkönyve egész terjedelmében:

*Nyiregyházán az 1884. évi május hó 20-án tartott
városi képviselői közgyűlés jegyzőkönyvének kiirata.*

Polgármester a mai napra kitűzött képviselői gyűlés megnyi-
tása után tárgyalásra kitűzött nyiregyházi ágost. evang. egyház
tanácsának azon kérelmét olvastatta fel, melyben az általa fentar-
tott 6 osztályu gymnasiumnak 8 osztályuvá fejlesztését a mostani,
már a czélnak teljesen meg nem felelő épület helyett új, a czélnak
teljesen megfelelő helyiség készítését elhatározzván, ezen épülethez
a szükséges téglamennyiséget megadatni, s a város által tett 147000
frt után járó 1% kamatból 35000 frtot megszavaztatni kért, mely
kérelem tárgyában a képviselő által folyó év április 22-én hozott
3673/1884. számu képviselői határozat is felolvastatván, a mennyi-
ben akkor a képviselő a kérelem tárgyára nézve érdemleges hatá-
rozatot nem hozott, hanem e tárgybani véleményadással a neve-
lésügyi, gazdasági és pénzügyi, valamint a jogügyi szakosztályok
bizattak meg, annál fogva ezen szakosztályok együttesen tanácsko-
zást tartva, ezen szakosztályoknak javaslatai szintén felolvastattak,
melyek is következőkben terjesztettek elő:

A nevelésügyi, pénzügyi, gazdasági és jogügyi szakosztályok
a képviselői határozat értelmében megejtett tanácskozásuk folytán
azon nézetüknek adtak kifejezést, miszerint az ágost. evang. egy-
háznak azon kérelme, mely szerint elhatározása folytán a mostan
fennálló 6 osztályu gymnasiumi épület helyett, mely már ez idő
szerint szűk és nem alkalmas, oly épület emeltessék, mely a 8
osztályu gymnasiumi ifjúságot befogadhassa, a képviselő által is
helyesnek és pártolandónak találtatván, miután ezen épülethez a
bemutatott terv szerint 740000 drb. téglára szükségeltetik s ennek
ára 10500 frtba vehető fel, ezen téglakészletnek kiállításai költsége
a város házi pénztára által, a képviselő részéről meghatározandó
alapból vagy módozat szerint lenne viselendő, valamint a 147000
frt alapítványi tőke után járó 1% kamatból a város javára a taka-
rékpénztárnál gyümolesztetett és már 52000 frtra növekedett tar-
taléktőkéből 35000 frt a gymnasium fejlesztésének alapjára képvi-
selőileg megszavaztatnék azon indoknál fogva, mert a képviselő az
ágost. ev. egyháznak ezen kérelmét közművelődési szempontból
pártolandónak s a segélyezés czelmét elvben elfogadhatónak mon-
dotta ki; a mennyiben pedig a 147000 frt alapítványi tőke után
járó és a takarékpénztárnál kezelt 1% kamatra nézve a város és
takarékpénztár között kölcsönösen kötelező szerződés áll fenn,

polgármester az együttes szakosztályok által megbízott, hogy a takarékpénztár igazgatóságát keresse meg az iránt, ha vajjon a 147000 frt alapítvány után járó s a várost illető 1% kamatból 35000 frtot a városnak rendelkezése alá bocsátani hajlandó-e? és ha igen: minő feltételek alatt? Továbbá az együttes szakosztály polgármester elnöklete alatt Lukács Ödön, Leffler Sámuel, Somogyi Gyula, Meskó László és Sály Pál szakosztályi tagokat bizottsági tagokul azon utasítással bizta meg, miszerint az egyház kérelme tárgyában a nevelésügyi, gazdasági, pénzügyi és jogügyi szempontból a kivitel módozataira indokolt körülményes javaslatot készítsenek s a szakosztályoknak együttes megállapodásából kifolyólag azt a képviselőkhöz terjesszék be.

Ezek után az együttes szakosztályok által megbízott albizottság véleményes javaslata is felolvastatván, ez következőben terjesztetett elő:

Nevelésügyi szempontból beható vizsgálat alá véve főleg azon kérdésnek jogosultságát, vajjon az ágost. evang. egyház felügyelete alatt ma fennálló 6 osztályu gymnasium továbbra is a város jól felfogott érdekében fentartandó-e? a különféle érvek összhangoztatás elbírálása után annak nemcsak fentartása, sőt a város részéről egy újabb áldozat hozatala általi fejlesztése kikerülhetlenül szükségesnek jeleztetik; *meggyőződve* ugyanis arról, hogy ezen tanintézet három év alatt 591 tanulókat nyújtott oktatást, s így évenként átlag 198—200 tanuló fogad kebelébe, csaknem egyenlő arányban az egyes vallás felekezetei között megosztva azokat, a további fejlesztést, mint városi szellemi életünk emeltyűje nagyobb áldozatok árán is megérdemli; *belátva* továbbá azt, hogy a jelen iskolai épület még a szerényebb igényeknek sem képes megfelelni sem terjedelme, sem építkezési beosztása által, s úgy a tanulóknak egészségére káros hatással van, annál fogva a tanuló ifjúság érdekében is alkalmas helyiségről gondoskodni szent kötelesség; *tekintettel továbbá* az 1883. évi közép iskolai XXX-ik törvénycikknek már a közel jövőben megvalósítandó üdvös követelményeire, mely a középiskolák reformját égetően követeli s azokat a kor igényeinek megfelelő színvonalra emelni és a fentartó testületek által emeltetni akarja, mely elől a helybeli gymnasium is magára hagyatva a megcsonkítás veszélye nélkül meg nem szabadulhat; biztos tudomással birva arról, miszerint a legtöbb, önerejéből czélszerűen átalakulni nem képes tanintézet versenyezve fordulván a magas kormányhoz támogatásért és évi segélyért, az előbb jelentkezők a dolog természeténél fogva előnyben részesülnek; méltányolva végre az ágost. evang. egyház azon törekvését, mely szerint ugyancsak továbbfejlesztés végett a magas kormányhoz kíván kérelmével fordulni, s azon re-

ménytől áthatva, hogy e lépést az autonom főhatóság gátolni nem fogja, sőt egyéb tanintézetek példájára abban elősegítendő: — az egyház kérelmét a nevelésügyi albizottság megadandónak véleményezi.

Pénzügyi és jogügyi szempontból következő vélemény terjesztetett elő. Tekintettel arra, hogy a képviselő testület 3673/1884. számú határozatával az egyház kérelmét elvben elfogadta, pártolándónak mondta ki a szakosztály együttes ülése a kért összeget, azaz 35000 frtot és az épülethez szükséges téglamennyiséget megszavazandónak javasolja, a kiküldött albizottság feladata csak az volt, hogy a képviselő-testület már nyilvánított akaratát az együttesen tanácskozott szakosztályok javaslatával kivihetővé tegye; e végből figyelemmel azon körülményre, hogy az alapító-levél szerint a tartaléktőke, melyből a kért összeg a szakosztályok javaslatához képest folyóvá tehető lenne, 1896. évig a nyiregyházi takarékpénztár által kezelendő, azonban a *takarékpénztár* az együttes szakosztályok véleménye alapján polgármester által tett azon átiratra, vajjon hajlandó lenne-e ezen összeget már most kiadni? folyó év május 16-áról kelt válaszában *akként nyilatkozott, hogy készséggel nyújt a városnak segédkezést a gymnasium további fejlesztésére s a betét alkalmával felállított pontozatokhoz szigoruan ragaszkodni nem kívánván, a kívánt 35000 frtot előre meghatározandó részletekben, vagy szükség esetében egészben is kifizetni hajlandó*: ezen előzékeny és közméltánylást érdemlő takarékpénztári nyilatkozattal el lettek oszlatva azon nehézségek, melyek a kért 35000 forint honnan vétele tekintetéből felmerülhettek. A szerződő felek között az alapító-levél 5-ik pontja módosítására nézve barátságos úton létrejött megállapodás a kérdés jogügyi részét teljesen megoldotta s a képviselő testület nagyjelentőségű elvi elhatározásának kivitelét pénzügyi szempontból is lehetővé tette: a bizottság úgy van meggyőződve, hogy az együttes szakosztályok azon javaslata, mely szerint a kért 35000 frt alapítványi tőke az 1% kamataiból felgyűlt tartaléktőkéből vétessék, nem ütközik az alapító-levél 7-ik pontjába se, mely határozottan kimondja, hogy a tartalékalap hasznos beruházásokra részben, mindenesetre az ezen város becsületét öregbítő és hitelét emelő közintézetekre is lesz fordítandó. A bizottság azon megnyőződésben van, hogy alapítványozó elődeink csak örömmel szemlélhetik a törekvést városunkban főgymnasiumot állítani, betetőzni a művet, melynek létesítését ők kezdeményezték. Hasznosabb beruházást nem tehet, maradandóbb emléket ennél a város nem alkothat.

A bemutatott költségvetésből meggyőződött a bizottság arról, hogy itten a főgymnasium jövője biztos alapokra van fektetve, a

mennyiben a még fedezetlen tőke törlesztésére az ágost. evang. egyház által felveendő kölcsön 1500 frt évi átlag van előirányozva és így az építkezési tőke a város által megszavazandó 35000 frttal és az egyház részéről felveendő kölcsönrel, biztosítottak tekinthető.

A szükséges téglamennyiség fedezetének kérdésére nézve pedig a bizottság nézete az, hogy a szükséges téglá előállítási költségét fedezze a házi pénztár és ezen összeg szükség esetén póthitel útján fedeztessék, esetleg a jövő évi költségvetésbe felvétessék.

A felépíttetni célzott gymnasium épületének tervrajza és az építkezési költség előirányzata a képviselőlet előtt bemutatván, a költségvetés szerint ezen épület a szükségesnek kimutatott téglamennyiségen felül 55000 frtra van felvéve; az építkezési költségek fedezését pedig oly módon fogja az egyház teljesíteni, miszerint a várostól kért adományon felüli összeget az egyház sajátjából fogja pótolni.

Az ágost. evang. főgymnasium költségelőirányzata szerint a kikérendő 8830 frt államsegélyvel, a főgymnasium bevétele 19080 frt, a kiadás 19080 frtba van felvéve, s e szerint a hiány 8830 frtot tesz ki.

A helybeli gymnasium fentartására:

1880/81-ik iskolai évben	14501 frt 17 kr.
1881/82-ik „ „	10463 frt 67 kr.
1882/83-ik „ „	10026 frt 05 kr.

adatott ki.

Ezeknek előterjesztése után Bodnár István képviselőlet tag a képviselőlet figyelmébe ajánlva a szakosztályok véleményétől eltérő, azon ellen-indítványát kéri tárgyalás alá vétetni, mely szerint mondja ki a képviselőlet:

1-ször. Nem érzi magát a képviselőlet jelen viszonyok közt azon helyzetben, miszerint a gymnasiumnak továbbfejlesztésére az egyháznak anyagi segítyt nyujthasson; törekedjék az egyház oda, hogy a gymnasium tovább fejlesztését társadalmi uton adományok gyűjtése útján létesitse.

2-szor. Hogy az egyház ezen célját elérhesse, a fent elősorolt adatok alapján a törvény értelmében a magas kormányhoz folyamodást intézzen.

3-szor. Utasítsassék a tanács, miszerint a népnevelés előmozdítása szempontjából arról, miként lehetne ennek hiányain segíteni, a polgári iskolát létesíteni s e célra minő összeg kívántatnék: dolgozzon ki egy tervezetet és okadatolt javaslatot, melyet folyó év szeptember haváig a képviselőlethez beterjeszteni köteles legyen.

Határozatott:

A nevelésügyi, pénzügyi s gazdasági és jogügyi szakosztályoknak együttes véleményes javaslatát e tárgyban az együttes szakosztályok által megbízott albizottságnak nevelésügyi, pénzügyi, gazdasági és jogügyi szempontból felvett kimerítő és okadatolt előterjesztéseik, valamint az ágost. evang. egyház által a kérelem tárgyára vonatkozólag elkészített adatoknak beható tanácskozás folytáni elbirálása után, a képviselőlet nagy része bár ugyan teljes meggyőződést szerzett a tekintetben, hogy az ágost. evang. egyház kérelmét közmivelődési szempontból teljesíteni a város hivatva van; továbbá a képviselőletnek biztos meggyőződése van arról is, hogy a mostan meglévő 6 osztályu gymnasiumot tovább fejleszteni s a gymnasium részére új épületet készíttetni mielőbb mulhatlanul szükséges, ezen célra 147000 frt alapítványi tőke után járó 1% kamatból 35000 frtnak és 740000 darab téglamennyiségnek a város részéről megszavazása a szakosztályok által javaslatba is hozatott; végre belátva a képviselőlet nagy része azt is, miszerint a 3146/863. számu képviselőleti határozat értelmében a takarékpénztár által kezelt 147000 frt alapítványi tőke után járó, kizárólag a várost illető 1% kamatból az ágost. evang. egyház által kérelmezett 35000 frt a város és takarékpénztár kölcsönös beleegyezése folytán, a kitűzött 1896. év előtt is a város emelését célzó hasznos beruházásokra, mindenesetre a város becsületét öregbítő és hitelét emelő közintézetre fordítás végett onnan elébb is kivehető és ez összeg a kért nemes és hasznos célra fordítható lehet, a minthogy ezen összeget kiadni polgármester átírata folytán a takarékpénztár késznek nyilatkozott; azonban mindezen alapos okok tekintetbe vétele mellett és a várost érdeklő ily nagy fontosságú ügyben a képviselőlet névszerinti szavazás megejtése után kívánt határozni. Szavazás alá a kérdés következőleg tétetett fel:

A kik a nevelésügyi, pénzügyi és gazdasági szakosztályok véleményes javaslatát elfogadják, igennel, akik el nem fogadják, nemmel szavazhatnak.

Igennel szavaztak: Dr. Meskó Pál, Farbaky József, Gruden Ernő, Nagy Lajos, Leffler Sámuel, Dr. Meskó László, Török Péter, Palánszky Sámuel, Somogyi Gyula, Benes László, Májerszky Béla, Palicz Mihály, Nikelszky Lajos, Martinyi József, Dr. Trajtler Soma, Jóba Elek, Sexty Gyula, Bogár Lajos, Sütő József, Jánószky András, Pazár István, Kovács P. Pál, Kovács János, Kerekréthy Miklós, Kovács Ferencz, Zajác József, Dr. Gara Leó, Mráz Károly, Szénffy Gyula, Palicz János, Deák József, Chotvács Ágost, Hoffmann Adolf, Belfy András, Gdovin János, Stevanyik András, Szabó József, Markó

Mihály, Márkus Károly, Lóczy András, Marföldi György, Csécsy Lajos, Pásztor Péter, id. Gyuresány József, Sály Pál. — Nemmel szavaztak 2-en: Bodnár István, Báthy Károly.

Ezek után Bodnár István határozott kívánságára ellenindítványa következőleg tétetett szavazás alá. Akik Bodnár István ellenindítványát pártolják, igennel, akik nem pártolják és tárgyalni nem kívánják, nemmel szavazhatnak. Igennel szavaztak 2-en, nemmel szavaztak 43-an. Ezek folytán Bodnár István ellenindítványa eljuttatni határozatott.

A szavazatok többsége szerint a képviselőlet által határozatilag kimondatott, miszerint a nyiregyházi ágost. evang. egyház tanácsának az általa fenntartott 6 osztályu gymnasium továbbfejlesztése s a gymnasium részére egy alkalmas épület emelése indokából beterjesztett kérelméhez képest, tekintettel a nevelésügyi, gazdasági és jogügyi szakosztályoknak azon helyes és alaposan indokolt javaslatára, melynek értelmében a gymnasiumot, hol évenként átlag 198—200, vallásfelekezet szerint csaknem egyenlő számarányban nyer oktatást, mely gymnasiumnak évi fenntartása 11000 frtba kerül; a kikérendő államsegélyvel 8 osztályu gymnasiummá akarja az egyház fejleszteni, a gymnasium részére a bemutatott terv szerint a mostani szűk és nem alkalmas gymnasium épülete helyett 65000 frtra előirányzott épületet, a várostól kérelmezett segélyezéssel, ezen kívül az általa felveendő törlesztési kölcsönrel kívánja felépíteni; ily módon a gymnasium továbbfejlesztése a város erkölcsi méltósága és anyagi érdekeinek emelésére fog szolgálni, — tekintettel továbbá azon körülményre, mely szerint a város által nevelési célokra tett 147000 frt alapítványi tőke után járó 1% kamat a város előmenetelét célzó hasznos vállalatok és beruházásokra részben, mindenestre azonban e város becsületét öregbítő és hitelét emelő közintézetekre rendeltetett fordíttatni; tekintettel végre azon fontos indokokra, melyek alapján a város és takarékpénztár közt az alapítványi kamat kezelésére fennálló kölcsönös megállapodás folytán ily hasznos beruházásra, részben mint a gymnasium részére szükséges új épület emelése, az alapítványi kamatból 35000 frtot az 1896. évet megelőző időben is kivenni lehet, ezen összeg kiadására a takarékpénztári egyesület, tekintve a nemes célt, melyet ezen összeg adományozása által városunk elérni törekszik, késznek is nyilatkozott, mely a város által tett 147000 frt alapítványi tőke után járó, a takarékpénztárnál gyümölcsöztetett és már 52000 frtra emelkedett 1% kamatból a kérelmezett 35000 frt a képviselőlet által megszavaztatik, mely összeg az ágost. evang. egyháznak akkor fog rendelkezése alá bocsáttatni, midőn az ágost. evang. gymnasium a kérelemhez csatolt tervezet szerint a gymnasium részére új építkezés

fog tétetni, s így a 35000 frtnak a takarékpénztárbéli kivétele iránt a takarékpénztári egyesület igazgatóságához akkor intézethetik megkeresés, ha ezen összeg a gymnasiumi épület költségeinek fedezésére az egyház által kérelmeztetni fog.

Az egyház által építeni célba vett gymnasiumi épülethez szükséges téglamennyiség, melynek ára 10500 frtba van felvéve, a szakosztályok véleménye szerint a házipénztár terhére oly módon szavaztatik meg, hogy miután a téglának kiállítási ára ez évi költségelőirányzatba felvéve nincs, a téglakiállítási költségére, hahogy a téglára az egyháznak még ez évben szüksége lenne, Szabolcs-megye törvényhatóságától póthitel kéretni határozatlik, ellenesetben a 800000 darab téglának ára a jövő évi költségelőirányzatban felveendő lészen.

Bodnár István városi képviselőleti tag indítványa a következő indokok alapján mellőztetett:

1-ször. Mivel Nyiregyháza városa adván életet az ágost. evang. gymnasiumnak városunkban, a városi képviselőletnek mint alapítónak, elodázhatlan erkölcsi kötelessége első helyen, hogy azt válságos helyzetében segítse, hogy annak gyarapítását eszközölje, hogy az jótékony s nagyfontosságú hivatásában fennakadás nélkül, mint főgymnasium működjék.

2-szor. Mert a gymnasiumnak az indítványozott módon t. i. társadalmi uton s adományok gyűjtése által eszközendő fejlesztése a középiskolai tanügynek nagy, hosszú időre való elodázását jelenti, mely elodázás városunk szellemi előhaladása s jól felfogott érdeke szempontjából egyáltalán meg nem engedhető.

3-szor. Mivel a magas kormánytól, az 1883. évi középiskolai törvényben kilátásba helyezett segélyre a gymnasium ugy számíthat, — ellentétben az indítvánnyal, — ha jövedelmei mellett fel tudja mutatni azon helyiséget is, melybe a nevelés, tanítás és egészség céljainak teljesen megfelelőleg tudja elhelyezni tanítványait; nem lévén alapos remény arra, hogy a kormány az ország mai pénzügyi helyzetében, maga lenne hajlandó és képes még alkalmas épületet is emelni, a gymnasiumnak adandó évi segély mellett.

4-szer. Mert a népnevelés fontossága minden kétségen kívül áll, azonban ennek biztos alapja, ez idő szerint, különösen a felekezetekben van meg, mely felekezetek nemes feladatuknak dicsérendő buzgalommal meg is felelni törekszenek; így pl. az ágost. evang. egyház maga 22 elemi iskolát tart fen városunkban; míg a gymnasium létele tényleg meglévő, fix alap nélkül kétséges.

5-ször. Mivel polgári iskolát, a mennyiben az a nőnevelésre vonatkozik, már is állított fel a város; újat, a fiuk részére meg-

felelőt, ez idő szerint nem emelhet, mert az ágost. evang. gymnasium megalapításával mintegy megelőzte, s teljesen feleslegessé tette a polgári fiú-iskola felállítását, és mert annak felállítása oly tekintélyes összeget, ha nem többet igényel alapul, mint a mennyit a város az ágost. evang. gymnasium alaptőkéjeül tett le; egészen ujonnan rendezése ez iskolának, hasonlóan tetemes összeget kíván azon felül, hogy még iskolai helyiséget is kellene építeni, mely kiadások összegének alapja a legszorosabb számítás szerint 200 ezer forint alaptőkének felel meg, mely tetemes áldozatot, a város pénztára, ez idő szerint, valóban nem bír meg — ki lett az merítve a gymnasium s a többi felekezeti népiskolákra tett 147000 frt alapítványi tőke összegének kizárólag tanügyi célokra lett felajánlásával; de különben a polgári iskolák felállításának kötelezettségére vonatkozó törvények világosan jelzik, hogy az ilyen iskolák felállíttatására az illető községek csak azon esetben kötelezvék, ha az azzal járó terhek anyagi erejüket megbirják.

Minthogy pedig a törvény értelmében a képviseletnek ezen határozata törvényhatósági jóváhagyást igényel, annál fogva polgármester megbizatik, hogy a kérelem tárgyára vonatkozó összes iratokat ezen határozattal Szabolcsmegye törvényhatóságához jelentés kíséretében terjessze fel, a képviseletnek ezen intézkedésére nézve, a jóváhagyást kérje ki.

Ezen határozat hitelesítésével polgármester elnöklete alatt Leffler Sámuel, Bodnár István, Gruden Ernő, Meskó László, Báthy Károly, Martinyi József képviseleti tagok megbizatnak.

Miről polgármester, pénztárnok, számvevő, Bencs László tanácsnok és Horváth Gyula tiszti mérnök, az ágost. evang. egyház nevében Dr. Meskó Pál felügyelő, Bartholomaeidesz János ágost. evang. lelkész ezen határozattal értesítettnek.

Kelt mint elől, jegyzette: *Saúry Pál*, m. k. főjegyző.

Báthy K. és Bodnár I. felebb- zése. Nyiregyháza város lelkes képviseletének ezen a középiskolai tanügy iránt ujabban bebizonyított áldozatkészségét, határozatát egy dissonans hang zavarta meg s késleltette megvalósulását pár éven át: *Báthy Károly, Bodnár István* és társai megfelelőbbték a képviselet határozatát.

Szabolcsvármegye azon, dr. Meskó László városi tiszti ügyész által nagy gonddal szerkesztett s ivekre terjedő comitiva folytán, melyet a város nevében Krasznay Gábor polgármester terjesztett be, hogy a képviselet határozatának érvényét és jogosultságát megvédelmezze, — és *Szikszay Pál* tiszti főügyésznek következő jogi véleménye alapján:

„miután a város képviselite a kérdéses pénzalapról rendelkező 3146/863. K. sz. a. kelt határozat tartalmától el nem tért s abban előírt jogát gyakorolta, — határozatát a törvény és szabályoknak megfelelőleg hozta meg, s törvényeink nem hogy tiltanak, de bizonyos tekintetben határozottan kötelezik a községeket iskolai célra áldozatokat hozni, a felebbezett s a törvényhatóság jóváhagyását igénylő 4741—4742/1884. K. sz. képviseleti határozatot helyben hagyni véleményezem“ — Bodnár István fellebbezését elvetette.

Az ügy ekkor harmadfokulag Báthy Károly, Bodnár István és társai által — most már néhány gazdaember is szerepel a felebbezők között — a belügyminister elé került. A belügyminister mihamar intézkedett; mert már 1885. április 19-kéről keltezve a következő leiratot intézte Szabolcsmegye közönségéhez:

„Mielőtt Báthy Károly és társai nyiregyházi lakosoknak a nyiregyházi VI. oszt. ág. evang. gymnasiumnak VIII. osztályúvá emelése végett Nyiregyháza város képviselő testülete által megajánlott 800 ezer darab téglá és 35 ezer forint pénzösszeg adományozását jóváhagyó 185/8825/1884. számú megyebizottsági határozat ellen közbetett felfolyamodása érdemileg elintéztetnék, a mult évi december 6-ról 11405. sz. a. kelt alispáni jelentéssel felterjesztett ügyiratok oly felhívással küldetnek vissza a megye közönségének, hogy azokat még a nevezett város vagyonleltárával és legutóbb jóváhagyott költségvetésével egészítse ki s ekként ide újból terjessze fel. A minister megbizásából: *Lukács György*, ministeri tanácsos.“

Mi sem természetesebb, mint az, hogy úgy a város, mint a megye siettek a ministerium felhívásának eleget tenni s az összes iratok, teljesen felszerelve, újra a belügyministeriumhoz terjesztettek fel.

Mielőtt leérkeznék a belügyministeriumnak a gymnasiumra nézve kedvezőleg hangzó határozata, áttérek annak ecsetelésére, hogy a vegyes bizottság az iskolai és egyház-Küldöttségek a ministe-riumnál. tanács nevében más irányban is megtette köteleességét. Nevezetesen annak egyik tagja: *Somogyi Gyula* indítványára úgy intézkedett, hogy iskoláknak főgymnasiummá fejlesztése ügyében egy küldöttség menesztessék a vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz, átnyújtandó azon folyamodványt, melyben az egyház, hivatkozással az 1883. évi

XXX. t.-cz. 47-dik §-ára s minden hathatós érvet elősorolva, iskolánk részére államsegélyt kér.

Az 1884. évi okt. 6-kán fentjárt küldöttségnek — tagjai: *Somogyi Gyula, Farbaký József, dr. Meskó László* — a közoktatásügyi minister megígérte, hogy egy szakembert fog leküldeni, ki majd az iskola állapotát és viszonyait a helyszinén fogja megvizsgálni, tanulmányozni.

A szakférfiu azonban nem érkezett ide, úgy hogy 1885. évi január havában szükségesnek látszott, hogy újra küldöttség menesztessék Budapestre, még pedig nemcsak azért, hogy a közoktatásügyi ministernél az államsegély iránt kopogtasson, hanem hogy adja meg a szükséges információkat a belügyministeriumnál is arra nézve, hogy a hozzá appellált ügy — mielőbb — a gymnasium javára döntsék el. *Palánszky Sámuel* iskolai felügyelő, *dr. Ferlicska Kálmán* és *Martinyi József* tagokból álló küldöttség február elején csakugyan fentjárt Budapesten és az időközben nyert hatalmas pártfogók, a sikerre döntő befolyással bíró férfiak részéről s magától a közoktatásügyi ministertől is biztató szavakat nyert úgy, hogy a küldöttség megnyugtatta, a legjobb reménnyel jöhetett haza. (Itt megjegyzem, hogy az államsegély kieszközlése végett Budapesten fentjárt küldöttség utiköltségeinek fedezésére *Szopkó Alfréd* pénztárnok kerdeményezésére 157 frt 50 kr. gyűlt össze, minthogy az ez évben különösen megterhelt pénztárban, ily rendkívüli kiadások fedezésére, pénz nem állott rendelkezésre.)

Igy állottak az ügyek, midőn április hó közepén az egyház, a püspök útján, a következő rövid, de annál érthetőbb leiratot kapta:

*A minis-
ter leirata
(1885).*

„Vonatközassal a mult évi okt. 6-kán 1640. sz. a. kelt felterjesztésére, sajnálattal kell kijelentennem, hogy a nyiregyházi ág. h. ev. egyház az iránti kérelme, hogy az ottani VI. osztályu ev. gymnasium államsegélylyel VIII. osztályuvá kibővítették, a rendelkezésem alatt álló javadalom korlátoltsága miatt teljesíthető nem volt. stb. 1885. ápr. 10. *Trefort.*“

A magas ministeri leirat, kétségtelen, váratlanul lepte meg, az előadottak után, az egyház és iskola előljáróságát. De mert hajlandó volt a minister leiratának oly értelmezést adni, hogy az iskola kérelme csak *ebben* az esztendőben nem teljesíthető, újabb küldöttséget menesztett Budapestre, az államsegélyt a *jövő* esztendőre kérelmezendő.

A *Palánszky Sámuel, Farbaký József* és *Martinyi József* tagokból álló küldöttség május 11- és 12-kén járt fenn a fővárosban; s miután felkeresték a küldöttség tagjai mindazon magas állásu és hivatalos személyeket, nevezetesen: *Tisza Kálmán* minis-terelnököt, *Trefort Ágost* vallás- és közoktatásügyi ministert, *Péchy Tamást* a képviselőház elnökét, *Hegedüs Sándor* országos képviselőt, a pénzügyi bizottság előadóját és *Szomjas József* orsz. képviselőt, kik az ügy elintézésére döntő befolyással bírtak: haza érkezve, örömmel jelentették, hogy habár határozott és pozitív ígéretet nem nyertek is, de hallottak oly nyilatkozatokat, melyek reményleni engedik, hogy a gymnasium segélyezésére megkivántató összeg már az 1886-dik évi költségelőirányzatba fel fog vétetni.

És valóban az 1885/86-dik iskolai évnek első örömhire az volt, hogy a vallás- és közoktatásügyi minister kebelbeli osztálytanácsosát *dr. Klamarik Jánost* Nyiregyházára küldi, hogy ez megkezdje a tárgyalást az egyház és gymnasium képviselőivel a gymnasium segélyezését és fejlesztését illetőleg.

Október hó 18-kán érkezett körünkbe dr. Klamarik *Klamarik János és a szerződés megkötése. (1886.)* János osztálytanácsos s a két napig tartó tárgyalásnak az lett az eredménye, hogy megszővegeztetett az állam és egyház, mint a gymnasiumot fentartó testület között kötendő szerződési tervezet, megállapított a normal költségvetés és meghatározott az emelendő új épületi terv programja; ez utóbbi annyival inkább, mert a kilátásba helyezett államsegély az emelendő új iskolai épülettől tétetett függővé. Öt hónapnak kellett azonban elmúlnia, míg egyfelől Czékus István püspök, másrésről a nm. vallás- és közoktatásügyi minister

között a kötendő szerződésnek némely pontjára nézve szintén létre jött a kölcsönös megállapodás és így a szerződési tervezet jogerős szerződéssé vált. Ugyanis 1886. évi márczius 30-kán vettük Trefort Ágoston miniszternek Czékus István püspökhöz s általa hozzánk is elküldött következő leiratát:

„A nyiregyházi ágost. ev. hitv. főgymnasiumnak államsegélyben részesítése iránt a vallás- és közoktatásügyi ministerium s a nevezett tanintézet pártfogósága között kötendő s folyó évi márczius hó 2-án 9202. sz. a. kelt intézmény értelmében módosított szerződést, főtiszteletüsed f. évi márczius hó 24-én kelt saját aláírásával is ellátva — felterjesztetvén, most már mi akadály sem forog fenn arra nézve, hogy az általam is elfogadtassék s a megállapított államsegély a szerződés II-ik pontja értelmében annak idején majd folyóvá tétessék.

E végből a két eredeti példányban felterjesztett szerződést a mellékletben csatolt költségvetési előirányzat s az épület programjának hozzákapcsolásával saját aláírással és hivatali pecsétemmel is ezennel megerősitem s annak egyik példányát egyházkerülete levéltára számára leendő megőrzés végett, azzal van szerencsém főtiszteletüsednek megküldeni, sziveskedjék a szerződést, annak utolsó pontja értelmében, még hasonló két példányban kiállíttatni s a kellő aláírásokkal ellátva, szintén aláírás végett hozzám felterjeszteni.

Budapesten, 1886. márczius hó 30. Trefort.

A szerződés szószerint következőleg hangzik:

Szerződés.

Mely egyfelől a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium, másfelől a nyiregyházi ág. hitv. evang. egyház, mint iskola-fentartó testület között a keblében fennálló VI. osztályu gymnasiumnak főgymnasiummá emelése s állami segélyezése iránt az 1883. XXX. t. cz. 47-dik §. értelmében köttetik.

I. A nyiregyházi ágost. evang. egyház, mint a keblében fennálló VI. osztályu gymnasium fentartója érezvén azt, hogy iskolája annak alapítványából a kor és a törvény követelményeinek minden tekintetben megfelelő módon a maga erején fenn nem állhat, annál

kevésbé új beruházásokkal s a mai viszonyoknak megfelelőleg díjazott tanerőkkel további haladásnak és fejlődésnek elébe nem nézhet, maga kérelmezte a vallás és közoktatásügyi ministeriumtól az 1883. XXX. t. cz. 47. §-a alapján a megfelelő államsegélyben való részesíttetését és azt a maga illetékes egyházi főhatósága, úgymint a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület beleegyezése és helybenhagyása mellett, a szükséges jogfentartásokkal és kötelezettségekkel önként elfogadja.

II. E végből a mellékletben $\frac{1}{2}$. alatt kimutatván egyfelől az iskola tőkéinek és alapítványainak biztosított kamatjövendelmét, úgy szintén az eddig is szedett tandíjakból biztos számítással fölvehető bevételt, továbbá az ösztöndíj-alap évi jövendelmét, valamint kötelezvé magát a $\frac{1}{2}$. alatt mellékelt program szerint egy budapesti paedagogiai szakismerettel bíró építész által készített s a nm. vallás- és közoktatásügyi ministerium által helyben hagyott épületterv alapján egy új gymnasiumi épületnek s külön helyiségű tornacsarnoknak a mostani iskolatelen való felépítésére és teljes felszerelésére, mely épületek béregyen- s a felszerelések használati egyenértékét 4700 frtban vette fel, melyek mindössze 12930 frt évi összeget képviselnek; másfelől a törvényes és korszerű igényeknek megfelelő, bár a legszigorubban számított szükségletet, mely 21920 frtra számítható: az ezen összeállításból kitűnő 8990 frt fedezetlen hiány pótlására ugyanannyi évi államsegélyt kér s vesz igénybe, illetőleg fogad el; melynek az államköltségbe való felvételét, s abban állandó tételül megtartását mindaddig, míg azt az iskola s a felekezeti főhatóság igénybe veszi, a vallás és közoktatásügyi minister ezennel megajánlja s megigéri, hogy mihelyt a törvényhozás a szükséges összeget megszavazza, azt előleges negyedévi részletekben folyóvá teendőleg a nyiregyházi m. kir. adóhivatalnál állandóan utalványozza.

III. E szerint az iskolának saját vagyonából s bevételeiből való jövedelme 12930 frt, az állami hozzájárulás pedig 8990 forintot tevén, az idézett törvényszakasz d) pontja szerint az intézetnek eddigi felekezeti jellege s önkormányzati jogköre épségben fentartatik s a tanintézet felett való összes igazgatási jog az idézett törvényszakasz a) b) és c) pontjainak s azok alapján az alább következő pontozatoknak meghatározásai mellett, továbbra is az intézet hatóságát, az iskolát fentartó egyházat, illetve pártfogósági közgyűlést és egyházkerületet illeti, s a vallás és közoktatásügyi minister csakis a felügyeleti jogot gyakorolandja a segélyezett iskola irányában.

IV. Az iskolafentartó egyház — mint pártfogóság — kötelezi magát, hogy mindaddig, míg az államsegély fentebbi évi ösz-

szegét megkapja, s míg ezen szerződés érvényben áll: az intézetben, igazgatót is beleértve, 9 (kilencz) rendes tanárt tart egyenként 1100 (ezeregyszáz) forint évi fizetéssel és 200 frt lakpénzzel, vagy természetben való megfelelő lakással, s azonkívül az igazgatónak adandó 200 frt igazgatói pótlékkal; továbbá egy okleveles helyettes tanárt 750 (hétszázötven) frt, rajztanárt 600 (hatszáz) frt, tornatanítót 400 (négy száz), énektanítót 150 (egyszázötven) frt évi fizetéssel, továbbá két iskolaszolgáról, a könyvtár és tanszerek gyarapításáról s az iskola egyéb vegyes szükségleteiről, a normál költségvetésben fölvevett összegekkel, — de az iskola vagyonának netalán gyarapodása esetében azokon felül is, — erejéhez képest gondoskodik.

V. A rendszeresített létszámból a kilencz rendes tanár közül ötöt az eddigi mód szerint s autonom jogánál fogva, egyébiránt a törvényes kellékekkel s képesítéssel bíró egyének közül, a felekezeti választ; négyet pedig nyilvános pályázat útján, a tanári testület és pártfogósági közgyűlés meghallgatása után, de kijelöléshez nem kötve, szintén törvényesen képesített s mindenestre protestans, első helyen ágost. evang. hitvallásu egyénekből a vallás- és közoktatásügyi minister nevez ki.

A helyettes és az előbbi pontban elősorolt torna- és énektanárok, valamint az iskolai pénztárnok és tanácsjegyző választása s az iskola-szolgák alkalmazása az egyház jogában marad; míg a rajztanárt az állam nevezi ki.

VI. Az igazgatót az összes rendes tanárok közül, az eddigi mód szerint, a tanári testület és gymn. tanács három évre választja; de a három év elteltével újra megválaszthatja s a mindenkori választást a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bejelenti.

VII. A jelenlegi rendes tanárok hivatalaikban s állomásaikon, a mennyiben a törvény követelményeinek megfelelnek, továbbra is megmaradnak.

A meghatározott létszámból a tanszakok szerint egy latin-görög, egy német-latin, egy mathesis-physika, egy természetrajz-földrajzi tanszék betöltése, a beállandó szükséglet esetén mindig az állam által eszközöltetik; míg a többi tanszék betöltésének joga mindig az egyházat illeti.

VIII. Az iskola-fentartó egyház (pártfogóság) az idézett törvényszakasz *d)* pontja értelmében kijelenti, hogy az iskolának ez idő szerint meglévő minden alapítványa és tőkepenze, épületei és mindennemű ingó és ingatlan birtoka továbbra is az intézet tulajdona marad, s annak jövedelmei azontul is az intézet céljaira fognak fordítatni; valamint ha ezen szerződés az idők folytán akár azért, mert az intézet s annak főhatósága az államsegélyt továbbra

igénybe nem veendi, akár bármely más okból megszűnnék: az intézetnek időközben, az államsegély igénybevétele mellett leendő mindennemű ingó és ingatlan vagyonbeli gyarapodása és felszerelése az iskola osztatlan birtokában és tulajdonában maradnak, s azok iránt az állam semmi kártérítési igényt nem támaszthat; ugyszintén a netalán létrejövendő és az iskolát illető új alapítványok is, ha csak ez iránt az alapítók másként nem rendelkeznek.

IX. Az iskolafentartó egyház (pártfogóság) kötelezi magát az idézett törv. szak. *b)* pontja értelmében, hogy gymnasiumában a vallás- és közoktatásügyi minister által a rendelkezése és közvetlen vezetése alatt álló gymnasiumokra nézve kiadott, vagy jövőre kiadandó tantervet alkalmazandja. Azonban fentartja magának, hogy azontul akár egyes rendes tantárgyak bővebb előadása, akár a rendkívüli tantárgyak felvétele iránt a felekezeti főhatóság rendelkezéseit, melyek az elfogadott tantervvel ellenkezésben nem állanak, s melyeket a miniszternek előlegesen bemutatni tartozik, követhesse. A tannyelv kizárólagosan csakis a magyar nyelv lehet.

X. A tandíj, a vallás- és közoktatásügyi minister által a közvetlen vezetése és rendelkezése alatti középiskolákra nézve megszabott összegben, évi 18 frtban állapittatik meg, mely azonban a szükséghez képest 24 frtig felemelhető; felvételi díj fejében azonban minden tanuló évenként 2 frtot fizet az intézet pénztárába.

A tandíjból és beiratásból 3000 háromezer forinton felül befolyó összeg, egy az egyház által az új épület felemelése és az intézet teljes felszerelésére felvett kölcsön törlesztésére fordittatik; ezen kölcsön azonban 30000 harmincezer forintnál nagyobb nem lehet; ha pedig a felvett kölcsön az előírányzott összeget meghaladná, ennek törlesztésére az eddig felhasznált tandíjtöbblet nem fordítható.

Az előírányzott kölcsönösszeg kifizetése után, a tandíjtöbblet és egyéb bevételekből felmaradt pénzösszeg, az intézet gyarapítására s a mennyiben a tanügy szempontjából a tanárok száma növelendő lenne, egy újabb tanári állás rendszeresítésére s a működő tanárok javadalmainak emelésére fog fordítatni.

A tandíjmentesség iránt a minister által megállapított módok és eljárás szintén elfogadtatván, kötelezőnek tekintetik; megjegyeztetvén, hogy tandíjmentességben nem részesíthető azon tanuló, ki erkölcsi vagy tanulmányi előmenetel tekintetében, a követelményeknek teljesen meg nem felel; ilyentől a jótétemény a jövőben is elvétetik.

Az egyház továbbá fentartja magának, hogy a tandíjon felül minden fizető növendék után az egyházkerület által elrendelt 1 (egy) frtot gymn. alap czímen szedhesse.

XI. A tanárok és tanulók fegyelmi ügyeiről a felekezeti jellegű iskolákra nézve a törvény 38. §-a rendelkezvén, ezen törvényszakasz rendelkezései a jelen szerződés által ezen iskolára nézve is fentartatnak; úgy mindazonáltal, hogy a minister által kinevezett tanárok fegyelmi ügyeiben a felekezeti hatóság által hozott ítéletek indokaikkal, valamint a vizsgálati iratokkal együtt fölebbezésileg a ministerhez minden esetben fölterjesztendők és csak a minister helybenhagyásával léphetnek érvénybe.

XII. Az iskolafentartó egyház kötelezi magát, hogy az iskola épületeinek jó karban fentartását, a költségvetésileg megállapított összeg szerint, de netaláni elemi csapások által szükségessé tett nagyobb helyre-állításokat vagy szükséges építkezéseket, a rendes költségvetésen túl is, saját erején teljesíteni; valamint az épületek tűzkár elleni biztosítására is kötelezi magát. Megjegyeztetik, hogy az iskola telkén levő épületek csakis a gymnasium egyenes céljaira, vagy a gymnasiumi alumneum elhelyezésére, avagy gymn. tanár és szolgálakására használhatók fel.

XIII. A gymnasiummal összekötött s a mellett jelenleg is fennálló tápintézet tovább is a gymn. tanács és egyház gondozása és rendelkezése alatt marad, s az egyház annak fentartásáról és lehető gyarapításáról gondoskodik.

XIV. A gymnasium számadásai a gymnasiumi tanács, illetőleg pártfogóság által évenként megvizsgáltatván, s helyben hagyatván: az egyházi főhatóság útján, a vallás- és közoktatásügyi ministerhez tudomás és netaláni észrevételeinek közlése végett, fölterjesztendők.

XV. Mind az egyház által választott, mind a minister által kinevezett tanárok kötelesek az egyházkerületi nyugdíjintézetbe belépni.

XVI. A jelen szerződési tervezet egyfelől a vallás- és közoktatásügyi minister úrnak, másfelől az egyház útján a felekezeti főhatóságnak fölterjesztetik s netaláni észrevételeik kölcsönös kicserélése s ez uton létrejövendő végleges megállapodás után fog a szerződés forma szerint megkötetni.

XVII. A szerződés négy eredeti példányban: és pedig egyik a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi magyar kir. ministerium, a másik a tiszai ágost. hitv. evang. egyházkerület, a harmadik a nyiregyházi evang. egyház, a negyedik pedig a gymnasium részére állittatik ki.

Kelt Nyiregyházán, 1885. évi november hó 22-ik és folytatólag 23-ik napján, az ágostai evang. egyház pártfogósági közgyűléséből.
Dr. Meskó Pál, egyh. felügyelő. *Palánszky Sámuel*, gymn. felügy.
Farbaky József, lelkész, elnök. (P. H.) *Martinyi József*, gymn. igazg.
Leffler Sámuel, a pártfogósági közgyűlés jegyzője.

A tiszakerület és egyetemes gyűlés jóváhagyása reményében elfogadja,
 Rozsnyón, 1886. márcz 24.

(P. H.)

Czékus István, ev. püspök.

12937 886. sz. Elfogadom. Budapesten, 1886. márczius 1.

(P. H.)

Trefort.

A szerződéshez csatolt költségelőirányzat a következő:

I. Szükséglet.

Folyó szám	T á r g y	forint
1	Kilencz rendes tanár fizetése á 1100 frt	9900
2	Igazgatói tiszteletdíj	200
3	Egy helyettes tanár fizetése	750
4	Rajztanár fizetése	600
5	Tornatanító fizetése	400
6	Énektanító fizetése	150
7	Gymnasiumi pénztáros tiszteletdíja	100
8	Gymnasiumi tanács-jegyző tiszteletdíja	50
9	Két iskolai szolgál fizetése 250 és 150 frttal	400
10	8 rendes tanár lakpénze á 200 frt	1600
11	Könyvtár gyarapítása s egyéb tanszerekre	800
12	Ösztöndíjakra	280
13	Épület jókarban tartására	400
14	Fűtésre	500
15	Nyomtatványok s irodai szükségletek	200
16	Házbér és gyűjtemények egyenértéke	4700
17	Tápintézeti segély	500
18	Nyugdíjalap	350
19	Vegyes kiadások	40
	Összesen	21920

II. Fedezet.

Folyó szám	T á r g y	forint
1	Városi alapítvány kamatai	4000
2	Augusztinyiné alap kamatai	300
3	Tandij	3000
4	Ösztöndíjalapokból	280
5	Tápintézeti alapokból	500
6	Házbéregyenérték és felszerelvények után	4700
7	Vegyesekből	150
	Összesen	12930

III. Mérleg.

T á r g y		forint
I.	Szükséglet	21920
II.	Fedezet	12930
	Hiány	8990

A belügy-ministerium leirata a fel-lebbezésre. A gymnasiumnak államsegélylyel főgymnasiummá való emelésével a legszorosabban összefügg azon másik örventes tény is, mely szerint a belügyministerium, a vallás-és közoktatásügyi ministeriummal folytatott tárgyalás alapján, Nyiregyháza városa képviselőinek akarata szerint, Szabolcs vármegye egyértelmű helyeslése által támogatva, a gymnasium javára döntötte el azon 35 ezer forint készpénz és körülbelől 800 ezer darab téglából álló adomány kérését, melyet egy egészen új gymnasiális épület felemelésére szavazott meg nagylelkűleg a város képviselői, de mely határozatát a városnak Báthy Károly, illetőleg Bodnár István és társai a belügyministerhez felebbeztek.

A belügyministeri leirat így hangzik:

20445/IV. b. Szabolcs vármegye közönségének Nyiregyházán.

„A megye törvényhatósági bizottságának 1884. évi szept. hó 16-án tartott közgyűlésében 185/8825. szám alatt hozott határozata, mely szerint a nyiregyházi VI. oszt. ágostai gymnasiumnak VIII. osztályúvá emelése végett Nyiregyháza város képviselő testületének, az általa megajánlott 800,000 darab téglára és 35 ezer forint pénzüsszeg adományozása iránt, 4741—4742/1884. számok alatt hozott határozata jóváhagyatott, — Báthy Károly és társai nyiregyházi lakosok részéről közzétett felfolyamodás folytán felülvizsgálat alá vétetvén, — az, a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minister úrral folytatott tárgyalás alapján, a felfolyamodás mellőzésével, indokainál fogva helyben hagyandónak találtatott.

Miről a megye közönsége, a múlt évi május hó 7-ről 4304. sz. a. kelt alispáni jelentés csatolmányainak visszaküldése mellett, további eljárás végett értesítettik.

Budapesten, 1886. évi április hó 15.

Tisza.

A dolgok ilyen fejlődése után elmondhatjuk, hogy a minnek valóságát egész Szabolcs megye s Nyiregyháza közönsége a legmelegebben óhajtotta, és a minnek érdekében megye, város több ízben felirt s küldöttségeket menesztett a kormányhoz: a nyiregyházi VI. osztályú gymnasiumnak államsegélylyel teljes gymnasiummá való fejlesztése ténynyé vált.

Ténynyé vált Nyiregyháza városának újabb áldozatkészsége, a magyar államkormányzatnak megyénk és városunk iránt táplált jóindulata, az ág. ev. tiszai egyházkerület főtitkárának és nagyméltóságú elnökségének iskolánk iránt érzett előszeretete, a nyiregyházi ág. evang. egyház és iskolai tanács észszerű intézkedései által; s épen ezért e tény teszi különösen emlékezetessé az 1885/86-diki tanévet.

Évek multak el addig, a mint láttuk, míg odáig fejlődhetek a dolgok, hogy gymnasiumunk részére biztosított az államsegély s többé kétség tárgyát nem képezte Nyiregyháza városának újabb adománya az emelendő új gymnasiumi épületre. Ez évek azonban más tekintetben sem tűntek el nyomtalanul, eredménytelenül. Egyház, iskolai tanács, tanári testület s a társadalom épen úgy, mint egyesek kivették részüket ez idő alatt a munkából, mely iskolánk kormányzatára és igazgatására, anyagilag erősbbödésére s a tanításnak intensivebbé tételére vonatkozott s módot nyújtott abban az irányban is, hogy az anyagilag mostohább viszonyok között élő szülők is elküldhessék fiaikat gymnasiumunkba.

Igy az 1876/77-dik évvel leszállítja a tanács az V- és VI-dik osztály tandíját 40-ről 30 frtra.

Az 1878/79-dik évben pedig megnyitja a gymnasiumi tápintézetet. Még 1828-ban tervezte Greguss I. tanár egy

Tápintézetilynemű jótékony intézmény felállítását, s ő maga mint ^{megnyitása. 1879.} kezdeményező 1440 váltó forinttal járult létesítéséhez. E tápintézet azonban az ő idejében meg nem nyílt, s az e célra gyűjtött és adományozott összeget, mely időközben újabb adományok által 3983 forint 49 krajczárra nőtt, az egyház vette kezelése alá; mignem 1878-ban elfogadván az iskolai tanács a Martinyi József tanár által készített tervezetet, 1879. évi márczius hó 4-kén megnyílt az, Kezdetben négy tanuló vette igénybe a kedvezményt, s ezek az első esztendőben ingyen kaptak ebédet, mely ellátás a tápintézeti alapnak 84 forintjába került.

A tápintézetre vonatkozó tervezet házi kezelést contemplált; de mert az ifjuság kicsi számban jelentkezett a felvételre, magánháznál, de együttesen láttattak, s manapság is láttatnak el a tanulók.

Magától értetik, hogy a 4000 forintot tevő tápintézeti alapnak kamatai nem fedezhetvén az évről-évre szaporodó kiadásokat, igénybe vettük mi is, más iskolák példájára, a társadalom áldozatkészségét, és az egyházkerület engedélyével supplicansokat küldtünk szét könyöradományok gyűjtésére; de különösen városunk lakosainak jószívéhez apelláltunk, s nem eredménytelenül: mert városunk lakossága ily czimen 150—180 forinttal segélyezi évente a convictust.

Ma a tápintézetnek, az alappal együtt, nyolczezer forintja van s huszonkét tanulót lát el tisztességes ebédrel és vacsorával. Első ephorusa volt a convictusnak *Martinyi József*. Őt *Szlaboczky Imre* váltotta fel; ma *Mészáros Ferencz* tanár áll az intézmény élén.

^{Alapítványok (1878—1882.)} A közönségnek gymnasiumunk iránti érdeklődése, áldozatkészsége más módon is nyilvánult s folyton növekedett. Így özvegy *Augusztinyi Jánosné*, szül. *Hrabovszky Zsuzsanna* meghalálózván, végrendeletének 5-dik pontja értelmében még el nem hagyományozott összes ingó és ingatlan vagyonát, u. m.: a háznál található gazdasszonyi eszközöket, tehenét, Orosz- (ma *Kossuth Lajos*) utczai házát, két köblös bujtosi és egy kötélalja tanyai földjét, a

nyiregyházi takarékpénztárban elhelyezett 1200 frttal együtt „özvegy *Augusztinyi Jánosné*, szül. *Hrabovszky Zsuzsanna alapítványa*“ czimen iskolánkknak hagyta ^{Augusztinyi Jánosné.} úgy, hogy a hagyomány pénzzé tétetvén, a tőke négyötöd-részen az V. VI-dik osztályok erősbbítésére s tanári fizetések, — egyötöd részben pedig két szegény tanuló részére ösztöndíj alapjául szolgáljon.

A tanács hálás szívvvel vette a hagyományt, azt értékesítette, s kielégítvén a végrendeletet pörrel megtámadott oldalörökösöket, a fenmaradt 4640 frt 46 krnyi összeget a végrendelező akarata értelmében kezeli. S le akarván róni a gymnasium a kegyelet adóját a megboldogultnak emléke iránt, sirját emlékkővel jelölte meg, melyet gondozni ma is kötelességének tart; gyászünnepelet is rendezett a temetőben, mely alkalommal *Leffler Sámuel* tartotta az emlékbeszédet.

Nem vélek véteni a kegyelet ellen s nem czélom kisebbiteni a megboldogult érdemeit, de felemlitem, hogy e hagyománynak a gymnasium részére való biztosításánál nagy érdeme van *Szesztay Károly* ügyvédnek.

1878. május 3-dikán jelenti be a tanácsnak Somogyi Gyula iskolai tanácsos, mint a *Zsiska-örökösök* meghatalmazottja, hogy boldogult *Zsiska Mihály és neje Gráf Erzsébet* 500 frtot adtak oly célból, hogy az alapítvány kamataiból két jó magaviseletű és szorgalmas tanuló jutalmaztassék. ^{Zsiska-Gráf.}

1879/80-ban értesíti *Krasznay Gábor* polgármester a gymn. tanácsot, hogy *Kollner Illésné* örököse *Kacs Kovics Kollner Terézia* 200 frtot adott kezeihez oly célból, hogy az *nehai Kollner Illésné született Jäger Rozália* nevére alapítványképen jegyeztessék s annak kamata a gymnasiumba járó két árva, de jó tanulónak adassék.

Groák Zsigmondné született *Bleuer Berta* felejtethetlen férje emlékére „*nehai Groák Zsigmond alapítványa*“ ^{Groák Zsigmond.} czimen 1882-ben 500 frtos alapítványt tesz, hogy annak kamataiból évenként egy szorgalmánál és erkölcsi maga-

viseleténél fogva méltónak ismert szegénysorsu tanuló, val-
laskülönbség nélkül, segélyeztessék.

Somogyi Dezső Zsiska Julia. Ugyancsak ez évben jelentetik be Zsiska Julia asszony-
nak kettős 100—100 forintos alapítványa. Egyik „*Somogyi Dezső nyiregyházi születésű műegyetemi hallgató, tartalékos tűzérhadnagy*“, a másik „*Zsiska Julia nyiregyházi lakos*“ nevét viseli.

E két alapítványnak kamatai a hagyományozó édes
anya értelmében Farbak József esperes-lelkész belátása
szerint, de mindig februárius hó 18-kán osztatik ki, két
jó tanulónak tankönyvekre.

Suták Antal. Szaporodik az ösztöndíj alapok száma az 1882-dik
évben a *Suták Antal* nevére szóló alapítvánnyal. Alap-
tőke: 249 frt 51 kr.

Adomá-nyok. Ez alapítványokon kívül sok kisebb-nagyobb összeg
folyt be a gymnasiumi pénztárba, részint meghatározott
célra, részint a folyó szükséglet fedezésére. Különösen a
helybeli *Takarékpénztár* az, mely nem vonta meg segít-
ségét a gymnasiumtól, s egyszer az építkezési alapot gya-
rapította, másszor taneszközökre áldozott, majd ismét
tanulókat segélyezett. Nemkülönben hálás elismeréssel kell
felemlíteni *Nyiregyháza városát*, mely a tápintézeti pénz-
tárba rendszerint s évente 50 frtot fizet. Említésre méltó
a *Szabolcsi Hitelbank* igazgatóságának figyelme is.
Egyesek közül dr. Jósa András, ki az építkezési alapra
gyűjt, Somogyi Gyula, Saáry Pálné, Hoffmann Adolf, Lang
Lajos, Fodor József debreczeni építész, Grósz József, deme-
cseri lakos, a Budapesti Szabolcsmegyei kör és mások.

A könyvtárt gyarapítják: Materny Lajos, dr. Szabó
Dávid, Bartholomaeidesz János, Nagy László kassai törvény-
széki bíró, László Alajos fejtérői birtokos, Palánszky Sá-
muel stb.

De gyarapodik a szertár is. Az ajándékozók közül fel-
említjük: dr. Konthy Gyulát, Sexty Gyulát, Henter Antalt,
Dillnberger Lajost, Kerekréthy Miklóst, dr. Takács Alajost,
de különösen Szakmáry Sámuel ministeri tanácsost, ki
ásványgyűjteményünket gazdagítja értékes darabokkal.

A tanári testület a saját hatás- és munkakörében szin- *Iskolai*
tén megteszi a maga kötelességét. Az 1876-dik évben meg- *egyletek*
alakítja az V. és VI-dik osztály növendékeivel a *magyar*
önképzőkört, melynek élére Leffler Sámuel áll. — Chot-
vác Ágost a *francia nyelv* elsajátítása végett tanfolya-
mot nyit. — Megalakul a *dalos-kör* Nagy Lajos énektanító
vezetése alatt. — A szegényebb sorsu tanulótársak segé-
lyezésére Martinyi József az *ifjusági filléregyletet* szer-
vezi, mely heti krajczáros befizetésekből tan- és jutalom-
könyvekkel s pénzzel segélyezi a jó, szorgalmas és juta-
lomra méltó tanulókat.

Az 1877/78-dik évben már van az ifjuságnak *zene-*
köre is, élén Leffler Sámuel tanárral. — 1878/79-dik
évben megkezdí Mészáros Ferencz a *gyorsírás* tanítását;
Chotvác Ágoston pedig azon VI-dik osztályba járó s ko-
molyabban gondolkodó tanulókkal, kik belátták a német
nyelvnek nélkülözhetetlen voltát, megalakítja a *német*
önképzőkört a német nyelvnek gyakorlati uton való el-
sajátítása céljából.

Revisio alá veszi a tanártestület a tantervet s *helyi* *Helyi*
tantervet készít. Így az 1880/81-dik évben, abban a meg- *tanterv*
győződésben, hogy a latin nyelvnek sikeres tanítására he- *(1880).*
tenként 5 óra kevés, 4 órával szaporítja a latin órák
számát. — A szabadkézi rajz mind a hat osztályra nézve
kötelezővé lesz heti 6 órában, s annak tanítását a tanács,
külön tiszteletdíj mellett, Martinyi Józsefre bizza. — A
szépirás rendes tantárgy lesz.

Módosul a leczkerend az 1881/82-dik évben is, a
mennyiben a földrajzból és történelemből a II-dik és VI-dik
osztály egy-egy órával többet kap és szaporodik az I-ső
osztály számtani órája.

Az 1879/80-dik tanévet követő nyári szünidő alatt *Kirándu-*
tesznek nagyobb *kirándulást* Szlaboczký Imre, Leffler *lás Gö-*
Sámuel, Martinyi József rendes tanárok s Pálffy János *mörbe és*
rkath. hittanár és tíz tanuló Gömör és Szepesmegyékre. *Szepesbe*
Meglátogatják a megye nevezetességeit: a dobsinai jégbar- *(1879).*
langot, az aggteleki csepkő-baradlát, Krasznahorka-Váralját,

több gyárat, vasöntődét, s papirmalmot; megmászsák a Magas-Tátrának egyes részeit, hogy az ifjuság ne csak könyvből ismerje hazájának egyes részeit, hanem közvetlen közelből saját szemével lássa, csodálja és szeresse. Szives vendégszeretben részesítették ez alkalommal a kirándulókat Putnokon Trajtler Sámuel, Nagy-Szlaboson a papirgyár igazgatója Hornbacher Frigyes, Rokfalván Martinyi János papirgyár-tulajdonos, Váralján és Dernón a gróf Andrássy család tisztjei, különösen Ónody Károly és Görgey Lajos, Rozsnyón Kóváry Ödön és a Markó család, de különösen az ág. ev. főgymnasium tanári kara; Tátra-Füreden a fürdő igazgatóság, élén Pekár Sándor igazgatóval.

A tandíj-többlet. A tanári testületnek ügybuzgalmát méltánylandó a tanács, javítja a tanárok fizetését, de nem fix összeggel, mert erre nézve realis alap s fedezet nem állott rendelkezésre, hanem oly módon, hogy a 2700 forinton felül befolyó tandíjösszeget, az 1880/81. évtől kezdve, a rendes tanárok részére kiutalványozta. Ezenfelül a beiratási díjat, az újonnan jött tanulók részéről, az igazgató javára, két forintban szabta meg; s két forint lett a bizonyítványok pecsédija.

Kralovánszky Gyula † (1878.) A helyi kormányzat tekintetében személyi változások történnék e néhány év alatt. *Kralovánszky Gyula* 1878. május 22-kén meghalt. *Kralovánszky Gyula* mint felügyelő 1874. év febr. 14. óta állott az összes evang. iskolák élén s mint ilyen buzgalommal s lelkesedéssel vezette annak ügyeit. A megboldogultnak koporsóját mély megindulás- és részvétellel kísérte a város ezernyi közönsége, a népiskolák növendékserege, a gymnasiumi ifjuság, a tanári és tanítói kar, az iskolai tanács s a városnak egyéb testületei. Az az ember, a ki a tudomány és közművelődés szolgája, támogatója, anyagi tehetsége szerint a szegény sorsú tanulók pártfogója volt, a hálás kegyelet ezen végső nyilatkozatát munkás életével kiérdemelte magának.

Kralovánszky Gyula helyébe mint felügyelő *Palánszky Sámuel* lép.

Nikelszky Máttyás † (1882.) 1882-dik év márczius havában vesztjük el *Nikelszky Máttyást*, a Nyiregyháza városa által tett nagyszerű ala-

pitvány létesítésének egyik jelentékeny tényezőjét, az áldozatkész embert, ki a gymnasiumi helyiségül szolgáló telek és épület megszerzésénél buzditó példa gyanánt járt elő, és a kinek neve az első adakozók között olvasható. *Nikelszky Máttyás*, a mélyen sujtott apa volt az, a ki Andor fia halálakor *Nikelszky Andor alapítvány* néven 500 *Nikelszky Andor-alapítvány.* forinttal szaporitá a gymnasium ösztöndíjalapját. Ő volt az új alapokra fektetett gymnasiumnak első pénztárnoka, mely tisztét 1861/67-ig tiszta becsülettel, lelkiismerettel, díj nélkül viselte. 1878-ban újra megürülvén ez állás, másodizben is elfogadta azt és viselte haláláig, hűséggel, buzgósággal.

*Nikelszky Máttyás*nak mint iskolai tanácsosnak helyére *dr. Meskó László* választatik meg; a pénztárnoki tisztet előbb *Nikelszky Sámuel*, majd *Kubassy Arthúr* vállalja el, a kinek 1884-ben bekövetkezett halála után *Szopkó Alfréd* leszen a gymnasium pénztárnoka.

Különben 1883. év februárius havában az egész isko- *Uj iskolai tanács (1883.)* lai tanács újból alakul, a mennyiben az 1876-ban választott tanács mandatumá az 1882-dik év végével lejárt. Megválasztja a presbyterium felügyelőnek *Palánszky Sámuel*t, tanácsstagokul: *Bencs Lászlót*, *Jánószky András*t, *Kerekréthy Miklóst*, *dr. Meskó Lászlót*, *Joszka Jánost*, *Somogyi Gyulát*, *Zajác Józsefet*, *Májerszky Bélát*, *Barzó Jánost*, *dr. Meskó Pált*, *Leffler Sámuel*t, *Kacska Jánost*. S midőn a következő évben elhaláloznak *Joszka János*, *Kacska János* és *Kubassy Arthúr*, helyökre *Sexty Gyula*, *Nádassy Mihály* és *Szopkó Alfréd* választatnak meg. Jegyzője a tanácsnak: *Leffler Sámuel*. Előtte e tisztet *Materny Lajos* és *Martinyi József* viselték.

Nevezetes változáson megy keresztül az iskola kor- *A., Rendezet (1885.)* mányzata a tiszai ágost. ev. egyházkerület „Rendezetének“ határozatai értelmében az 1885-dik évben. Még a megelőző évben *Palánszky Sámuel* felügyelő elnöklete alatt egy bizottság választatott, — tagjai az egyháztanács elnöksége, a tanári kar, a népiskolai igazgató-tanító, továbbá *Bencs*

László, Kerekréthy Miklós, Májerszky Béla, dr. Meskó László, Sexty Gyula iskolai tanácsosok, — azzal az utasítással, hogy készítsen javaslatot arra nézve: mi módon és micsoda hatás- és jogkörrel volna szervezendő a „Rendezet“ szabványainak megfelelőleg a mi gymnasiumunkban eddig nem ismert *pártfogósági közgyűlés*, s a pártfogóság mellett a *gymnasiumi tanács*? — Utasított továbbá e bizottság, hogy tegyen javaslatot arra nézve, miként véli szabályozni az igazgató-tanári állást, nemkülönben a tanárok viszonyát az igazgatóval és szemben az új iskolai tanácsossal, elrendelvén a presbyterium már megelőzőleg a gymnasiumi és népiskolai tanácsnak elkülönítését.

A bizottság, miután elkészült javaslatával, a július hó 18-kán tartott gymnas. tanácsülésben terjesztette elő munkálatát. E munkálat megállapítja viszonyainkra való tekintettel

- a) a pártfogósági közgyűlés fogalmát és hatáskörét;
- b) szól a gymn. tanácsról;
- c) szabályozza a gymn. ig. tanár állását és megválasztásának módját, s végül
- d) körvonalozza a népiskolai szék jogkörét.

A gymnas. tanács érdemleges tárgyalás után megállapodásra jutott; határozatait áttette a felettes egyháztanács elé s kérte azoknak jogerőre való emelését.

A presbyterium 1885. évi jul. 26-kán tárgyalta az iskolánk kormányzatát újra szervező ezen propositiókat s végérvényesen következőleg állapította meg

Pártfogósági közgyűlés. I. A gymnasiumi pártfogósági közgyűlés fogalmát és hatáskörét.

1. A Rendezet 295. §. szerint a pártfogósági közgyűlést alkotják a tanintézetet alapított vagy azt anyagilag vagy szellemileg gyámolító evang. vallásu testületek és egyének, az intézet tanáraival együtt.

A mennyiben ezen értelmezés szerint nálunk még az alapítvány-levél erre vonatkozó rendelkezései is kellő tiszteletben tartandók, a pártfogósági közgyűlés alatt az egész presbyterium, a gymnasiumi iskola tanács és a tanári kar együttesen értendő, melynek elnöke, ha jelen van, az egyházi felügyelő, akadályoztatása esetén a gymnasiumi felügyelő, esetleg helyettese.

2. Hatásköre, illetőleg teendői a „Rendezet“ 296. §-ának a) pontja alatt foglalvák, u. m.: a helybeli alapító-levél szerint választja az iskolatanácsot és a fegyelmi bizottságot, valamint az intézet tanárait. Az intézet tisztviselőit azonban, beleértve az igazgatót is, az alapítvány-levél 2-ik pontja értelmében az iskolatanács választja.

Az iskolatanács saját kebeléből 3 évre helyettes gymnasiumi felügyelőt választ, ki a felügyelő akadályoztatása esetén ennek teendőit végzi.

3. A közgyűlés teendői gyanánt, a „Rendezet“ 296. §-ában megállapított egyéb teendők helyi körülményeink, főleg pedig az alapító-levél szerint, az iskola tanácsot illetik.

II. A gymnasiumi iskolatanács jogkörét illetőleg következőleg határozott: *Gymnasiumi tanács.*

1. A gymnasiumi iskolatanács tagjainak száma, megválasztásának módja, amennyiben ez az alapító-levél 2-dik és 8-dik pontjaiban foglalt rendelkezésén nyugszik, marad az eddigi.

2. Teendői mindazok, melyek a „Rendezet“ 296. §-ában a b) ponttól h)-ig és a 298. §-ban a) b) c) d) pontok alatt foglaltatnak; nevezetesen: örködik a tanoda jogai felett, kezeli s lehetőleg gyarapítja annak vagyonát, s ennél fogva egyszersmind számadást vesz az intézet vagyonát közvetlenül kezelő tisztviselőktől.

Tanácskozik és határoz az iskolának felszerelése, netaláni építkezések, javítások s egyéb szükséges teendők felett;

az iskola autonom jogai felett örködik;

képviselőket küld a felsőbb egyházi közgyűlésekre s ezeket utasítással látja el;

szavaz a felsőbb egyházi tisztviselők választásánál;

megállapítja a tanulók által teljesítendő fizetéseket s az egyetemes gyűlés idevágó határozatai alapján megalkotja a részletes iskolai törvényeket;

érintkezik a felsőbb egyházi hatóságokkal.

3. A mostani közös iskolatanács választott tagjai a mandátum lejártáig fogják alkotni a gymnasiumi tanácsot.

4. Elnöke a gymnasiumi felügyelő, a „Rendezet“ 297. §-a szerint, esetleg a helyettes gymnasiumi felügyelő.

Az egyház mindkét lelkésze, ugyszintén az egyház mindenkori felügyelője, mint az egyház tulajdonjogának kifejezői, tagjai lesznek az iskolatanácsnak.

Tagjai ezenkívül: 12 tanácsos, kiket a pártfogósági közgyűlés 6 évre választ; a gymnasium tanárai, kik azonban az őket személyesen érdeklő ügyek tárgyalásában, részt nem vehetnek, — s az intézet tisztviselői.

Igazgató. III. Az igazgató-tanárra vonatkozólag következő intézkedés történt:

1. A gymnasiumi igazgatót az alapítvány-levél 2-dik pontja szerint választja az iskolai tanács.

2. Az igazgató az intézet rendes tanárainak sorából 3 évre, titkos szavazattal választatik.

3. Az évi igazgatói jövedelemből $\frac{2}{6}$ rész az arra híványaik szerint jogositott 2 tanár (Kovács János és Martinyi József) részére levonatván, a többi $\frac{4}{6}$ rész egyenlő arányban, a gymnasium jelenlegi s jövőben alkalmazandó rendes tanárai között osztatik fel. Ez utóbbiak azonban csak akkor részesülnek az igazgatói jövedelem élvezetében, ha gymnasiumunkban már legalább 3 éven át mint rendes tanárok működtek.

4. Az igazgató évenként 100 frt tiszteletdíjat kap fáradságáért az intézet pénztárából, mely felosztás tárgyát nem képezi.

E tiszteletdíj az állammal kötött szerződés alapján — a mint láttuk — 200 forintra emeltetett.

Szervezkedés a Rendezet alapján.

Szerveztetvén a párfogság, s miután tüzetesen meghatározatott a gymnasiumi tanácsnak hatás- és jogköre, e testület magát az 1885. évi július hó 28-dikán tartott ülésben a „Rendezet“ alapján szervezettnek s megalakultnak jelentette ki. Megerősítette eddigi tisztviselőit működési körükben. Elfogadta Leffler Sámuelnek, mint választott iskolai tanácsosnak lemondását, miután neki ezentul, mint minden rendes tanárnak, a tanácsban szólási és szavazati joga hivatalánál fogva van. Elfogadta Farbaky József lelkész-elnöknek az elnöki székről való leköszönését, a mennyiben *kettős elnökséget* sem az alapító-levél, sem a Rendezet, a középiskolák élén nem ismer.

Ugyanezen gyűlés alkalmával, az újjászervezkedés alapján, 3 évre betöltetett a gymn. igazgató-tanári állás, miután előbb beszüntetettnek mondotta ki a tanács az eddig érvényben levő azon állapotot, mely szerint az igazgatóságot a rendes tanárok, megválasztásuk sorrendje szerint, évenként felváltva viselték.

E hivatalra, titkos szavazattal, *Martinyi József* választatott meg, ki e hivatalt, a személye iránt már három ízben nyilvánult bizalom alapján, maig viseli.

Változáson megy keresztül e néhány évi időtartam alatt a tanári testület is. Így Materny Lajos egészségi okból lemond az 1882/83-dik iskolai évben a tornázás tanításáról s helyébe a gymn. tanács Stoffan Lajos ev. tanító alkalmazza tornatanítóként. S midőn ugyancsak Materny Lajos megválna 1884. jan. 24-kén a gymnasiumunkban viselt tanári állásától is, hogy azt a debreczeni lelkeséggel cserélje fel, helyét *Mészáros Ferencz* foglalja el, egyelőre az 1883/84-dik év II-dik felére, ideiglenes minőségben; a következő tanévtől kezdve azonban már mint rendes tanár működik.

Mészáros Ferencz tanárrá választatik (1884).

Az 1881/82-dik tanévben megbetegszik Szlaboczký Imre tanár. Helyettesítéséről kellett gondoskodni. Helyettesítették, illetőleg tantárgyait felosztották magok között Martinyi József és Leffler Sámuel tanárok, Jungmann Géza ág. ev. segédlelkész, de különösen Braun József vizsgázott tanár, a ki ez időben nevelői minőségben működött városunkban.

Időközi helyettesítések.

1883. okt. 4-kén eltöri Chotvács Ágost, egy szerencsétlen esés következtében, lábát. Egész éven át nem taníthat. Tantárgyait a tanárok osztják fel magok között, de szives volt, kisegítőként működni Kovács Gyula ág. ev. segédlelkész is, ki a vallástant tanította, és Statkiewicz Adolf egyetemi bölcsészeti hallgató, ki a görög nyelvnek tanítására vállalkozott. S a mennyiben Chotvács Ágoston a sorrend szerint az igazgatói hivatalt is vezette volna, helyette az igazgatói teendőket, mint legidősebb tanár, Kovács János végezte.

Martinyi József is, mint az új szervezet alapján megválasztott igazgató-tanár, hivatkozással a középiskolai törvényre, az ágost. ev. egyházegyetem által elfogadott s kötelezővé vált tantervre, a törvény által megszabott tanári létszámra s arra, hogy az állami felügyelet a *tankerületi főigazgatói* intézmény felállításával kellő szigorral fog eszközölni: állásából folyó kötelességének ismerte a kormányzó tanács figyelmét egy új tanerőnek alkalmazására felhívni. A gymnasiumi tanács, a felhozott nyomós indok-

Jancsó Géza (1885).

kok alapján, kihirdette a pályázatot, és pedig a tanári testület előterjesztésére egy latin- magyar nyelvi tanszékre. A mennyiben pedig az új tanszéknek betöltése, habár segédtanár által is, a pénztárnak nagyobb mérvű megterhelését vonta maga után, melyet az meg nem bír vala, elhatározta a tanács, hogy a négy alsóbb osztályban a tandíjat 5 forinttal felemelteti. — Lejárván a pályázati határidő, a tanács 1885. évi aug. 30-kán tartott ülésében Jancsó Géza Dezsőt választotta meg segédtanárnak.

Átmeneti tanterv (1885.) Megerősödvén a tanári testület, a tantárgyak 7 tanár között osztattak fel. E felosztásnál különös tekintettel volt a tanári testület arra, hogy a tantárgyak *szakok szerint* csoportosittassanak és hogy az egyes tanárok vagy azon tantárgyakat tanítsák, a melyekre képesítésük szól, vagy azokat, a melyeknek kezelésére a hosszas tanári működés az illetőket jogosította. A mennyiben pedig már a múlt tanévben kimondatott, hogy tapintázatunkban az állami tantervet fogjuk követni, utasítottak az egyes tanárok, hogy a tananyagot oly módon és mérvben öleljék fel, a mint azt az u. n. *átmeneti tanterv* és a hozzá kiadott utasítások rendelik. Ez intézkedésnek az lett az eredménye, hogy a történelemnek középkori része az V-dik és VI-dik osztályban is taníttatott, valamint az ásványtan a IV. és V-dik osztályban; a VI-dik osztályban pedig az állattan mellett tanulták a fiúk a növénytant is. Az átmeneti tantervnek folyománya volt még az is, hogy a III-dik osztálynak mennyiségtani tananyaga ismétléskép előfordul a IV-dik osztály mathematicai pensumában.

Hogy a segédtanár tekintélye az ifjuság előtt lehetőleg emeltessek, a tanács jóváhagyta a tanári testületnek azon megállapodását, hogy a segédtanár az első osztály főnöke legyen. A VI-dik osztálynak vezetését pedig Leffler Sámuelre bizta, a mennyiben az igazgató ez időtől kezdve mint osztálytanár megszűnt szerepelni.

Ez intézkedések felsorolásával a négy, illetőleg hatosztályu gymnasium történetének végére jutottam. Mielőtt azonban a főgymnasium történetének megírásába kezdenék,

Czékus István püspöknek gymnasiumunk körében eszközölt *Canonica visitatio* (1878.) *canonica visitatiojáról* kell megemlékezniem.

A kanonszerű egyházlátogatást ugyanis 1878. évi junius hó 19. és 20. napjain végezte a püspök és pedig oly módon, hogy az első nap délelőttjén az I. és II-dik osztálynak, délutánján pedig a négy felsőbb osztálynak közvizsgáján elnökölt.

Másnap a gymnasium könyvtárát, muzeumait s az iskola összes helyiségeit vizsgálta meg. Ezután kíséretével a templomba vonult, s ott a látogatási jegyzőkönyvet olvastatta s tárgyalta. A tárgyalás folyama alatt felmerült kérdések és tett megjegyzések folytán különböző irányban intézkedett. Felolvastatta a gymnasium történetét, megvizsgálta a gymnasium pénzalapjait s végül eljárását s tapasztalatait jegyzőkönyvbe vétette, — s a tapasztaltak és látottakról az 1878-dik évben tartott kerületi gyűlésen a legkedvezőbb jelentést tette.

A jegyzőkönyv tárgyalása közben felemlitendőnek tartotta a püspök, miszerint a nála tisztelgett rabbinus intézkedést kért az iránt, hogy a rajznak tanítása, a mózeshitű tanulókra való tekintettel, szombatról más napra tétessék át. Ezen kérdés tárgyalásának folyama alatt azonban kiderülvén az, hogy az izr. egyház befolyásosabb tagjai közül többen ezen intézkedésbe nemcsak belenyugodtak, de ki is jelentették, hogy a rabbinus erre vonatkozó minden megbízatás nélkül járult a püspök elé kérelmével, s a tanári kar különben is figyelemmel van a tanulók szülőinek e tárgyban felmerülhető óhajaira, de azt a leczkerend gyökeres felforgatása nélkül különben sem lehetőleg megváltoztatni: a püspök mindezeknél fogva a rabbinus kérelmét teljesíthetőnek nem tartotta s a kérdés felett napirendre tért.

A püspök úr hivatalos látogatásának eme rövid vázolásával befejezzük történetünk második részét, melyben iskolánk mint algymnasium szerepel. Hogy és mikép sikerült, a számtalan nehézség daczára, intézetünket főgymnasiummá fejlesztenünk, e kérdésre történetünk harmadik részében igyekszünk megfelelni.

C.

A főgymnasium.

A VII-ik osztály megnyitása (1886.) A magyar tanügyi kormányval kötött szerződés elfogadásával és azután, hogy a m. kir. belügyminister jóváhagyta Nyiregyháza városának adományát az emelendő gymnasiumi épületre, az iskola élén álló testületek különösen két irányban fejtettek ki dicséretre és elismerésre valóban méltó buzgóságot; először lehető rövid idő alatt meg akarták nyitni a VII-dik, illetőleg VIII-dik osztályt s másodsor oda működtek, hogy a két felső osztály megnyitásával már álljon s be legyen rendezve az új gymnasialis épület.

Az első czélt a vallás- és közoktatásügyi minister közreműködésével s anyagi támogatása mellett már a legközelebbi tanévben óhajtották megvalósítani, a miért is Palánszky Sámuel felügyelő, Farbaky József lelkész és Martinyi József igazgatóból álló küldöttséget menesztettek Trefort Ágoston közoktatásügyi ministerhez, arra kérvén ő excellentiáját, hogy tegye lehetővé azt, hogy az 1886/7-ik évben a VII-dik osztály felállitható legyen, illetőleg, hogy a VIII-ik osztály felállításából származó költségeket, tekintet nélkül a szerződés II-dik pontjára, a közoktatásügyi tárca terhére, rendkívüli segélyként utalványozni, másfelől, hogy két tanerőt, egyet az ó classica-philologia, másikat a rajzoló geometria-, illetőleg a rajztanításra, kinevezni méltóztassék.

A küldöttség által kézbesített felterjesztésre, 1886. június 7-kén, következő válasz érkezett a közoktatásügyi ministertől az egyházhhoz:

„Folyó évi május hó 15-ről keltezett beadványára, melyben a nyiregyházi hatosztályu gymnasiumnál a VII-dik osztálynak már jövő tanév elején szándékolt felállításánál felmerülendő 6500 forintnyi fedezetlenkiadásnak megfelelő

összeget rendkívüli segélyként kér engedélyeztetni: értesitem az egyházközséget, hogy mindaddig, míg a törvényhozás a szóban forgó gymnasiumnak a középiskolai törvény 47-dik §-a alapján államsegélyben részesítése czéljából kötött szerződésben megállapított évi segélyösszeget meg nem szavazza, a kért rendkívüli segélyt meg nem adhatom. Mindazonáltal nincs kifogásom az ellen, hogy az egyházközség a VII-dik osztályt már a jövő tanév elején, de saját költségén felállítsa. Megkivánom azonban, hogy az újonnan, egyelőre az egyházközség költségén alkalmazandó tanárok közül az oly tanszékekre pályázók kérvényei, melyeknek betöltését a szerződés értelmében magamnak tartottam fenn, kineveztetésük végett hozzám terjesztessenek fel, az egyházközség által kinevezendő tanároknak pedig tanképesítő oklevéllel kell birniok.“

Az idézett ministeri leirat nem a legkellemesebben érintette a tanácsot, mert az a fentartó testületet saját anyagi erejére utalta. Ez erő pedig vajmi csekély volt. Ennélfogva vagy el kellett odáznia a VII-dik osztálynak felállítását, vagy ha azt tenni nem akarta, — a mint hogy határozottan nem is akarta, — rendkívüli segédeszközöknek igénybevételéhez kellett folyamodnia. A rendkívüli eszközöket az érdekelt szülékben vélte feltalálni a gymn. tanács. Ugyanis engedélyezvén a minister leiratában az osztálynak megnyitását és mert biztosította annak számára a nyilvánossági jogot: Palánszky Sámuel felügyelő, Chotvács Ágost jegyző, Martinyi József igazgató aláírásával ellátott „Felhívást“ készítet, a melyben midőn elmondta az ügy historicumát, állását: felkérte a szülőket, „hogy ezen osztály megnyithatása tekintetéből áldozatot hozni siessenek s az alábbi „Nyilatkozat“-ot aláírni méltóztassanak.“ A hivatolt „Nyilatkozat“ következőleg hangzott:

„A felhívást megolvassván s megértvén, kötelezzük ^{A szülők áldozatkészsége.} magunkat egyenként és fejenként, hogy az általunk jegyzett összeget mindegyikünk saját világos adósságának tekinti s kötelezi magát arra, hogy a jegyzett összeget folyó évi augusztus 30-ig egy harmadrészben, november 30-ig má-

sodik harmadrészben s 1887. febr. 30-ig harmadik harmadrészben a nyiregyházi ág. evang. gymnasium részére, az intézeti igazgató kezeihez lefizetni kötelesek vagyunk. Kelt 1886. jun. 19.“

A „Felhívás“ és „Nyilatkozat“-tal a kézben Martinyi József igazgató és Korányi Imre, mint fiai által érdekelt apa, személyesen keresték fel azon szüléket, kiknek VII-dik osztályba menendő fiok volt. S a látogatásnak eredménye az lett, hogy a kötelezvény erejű nyilatkozaton Korányi Imre 200 frt, Merle Adolf 100 frt, Soltész Gyula 200 frt, dr. Flegmann Miksa 200 frt, Jéger József 200 frt, Lusztig Bernát 100 frt, Dr. Gara Leó, — bár fia, ki a VII-dik osztályba mehetett volna akkor, még nem volt — 50 frt, Prok András 100 frt, Szesztay Károly 200 frt, Kovács Lajos 80 frt, Csécsy Lajos 60 frt, Nádassy János 50 frt lefizetésére vállaltak kötelezettséget.

Az aláírt összegek, de meg a fizetendő 30 forintnyi tandíj által is biztosítva lévén a VII-dik osztály felállításából eredő mindennemű költség, a pártfogósági közgyűlés, a gymnasiumi tanácsnak június hó 21-kén kelt indítványa alapján, június hó 22-én elhatározta, hogy az 1886/7. év elejével a VII-dik osztályt megnyitja.

Ennek folytán a tanács kihirdette a pályázatot a classica philologiai és a rajztanári tanszékre, s folyamodott, hogy a tiszai egyházkerület s az egyházegyetem hagyják jóvá a gymnasium előljáróságainak intézkedéseit.

Máthé György és Szántó János. A tanári állásokra hirdetett pályázati határidő ez alatt lejárt, s a mennyiben a két tanári szék betöltésének a joga a tanügyi kormányval kötött szerződésnek V-dik pontja értelmében a ministert illeti, a gymn. tanács a pályázók kérvényeit véleményes jelentésének kapcsában a ministerhez felküldötte, a ki aztán *Máthé Györgyöt* a latin-görög tanszékre, rajztanárul pedig *Szántó Jánost* nevezte ki, mindkettőt ideiglenesen egy évre.

A két új tanár megérkeztén, közreműködésükkel iskolánk mint hét osztályü gymnasium kezdette meg működését 1886. szept. 3-kán.

A tanácsnak öntudatos, tervszerű intézkedései, az érde- *Az állam-*
kelt szülőknek áldozatkészsége, a tanügyi kormányval is *segély*
megtették a kedvező benyomást. S midőn időközileg a *folyóvá*
törvényhozás is megszavazta iskolánk részére az államse- *tétele*
gélyt, a minister 1887. évi május hó 21-ikén kelt 15473 *(1878).*
számu leiratával értesítette az igazgató tanácsot, hogy a
gymnasiummal kötött szerződés értelmében a gymnasiumot
a folyó 1886/7. tanév 8 hónapjára VII osztály után, a
többi négy hónapra pedig VIII osztály után illeti meg az
államsegély; ennek megfelelőleg utasította a nyiregyházi
adóhivatalt, hogy a törvényhozásilag megállapított 8990
frból 8240 forintot azonnal, az 1888. évi januárius 1-től
kezdve pedig, félévi előleges részletekben az egész 8890
forintot fizesse ki. Utasította továbbá a tanácsot, hogy a
VIII-dik osztály felállításával szükségessé vált tanári állások
betöltése céljából a pályázatokat javaslata értelmében
hirdesse ki.

Mi természetesebb, mint hogy a kormányzó tanácsot *A tanács*
a minister leirata a legnagyobb örömmel töltötte el s ezen *intézk-*
kellemes érzelmek benyomása alatt elhatározta *déseit.*
dr. Meskó
László gymn. tanácsos meleg hangon tartott, a meggyő-
ződés erejét éreztető indítványa alapján, hogy a vallás- és
közoktatásügyi ministerhez köszönő iratot intéz.

Ugyancsak dr. Meskó László indítványára elhatározta
továbbá, hogy a kiutalványozott és a pénztárba befolyt
államsegélyből, a gymnasiumban jelenleg működő rendes
tanároknak, mint a kik ezen tanintézet fejlesztési művében
oly tevékeny részt vettek, s a tanintézet felvirágzása, kö-
telességeik hű teljesítése által, szívükön fekszik, ha nem is
a szerződés értelmében őket jogosan megillető összeget,
de fejenként 100—100 forintot a lefolyt 1886—87-dik
tanévre folyóvá tesz;

elhatározta, hogy a fizikai, természetrajzi szertárak, az
ifjusági és tanári könyvtárak gyarapítására 1200 forintot fordít;

kimondotta, hogy a fenmaradt 3440 frtot feltétlenül
gymnasiumi célokra, első helyen a téli tornaterem be-
rendezésére fordítja;

elhatározta, hogy a legközelebb megtartandó espereségi, továbbá kerületi és ez úton az egyetemes gyűlésnek bejelenti iskolánknak teljes főgymnasiummá történt fejlesztésének befejezett tényét azon kérelem kapcsán, hogy a VIII-dik osztálynak megnyitása s jogérvényes érettségi vizsgálatok megtartása és bizonyítványok kiadása az egyházi főhatóság által is engedélyeztessék;

elrendelte 5 tanszéknek pályázat útján való betöltését, szem előtt tartva a szerződésnek IV-dik pontját.

A tanszékek betöltése.
Porubszky Pál stb.
E határozatoknak végrehajtása után, — időközben az államsegély is teljes összegében folyóvá tétetett, — iskolánk mint teljes nyolcz osztályú gymnasium kezdte meg működését az 1887—88-dik évvel. Ez év végével tettek tanítványaink első ízben érettségi vizsgálatot. Ez időben lett rendes tanár Máthé György s választatott meg ugyancsak rendes tanárul a magyar nyelv- s történelmi egyik tanszékre *Porubszky Pál* rozsnyói főgymnasiumi tanár, míg a német-latin tanszék, a minister engedélyével, *Binder Jenő* foglalta el kisegítő tanárként. A rendkívüli tantárgyak tanítói lettek: tornatanító *Chappon Károly*, míg a Nagy Lajos visszalépése folytán megürült énektanítói állást *Werner Gyula* ág. evang. tanító foglalta el, a kit a második félévben már *Zsák Endre* orgonista váltott fel.

A mennyiben pedig szeptember végével helyettes rajztanári állásáról Szánthó János is lemondott, és mert a hevenyében közzé tett pályázati felhívás meddőnek bizonyult: a minister engedélyével a rajztanárnak tantárgyait a rendes tanárok és *Habzsuda Dániel* ág. ev. tanító vállaltak magokra.

Helyettes és rajz-tanárok.
E személyi változásnál felemlitendőnek vélem, hogy hibának tartom, miszerint az állammal kötött szerződés nem gondoskodott arról, hogy a helyettes tanár bizonyos időszak elteltével rendes tanárrá, teljes fizetéssel, léphessen elő, a mennyiben a mai rendszer mellett rendes tanár csak azon esetben lehet, ha haláleset fordul elő a tanári karban; továbbá az a sajnálatos körülmény, hogy ugyancsak az állammal kötött szerződés a rajztanárnak nem

biztosítja a rendes tanárok részére megállapított törzsfizetést — e kettős sarkalatos hibája a szerződésnek meggyőződésem szerint magában rejti azon az iskolára nézve hátránnyal járó következményt, hogy e két tanári állás nem csupán a főgymnasium teljessé tételének első esztendőjében, de azóta maig majd minden esztendőben gazdát cserél, daczára annak, hogy a gymnasiumi tanács, különösen a rajztanárnak a fizetését, már több ízben javította. Így lett a rajztanár fizetése 600 forintból 900 forint. Azon kívül joga van a rajztanárnak a szabadkézi rajz tanulására önként jelentkező tanulóktól évenként 5 forint tandíjat szedni. Így lett Szánthó Jánosnak utóda 1888-ban *Szappanos Péter*, 1889-ben *Schwarcz Mór*, 1891-ben *Gróh István*, 1893-ban, kisegítőként, *Hoffmann János*, — ez idő szerint *Pauer Vilmos*.

Nem vagyunk sokkal jobban a helyettes tanári állással sem. Itt is gyors egymásutánban váltogatják egymást a tanárok. Így szerepeltek helyettes tanári minőségben *Binder Jenő*n kívül *Mikler Sándor*, *Moravszky Ferencz*, *dr. Vietórisz József*, *Kauffmann Aurél*, a kik közül csak *Moravszky Ferencz*nek és *dr. Vietórisz József*nek sikerült *Kovács János* halála és *Máthé György* eltávóváása folytán rendes tanári állást elnyerniök. Hogy ezen gyakori tanárváltozás nem válik az ifjuság és a tanintézet javára, az hosszabb bizonyítást nem igényel.

E kitérés után visszatérve az iskola történetéhez, első helyen kell felemlitenem, hogy a gymnasiumot fenntartó egyház- és iskolai tanács ugyanabban az időben, a mikor a VII-ik és VIII-dik osztályt szervezte, más irányban is megtette kötelességét. Teljesítette azt, a mit az állammal kötött szerződés 2-dik pontja követel. Új, diszes épületet emelt s tornacsarnokot állított, mely a mint egy részről fennen hirdeti Nyiregyháza városának nemes áldozatkészségét, úgy másrészről magasztalja a kormányzó testületeknek lelkiismeretes, körültekintő buzgóságát.

S valóban az 1887—88-dik iskolai évet az új gymnasialis épületben kezdtük meg!

Építkezés. A mi az építkezést és épületet illeti, az a következőkben vázolható. Ugyanabban az időben s tárgyalások alatt, a mikor iskolai előljáráóságunk a minister megbízottjával, dr. Klamarik János osztálytanácsossal a nyerendő államsegély ügyében tárgyalt, maga a kormányképviselő határozta meg az egy emeletes épület helyiségeinek számát, méreteit. A meghatározott épületprogram alapján *Bobula János* budapesti építész készítette a tervet, melyet műszaki szempontból a vallás- és közoktatásügyi ministerium kebelében fennálló építészeti szakosztály bíralt meg, s tett rajta változtatást, melyet ismét némileg módosított, de nem a lényegben, a helyi építő-bizottság. S miután a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi ministerium úgy didacticai, mint építészeti szempontból a tervet elfogadott-nak jelentette ki, — az egyház és iskola képviselői megkötötték a szerződést Vojtovics Bertalan és Barzó Mihály helybeli építőmesterekkel, kötelezván az illetőket arra, hogy az építkezéssel 1887. évi augusztus elsejeig készen lesznek.

Az alapkövet iskolánk és egyházunk előjáróinak jelenlétében csendben, de kellő erővel, *1886. évi szeptember elsején*, délután 5 órakor tettük le az épületnek nyugati fala számára kiásott gödörbe. S megkezdődött s folyt a munka az egész őszön úgy, hogy a kőművesek október 3-án már elérték a kellő falmagasságot és kitűzték az ilyenkor szokásos bokkrétát. November 7-én már az ácsok voltak készen a fedélszerkezettel s deczember 2-dikán a bádigosok végezték a tetőnek vaslemezzel való befödését. A tavasz megnyitával újra megkezdődött a munka s végbefejezést nyert az a kitűzött időben. Azóta messze ragyognak az épület homlokzatán olvasható felírás „Ágost. hitv. evang. főgymnasium“ betűi, melyeket *Kornstein Ignác* készítettett aranyozott horganylemezből, míg a lépcsőházba a tanács a következő márványablát illesztette:

Ezen ágostai evangélikus főgymnasium Ó felsége *I. Ferencz József* apostoli királyunk alkotmányos uralkodása alatt nagyméltóságu *Trefort Ágost* m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister úr idejében, különösen *Nyíregyháza városának* nagylelkű adományozásából épült az 1887-ik évben *Farbaky József* lelkész és *Dr. Meskó Pál*, majd *Májerszky Béla* felügyelők, mint a helybeli egyház kor-

mányzatának elnökei, *Palánszky Sámuel* főgymnasiumi felügyelő, mint az építészeti bizottság elnöke, — *Martinyi József* főgymnasiumi igazgató és *Leffler Sámuel* főgymnasiumi tanácsi- és bizottsági jegyző hivataloskodása alatt, *Barzó Mihály* és *Vojtovics Bertalan* építészek által. Isten áldása legyen rajta!

Kiadásainkat a következő számok fejezik ki. Maga a nyers épület 60912 forint 12 krajczárba került. A különálló téli tornacsarnok a felszereléssel 4962 frt 39 krba. Az iskolai helyiségek bútorzata, mely a vallás- és közoktatásügyi ministerium által készítettett terv szerint készült, 6363 frt 16 krba. Az összes kiadás ennél fogva 72237 forint 67 krajczárt tesz.

A új gymnasiumi épület helyiségeinek méretei, leírása.

A helyiség neve	Magassága	Hosszúsága	Szélessége	Területe	Térfogata
I. Földszint.					
I. oszt. tanterme	4.45 m	11.93 m	7.90 m	94.2 m ²	419.4 m ³
II. „ „	4.45 m	9.50 m	6.25 m	59.4 m ²	264.2 m ³
III. „ „	4.45 m	6.55 m	8.38 m	54.9 m ²	244.2 m ³
IV. „ „	4.45 m	6.55 m	8.38 m	54.9 m ²	244.2 m ³
V. „ „	4.45 m	6.77 m	6.26 m	42.4 m ²	186.7 m ³
VI. „ „	4.45 m	6.77 m	6.26 m	42.4 m ²	186.7 m ³
VII. „ „	4.45 m	6.10 m	6.26 m	38.2 m ²	169.9 m ³
Rajzterem	4.45 m	10.53 m	6.50 m	68.4 m ²	304.6 m ³
Előcsarnok	5.00 m	8.40 m	2.50 m	20.0 m ²	100.0 m ³
Folyosó	4.45 m	43.00 m	2.33 m	100.2 m ²	445.9 m ³
Pedellus szobája	4.45 m	4.40 m	3.30 m	14.5 m ²	64.5 m ³
konyhája	4.45 m	4.40 m	2.40 m	10.7 m ²	47.6 m ³
kamarája	2.00 m	2.00 m	1.00 m	2.0 m ²	4.0 m ³
árnyékszék	4.45 m	4.25 m	2.70 m	11.5 m ²	51.2 m ³
Lépcsőház	9.00 m	5.65 m	6.00 m	33.9 m ²	305.1 m ³
II. Emelet.					
VIII. oszt. tanterme	4.40 m	7.50 m	7.95 m	59.6 m ²	262.3 m ³
Kisérleti terem	4.40 m	10.50 m	6.20 m	65.1 m ²	286.4 m ³
Igazgatói szoba	4.40 m	6.50 m	6.16 m	40.0 m ²	176.0 m ³
Levéltár	4.40 m	6.16 m	3.75 m	23.1 m ²	101.6 m ³
Tanári szoba	4.40 m	7.95 m	4.10 m	32.6 m ²	143.4 m ³
Díszterem	5.40 m	16.30 m	8.00 m	130.4 m ²	704.2 m ³
Physikai szeriár terme	4.40 m	6.20 m	6.26 m	38.8 m ²	170.8 m ³
Chemiai dolgozó szoba	4.40 m	6.20 m	2.95 m	18.3 m ²	80.5 m ³
Természetr. szert. terme	4.40 m	9.50 m	6.25 m	59.4 m ²	261.3 m ³
Könyvtár	4.40 m	4.40 m	3.42 m	15.1 m ²	66.3 m ³
Folyosó	4.40 m	43.00 m	2.33 m	100.2 m ²	440.8 m ³
Árnyékszék	4.40 m	2.25 m	2.70 m	11.5 m ²	50.5 m ³
III. Tornacsarnok.					
Előcsarnok	4.50 m	3.00 m	4.40 m	13.2 m ²	59.4 m ³
Öltöző szoba	4.50 m	3.00 m	2.10 m	6.3 m ²	28.4 m ³
Tornázó terem	5.40 m	21.00 m	11.50 m	241.5 m ²	1304.1 m ³

IV. Udvar.

A tantermek 2—3 ablakkal ellátva. Az ablakok magassága: 2·6 m. szélessége: 1·4 m.

Az ajtók két szárnyuak. Magassága az ajtóknak: 2·85 m. szélessége: 1·45 m.

A tanterekben Meidinger-féle kályhák vannak felállítva.

A szellőztetés a termék menyezetéhez közel alkalmazott elzárható s kinyitható nyílásokon, szellőztető kémények által eszközöltetik.

A díszterem, igazgatói szoba, tanári szoba, az előcsarnok és a lépcsőház kifestvék.

Az összes helyiségek a nm. v. vallás- és közoktatásügyi minisztérium által készített tervek szerint készült s tölgyfa színre festett bútorokkal vannak ellátva.

Az épület kétszárnyu. Homokzattal észak-kelet és dél-nyugotnak fekszik.

Az udvar területe 1900 m², ellátva a nyári tornatanítás alkalmával szükségelt eszközökkel.

Szivattyus kút az udvar közepén.

A főgymnasium megnyitó ünnepe (1888.) A vállalkozókkal kötött szerződésnek folyton szigorú szemmeltartása mellett kellő időben befejezést nyert az építkezés, s így a tanintézet előljárósága abba a kellemes helyzetbe jutott, hogy a tervbe vett felavató ünnepélyt már szeptember havában megtarthatta volna. A mennyiben azonban a szertáraknak és könyvtáraknak újból való rendezése a szaktanárookra új munkát rótt, melynek lelkiismeretes teljesítése hosszabb időt igényelt, a szándékba vett ünnepély januárius hó 6-án tartatott meg a következő program szerint:

1. Megnyitó ének.
2. Ima, elmondja nt. Farbaky József lelkész.
3. A főgymn. történetéből. Martinyi József igazgató-tanártól.
4. Alkalmi beszéd, tartja Nyiregyháza városa tanácsának képviselője.
5. Ünnepi óda, Porubszky Pál főgymn. tanártól.
6. Az intézet hivatalos átadása.
7. Hála-nyilatkozat az ifjuság részéről.
8. Bezáró ének, előadja a „Nyiregyházi dalkör“.
9. Az intézet helyiségeinek megszemlélése.

Az ünnepély délelőtt 10¹/₂ órakor vette kezdetét, bár már 10 óra körül teltek meg a főgymnasium díszterme s a kinyitott oldaltermek díszes és előkelő női- és férfiközönséggel.

Ott láttuk Zoltán János alispánt, Miklós László főjegyzőt, Megyery Gábor pénztárnokot Szabolcsvármegye képviselőjében; Megyery Géza törvényszéki elnököt Russu Gusztáv és Nagy Lajos birákkal; Krasznay Gábor polgármestert a városi tiszti karral; Vidliczkay Józsefet, Nyiregyháza városának országos képviselőjét, Kálmán Frigyes honvéd őrnagyot, Kovách Gerő kir. járásbirót, Lukács Ödön ref. lelkipásztor-főesperest. Természetesen teljes számban jelentek meg az ágost. evang. egyház presbyteriumának s a kormányzó főgymnasiumi tanácsnak tagjai.

A nagykállói főreáliskolát Schurina István igazgató, Potási János, Körmendy József, Laczkó Károly és Jaszencsák Károly tanárok képviselték. A hajdu-böszörményi gymnasium képviselőjében vendégeink voltak Ferencz Károly és Székely Töhötöm tanárok.

Ft. Czékus István püspök úr családi gyász következtében nem jöhethén le az ünnepélyre, levélben kérte istennek kegyelmét és áldását a tanintézetre, annak előljáróira, tanáira, tanítványaira. Békési Gyula kir. tanácsos tankerületi főigazgató úr és a hegyaljai ágost. ev. egyházmegye m. t. elnöksége szintén akadályozva lévén a megjelenésben, hasonlóan levélben fejezték ki örömüket, legjobb kívánataikat az ünnepély alkalmából.

Luther „Erős vár nekünk az Isten“ kezdetű énekének a nyiregyházi dalkör által szabatosan történt eléneklése után nt. Farbaky József ág. ev. lelkész s egyházkerületi főjegyző mondta a következő szép imát:

„Tenéked zeng ma buzgó hálaének,
Menny, föld urának, népek Istenének,
Ki ránk áldásod' harmatoztatod;
Im szíveink ma mind feléd dobognak,
Mint hála-oltár ihlettől lobognak,
Hogy ránk e nap ma felvirradhatott!

Im áll a csarnok, műzsák büszke vára,
A zsöngé ifjú nemzedék javára,
Hogy lelki tápot, ösztönt nyerjen itt,
Hogy itt tökélyesüljön szív s az elme,
S a szép, a jó s igaznak szent szerelme
Vezesse boldogítva lépteit.

Im áll a csarnok! emberkéz emelte,
Munkája terhét emberváll viselte,
Dús áldozattal ember tervelé:
De embermunka nem vezet sikerre,
Ha, óh atyánk! te nem segítesz erre,
S te nem vezetsz a kívánt czél felé.

S te minket im a czélhoz elvezettél,
Mi óltalmunk, mi gyámolítónk lettél, —
Miénk a munka, a siker tied,

Miénk a szent öröm ma, ám *adója*
Te vagy, s a buzgó háladás *adója*
Ajkunkról im trónodhoz fölsiet.

Im áll a csarnok! Ám hogy fenmaradjon
S belőle áldás gazdagon fakadjon,
Kell, hogy felette örködj tenmagad;
Légy hát magad híven virrasztó öre,
Emeld virágzó fényre, vidd előre,
Borítsd föléje védő szárnyadat!

Óh áld meg, akik itt a bölcsesemnek
Szent kútfejénél vágyva megjelennek,
Hogy lelkük égő szomját óltva itt:
Miként a réten röpke méh a mézet,
Gyűjtsék a hasznos ismeret tetézett
Áldást sugárzó drága kincseit!

Igen, kiket e helytt a jóra, szépre
Tanítani fognak, add az ifju népre
Áldásodat, amely csodát mivel:
Hogy amit itt tanul, az nem sokára
Hitünk, hazánk és nemzetünk javára
Izes gyümölcsöt hozzon ezrivel.

Áld meg az ifju nemzedék vezérit,
Hisz úgy munkájok drága kincset ér itt
S aranykalászt nevel e szent telek;
Szüléknek földi üdve, szemefénye,
Jövő napoknak büszke szép reménye
Van bizva rájuk, óh hát légy velek!

Add, keblöket hogy szent hevély hevítse,
Főczél gyanánt egy eszme lelkesítse:
Országod, fő-jónk, legfőbb érdekünk;
Hogy amely itt kigyúlad, bő világa
Minden tudásnak, még egy jobb világ: a
Mennyek felé világítson nekünk!

E városunkat, mely mint ifju pálma
A Nyír homokja közt virúlva áll ma,
S e müzsafészket, mely megalkotá, —
És amely édes gyermekül fogadta
Azt, bár nem egy bős harcza volt miatta:
Az egyházat, virágoztasd soká!

S áldásaidnak ami *legkövére*,
Hazánkra öntsd ki s a *király* fejére,
Képmásodul kit fölkenél nekünk!
Imánkat halld meg és méltasd kegyedre,
Térjen dicsőség százszor-szent nevedre,
Téged dicsőit hála-énekünk. Amen.

Igazgató mondotta el ezután a főgymnasiumnak az alkalom-
és időhöz szabott történetét.

Ezután dr. Meskó László városi tiszti ügyész, mint Nyiregy-
háza városának képviselője szólalt fel. A szónoki hévvel elmondott
szép alkalmi beszéd következőleg hangzik:

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Ha a gondviselés kedvező akaratából megérnünk adatik, hogy
az elvetett magból dúsan gyümölcsöző kalász, az elültetett cseme-
téből díszes koronájú fatörzs lesz; ha évtizedek óta táplált vágyaink
mennek hosszú munka után teljesedésbe: azt hiszem, méltán fakad-
hatnak örömmérmek szíveinkben, s a kiáradó érzés joggal keres
szavakban kifejezést. Nyiregyháza városa közönsége, melynek kép-
viselőjeként gyenge szavam, a tudomány e csarnokában a városi
tanácstól nyert megtisztelő megbízatás alapján a mai ünnepélyen
megszólalni hivatva van, ily örömmérmek behatása alatt jelenik
meg ma itt, hogy gyönyörködjék egy oly közművelődési intézmény
betetőzésében, melynek alapját, a felolvasott történelmi adatok
szerint, e század hatvanas éveiben, élén előrelátó vezérférfiakkal,
épen e városi közönség gondoskodása vetelte meg, s melyet azóta
is, élte minden szakában szeretett gyermekként ölelt kebelére, nem
riadva vissza semmi áldozattól, mit az intézmény fenmaradása,
tovább fejlesztése és felvirágzása érdekében, a haladó kornak, köz-
oktatási törvényeinkben kifejezésre jutott szelleme megkivánt. De
nem lehet czélom, hogy a közöröm e mai napján méltán elitélhető
hivalkodásba és ismétlésbe esve, a városi közönségnek e főgymna-
sium létesítése körüli érdemeit soroljam fel; nem teszem ezt már
azért se, mert jól tudom, hogy a tanügy terén hozott minden ál-
dozat egyszerű kötelességteljesítés a hazával s a közművelődés
szent czéljával szemben, melynek, mint azt Szabolcsvármegye fen-
költ szellemü t. ügyésze épen főgymnasiumunk egyik létkérdésében
adott s a megyei közönség által osztatlanul elfogadott véleményé-
ben kifejté — soha le nem róható tartozással örökös adósai vagyunk,
s mert meg vagyok győződve arról is, hogy a tanügy előmozdi-
tása első sorban azon városi közönség szellemi haszna és érdeke,
melynek kebelében a tanügy javára alkotott intézmény létesült. Így
főgymnasiumunk is, bár nyitva áll mindazoknak, kik esetleg messze
vidékekről jöve, itt kívánják a kor követelte ismereteket megszerezni,
s bár a tudomány — egyetemes jellegénél fogva — hivatva van
hatását minden térbeli korlátozás nélkül érvényesíteni: e főgymna-
sium első sorban mégis a mienk, e város közönségeé, előnyei,
jótéteményei és áldásai itt élvezhetők legkönnyebben s legközvet-
lenebbül, mint a nap hatása, mely melegét mindenhová, a földteke
minden pontjára eljuttatja ugyan, a meleg ereje azonban a földteke
különböző részein még is felette különböző.

S ha ezek tudatában mégis utaltam Nyiregyháza városának e főgymnasium létesítése és fejlesztése körül — bár kötelességszerűleg tanusított — közreműködésére, tettem ezt csak azért, hogy ezzel örömeim egyik indokát föltárjam; mert tagadhatatlan, hogy kétszeres az az öröm, mely a kötelességteljesítés megnyugtató öntudatát vallhatja alapjául.

S miért hallgatnám el őszinte örömünk egy másik indokát, mért hallgatnám el azt, hogy visszaemlékezve azon időkre, amikor az akkor még algymnasium első osztályának bölcseje egy, most népiskolául szolgáló szerény hajlékban ringott, s a fokozatosan felállított osztályok egy még sokkal szerényebb, s azóta le is rombolt épületben nyertek elhelyezést: most a jogos polgári büszkeség kifejezése jelenik meg orcáinkon, ha szemünkbe ötlük a tudomány e diszes csarnoka, mely már egy főgymnasium, a „mi főgymnasiumunk“ elhelyezésére szolgálván, kiváló dísze utcáinknak s méltó tárgya a városunkat meglátogató idegenek érdeklődésének.

Szóljak-e még végre, a városi közönség szívét ma dobogató örömeim azon indokáról, melyet fontosságánál fogva mindennek fölé helyez a szülői kebel, hogy a jelen tanévvel azon városok sorába lépett Nyiregyháza, hol a gyermekét minden káros behatástól gondosan féltő szüle saját szemei előtt, saját, sehogy sem pótolható védszárnyai alatt végeztetheti gyermeke nevelését egészen az egyetemi oktatásig. E megmérhellen előny a folyó tanévvel osztatlan s egyaránt hozzáférhető kincse lett városunk minden polgárának, s nem egy szülő homlokán oszlatta el a gond sötét felhőit, miket a gyermekek további neveléseérti aggodalom gyűjtött oda. Ezért örvendeznek ma a szülők, de örvendeznek gyermekeik is, hisz ezentul 2 évvel tovább lesz alkalmuk élvezni a családi tűzhely éltető melegét.

Ezek után mai örömeim több indokát nem fogom felsorolni. Csak egyszerűen utalok arra, hogy valamint eddig, ugye ezentul is, város és főgymnasium kell, hogy szoros kapcsolatban haladjanak céljaik felé, hisz a gymnasium dicsősége a város dicsősége, viszont a város felvirágzása és gyarapodása a főgymnasium törekvéseit segíti elő. Régi tapasztalás, hogy iskola és társadalom, s főleg ennek amaszt közvetlenül környező kerete szoros összefüggésben és kölcsönhatásban állanak egymással; kívánom, hogy város és főgymnasium egymás céljait elősegítve, hassanak egymásra üdvösen, s ha gyűrűhöz szabad hasonlitanom városunkat, legyen főgymnasiumunk e gyűrűben a drága kő, mely nemes ércalkotta keretében biztos és kellemes otthonra találjon, s a tudás sugarait sűrűn lövelje szerteszét. Kívánom, hogy e sugarak fényét áhítozzák népünk azon rétegei is, melyek ezen intézmény iránt eddig sajnos közönyt tanúsítottak, nehogy beteljesüljön rajtunk az

írás e szava: „elvész a nép, amely tudomány nélkül való“. S bár távol van tőlem minden szűkkeblűség, s bár azt tartom, hogy minden iskola első sorban a hazának nevel hű fiakat, kívánom mégis, hogy e főgymnasium növendékei — bár messze vesse őket a sors — véssék emlékübe városunkat s viseltessenek iránta oly érzellemmel, a milyent városunk táplál irántuk s iskolájuk iránt; kívánom, hogy város és főgymnasium olvadjanak össze emlékezetükben egy fogalommal, s ha alkalmuk nyílik, tanusítsák ezen közös emlék iránti hálás érzelmeiket tettekben is. Éljen, nőjjön és virágozzék főgymnasiumunk az idők végtelenségéig; örömünkre nekünk, s üdvére a késő századoknak!

Ennek befejeztével Porubszky Pál tanár szavalta el ódáját:

„Im áll tehát, mit annyi szív óhajtja,
De hajh! kevés csak, ki remélni mert;
Im áll tehát s bár nincs beszédes ajka,
Némán kiált: a munka ér sikert!
S mi áhitattal most keblére gyűlünk,
Ajkunk zsolozsmás, hálalelve szívünk,
S öröme gyűlva mondunk szent imát,
Felavatván a tudás templomát.

Nyírség homokja fogja fel a hangot,
Szőke Tiszának hirül elvigye,
S ahol magyar kéz túr még ősi hantot,
Dobogjon meg a szentelt föld szive;
Ne alkotásunk nagyságát csodálja,
— Nekünk nagy ez, csak porszem a világba' —
De, hogy korát megértve a magyar,
Hitét se hagyja s győzni is akar.

A kulturának büszke jelszavával
Szállt sikra a föld minden nemzete,
És eltíporja, utjában ki állva,
A küzdelemre még nem ébredte.
A négy folyó és három bérc lakója
Ha még nem ébredt, őt csak Isten óvja.
De ime eszmél, harczol mindenütt,
Hol a küzdelemnek szent órája üt.

S a néma harczban testvér lesz az ellen,
Vállvetve tör a biztos cél felé;
A hit viharja enyhül a szivekben,
Hisz a győzelem csak *egy* Istené.
S hol század éve még csak püsztaság volt,
Most tudomány és művészet világol,
Jólétet, áldást hintve szerteszét,
S áldatva a magyarok Istenét.

Vagy hát mi volt itt még csak század éve!?
 Egy földdarab, melynek lakója sincs;
 Aranymagot ma bőven ont a kéve,
 Sívó homokból is lett drága kincs.
 De ah! verejték mil'jó gyöngyszemével
 A boldogságot ember építé fel;
 Ember embernek nyujtván hű kezet:
 Im város áll a pusztá föld felett.

És nem csak áll már, folyton küzd elébbre,
 Sőt ösztökéli, aki késni mer. . . .
 Egyház és állam kérve áll elébe,
 S ő, tudva a czélt, telt kézzel felel.
 És bár az önzés szirtet szirtre tódít,
 Az eszme él, az eszme egyre hódít:
 Tudomány nélkül nincs jólét soha,
 A tudomány kútfője: iskola!

A szent eszméért küzd a jők csoportja,
 Ifjú öreggel, templommal család;
 A tudásnak még szegényes kunyhója,
 Az is emeli kérő szózatát.
 A nemzet, bár nem bir a régi sokkal,
 Kincséből ő is ad egy dús marokkal:
 S a gyáva önzés harcza elveszett
 A haladásnak győzelme felett.

S im itt a templom, mi keblére gyültünk,
 Mint buzgó hivek oltárak köré:
 Magyarnek Istene, halld meg kérésünk!
 Vezesd őt messze, szép jövő felé,
 Hogy gyermekinknek tudni vágyát oltsa,
 Hazát szeretni híven megtanítsa,
 S ha áldozat kell, azt is adjanak,
 Meghalni érte bátran tudjanak!"

A lendületes költemény utolsó szavainak elhangzása után következett az intézetnek hivatalos átadása. Májerszky Béla egyházi felügyelő ugyanis következő lelkesült beszéd kíséretében adta át a gymnasiumi új épület kulcsát Palánszky Sámuel gymnasiumi felügyelőnek:

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

A mai ünnepélyre ily számban megjelent s iskolánk iránt meleg érdeklődéssel viseltető mélyen tisztelt közönséget ezennel van szerencsém a nyiregyházi ág. ev. egyház, mint e főgymnasium tulajdonosa képviselőjében, a legmelegebben üdvözölni.

Méltóztattak a már elmondottak és felolvasottakból tudomást és tájékozást szerezni főiskolánk keletkezéséről, tovább fejlődésének egyes főbb mozzanatairól és főgymnasiummá emeléséről. Méltózt-

tattak hallani, hogy főiskolánk lételet első sorban Nyiregyháza város áldozatkész és a köznevelésügyért mindig lelkesülni tudó közönségének és Trefort Agoston közoktatási miniszter úr ó nagyméltósága kegyes jóakaratóból a magas kormányoknak köszönheti; mely ezen két fő patronusnak lehetetlen, hogy sokszoros jótéteményeikért, mai ünnepélyünk alkalmából is, melegen érzett leghálásabb köszönetünket ne nyilvánítsuk.

Mostan pedig elérkezvén ünnepélyünk főmomentumához, én mint a tulajdonos nyiregyházi ág. ev. egyház felügyelője átaladom ezen diszes épületnek, a tudomány templomának kulcsát s ezzel az egész épületet s telket rendeltetésének megfelelőleg leendő örökös használat végett, annak kormányzó testülete, a főgymnasiumi iskolatanács elnökének: tek. Palánszky Sámuel főgymnasiumi felügyelő úrnak és kívánom, hogy fejlődjék tovább, virágozzék és álljon fenn ezen tanintézet mindaddig, míg e hazának hasznos polgárokat és hű fiaikat fog nevelni. Legyen Isten áldása rajta!

Palánszky Sámuel gymn. felügyelő átvette azt, hogy átadja ismét a főgymnasium kormányzatának, illetőleg a közönségnek, ezen szavak kíséretében:

*Mélyen tisztelt közönség! Tisztelt tanári kar!
 Kedves ifjuság!*

A nyiregyházi ág. evang. egyház tekintetes felügyelője, mint a főgymnasium felettes helyi hatóságát képező pártfogóságnak elnöke átvadva nekem épen ezen perczen a főgymnasium kulcsait, s ezen jelképes átadással átvadva az egész épület feletti rendelkezést és annak kezelését, én, mint a főgymnasium ez időszerinti felügyelője átveszem azt a főgymnasiumot kormányzó iskolai tanács részére és ennek rendelkezésére.

Átveszem azt egyrészt azért, hogy ezen kincsét a főgymnasiumnak külbefolyások és rongálások ellen megóvjam, s hogy tulajdonjogát telekkönyvileg is örökre biztosítsam, de átveszem másrészt azért is, hogy a kormányzó iskolai tanács rendelkezése nyomán átadjam azt a közhasználatnak.

Ezen közhasználat tudvalevőleg szellemi kiképzetés — a humaniorák alapján, — s a felsőbb tanintézetekre való előkészítés.

Itt első sorban a főgymnasium tisztelt tanári kara veszi át az intézetet kezelése alá. Nevel, oktat, a zsenge kortól fel az érettségig. Kertésze az intézetnek, s mint ilyennek hivatása okszerűen, a paedagogiai kívánalmaknak megfelelően, igen óvatosan ápolgatni a csemetéket, gondozni, de nyesni is a szükséghez képest.

Én tehát ezen fényes épület használatbavételét bizom első sorban ezen tisztelt tanári karra, s bizton reménylem és tudom is, hogy hivatásának nagyszerűségét tudva és mélyen átérezve, — s ezen hivatásának magaslatán állván — akként ápolandja az említett szellemi kert, hogy ebből a csemeték: a tanuló ifjuság oly díszesen kerüljön ki, miszerint mintapéldányul szolgáljon más intézeteknek is!

De ehez nem elég maga az ápoló, gondos kertész; elkerülhetetlenül szükséges, hogy nektek, kedves tanulóifjuság, magatoknak is mélyen áthatva kell lennetek annak tudatával, hogy ez azon „alma mater,” a melynek tápláléka azon szellemi eledel, amelyet át kell hasonlítani mentül nagyobb adagokban; ez azon intézet, amelyben ha ernyedetlen szorgalom, kitartás és buzgólkodás nélkül töltitek el a nagy kincset érő időt, egész életetekben nem lehet másra kilátások, mint az inség, nyomoruság és sanyaruság; ellenben pedig a dicséret, dicsőség és a jólét kínálkozik azoknak, akik ezen intézetet okosan és észszerűleg kihasználják igyekeznek. Használjátok tehát ti kedves ifjak másodsorban ezen díszes épületet akképen, hogy amidőn ebből kikerültök, ne csak ezen intézetnek, ezen városnak, megyének, de az egész szeretet magyar hazának díszére váljatok s hasznos polgáraivá lehessetek!

Ezek után én, mint a kormányzó iskolai tanács elnöke az intézetet átadom „urbi et orbi” az egész művelt világnak; igyekezzék azt mindenki vallásfelekezeti különbség nélkül használatba venni, a ki a mai kor devise s kívánalma szerint a „több ész mint erő” szerint akarja magát kiképezni és jövőjét alakítani! Elmondtam!

Az ifjuság nevében Molnár Ágoston VIII-dik oszt. tanuló szólott, köszönetet mondva a tanuló társai nevében is a gymnasium jóltevőinek, kormányzóinak és tanári karának.

Délután 1½ órakor a közönség bankettre gyűlt össze. Körülbelül 120-an foglaltak helyet a fehér asztalnál.

Este sikerült bál volt a gymnasium dísztermében. 9 órakor már együtt volt a díszes nagy társaság, s a legjobb kedélyhangulatban mulatott a hajnali órákig. Az estélyen lekötelező szivességet mutattak a vendégek iránt, mint házi asszonyok, a tanárnék, Palánszky Sámuelné és Szopkó Alfrédné úrhölgyek.

A bál bevétele 676 frt 27 krajczárt tett ki, melyből, mint tiszta haszon, 352 frt 9 kr. utalványoztatott a pénztárba. Az erkölcsei sikerhez tekintélyes anyagi haszon.

A mily mértékben s különböző irányban fejlődött a gymnasium az utóbbi pár év alatt, a közönség érdeklődése és áldozatkészsége intézetünk iránt épen oly arányban növekedett.

*Alapítványok
1888-tól.*

Özvegy Nikelszky Mátyásné asszony, élete viruló korában elhunyt fia *Nikelszky Lajos városi tanácsos emlékezetére* 500 frtos alapítványt tett 1888. május 12. napján, oly módon, hogy annak kamatait évenként egy első sorban ág. ev. vallásu oly tanuló kapja, a kit szorgalmánál fogva a tanári kar, az iskolai tanácscsal egyetértőleg, arra érdemesnek talál, s a ki magasabb tanintézetben kívánja kiképeztetését eszközölni.

Méltó párja ez újabb adomány azon 500 frtos alapítványnak, melyet ugyancsak özv. Nikelszky Mátyásné urnő 22 éves korában elhalt *Jenő* fia emlékére 1882. évben létesített. Ez alapítvány kamatai azonban csak akkor válnak esedékessé, ha a tőke ezer forintra növekedett s kapni fogják azt oly tanulók, kik tanári pályára készülnek. Ma a tőke 826 frt 87 kr.

Szopkó Alfréd ugyancsak ösztöndíjalapul 100 frtot adott, hogy az alapítványnak kamatait egy a felső osztályokba járó, a természettudományokban legjobban jártas tanuló kapja.

Haas Mór épen a gymnasialis új épület felavatási ünnepélyének napján három ezer forintos alapítványt jelentett be, hogy az alapítványi összeg kamatjövödelméből egyenlő kétharmad részben két nyiregyházi, első sorban kereskedő vagy iparos szülőktől származott, szegénysorsu, szorgalmas és jó magaviseletű tanuló, felekezeti különbség nélkül, — egyharmad részben pedig ugyancsak nyiregyházi, első sorban hasonló sorsú és minősítvényű, de kizárólag mózes-vallásu tanuló részesüljön.

Emléket emeltek neveknek *Ulmer János*, ki végrendeletileg ezer forintot hagyományozott az iskolának, és

Leveleki Sije leveleki földbirtokos 200 frtos alapítványával.

S. Kohn Hermann emlékezetére öcsöce Kun Mátyás száz forintot fizetett be a főgymnasium pénztárába.

A *Kossuth*
emlék-ala-
pítvány.

Ez időszakba esik a *Kossuth Lajos emlék-alapítvány* megteremtése.

Nyiregyháza városának polgársága ugyanis hagyományos tisztelettel meg szokta ünnepelni pártkülönbség nélkül az 1848-dik évnék márczius 15-dikét. Megünnepelte, hazafias ünnepet ült 1889-ben is. E napnak emléke azonban örökre emlékezetes marad az eddigi ünneplések között azért, mivel ekkor a kegyeletes érzelmeket ápoló hazaszeretetet nem hangzatos szavakban, de tettekben, áldozatkészségben nyilvánult.

Ugyanis *Bencs László* polgármester az ünneplő polgárok seregében szót emelt és a szabadságharcz legkiemelkedőbb alakjának nevét megörökíteni kívánván, azt indítványozta, hogy határozza el, mondja ki a polgárság azt, miszerint *Kossuth Lajos* nagy hazánkfia emlékére, ezer forintos alapítványt terem, melynek kamatját jutalomdíjképen a főgymnasium VIII-dik osztályának egy oly tanulója élvezze, a ki a magyar történelemben legtöbb ismeretet mutat, jeles rendű, tiszta erkölcsű, és a ki ezen felül a tanári testület által kitűzött magyar történelmi tárgyról a legkiválóbb írásbeli dolgot készít.

A szavak gyűjtöttak. A rögtön elkészült íveket lelkesedve szedték ki a polgártársak egymás kezéből, versenyezve a felett, hogy a nemes célra teendő áldozatnál ki legyen elsőbb. Egy negyedóra alatt háromszáz forintot meghaladó összeg volt együtt a jelzett célra. Erre a lelkesült közönség megalakította saját kebeléből az alapkezelő bizottságot, melynek tagjai lettek *Bencs László, Hoffmann Adolf, Kerekréthy Miklós, Leffler Sámuel, Okolicsányi Géza, Somogyi Gyula, Török Péter, dr. Meskó László, Bogár Lajos, Májerszky Béla, Fest László*, s megbizta azzal, felhatalmazta az iránt, hogy a gyűjtést folytassa, s az alapot kezelje addig, míg az az ezer forintot meg nem haladja.

A bizottság lelkiismeretesen megfelelt a beléje vetett bizalomnak, a gyűjtést szorgalmasan folytatta s befejezte. Hogy kik és mily összeggel járultak e hazafias célú al

alapítványra az én nevemről neveztetnék az nem felelne meg a tény állásnak. Én beleegyezősem adta úgy nézve ki, mintha én idegen tollalhal akarnék ékeskedni. Ha azonban időntami jóindulatuk azt kívánhatják Önnökhöz hogy alapítványuk az én örengy nevemmel kezdésül kapcsolatba, a nehezség melyet említél el lenne hivatva, ha az a mit Önök alapítottak nem Kossuth alapítványuk hanem Kossuth említi alapítványuk nevezetendék, mert ez azt jelentené, hogy (éidemeletten vagy éidemeletlenül, ez nem tartozik a dolga) voltak a hi indítatorok találták magukat egy nemcs érdeki alapítványt tén, azt az én örengy nevemmel hozni kapcsolatba, a mi megfelelne a szándékuk, melynek Önnök bebes levelükben kifejezés adnak; míg ellenben az ha az alapítvány az én nevemről neveztetendék, idővel midőn az említhetett almonsdónak akon meggyazásra adhatna alkalmat, hogy én tettem az alapítványt, holott nem is tettem s nem is vagyok oly anyagi helyzetben hogy sehessem

De legyen úgy a mint Önök jónak látják; meggyazésemet minden felkérés nélkül alárendelem Önök akaratának.
Megnyitva időntam tanácsitató jóindulatukét öszinte köszönetemet maradtok kívánli magyabesüléssel

Önnökhöz tisztelt Uraim!

Megyei Levéltár
Nyíregyháza

Köszönettel
Kossuth Lajos

pitvány létesítéséhez, azt az 1890—91-dik értesítő egyenként felsorolja; itt történeti hűség kedvéért annyit tartok szükségesnek elmondani, hogy időközben az alapgyűjtő bizottság megszerkesztette az alapítólevelet s *Leffler Sámuel* bizottsági jegyző által fogalmazott levelet intézett Kossuth Lajoshoz, kérve őt, hogy engedje meg, miszerint a létrejött alapítvány az ő nevét viselhesse. Nagy hazánkfia 1890. évi szept. 30-áról keltezve a hozzá küldött levélre a mellékelt választ küldötte.

Igy megnyervén Kossuth Lajosnak beleegyezését a főgymnasium arra nézve, hogy az alapítvány az ő nevét viselhesse, s mert az alapítványi összeg — 1024 frt — összegyűlt, a jutalmat — 50 frt — első ízben 1891. évi márczius hó 15-kén osztottuk ki. Lélekemelő, megható ünnep volt az. A tanuló ifjuság éneke, az igazgató-tanárnak az alapítvány létesítésére vonatkozó előadása és a pályamunkákra vonatkozó bírálatos jelentése után *dr. Meskó László*, mint főgymnasiumi felügyelő az egybegyűlt ifjuság, kormányzótanács, tanári testület és szép közönség jelenlétében hazafias eszmékben gazdag, emelkedett hangu beszédben ecsetelte e napnak és magának a ténynek fontosságát és jelentőségét, nagy tettekre buzdítván és hazaszeretetre intvén az ifjuságot. S midőn néven nevezte a felügyelő a kitüntetett ifjút s midőn az megható szavak kíséretében átvette a felügye kezeiből a polgárság önszántából létrehozott alapítvány első gyümölcsét, alig maradt szem szárazon a hazafias érzelmek túláradása következtében.

A mily formák között s keretben ültük meg az 1891. évi márczius 15-két, ugyanoly ünnepiességgel s programmszerűleg üljük azt meg azóta minden évben.

A közönségnek és egyeseknek áldozatkészsége az utóbbi években sem csappant meg. Alig mulik el esztendő, hogy újabb és újabb alapítványról jelentést tenni kedves kötelességünknek ne ismernők.

Igy Kornstein Ignáczné úrnő férjének, *Kornstein Ignácznak* akarván emlékét megörökíteni, 1891-ben 100 frtos ösztöndíj-alapítványt tett. Az ösztöndíjalap kamatainak felét egy

Ujabb
alapítvá-
nyok.

az alsóbb osztályok valamelyikébe járó tanuló kapja, másik felét egy felgymnasiumi tanuló vallásra való tekintet nélkül.

Ugyanezen évben Kovács Teréz úrnő testvérének: *Kovács Lászlónak, a nyiregyházi takarékpénztár vezérigazgatójának emlékére* létesített ezer forintos alapítványt. Az alapítvány rendeltetése, hogy kamataival egy oly középiskolai tanulót gyámolítson, ki szorgalma és kitartása, de különösen pontossága és becsületes gondolkodásának tanúsítása által reményt nyújt arra, hogy házáknak becsületes, munkás és intelligens munkása lesz.

Az 1892-dik évben Somogyi Gyula gymn. tanácsos, a ki eddig is több ízben kimutatta gymnasiumunk ügyei iránt tanúsított meleg, buzgó érdeklődését s hathatós támogatását, — és neje Nesweibik Magdolna asszony léptek főgymnasiumunk kiválóbb patronusai közé, a mennyiben korán elhunyt fiacskájuk: *ifj. Somogyi Gyula emlékezetére*, 2000 koronát tevő alapítványt tettek. Az alapítvány kamatait, az alapítók akarata szerint, egy oly tanuló nyeri évenként, és feltétlenül április hó 12-dik napján, a ki nyiregyházi születésű, és a kit szorgalmaért, erkölcsi jómagaviseleteért, magyar hazafias szellemeért és tanulmányaiiban elért jeles eredményeért a főgymnasium kormányzó tanácsa a legérdemesebbnek fog találni.

A következő iskolai évben *Zucker Henrik* szaporítja az iskola kiválóbb pártfogóinak, alapítóinak diszes sorát. Kétezer korona értékű 4%-kal jövedelmező járadék-kötvényt iskolánk eme barátja azon szóval kifejezett óhajlás kapcsán adott át az igazgatónak: „Örökidőre szóló alapítványom kamatait évenként egy derék főgymnasiumi tanuló kapja vallásfelekezetiére való tekintet nélkül. Helybeli, szegény tanuló azonban, egyenlők között, elsőbbséggel birjon.“

E nagyobb alapítványokat tevőkön kívül egész sorát lehet megnevezni ez időszakban is a gymnasium jótévedőinek. Így megemlítendőek a már megnevezettek felül a három testvér: *Desseffy Alajos, Béla, Dénes* grófok, *dr. Török Gábor Békésről, dr. Baruch Mór, Liptay Jenő, Friedmann Sándor, Bartholomaeidesz János,*

Heumann Jenő, Jóba Elek, Juhász Etel, Ferenczi Miksa és különösbbe is *Okolicsányi Géza*, ki nemcsak a sajátjából segélyezte a tanári nyugdíjalapot, de mint a kaszinó-egylet gazdája, 2, 5, 10, 20 krajczáros szelvények eladása által a kaszinó-egylet tagjai között gyűjtéseket eszközöl szegénysorsú tanulók számára s bocsátja a begyűlt összeget az igazgató rendelkezésére. Így gyűjtött az 1892—93-dik évben 134 frt 57 krt, 1893—94-ben 100 frtot.

Dicsérettel kell kiemelnünk a *debreczeni tornaegylet* tagjait, kik Nyiregyházára távgyaloglást rendeztek s ez alkalommal díszturnázásban gyönyörködtették, díj mellett, a gymnasium javára, az egybegyűlt szép közönséget.

Jóltevőink sorában fel kell említenünk *Kállay Andrást*, Szabolcsvármegye főispánját, ki egy nagyszabású és értékes földgömbbel ajándékozta meg a földrajzi szertárt; *Szabó Ferencz* német-eleméri plébánost, ki különösen könyvtárainkat szaporította.

Mióta iskolánk teljes nyolczosztályú főgymnasium, A főgymnasiumi tanács megújítása. a tanintézet élén álló tanács két ízben újult meg: 1889. év elején és e tanévben. Első alkalommal, februárius hó 23-kán a pártfogósági közgyűlés felügyelőnek *dr. Meskó Lászlót* választotta meg a Nyiregyházáról eltávozott Palánszky Sámuel helyére. Tanácstagok lettek: Bencs László, Barzó János, Bogár Lajos, Déry Károly, Kerekréthy Miklós, dr. Meskó László, dr. Meskó Pál, Pazár István, Sexty Gyula, Somogyi Gyula, Szopkó Alfréd, Zomborszky János. Ugyanezen közgyűlés választotta meg a fegyelmi bizottságot: *Bencs László, Bogár Lajos, Kerekréthy Miklós* és *Somogyi Gyula* személyében a felügyelő elnöklete mellett. Miután pedig a felügyelő és Szopkó Alfréd pénztárnok hivataluknál fogva tagjai a tanácsnak, éppen úgy, mint az egyháztanács elnöksége, helyökbe már maga a gymn. tanács, márczius elsején tartott ülésében, tanácsosokul Kubassy Gusztávot és dr. Trajtler Sámuelt választotta meg. Ugyanekkor lett helyettes felügyelőnek megválasztva Kerekréthy Miklós, tanács-jegyzőnek pedig közfelkiáltással *Leffler Sámuel* tanár.

Az 1894-ik évi decz. 22. pártfogósági közgyűlésben megejtett választás alkalmával felügyelő lett *dr. Meskó László*, tanácstagok: Barzó János, Bencs László, egyszer-smind helyettes felügyelő, Bogár Lajos, Fest László, Eördogh Károly, Kubassy Gusztáv, Meskó Elek, Pazár István, Sexty Gyula, Somogyi Gyula, Szohor Pál, dr. Trajtler Sámuel. Pénztárnok: Szopkó Alfréd, jegyző Leffler Sámuel.

Fegyelmi bizottság tagjai: a felügyelő, Bencs László, Bogár Lajos, Májerszky Béla, Somogyi Gyula.

Dr. Meskó László felügyelő. Ha sajnálattal vettük Palánszky Sámuelnek eltávozását körünkből, mert hiszen első tanára ő volt az újjászervezett iskolának, mely minőségben 14 éven keresztül lelkiismeretesen s teljes megelégedésre működött, s midőn megvált tanszékétől, hogy mint ügyvéd szolgálja a társadalmat, 1878-ban az egyház közbizalma őt állította az iskolai ügyeket vezető tanács élére, mely állásában szintén buzgóságot és fáradságot nem ismerő igyekezetet tanusított, különösen tanintézetünknek főgymnasiummá fejlesztése s a folyamatba vett és keresztül vitt építkezések körül; — ha ismétlem, sajnáltuk Palánszky Sámuelnek Dobsinára való elköltözését, úgy annyira örültünk *dr. Meskó László* felügyelővé történt megválasztásának.

Dr. Meskó László az 1889. évi márczius elsején tartott tanácsülésben foglalta el felügyelői hivatalát s mondotta el valóban programbeszédét. A magvas, tartalomdús, eszmékben gazdag beszédben nemcsak a hála és kegyelet nyilatkozott meg az iskola iránt, melynek a felügyelő első növendékei közé tartozott, de megjelölte az utat, a melyen, az irányt, a mely felé haladniok kell mindazon tényezőknek, kiknek gondjaira, vezető, kormányzó kezére van bízva a főgymnasium sorsa, jövője. „Főgymnasiumunk immár megvívta — úgy mond a felügyelő — és pedig diadalmasan vívta meg a léteért folytatott küzdelmet mindazon tényezőkkel, melyek közreműködésére, életben maradásához, szüksége volt, és sikerült mind e tényezőket létjogosultságáról s fennállása hasznos és szükséges voltáról meggyőznie s rábirnia arra, hogy a fentartásához szükséges

áldozatokat meghozzák. Biztosítva lévén gymnasiumunk kifelé, minden figyelmünket a főiskola beléletére s annak belterjes fejlesztésére kell fordítanunk. A főczél, melyre a jövőben törekednünk kell, a főgymnasium szellemi és anyagi érdekeinek a legapróbb részletekig menő s teljes erőnkől való előmozdítása, hirnevének, tekintélyének emelése, az alapvetés küzdelmeiből eredő anyagi terhek mielőbbi törlesztése, hogy ezektől szabadulva, sikeresebben haladhasunk a tökély magasabb fokozatai felé, s megadhassuk a szellemi munkának mindazon anyagi előnyöket, melyek a kiválóbb erők közreműködését hivatvák biztosítani főiskolánknak. De főfeladatunk lesz az is, hogy egyházunk azon rétegeit is megnyerjük iskolánknak, melyek eddig majdnem egészen elzárkóztak jótékony befolyása elől; mert lehetetlen, sőt természetellenes az, hogy egy messze világítani hivatott égi test melege és fénysugarai épen közvetlen közelükben ne éreztessék áldásaikat.“

A főgymnasiumi tanács a felügyelő által hangoztatott, *szellemben s kijelölt irányban s úton intézte s vezeti 7 év óta az iskola ügyeit.* Ezt mutatják, bizonyítják a következő tények. A tanügyi kormányval kötött szerződés az állami tantervnek követését tette az iskola kötelességévé, — eddig, 1861. óta az ágost. h. ev. egyházegyetem által kiadott, *acsai*-nak is nevezett egyetemes tantervet követtük — a mi megtörténvén, az 1891-dik évben elrendelte a főgymnasiumi tanács, hogy az állami intézetek mintájára facultativvá tétessék a görög nyelv, illetőleg tanítassanak a görögül nem tanulóknak az 1890. évi XXX. törvényczikkben megszabott tantárgyak iskolánkban is. S a görög pótló tanfolyam az V-dik osztály tanulói számára az 1890/91-dik évvel tényleg megnyílt s négy év elteltével mind a négy felső osztályban tanítottak a tanács intézkedése folytán a reconpensionalis tantárgyak.

Rendezte a vallástanítás kérdését s megállapodásra jutott az egyháztanácsal a vallástanárra nézve. Az 1890. év végéig ugyanis egyike a tanároknak, némely évben ketten is, minden külön díj nélkül tanították a protestans

Az állami tanterv.

Vallás-
tanítás.
Geduly
Henrik.
Hitok-
tatók.

tanulóknak a vallástant, úgy, hogy a vallástani órák az illető tanárok heti óráinak számába tudattak be. Ez évvel hozzájárult a kormányzó tanács a presbyterium azon határozatához, hogy a segédlelkész egyszersmind gymn. vallás-tanár is lett, a kinek fizetése, a kettős minőségben teljesített szolgálatokért, 1140 frtban állapított meg, mely fizetéshez a főgymnasium pénztára évenként 200 forintra járul. E segédlelkész-vallás-tanári állásra *Geduly Henrik* választott meg, ki aztán hivatalát 1891. évi jan. 26-kán foglalta el s azóta heti tiz órában tanítja a vallástani tárgyakat.

A mi a rkath. és izraelita tanulók vallás-tanítását illeti, erről az egri érsek, illetőleg a helybeli statusquo hitközség gondoskodtak. Római kath. hittanárok voltak: *Navora Alajos, Pálfy János, Kontra Vazul, Oldall Jenő, Kiss László, Melkó György, Matuszka Mihály*. Izraelita hitoktatókként működtek: *Guttmann Jakab, Bogdán József, Guttmann József, Fried Ármin, Friedmann Bernát, Bónis Menyhért, Weisz Mór*. Amazok a vallás-tanításért külön tandíjat nem szednek, ezek egy-két forintot; migyem az utóbbi időben minden izraelita nyilvános tanuló évenként 3 forintot fizet, mely összeg a hitközség pénztárába szolgáltatik be. Az izraelita magántanulók e czímen a vizsgálat alkalmával 5 forintot fizetnek, mely összegből két forint a vizsgáló tanárt illeti, három forint ugyancsak a hitközség pénztárába folyik be.

A gymna-
sium házat
vásárol
(1891).

Visszatérve a főgymnasiumi tanács intézkedéseinek méltatásához, ki kell emelnem, hogy ez kiváló érzéssel bir iskolánk anyagi ügyeinek rendbentartása iránt. Ennek a képességnek lehet tulajdonítani, hogy iskolánk nagyrészen megszabadult azon adósság terhétől, melyet az építkezés végrehajtásánál ki nem kerülhetett, nemcsak, hanem azóta újabb befektetéssel gyarapította az iskola törzsvagyonát. Ugyanis a tanulóifjúságnak évről-évre növekedő száma, — mely rövid idő múlva párhuzamos osztályok felállítását teheti szükségessé, — a szertárak gazdagodása,

melyek csak megfelelő helyiségben elhelyezve válhatnak különösen tanulságossá, aztán a tantermek korlátolt méretei stb. a legközelebbi jövőben újabb építkezést követelnek.

Hogy ez megtörténhessék, hogy iskolánk terjeszkedhessék, vásárolta meg bölcse előrelátásból 1891-ben a gymnasiumi épület közvetlen közelében levő u. n. Nádasy Károlyné-féle házat 9500 forinton, melyet, míg a kívánt s megfelelő czélra átalakíthat, bérházként tett jövedelmezővé.

Miután pedig megtakarított tőke nem állott rendelkezésre, melyből a ház vételi árát kifizethette volna, abban a reményben, hogy sikerülni fog a tanügyi ministeriumtól építkezési czélra nagyobb összeget kieszközölnie, a gymnasium egyes alapjait használta fel kölcsönkép és oly módon, hogy a kölcsönösszeg után megfizeti azt a kamatot, melyet a helybeli pénzintézetek a nálok elhelyezett tőkék után fizettek.

A tiszai egyházkerület és az egyetemes egyházi közgyűlés által e tárgyban felterjesztett kérelem azonban kedvezőleg mind e mai napig el nem intéztetett, valamint hogy iskolánk azon kérelme sem teljesült a maga egészében, hogy az állammal kötött szerződés revisio alá vétessek, s részére nagyobb évi segély biztosítsassék. Lehet, hogy iskolánkra nézve ezen kedvezőtlen eredményt az okozta, hogy az egyetemes gyűlés, az egyetemes tanügyi bizottság javaslata alapján, hogy az államsegély felemelése által a tanintézet felekezeti jellegének biztosítását számokkal bizonyítva nem látja: kérvényünket nem pártolva terjesztette fel a ministeriumhoz.

Midőn azonban eleget tett a főgymnasium előljárósága a vallás- és közoktatásügyi minister 1893. évi febr. 8-kán 55419 szám alatt kelt azon rendeletének, melyben az iskolának részletes vagyoni és jövedelmi kimutatását követezte, s mert időközben *Zelenka Pál* püspök vezetése alatt *dr. Meskó László* felügyelő és *Martinyi József* igazgató küldöttségileg ismételték Csáky Albin gróf minister előtt az iskola kérelmét, a vallás- és közoktatásügyi mi-

Az állam
rendkívüli
segélye.

nister a szerződésileg biztosított 8990 frtot az 1893/4-dik iskolai évre 1010 forinttal tizezerre emelte 1894. évi jan. 14-kén 1801 szám alatt kelt értesítésével. Az 1894/5-dik iskolai évre pedig 11 ezer forintra emeltetett az állami subventio a nélkül, hogy a ministerium az iskola felekezeti jellegének kérdését felvetni szükségesnek tartotta volna. Építkezési célra azonban egy krajczárt sem juttatott.

A revisio kérdése.

A mennyiben pedig a rendkívüli segély problematicus természetű, s azt realis költségvetésbe tételül végérvényesen felvenni nem lehet s arra az iskolának biztosan számítása nem szabad, — és mert továbbá nemcsak ez összegre van szüksége a főgymnasiumnak, ha fejlődésében megakadni nem akar, de jóval nagyobb segélyre: a fentartó testület a szerződés revideálását kérelmezte újból, nemcsak, hanem a főgymnasium felügyelője, — s ezt méltán hálával emeljük ki, — mint Békés városának képviselője, a parlamentben, nyilvános ülésben látta szükségesnek főgymnasiumunk, illetőleg a segélyezett protestáns iskolák érdekében e kérdésre felhívni a minister figyelmét.

És csak elismerés illeti *Wlassics Gyula* ministert, midőn felügyelőnk érvelése után kijelentette, hogy tervbe vette a szerződések revideálását, az egyes iskolák részére utalványozott segélyösszegeknek törvényhozásilag való biztosítását, sőt a subventio emelését is. Hogy az így kilátásba helyezett nagyobb subventio mellett kap-e iskolánk építkezési célra bizonyos összeget, azt reménylenünk lehet, de arra feltétlenül számítani nem szabad.

Az iskola belép az állami nyugdíj-intézetbe.

A takarékosági szempont, az iskola anyagi terheinek mielőbbi törlesztése, a mit a felügyelő elnöki székét elfoglaló beszédében hangsúlyozott, nem akadályozta a főgymn. tanácsot és pártfogósági gyűlést abban, — ugyancsak a felügyelő és tanács kiválóbb tagjainak intentiójához hiven, — hogy a szellemi munkának, a szellem munkásainak megadják azt, a mi anyagi helyzetök javulására feltétlenül szükséges. E nemes gondolkodásról, fenkölt lelkületről tanuskodik a főgymnasiumi tanácsnak azon határozata, melyben

nemcsak a legmelegebben üdvözölte a nm. vallás- és közoktatásügyi ministert, Csáky Albin grófot, hogy a felekezeti középiskolák tanárait is hajlandónak nyilatkozott az országos nyugdíj kötelékébe felvenni, s részökre ugyanazokat a kedvezményeket biztosítani, a melyeket a köztisztviselők nyugdíjazásáról szóló 1885. évi XI. t.-cz. az állami tisztviselőknek biztosít, — hanem meghozatván az 1894. évi XXVII. törvénycikk, egyértelműleg kimondta, hogy az iskola, mint ilyen, belép tanáraival a nyugdíjintézet kötelékébe, s magára vállalja teljes összegében azon 5% fizetését, melyet a hivatolt törvénycikk 3 §-ának b) pontja a tanintézeteknek fentartóira ró; s elrendelte egyszersmind, hogy az 1894/5-dik tanévtől kezdve, minden tanulótl beszedessék az országos nyugdíjalapra a törvényben megszabott három forint.

Emelte e mellett a főgymnasiumi tanács és pártfogó-^{A tanárok fizetése javul.}sági közgyűlés a tanárok fizetését is. Az állammal kötött szerződés ugyanis a rendes tanárok fizetését, lakáspénzzel együtt, 1300 frtban állapította meg; a főgymnasiumi tanács azonban azon nemes szándék által vezéreltetve, hogy tanárainak javadalmazása az állami tanintézetekben alkalmazott tanárok fizetésével, ha nem egyszerre is, de egyenlővé tétessék, 1893. évi október hó 13-kán tartott ülésében elhatározta, hogy az 1893/4-dik tanévtől számítva a rendes tanárok törzsfizetését 1200 frtra, a lakáspénzt pedig 250 frtra emeli; mely határozatát a tanácsnak a pártfogóság is jóváhagyólag vette tudomásul 1893. évi november hó 13-kán.

Javitotta továbbá az igazgatónak tiszteletdíját 150 frttal. Irodai átalány czimen 50 frtot tesz évenként folyóvá. Kileneczsáz forintra emelte 600-ról a rajztanár törzsfizetését, míg a tornatanító javadalmazását 725 frtban állapította meg. 250 frtot szavaz meg évenként a műének és zene tanítására oly módon, hogy abból *Zsák Endre* az egyházi ének tanításáért 100-, *Santroch Alajos* pedig, mint az ifjusági dalos- és zenekör vezetője, 150 frtot kap. A mennyiben pedig a görög-pótló tantárgyak behozatala óraszaporulattal

jár, a teljesített munkáért, óratöbblet czimen, 360 frtot vett fel a költségvetésbe s tesz folyóvá a rendes tanárok javára.

Szives készséggel járult továbbá *Moravszky Ferencz* és *Leffler Sámuel* tanárok úti költségeinek részben való fedezéséhez akkor, amikor Moravszky Ferencz a cultusminister által Görögországba, Leffler Sámuel pedig ugyancsak a cultusminister által Olaszországba rendezett tanulmányi útban vettek részt.

Az iskola vagyoni helyzete a múltban és jelenben. A főgymnasiumnak személyi és dologi kiadásairól lévén szó, nem lesz érdektelen feltüntetni az iskolának vagyoni helyzetét a múltban s látni a folyó tanév költségvetését és vagyoni állását a jelenben. E czélból a főgymnasium történetének három korszaka szerint bemutatom a négy osztályu algymnasium 1870/1. évi számadásait, a hat osztályu iskolának 1878/79. évi bevételeit és kiadásait és külön az iskolának, mint főgymnasiumnak 1889/90. évi pénztári kimutatását. E számok sokat mondanak.

I. Pénztári kimutatás az 1870/71-ik évről.

A) Bevétel.

Alapítványi egy év kamat	5000	frt	—	kr.
Tandijból	913	"	—	"
Takarékpénztári bevételekből	3900	"	—	"*)
Adósoktól tőkébe és kamatba	685	"	25	"
Betétek után kamatjövedékek	571	"	77	"
Pénztári maradvány a múlt évről	401	"	30	"
Összesen:	11471	frt	32	kr.

B) Kiadás.

Tanárok fizetése	4000	frt	—	kr.
Énektanítóknak	100	"	—	"
Jegyzőnek	40	"	—	"
Pedellusnak	80	"	—	"
Házbérre	70	"	—	"
Az egyház pénztárába	1000	"	—	"
Betéttül a takarékpénztárba	5000	"	—	"*)
Betéti kamatok tőkefizetéssel	571	"	77	"
Utazási költségek	199	"	54	"
Fára, szalmára	177	"	30	"
Könyvtárra, nyomtatványokra	143	"	56	"
Vegyés kiadás	87	"	38	"
Összesen:	11260	frt	55	kr.

C) Vagyon kimutatás: 13760 frt 42 kr.

*) Átmeneti tétel.

II. Pénztári kimutatás az 1878/79. évről.

A) Bevétel.

Pénztári maradvány múlt évről	976	frt	75	kr.
Tandijakból 90 frt hátránnyal	2752	"	—	"
Városi alapítvány kamatai	320	"	33	"
Az egyház visszafizette tartozását	2000	"	—	"*)
Az egyháztól kamatban	26	"	60	"
Az egyháztól kölcsön	250	"	—	"
Időközi kamat	57	"	37	"
Ajándékba	25	"	—	"
Apróságokból	16	"	—	"
Gymnasiumi alapra tanulóktól	136	"	—	"
Kerületi segély	42	"	—	"
Ezek kamatja	12	"	65	"
Eladott értesítőkért	3	"	—	"
Építvány javára befolyt	26	"	—	"
Összesen:	12026	frt	07	kr.

B) Kiadás.

Rendes tanárok fizetése	6000	frt	—	kr.
Ének, testgyakorlat tanítóinak	220	"	—	"
Jegyző díja	40	"	—	"
Pedellus fizetése	100	"	—	"
Az egyháznak kölcsön adatott	2000	"	—	"*)
Az egyház pénztárába városi alapítvány után	1000	"	—	"
Adósság törlesztése s kamatban	674	"	23	"
Értesítvények s bizonyítványlapok nyomása	193	"	66	"
Építványi ellátás	84	"	—	"
Polyóiratokra	31	"	—	"
Épületjavítás, tisztogatás	222	"	—	"
Physikai tanszerek és chemiai szerekre	80	"	—	"
Értékt	65	"	—	"
Vegyésekre	215	"	69	"
Úti költség	50	"	—	"
Időközi kamat s alaptőke elhelyezve	291	"	15	"
Takarékpénztár könyvecskébe	220	"	57	"
Készpénz a tárczában	282	"	77	"
Összesen:	12026	frt	07	kr.

*) Átmeneti tétel.

III. A főgymnasiumi folyópénztár az 1889/90-dik tanévben.

A) Bevétel.

1. Pénztári maradvány 1888/99-ről	3329	frt	56	kr.
2. Tanulóktól tandíjban	5520	"	—	"
3. Tanulóktól gymnasiumi alapra	673	"	—	"
4. Tanulóktól felvételi díjakból	512	"	—	"
5. A városi százezer forint kamatja	5000	"	—	"
6. Államsegély	8990	"	—	"
7. Gymnasiumi alaptökből	150	"	—	"
8. Augusztinyi Jánosné-féle alaphól	250	"	—	"
9. Egyházkerületi segély	62	"	88	"
10. A díszterem és tornacsarnok használatáért	103	"	70	"
11. Leveleki Sije hagyománya	200	"	—	"
12. S. Kohn Hermann hagyománya	100	"	—	"
13. Időközi kamat	94	"	87	"
14. Kölcsön a tápintézeti alaphól	800	"	—	"
15. A Bobula-féle pör letételéből	930	"	03	"
16. Előlegül adott összegből	100	"	—	"

Összesen: 26816 frt 04 kr.

B) Kiadás.

1. Személyi kiadás	14200	frt	—	kr.
2. Tanári nyugdíjalapra	350	"	—	"
3. Tanszerekre	908	"	73	"
4. Fűtés, világítás	387	"	18	"
5. Adósságtörlesztés	1117	"	95	"
6. Adósság utáni kamat	849	"	87	"
7. Birói letétbe a Bobula-féle pörben	1135	"	62	"
8. Nyomtatványok, posta, távirida	182	"	30	"
9. Betét a gymn. alapra	759	"	—	"
10. Épületbiztosítás, adó, illeték	109	"	04	"
11. Épületjavítás, meszelés	453	"	58	"
12. Utazási költség	206	"	64	"
13. Kebelbeli egyháznak a városi alapítvány után	1000	"	—	"
14. Tiszteletdíj a könyvtár rendezéseért	50	"	—	"
15. Vegyes kiadások	191	"	96	"
16. Előleg X. tanárnak	200	"	—	"
17. A tápintézettől kölcsön vett összeg fizetve	800	"	—	"
18. Pénztári maradvány	3914	"	17	"

Összesen: 26816 frt 04 kr.

IV. A főgymnasium költségvetése az 1894/95-ik tanévre.

I. Bevétel.

1. Pénztári maradvány 1894. auguszt. 31-én	6518	frt	56	kr.
2. Államsegély	8990	"	—	"*)
3. Városi alapítvány kamatai	4000	"	—	"
4. „Augusztinyi Jánosné“ alap kamatai	250	"	—	"
5. Ösztöndíjalapítványok kamatai ösztöndíjakra	430	"	—	"
6. Tápintézeti alaphól tanulók ellátására	500	"	—	"
7. Egyházkerületi segélyből	85	"	—	"
8. Tandíj, gymnasiumi alap, felvételi díjak	8500	"	—	"
9. Házbérből	590	"	—	"
10. Vegyesekből	250	"	—	"

Összesen: 30113 frt 56 kr.

II. Kiadás.

1. Személyi kiadások:				
a) Igazgatótanár fizetése	1650	frt		
Tandíjszedésért az igazgatónak	150	"		
Igazgatói irodaállomány	50	"	1850	frt
b) Nyolcz rendes tanár fizetése	11600	"		
c) Rajztanár fizetése	900	"		
d) Helyettes tanár fizetése	800	"		
e) Tornatanító fizetése	725	"		
f) Énektanításért	250	"		
g) Vallástanár fizetése	200	"		
h) Óratöbblet	360	"		
i) Pénztárnok tiszteletdíja	100	"		
j) Jegyző tiszteletdíja	50	"		
k) Pedellusok fizetése	450	"	17285	frt — kr.
2. Helyi tanári nyugdíjra	350	"	—	"
3. Ösztöndíjakra	430	"	—	"
4. Tápintézeti segély	500	"	—	"
5. Tanszerekre	800	"	—	"
6. Nyomtatványokra	300	"	—	"
7. Épületjavítás, meszelés, beruházás	500	"	—	"
8. Épületbiztosítás, állami adó, illeték egyenérték, községi pótdadó	250	"	—	"
9. Fűtésre	700	"	—	"

Átvitel: 21115 " — "

*) Ez összeg időközben 11 ezer forintra emeltetett.

	Áthozat: 21115 frt — kr.
10. Világításra	80 „ — „
11. Kölcsön-törlesztésre	1500 „ — „
12. Kölcsön utáni kamat	850 „ — „
13. Gymnasiumi alap tőkésítésre	600 „ — „
14. Utazási költségekre	250 „ — „
15. Vegyesekre és újabb felszerelésekre	235 „ — „
16. Pénztári maradvány-egyenleg	5483 „ 56 „
	Összesen: 30113 frt 56 kr.

V. Vagyonkimutatás az 1894. év végén.

A) Pénzbeli alapítványok.

1. Városi alapítvány	100000 frt.
2. Gymnasiumi alap	6143 „
3. Gymnasiumi építkezési alap	114 „
4. Reguly-Suták alap	1000 „
5. Augusztinyi Jánosné ösztöndíj alap	1100 „
6. Augusztinyi Jánosné gymn. alap	5414 „
7. Zsiska Mihály- Gráf Erzsébet alap	523 „
8. Szekeres János alap	628 „
9. Groska Jánosné rajzalap	1538 „
10. Suták Antal- Reguly Zsuzsánna alap	424 „
11. Kollner Illésné Jäger Rozália alap	210 „
12. Bajusz-kör alap	100 „
13. Nikelszky Andor alap	523 „
14. Nikelszky Jenő alap	826 „
15. Groák Zsigmond alap	500 „
16. Tápiintézeti alap (I.)	4177 „
17. Nikelszky Lajos alap	500 „
18. Szopkó Alfréd alap	100 „
19. Kornstein Ignác alap	1000 „
20. Kossuth Lajos emlék-alapítvány	1000 „
21. Kovács László alap	1000 „
22. Mányik József és Meskó Dorottya alap	1000 „
23. Zucker Henrik alap	1000 „
24. Zsiska Julia hagyománya	100 „
25. Zsiska Julia hagyománya Somogyi Dezső nevére	100 „
26. Ulmer János hagyománya	1000 „
27. Draskóczy Sámuel hagyománya	4000 „
28. Ifj. Somogyi Gyula névre tett alapítvány	1000 „
29. Tápiintézeti folyópénztár alap (II)	5457 „
30. Tanári korpótló alap	6974 „
	Összesen: 147351 frt.

B) Ingatlanok értéke.

31. Iskolai épület becsértéke	60912 frt.
32. Tanári lakásul szolgáló bérház	19000 „
33. Bérház	9500 „
34. Tornacsarnok	4200 „
	Összesen: 93612 frt.

C) Szertárak becsértéke leltár szerint:

35. Tudományos könyvtár	4509 frt.
36. Ifjúsági könyvtár	1933 „
37. Természeltani szertár	3414 „
38. Természetrajzi szertár	1746 „
39. Földrajzi szertár	396 „
40. Történelem-philologiai gyűjtemény	191 „
41. Rajzszertár	481 „
42. Tornafelszerelés	837 „
43. Bútorzat	6363 „
	Összesen: 19870 frt.

Főösszeg 260833 frt, mely cselekvő vagyon mellett 14282 forint adósság terheli a gymnasiumot.

A bevételek rovatában tekintélyes összeget mutatnak a tanuló ifjuság által különböző czímen beszolgáltatott díjak. Ezek következők: fizet a nyilvános tanuló felvételi díj czímen 2, gymn. alapra 1, tandíjban 24, nyugdíjalapra 3, ha izraelita a tanuló, vallástanításért 3 forintot, ifjusági könyvtárra 50 krajczárt.

A magántanulók tandíjat nem fizetnek, hanem fizetnek beiratáskor a gymnasiumi alapra 10, nyugdíjalapra 3 frtot. A vizsgálatot megelőzőleg vizsgálati díjba a keresztényen tanuló 43, az izraelita 45 frtot.

Elismeréssel említettem fel a tanácsnak abbeli intézkedéseit, hogy a tanintézet jövedelmeinek szaporúlatával igyekezett a tanári javadalmazásokat emelni. E jövedelemgyarapodás előnyeit azonban nemcsak a tanárok érzik, jótékony befolyása ennek kihat a tanuló ifjuságnak mostohább anyagi viszonyok között élő részére is. Ennek lehet tulajdonítani ugyanis azt, hogy, különösen az utóbbi esztendőkből, tekintélyes számot tesznek ki azon összegek, melyekben a kormányzó tanács az ifjuságot részesíti. Így az elengedett tandíj s a tanulók között különböző czímen

Kimutatás a tanulóknak segélyezéséről.

kiosztott pénzbeli jutalom és egyéb segély kitett 1888—89-dik évben 892 frt 87 krt; 1889—90. évben 1283 frt 19 krt és db 10 frankos aranyat; 1890—91. évben 1027 frt 91 krt; 1891—92-ben 1183 frt 39 krt és egy darab aranyat; 1892—93-ban 1739 frt 54 krajczárt.

Játsszótér.

A tanács gondoskodásának tárgyát képezte és folyton képezi az ifjuság egészségének megóvása, testének edzése, ügyességének fejlesztése; e tekintetek szemmeltartásával kereste meg a tanári testületnek javaslata alapján Nyiregyháza városát, hogy az ifjuság rendelkezésére álló *játsszóterületet* kérjen, illetőleg kapjon. És a nemes város teljesítette az 1892—93-dik év folyamán a főgymn. tanács kérését s ma az ifjuság üdülő és játszó helyül szolgál azon 9920 □ méter terület, mely a kállai útcza végén alig három percnyi távolságra fekszik az iskolai épülettől, s melyet a főgymnasiumi pénztár terhére gondozunk, de a melynek rendbeszedésében *Lázár Kálmán* kir. ügyész, *Liptay Jenő* és *Klár Gusztáv*, mint az ifjuság barátjai szivesek voltak az iskolát támogatni.

Dr. Meskó

*Pál †
(1894).*

Mielőtt a főgymn. tanács sokoldalú, tervszerű, gondos működésének méltatását befejezném, meg kell még emlékezniem arról, hogy annak egyik kimagasló vezérlő alakja *dr. Meskó Pál* 1894. évi márczius 9-kén elhunyt. *Dr. Meskó Pál*, a kiváló férfiú, Nyiregyháza városának főorvosa, nemcsak legrégebb tagja volt a gymnasium tanácsának, de mint befolyásos tagja a társadalom irányadó köreinek, a város képviselőtestületének, aztán mint az egyház hosszú éveken át valóságos, később tiszteletbeli felügyelője, kiváló érdemeket szerzett a gymnasium megteremtése, ápolása és fejlesztése körül. Az öntudatosan cselekvő, buzgó, önzetlen és tevékeny ember csak olyan lehet, minő *dr. Meskó Pál* volt, s míg ilyenek lesznek, a protestans egyház intézményei hatalmas oszlopokra támaszkodhatnak. — Legyen emlékezete áldott!

Hátra van még, hogy a főgymnasium tanártestületéről ^{A tanár-} ^{testület.} szóljak. Az algymnasiumnak régebben alkalmazott tanárai képezték, alkották meg a főgymnasiumi tantestületnek is a zömét, a mennyiben a vallás- és közoktatásügyi minister őket, a bemutatott okmányok és képesítés alapján, kivétel nélkül tanítási jogosultsággal bírónak ismerte el s jelentette ki. Az újabbak, nevezetesen azok, a kiket a szerződés alapján, a vallás- és közoktatásügyi minister nevezett ki, így *Máthé György*, *Eltcher Simon*, majd *dr. Vietórisz József*, s a rajztanárok épen úgy, mint a választottak: *Porubszky Pál*, *Moravszky Ferencz* beleolvadtak a tantestület ezen törzskarába annyira, hogy eddig legkisebb jele sem mutatkozott annak, hogy az iskolánkban alkalmazott tanerők egy része választás, más része kinevezés által foglalta el tanszékét.

A teljes egyenjogúság, munkafelosztás, egyenlő javadalmazás, de meg az egynemű képesítés, tudományos képzettség és műveltség csak erősbbitőleg hatnak az összetartozandóság érzetére, az összhangzatos együttműködésre. S az az alkotmányos eljárás, hogy az igazgatóság nem kinevezés útján töltetik be, hanem választás útján és pedig minden három évben, csak javára válik a collegiális viszony egészséges voltának. A mi az iskola belső életében történik, arról minden egyes tanár tud; a közös cselekvésnek előnyét, vagy hátrányát egyformán érzi mindenki; az elismerés vagy esetleges megrovás egyformán mindenkinek szól. Ez egyetértésben, alkotmányos eljárásban van ereje a tanártestületnek, az erőnek, e harmonicus együttműködésnek kifolyása aztán mindaz, a mi a tanártestület reputációjához fűződik.

Ezeknek előrebocsátása után mindenek előtt azt kell ^{A német} ^{nyelv.} fölemlitenem, hogy a tanári testület a tanügyi kormánylyal kötött szerződésnek megfelelőleg az állami tantervet követte annak publikálása óta, folyton szem előtt tartván azon utasításokat, melyeket a minister a gymnasiumi tanítás tervéhez kiadott. Az 1889/90-dik évben módosítja a tanári kar nem annyira a tantervet, mint inkább a leczkerendet annyi-

ban, a mennyiben a VI. és VII-dik osztályokban a német nyelvi tanórák számát egygyel-egygyel megszorította a görög nyelv rovására.

Ez elhatározásra különösen két ok indította a tanártestületet. Először az egységes középiskola felé való törekvés, mely a gymnasium egyetlen modern nyelvének, a németnek intensivebb tanítására kötelez, s másodsor az a körülmény, hogy gymnasiumunk tanulói, városunk és vidékünk speciális jellegénél fogva, az iskolán kívül nem találhatnak alkalmat, hol e nyelvet gyakorlatilag elsajátíthatnák. Sőt ez oknál fogva s a jelzett kettős cél elérése érdekében a tanártestület tovább ment; elhatározta 1890-ben ugyanis azt, hogy német nyelvű gyakorlati tanfolyamokat rendez az arra önként vállalkozó tanulók részére, a mely tanfolyamokon a tanártársalgás által oda törekszik, hogy a tanulók a hallott német szót alkalmazni és gondolataikat ezen a nyelven rögtön kifejezni is tudják. Hogy pedig a tanulóknak minél több alkalmuk legyen e nyelv gyakorlására, német nyelvi ismereteik szerint, kisebb csoportokba osztattak. A három csoport vezetésére Chotvács Ágost, Eltscher Simon és Moravszky Ferencz tanárok állottak.

E németnyelvű gyakorlati tanfolyamot azonban már három év múlva a tanári kar beszüntette, mert kellő számú tanulók nem jelentkeztek.

Görög-
pótló
tárgyak.

A főgymnasiumi tanács rendeletére megkezdte a tanári kar az 1890/91-dik esztendővel a görögpótló tantárgyaknak tanítását, melyért a tanács 200 forinttal jutalmazta azon tanárokat, kik e tantárgyak tanítására vállalkoztak. Négy év elteltével már mind a négy felső osztályban tanították a tanárok a görögpótló tantárgyakat mérsékelt külön díjazás mellett. S hogy minél több módja és alkalma legyen a tanuló ifjuságnak magánolvasás által ismereteit gyarapítani, a tantestület újból szervezte, gyarapította az ifjusági könyvtárt s kieszközölte a tanácsnál, hogy e czímen minden tanuló évenként 50 krajczárt fizessen, ó-classicai művek jó magyar fordításának megvásárlására fordítván azon két-

száz forintot, melyet a tanács az ifjusági könyvtár gyarapítására az 1891/92-dik tanévben folyóvá tett.

A görögpótló tantárgyaknak tanításával vetette meg alapját a tanártestület a történelem-philologiai muzeumnak, tekintélyes összeget fordítván e czélra azon 800 forintnyi átalányból, melyet a tanács tanszerekre, könyvtárakra évente utalványoz.

A tanterven kívül alkalmazásba vette a ministerium által kiadott „Középiskolai Rendtartást“ és fegyelmi szabályzatot, melyet az iskolai év elején nemcsak rendszerint felolvastatott, hanem külön füzetbe lenyomatva, az újonnan beiratkozott tanulók között kiosztott.

Ujra szervezte az ifjusági egyleteket. A magyar önképző körből alakítja *Porubszky Pál* a tanártestület kölcsönös megállapodása alapján a *Bessenyei-kört*.

Ifjusági
egyletek
újja szer-
vezése.

Fejlődik az ifjusági *daloskör*. Kár, hogy az ifjusági egyesületnek vezetői változnak. Nagy Lajos, Zsák Endre, Werner Gyula és Santroch Alajos egymást váltják fel. Ma *Santroch Alajos*, a városi dalegyletnek karmestere a daloskör tanítója. Elnöke *Leffler Sámuel* főgymnasiumi tanár.

Ugyancsak Santroch Alajosra bizta a tanács a tanári testület ajánlatára az ifjusági *zenekörnek* vezetését, mely egyesület az 1891-ik évben szervezkedett első ízben.

A tanácscsal együtt nagy súlyt fektet a tanári kar a tornázásra. Ez oknál fogva alakította meg a *tornázókört* is. Fáradságot nem kimélve állottak ez ifjusági egyesület élére *Porubszky Pál* és *Eltscher Simon* tanárok, mint elnökei az egyesületnek, míg tornatanítóként az újabb időben *Szappanos Péter* rajztanár, majd *Petrás György* okleveles tornatanár működnek.

Különben a tornázás rendszeres tanítása mindenha nagy gondot adott tanácsnak, tanári karnak egyaránt, nem állván egész ember, a javadalmas korlátolt volta miatt, az iskola rendelkezésére. Ennek lehet tulajdonítani, hogy a nagy munkát és testi erőt, edzett szervezetet feltételező megbízást többen viselték. Így *Küffer Vilmos*, *Andresz*

Ernö, Werner Gyula, Ruzsa Endre ág. ev. tanítók, *Chappon Károly*, majd *Szlaboczký Imre, Moravszky Ferencz, Porubszky Pál* és *dr. Vietórisz József* tanárok.

1892/93-dik évben hozta javaslatba a tanári testület az ifjusági játszótér berendezését, teljesen méltányolva és osztva a m. kir. ministernek azon törekvését, hogy játszótérek berendezése, egészséges és testedző játékok gyakorlása által kell ellensúlyozni az ifjuság szellemi erőinek nagymértékű igénybevételét és a modern életből és viszonyokból származó egészségellenes behatást. És, a mint már el volt mondva, a tanács osztozott a tanári kar véleményében; Nyiregyháza városa pedig, mint kiváló patronusa az iskolának, rendelkezésére bocsátotta az ifjuságnak a 9920 □ métert tevő területet.

Uj alapon szervezkedett tanári befolyás és közreműködés mellett az ifjusági *filléregylet* is, a mennyiben magába ölelé az ifjusági gyámintézetet. S így nem csupán önnön magát segíelyezi az ifjuság, de krajczáros gyűjtéséből fizeti a gyámintézetet, Luther társaságot, a tiszakerületi árvaházat és gyarapítja a Leopoldianumot és pedig rendszerint, évenként.

Ezen felül rendkívüli gyűjtéseket is rendezett az aradi vértanuk, Arany János és most legújabbán a Kossuth Lajos szobrára, nemkülönben az Erdélyrészi magyar köznevelődési Egyesület részére.

A minister elismerése. Emelte a tanártestületnek ügybuzgóságát, munkakedvét az az elismerés, mely a nm. vallás és közoktatásügyi minister részéről 1890. évben érte. Trefort Á. minister ugyanis, — a mint írja, — örömmel értesülvén a rendes érettségi vizsgálatához kiküldött kormányképviselőnek jelentéséből azon szép eredményről, melyet tanintézetünk tanári testületének általában, de különösen a magyar és latin nyelvből és történelemből elérnie sikerült, felkérte egyházkerületünk püspökét, hogy a tanártestületnek a felmutatott eredményért elismerését fejezze ki. Fokozta hatásában a minister elismerését Zelenka Pál püspöknek a ministeri leiratot kísérő meleg hangu levele.

A saját ügyeit illetőleg s azon viszony szempontjából, ^{Ház-}_{szabályok} melyben a tanárok egymáshoz és az igazgatóhoz állanak, továbbá azon oknál fogva, hogy az osztályfőnökök jogai és kötelességei körvonaloztassanak, a jegyzőnek, a könyvtárak és szertárak őrökének teendője, felelőssége megállapíttassék, a tanári kar „Házszabályokat“ készített, melyeket jóváhagyás végett a tanács elé terjesztett, mely szabályok azonban ma is bizottsági tanulmányozás tárgyát képezik.

1887-ben készítette el Martinyi József azon tervezetei, mely egy a főgymnasium kebelében létesítendő tanári korpótlék és nyugdíjintézetnek képezte alapszabályait.

A kerület több iskolájából elkért ilyennemű intézetek szabályainak szem előtt tartása mellett a tanári testület ez intézményt a következő §§-okkal alakította meg:

A főgymnasium tanári korpótlék- és nyugdíjintézetének alapszabályai.

1. A nyiregyházi ág. ev. főgymnasium korpótlék- és nyugdíjintézetet alapít, hogy:
  - a) hosszasabban működő tanárait korpótlékban,
  - b) hivatalra képtelenné lett tanárait,
  - c) ezeknek özvegyeit és árváit nyugdíjban részesítse.
2. Ezen intézet köteles tagja a főgymnasium valamennyi rendes tanára, ide számítva a rajztanárt is.
3. Kilépés csak elköltözés, vagy a tanári hivatalról való lemondás esetében engedhető meg, midőn a kilépőnek a befizetett évdíjak kamat nélkül fizettetnek vissza, miáltal egyszersmind minden joga és kötelezettsége az intézet irányában — örökösire nézve — megszűnik. Az intézettől megváló eltávozás által kilépettnek tekintetik.
4. A nyugdíjintézet minden tagja a nyugdíjintézetbe való belépéskor húsz (20 frt.) forintot tartozik, belépti díjúl, az alaptőkéhez fizetni.
5. Az oly tagja a nyugdíjintézetnek, ki a nyugdíjintézetbe való belépése után ismételten megnősül, tartozik a 4. §-ban említett 20 frtnyi törzsdíjat ismételten befizetni.
6. A 4. §-ban említett törzsbefizetésen felül a nyugdíjintézet minden tagja köteles évenként tiz azaz 10 forintot félévi részletekben (márczius és szeptember elején) befizetni előlegesen, mindaddig, míg tanári fizetését élvezzi.

7. A 4. 5. 6. §-ban megjelölt tagsági és belépti díjak, esetleges hátralékai az adós legközelebb eső negyedévi fizetéséből, annak megkérdezése nélkül, az igazgató által levonandók. E §. értelmében a nyugdíjintézet pénztárosának kötelessége a hátralékost, a tanári fizetések folyóvá tétele előtt, az igazgatónak megnevezni.

8. Nyugdíjra képessé lesz:

a) ki ezen főgymnasiumban 25 éven át működött, tekintet nélkül egészségi állapotára, mi oknál fogva az ily tagnak az orvosi bizonyítványra szüksége nincs. A jelenleg működő tanárok a korpótléokra jogosultak a következő, értekezletileg megállapított s újabb elbírálás alá nem eshető táblázat szerint:

Kovács János 1890. jan. 1-én, Martinyi József 1893. jan. 1-én, Leffler Sámuel 1899. jan. 1-én, Chotvács Ágost 1899. jan. 1-én, Szlaboczy Imre 1900. jan. 1-én, Mészáros Ferencz 1900. jan. 1-én, Máthé György 1900. jan. 1-én, Porubszky Pál 1900. jan. 1-én. Az ezután kinevezendő és megválasztandó tanárok kineveztetésük, illetve megválasztatásuk 25-ik évfordulója után következő január 1-én tarthatnak igényt korpótléokra.

b) ki 25 évi szolgálatideje előtt hivatala további viselésére képtelenné lett, ezt orvosilag igazolja.

9. Ha a nyugdíjintézet valamely tagja hivataláról elmozdított, ez eset kilépésnek tekintendő, és ügye a 3 §. szerint rendezendő.

10. Az özvegyek és árvák, a nyugdíjra képes férj, illetőleg atya halála esetében a segélynek azonnal élvezetébe lépnek.

11. A nyugdíjképes és hivatalra képtelenné lett tagok a nyugdíjat halálukig élvezik.

12. Az özvegyek férjeik jogosult nyugdíját, mint segélyt, addig élvezik, míg újabb házasságra nem lépnek, mely esetben a nyugdíj az árvákra száll.

13. A nyugdíjképes özvegyek mellett az árvák külön segélyt nem igényelhetnek.

14. Az anyátlan árvák, atyjuk halála után azonnal, még pedig az atya teljes nyugdíjának élvezetébe lépnek. Az apát illető ezen nyugdíjat a fiuk 20 éves korukig, a leányok 20 éven felül is, férjhez menetelőkig, közösen s egyenlő összegben élvezik.

15. A nyugdíj mindig félévi részletekben, utólagosan szolgáltat ki, az intézet pénztárosa által.

16. Ha egy korpótléokra jogosult vagy nyugdíjas tagja van az intézetnek, az összes kamatjövedelemnek két harmadát húzza nyugdíj gyanánt, a kamat egyharmada a tőkéhez csatolandó.

17. Ha két vagy több nyugdíjas tagja van az intézetnek, az összes kamatjövedelem négyötöd része osztatik fel és pedig egyenlő

részekben a nyugdíjra jogosítottak között, egyötöd része pedig a tőkéhez csatoltatik.

18. Ha egy nyugdíjas tagja sincs az intézetnek, az összes kamatjövedelem az alaptőkéhez csatolandó.

19. A nyugdíj-alaptőke a következő forrásokból alakul:

a) a 20 frtnyi törzsbefizetésekéből,

b) a tanárok 10 frtos évi tagsági díjából,

c) a magas tanügyi kormánynyal kötött szerződésben, illetőleg ennek mellékletét képező költségelőirányzatban biztosított, a tanárok nyugdíjintézetét illető s 350 frtot tevő évi járulékból,

d) az e célra befolyó adományokból,

e) nyugdíjtőke folyó kamataiból,

f) a magán és pótvizsgálatok díjának időnként, a tanári kar által meghatározandó részleteiből,

g) az iskolai tanács által a 3000 frtot meghaladó tandíjból a nyugdíj részére esetről-esetre megszavazandó összegből.

20. Az intézet vagyont a tanári kar által kebeléből választandó pénztáros — utasítás szerint — kezeli.

21. A pénztári számadásokat a tanári kar félévenként megvizsgálja és a tanári testület határozatainak értelmében intézkedik a tőke elhelyezése és hovaforbitása tekintetében. A számadás eredménye évenként a főgymnasium élén álló kormányzó testület elé terjesztetik.

22. A tőke sohasem támadható meg. A kamatok, sőt a kamatok kamatai is mindaddig a tőkéhez csatoltatnak, míg az intézetnek korpótléokra igényt tartó vagy nyugdíjas tagja nem lesz.

23. A nyugdíjalaptőke tulajdonjoga a nyiregyházi főgymnasiumot illeti, az alaptőke kamatait s egyéb e czimen befolyó jövedelmet azonban a tanárok nyugdíjazásán kívül más célra sohasem fordíthatja, ellenesetben a nyugdíjtőkéhez évi és belépti díjjal járult tanároknak vagy jogutódaiknak befizetésök erejéig a tőke visszafizelendő.

24. Ezen alapszabályok 1888. évi január hó elsejével lépnek érvénybe, s csak az érdekelt tanárok és a kormányzó tanács kétharmadának hozzájárulásával módosíthatók.

Kezelési szabályok.

1. Az évi tagsági díjak két egyenlő részletben lévén fizetendők, a dolog egyszerűsítése okából a nyugdíjintézeti tagok felkérrik az igazgatót, hogy márczius és szeptember hó 1-én a tanári fizetésekből minden nyugdíjintézeti tag részéről tartson vissza 5 frtnyi összeget s az ekként begyűlt összeget adja át a nyugdíjintézeti

pénztárosnak a fizetést igazoló könyvecskék átvétele mellett; a pénztáros az így egyszerre bejövő összeget köteles azonnal gyümölcsözőleg elhelyezni.

2. A nyugdíjintézeti tagok vezérelvképen kimondják, hogy a nyugdíjintézet vagyona pénzügyileg kezeltek; de megengedhető, hogy az intézet vagyonából teljesen szolid hitelű állampapírok is vásárolhatók legyenek.

3. A mennyiben a nyugdíjintézet ezélja tagjait nemcsak mérsekelt korpótlék, illetőleg nyugdíjban részesíteni, de tőle telhetőleg azokat szorult helyzetőkben segélyezni is: adjon a nyugdíjintézet tagjainak teljes biztosíték mellett kölcsönöket; sőt ha megszapordott vagyona s jövedelme ily úton jelentékenyen s kockázat nélkül fokozható, a nyugdíjintézetet kívül álló, de mindamelllett teljes biztosítékot nyújtó egyéneknek is.

És pedig:

a) Kölcsönt nyugdíjintézeti tagok szavazhatnak meg.

b) Kétszáz forintig terjedő összeg erejéig kölcsönt kaphat a nyugdíjintézettől minden részvényes tanár oly váltóra, melynek egyik keze, ha az illető tanár nő, minden körülmények között neje, a másik hitelképes nyiregyházi lakos, ki különben a nyugdíjintézet tagja is lehet.

c) Kétszáz forinton felül a nyugdíjintézet csakis ingatlanra való betáblázás, vagy kézi zálog mellett ad kölcsönt tagjainak, vagy kebelén kívül álló egyéneknek. Ily esetben is tartozik a kölcsönt kérő kezeseket megnevezni, de ezen esetben kezes nyugdíjintézeti tag nem lehet. A kötvényt, mint egyik főadós, a kölcsönt kérő neje is aláírja.

d) Ingatlanra csak az érték harmadáig vehető föl kölcsön.

e) Minden kölcsön *hatos* százalékra adatik és a kamatok negyedévenként előre fizettetnek.

f) A bélyeg és minden, a kölcsönügyletből felmerülhető költség, mint a be- és kitáblázási illeték stb., mindig a kölcsönt felvevő terhére esik.

g) A fölvevett kölcsönt az adós negyedévenként tartozik törleszteni, még pedig negyedévenként az eredeti kölcsönösszegnek legalább *öt* százalékát, mely tőke részletet és az esedékes kamatokat a tanári fizetést közvetítő igazgató a legközelebbi fizetésből levonja, hogy azt 24 óra alatt a nyugdíjintézeti pénztárosnak elhelyezés végett átszolgáltassa.

h) Mindaddig, míg a nyugdíjintézetnek ötezer forintot érő vagyona nem lesz, a nyugdíjintézetet kívül álló egyének a nyugdíjintézet vagyonából kölcsönt nem kaphatnak.

A tanács ez alapszabály-tervezetet tárgyalta, elfogadta ^{Gr. Dessewffy Miklós} *Gr. Dessewffy Miklós* s így kezdte meg ez intézmény működését az 1888-dik év elejével. Nagy előhaladást tett anyagi tekintetben a tanári korpótlék- és nyugdíjintézet 1888-ban, a mikor is ^{alapítónya.} *idősb gróf Dessewffy Miklós* már évekkal ezelőtt megajánlott ezer forintnyi adományát, melynek rendeltetését eddig meg nem jelölte, de mely adományának kamatait a főgymnasium folyópénztárába befizette: ez évben kiadott alapító-levele értelmében egészben a főgymnasiumi tanári korpótlék- és nyugdíjintézetnek ajánlotta fel. Az ezer forintot *dr. Meskó László*, mint id. gróf Dessewffy Miklós örökösének jogtanácsosa, ez intézmény pénztárába be is szolgáltatta.

Nagyobb összeggel segélyezték a nyugdíjintézeti pénztárt még a nyiregyházi *takarékpénztár* és *Okolicsányi Géza*.

A tanári testület a helyi társadalmi életben is tényezőként mutatta be magát. Alig volt és van a város életében nevezetesebb mozzanat, melyben a tanári karnak ^{A tanárok társadalmi működése.} *működése* egyike vagy másika nagyobb szerep betöltésére fel ne hivatott s azt tisztességgel be ne töltötte volna. Vannak köztők, a kik Szabolcsvármegye törvényhatóságának, Nyiregyháza városa képviselőjének tagjai, egyháztanácsosok, iskolaszéki tagok, — a közművelődést terjesztő egyesületeknek, társulatoknak tevékeny és ügybuzgó vezetői, munkásai. A különböző téren elfoglalt positiojuknak s az azzal járó tekintélynek és közbecsülésnek lehet tulajdonítani aztán azt, hogy a midőn részben az iskola pénztára, részben a nyugdíjalap javára hangversenyt, táncvigalmat rendezett a tanári testület 1888., 1889. és 1890-ben, a művelt közönség erkölcsileg kötelességének tartotta biztosítani az erkölcsi és anyagi sikert.

Martinyi József igazgató egy diszesebb ifjusági zászló ^{Ifjusági zászló.} *ifjusági zászló* készítését vette tervbe az 1887—88-dik tanév folyamán. Az ifjuság nagy többsége kezdetben nem mutatott valami felette nagy kedvet az adakozásra, bármily nagynak tünt is fel különben lelkesültsége. Így történt, daczára annak, hogy egyes tanulók (Sztárek Dezső, Kerekréthy Miklós,

Szoboszlay Zoltán, Csapkay Gyula stb.) kivált ismerőseik és rokonaik körében tekintélyesebb összeget gyűjtöttek, hogy a zászló csak 1889-ben készült el.

A kettős ripsz selyemből készült nemzeti színű lobogót a budapesti Oberbauer-utóda cég készítette. A zászló egyik oldalán cser- és babérlevelekből készült koszorú közepette „A nyiregyházi ág. h. ev. főgymnasium ifjúsága 1887.” felírás olvasható aranyfonallal kihimezve; másik oldalán a lobogónak színes selyem- és aranyfonalakból kivarrva, kidomborítva, egységessé alakítva a magyar korona, Nyiregyháza városának czimere és a főgymnasium pecsétjében látható jelvények: a biblia, benne ezen felírással: „Példabeszéd. III. vers 1. 4.” láthatók. A korona a magyar állam-eszmét, a főgymnasium magyar nemzeti voltát s részben az államsegélyt is jelzi, melyben az iskola részesül; a város czimere a főgymnasium alapításának a város által eszközölt tényére emlékeztet, a bibliai dictum pedig a czélt, melyet az iskola működése által elérni óhajt. A nehéz aranyrojtal ellátott lobogóról fehér moiré szalag függ le. A zászló rúddal, tokkal együtt 329 frt 23 krba került.

Kovács
János †
(1890.)

A tanári karban főgymnasiummá lételünk óta nevezetes változás Kovács János halálával következett be. Kovács János rendes tanár 1890. évi december 20-án halt el. Huszonöt évig volt tanára iskolánknak. Példás lelkiismeretességgel, becsülettel, emberséggel, páratlan igazságérzettel teljesítette kötelességét, a szó szoros értelmében ereje fogytáig. Sírhalma felett Leffler Sámuel tanár tartotta a búcsúbeszédet a tanintézet, az előljáróság és tanári kar nevében.

Kovács János tanár tantárgyait a tanév végéig *Mikler Sándor* tanította, mint ideiglenes tanár. Ekkor *Moravszky Ferencz* lett rendes tanár 1891. július 4-én Kovács János helyén, helyettes tanárnak *dr. Vietórisz József* választott meg. Midőn pedig Máthé György rendes tanár Lugosra áthelyeztetett a vallás- és közoktatásügyi minster által, *dr. Vietórisz József* is rendes tanárrá leszen. Helyére *Kauffmann Aurél* jött.

A tanári testületnek még egy tényéről kell megemlékezni. Kürtössy József tanárnak hamvai jeltelen sírban porladtak. 1886-ban határozta el a tanári testület, hogy a derék kartárs sírhelyére emléket emel. A terv 1888-ban valósult meg. Leffler Sámuel tanárnak ekkor sikerült összegyűjteni azon 73 frtot, melyből a piramis alakú, öntött vasból készült síremléket október hó 18-kán felállithatta.

A tanári testület működésének méltatása után és szem előtt tartva azon utasításokat, melyeket a vallás- és közoktatásügyi minster az iskolák történetének megírásánál figyelembe ajánlott, közlöm a főgymnasiumban jelenleg működő tanárok névsorát, azok rövid életrajzával.

Martinyi József. Született Rimaszombatban, Gömörmegyében 1844. márcz. 22. A gymnasiumot Rimaszombatban, Rozsnyón és Késmárkon végezte; a bölcsészeti és hittudományi tanfolyamot a budapesti egyesült protestans theol. akadémián hallgatta. A candidaticumi vizsgálatot Pozsonyban tette le. Egy évet a jeni egyetemen töltött. Nevelősködött Fabiny Teofil septemvir családjánál Budapesten, Görgey Arthurnál Karinthyban Viktringben és báró Podmaniczky Árminnál Aszódon. Tanári vizsgát a magyarhoni ágost. h. evang. egyházegyetem által megválasztott vizsgáló bizottság előtt tett 1869. szept. 15-kén a magyar nyelv és irodalomból, a földrajz- és egyetemes történelemből felgymnasiumra. Nyiregyházára 1868-ban hivatott meg. 1885. óta a főgymnasium igazgatója. Huszonöt éves tanári működésének évfordulóját 1893-ban ülte meg. Városi képviseleti tag, egyháztanácsos, tagja a népiskolai széknek; a nyiregyházi kereskedelmi és hitelintézet igazgatóságának elnöke, a casino-egylet pénztárnoka.

Chotvács Ágost. Született Vizesréten, Gömörmegyében 1881. jun. 13. A gymnasiumot N.-Rőczén, Miskolczon, Rozsnyón és Lőcsén járta. A bölcsészeti és hittudományi tárgyakat a bécsi egyetemen hallgatta. Tanárvizsgát 1875. illetőleg 1876. évben tett a német és görög nyelv és irodalomból felgymnasiumra. Nyiregyházára 1874-ben jött;

rendes tanárrá 1876-ben választott meg. Jelenleg a VII. osztály főnöke.

Eltcher Simon. Született Dobsinán, Gömörmegyében 1861. ápr. 19. A gymnasiumot Rozsnyón végezte. A bölcsészeti tanfolyam physikai osztályának tantárgyait a budapesti tudományegyetemen hallgatta. Nevelősködött Verebélyen és Budapesten. Tanári vizsgálatot Budapesten tett 1886-ban a mathesis és physicából, mint szaktantárgyakból. Nyiregyházára 1887-ben lett helyettes tanárnak meghíva, 1888-tól rendes tanár. A VI. osztály főnöke. Csapatlistát az első osztályu népfelkelésnél.

Leffler Sámuel. Született Rimaszombatban, Gömörmegyében 1851-ben máj. 26. Gymnasiumi osztályait Rimaszombatban és Iglón végezte, a bölcsészeti és theologiai tudományokat Pozsonyban hallgatta. Itt nyert lelkészi oklevelet is. Időközben nevelősködött Schulpe Emil családjánál és báró Nyáry Matild gyermekeinél. Tanári képesítést nyert az ág. h. ev. egyházegyetem tanárvizsgáló bizottsága előtt 1875-ben a természettanból, 1876-ban a latin nyelvből és irodalomból felgymnasiumra. Nyiregyházára 1874-ben hivatott meg. Rendes tanár lett 1876-ban. A VIII-dik osztály főnöke. 1888-ban utazott Németországban, 1894-ben Olaszországban. A főgymnasiumi tanács és pártfogóság jegyzője. Szabolcsvármegye törvényhatóságának tagja, a polgári olvasóköri elnöke; egyháztanácsos, népiskolászéki tag. a jótékony nőegylet titkára. Irodalmi munkásságának eredménye „Római irodalomtörténet.“

Mészáros Ferencz. Született Püspök-Hatvanban, Pestmegyében 1851. máj. 23. Gymnasiumi tanulmányait Vácson, Szegeden, Budán, Kecskeméten végezte. A bölcsészeti tanfolyam tantárgyait a budapesti tudományegyetemen hallgatta. Tanári képesítését a budapesti tanárvizsgáló bizottságtól nyerte 1878-ban. 1869—1879. a kegyestanítórend tagja volt; mint ilyen Nagy-Kanizsán, Veszprémben és Budapesten 7 évig működött. 1879-től 1884. év elejéig a miskolczi ág. h. ev. gymnasiumban tanárkodott. Nyiregyházára rendes tanárnak 1884-ben hivatott meg. Főnöke a IV-dik

osztálynak Természettani szertárőr; tápintézeti felügyelő; a filléregylet és tanári korpótlék és nyugdíjintézet pénztárnoka; a hegyaljai ág. h. ev. egyházmegye pénztárnoka. Itt működése óta a gyorsírást tanítja. A helybeli meteorológiai állomás észlelője.

Moravszky Ferencz. Született Nyiregyházán Szabolcsmegyében 1864. jan. 29. A gymnasiumi osztályokat Nyiregyházán és Iglón járta. A bölcsészeti tanfolyamot a budapesti tud. egyetemen végezte. Tanári oklevelet a budapesti országos tanárvizsgáló bizottságtól nyert 1890-dik évben. Szakmája a latin és görög nyelv és irodalom. 1887-ben a Csöndes-féle gymnasiumban működött Sopronban. 1888-ban Nyiregyházára hivatott helyettes tanárnak, 1891-ben rendes tanárnak választatik meg. Az első osztály főnöke. Könyvtárőr.

Porubszky Pál. Született Rozsnyón, Gömörmegyében 1855. jan. 22. Gymnasiumba Rozsnyón járt. A bölcsészeti tanfolyamot végezvén, tanári vizsgálatot a kolozsvári tanárvizsgáló bizottság előtt tett 1883-ban a magyar nyelv- és irodalomból és történelemből. Időközben nevelősködött a báró Nyáry Sándor családjánál. Ekkor szerkesztette Rimaszombatban a Gömör-Kis-Hont cz. lapot. 1882—87-ig a rozsnyói ág. ev. főgymnasiumban mint helyettes tanár működött s két évig volt egyházmegyei jegyző; 1887-óta a nyiregyházi főgymnasium rendes tanára. Osztályfőnök az V-dik osztályban. A Bessenyei-kör elnöke. A városi iskolaszék elnöke. Szerkesztője a Nyiregyházi Hirlapnak.

Szlaboczký Imre. Született Jolsván, Gömörmegyében. 1847. jul. 22. A gymnasiumot Rozsnyón végezte. A bölcsészeti és hittudományi tantárgyakat Pozsonyban hallgatta, a hol a candidaticumi vizsgálatot le is tette. 1871/72-ben nevelő volt Várgedén Szabó László családjánál. Ideiglenes tanárként működött Rozsnyón 1872—1875 években. Nyiregyházára rendes tanárnak meghivatott 1875. évi augusztus havában. Tanárvizsgálatot a magyarhoni egyházegyetem által választott vizsgáló bizottság előtt tett 1875-ben a természetrajzból és számtanból. A II-dik osztály főnöke. A természetrajzi muzeum őre. Egyháztanácsos. Népiskolászéki tag.

Dr. Vietórisz József. Született Nyiregyházán, Szabolcs-megyében 1868. ápr. 27. Gymnasiumba Nyiregyházán és Budapesten járt. A bölcsészeti tanfolyamot a budapesti tudományegyetemen végezte. Tanári oklevelet a budapesti országos tanárvizsgáló bizottságtól nyert a latin és görög nyelvből és irodalomból. A budapesti tudományegyetemen nyerte bölcsészet-doktori oklevelét summa cum laude. 1891. helyettes tanár. 1893-ban nevezte ki rendes tanárnak a vallás- és közoktatásügyi minister. Főnöke a III-dik osztálynak. Tanárértekezleti jegyző. Titkári tisztet visel a helybeli kaszinó-egyletnél és színházrésztársaságnál. Irodalmilag több szépirodalmi és helyi lapban működik. Tartalékos hadnagy.

Kauffmann Aurél. Született Lőcsén, Szepes megyében 1868. ápr. 18. A gymnasiumot Lőcsén járta. Bölcsészeti tanfolyamot Budapesten végezte. 1890-ben tett alapvizsgálatot a magyar és német nyelvből Budapesten az országos tanárvizsgáló bizottság előtt. 1893. évtől helyettes tanárnaként működik. Tartalékos hadnagy.

Pauer Miksa Vilmós. Született Nyustyán, Gömör megyében 1870. okt. 12. Reáliskolát végzett Lőcsén. Elvégezte a négy éves rajztanárképző tanfolyamot Budapesten. Rajztanári képesítést nyert 1893-ban. 1894-ben nevezte ki a vallás- és közoktatásügyi minister rendes rajztanárnak ideiglenes minőségben. A rajzszerár óre. Tartalékos hadnagy

Geduly Henrik. Született Bécsben 1866. okt. 24. Gymnasiumba járt Losonczon és Selmeczen. A theologiai akadémiai tanfolyamot Pozsonyban végezte. Candidaticumot Pozsonyban tett. Lelkészi képesítést 1888-ban nyert. Segédlelkész volt Zólyomban 1888—90 években. Nyiregyházi segédlelkész és főgymnasiumi vallástanárrá 1891-ben választatik.

Matuszka Mihály Gyula. Született Sáros-Patakon, Zemplén megyében. Egerben végezte a theologiai tanfolyamot. 1892-ben érseki tolnok. 1893-ban Szapáry Gyula gróf házi káplánja Taksonyban. 1894-ben siroki segédlelkész. A középiskolai hittanári vizsgálatot 1895-ben tette le Egerben.

Róm. kath. vallástanárnaként működik Nyiregyházán 1894. ápr. 15-től.

Weisz Mór. Született Tarna-Bodban Heves megyében. 1863. febr. 27. Okleveles izraelita tanító. Tanítja az izr. vallástant 1889. szept. 1-től.

Bónis Menyhért. Született Hugaajban, Szabolcs megyében 1855. decz. 11. Tanítói oklevelet nyert Bpsten 1882. évben. 1882. évtől 1892. évig tanító Tolcsván. Főgymnasiumi izraelita vallástanár 1892. évtől.

Petrás György. Született Szarvason, Békés megyében 1871-ben. A szarvasi tanítóképzőben szerzett oklevele alapján a budai paedagogiumban végezte tanulmányait. Tornatanári oklevelet szerzett 1893-ban Bpsten. Tanítja a tornázást az 1893/94. évtől.

Zsák Endre. Született Modorban, Pozsonymegyében 1852. decz. 14. Tanult a modori és soproni tanítóképző intézetben. Tanítói oklevelet Sopronban nyert 1874. évben. Énektanítónaként működik 1888. óta. Kántortanítója a nyiregyházi ág. h. ev. egyháznak.

Santroch Alajos. Született Rovenszkóban, Csehországban 1863. jun. 21. Karmestere a városi dalárdának. 1892. év óta vezeti az ifjusági dalos- és zenekört.

Ha a közölt három rendbeli pénztári és vagyonkimutatás számokban tüntette fel a főgymnasiumnak vagyoni gyarapodását, — harmincz év alatt megkészsereződött az iskola vagyona, — az alábbi táblázatos kimutatás a tanuló ifjuságnak létszámát tünteti 1861. óta, s constatálja azt, hogy főgymnasiumunk ez idő szerint egyike az ország legnépesebb középiskoláinak, s mint ilyen hivatva van messze vidék közművelődésére a legjótékonyabb befolyást gyakorolni.

Kimutatás a tanulókról.

Osztályok száma	Tanév	Beiratott			Vizsgálatot tett			A vizsgálatot tett tanulók közt volt								
		nyilvános	magán	összesen	nyilvános	magán	összesen	vallásra					illetőségre			
								ág. ev.	ev. ref.	r. kath.	gör. kath.	izraelita	helybeli	megyebeli	más megyebeli	
1	1861-62	29	3	32	25	3	28	18	2	—	—	—	—	8	Az adatok nem megbízhatók.	
2	1862-63	45	3	48	39	1	40	29	2	—	—	—	—	9		
3	1863-64	66	—	66	57	—	57	41	2	3	—	—	—	11		
4 osztály	1864-65	67	—	67	63	—	63	43	4	2	—	—	—	14		
	1865-66	77	—	77	59	—	59	38	2	7	1	—	—	11		
	1866-67	106	3	109	87	3	90	51	8	7	1	—	—	23		
	1867-68	102	1	103	91	1	92	47	12	7	3	—	—	23		
	1868-69	87	2	89	81	2	83	41	13	9	1	—	—	19		
	1869-70	124	2	126	113	2	115	53	18	19	2	—	—	23		
	1870-71	110	1	111	102	1	103	47	17	11	2	—	—	26		
1871-72	100	3	103	95	3	98	44	17	6	—	—	—	31			
5 osztály	1872-73	135	3	138	122	3	125	55	19	12	2	37	76	28		21
	1873-74	144	1	145	140	1	141	60	21	14	4	42	84	30		27
	1874-75	168	3	171	163	3	166	58	28	20	7	53	90	40		36
6 osztály	1875-76	168	5	173	156	5	161	57	19	28	7	50	87	37		37
	1876-77	164	5	169	144	5	149	44	16	30	8	51	71	45	33	
	1877-78	150	9	159	144	9	153	38	20	42	6	47	71	54	28	
	1878-79	148	13	161	142	13	155	35	18	44	3	55	71	51	33	
	1879-80	174	11	185	167	11	178	44	21	48	6	59	119	40	19	
	1880-81	158	8	166	151	8	159	38	24	37	1	59	118	31	10	
	1881-82	170	17	187	160	17	177	40	35	38	1	63	88	47	42	
	1882-83	175	12	187	162	12	174	54	30	34	2	54	97	35	42	
	1883-84	192	25	217	186	25	211	60	45	39	1	66	102	49	60	
	1884-85	214	18	232	205	18	223	63	51	43	2	64	111	59	53	
1885-86	187	20	207	176	20	196	53	38	40	2	63	103	51	42		
7	1886-87	196	32	228	190	32	222	57	46	43	3	73	97	61	64	
8 osztály	1887-88	240	40	280	227	40	267	64	52	58	4	89	125	90	52	
	1888-89	247	53	300	234	53	287	71	55	63	7	89	129	110	48	
	1889-90	256	47	303	247	38	285	71	52	58	5	99	128	90	67	
	1890-91	293	46	339	280	41	321	74	57	66	5	119	148	107	66	
	1891-92	317	25	342	305	22	327	72	65	70	6	114	173	91	63	
	1892-93	325	22	347	309	19	328	67	67	67	3	124	204	73	51	
	1893-94	358	26	384	342	24	366	74	76	73	6	137	198	93	75	

Ezzel végére értem a főgymnasium történetének.

A pálya, melyet iskolánk eddig megfutott, ha nem volt is minden küzdelem nélkül való, eléggé dicsőséges, vagy épen azért vala dicsőséges. Megvívta a lételeért való harcot, létjogosultságát elismertetnie sikerült. S mert életét többé nem fenyegeti veszedelem, a jövő nemzedéknek feladata az élő, a virágzásnak induló iskola szellemi és anyagi erőinek növelése.

Ismeretes a nemes verseny, melyet a magyar cultura érdekében dicséretre méltó buzgalommal folytatnak az állam és a felekezetek; utódainknak, az iskola élén álló férfiaknak feladata a jövőben úgy intézni az iskola ügyeit tovább, előre, hogy főgymnasiumunk e versenyben legalább is egyenértékű, egyenrangú tényezőnek bizonyítsa magát. Az utódoknak tehát nem elég, hogy őseik örökét átvegyék, de kötelességük, hogy annak ügyeit minden tekintetben fejleszszék, előbbre vigyék.

A jövő Isten kezében van; abba beletekinteni halandónak nem adatott. Én azonban hiszem, hogy ha oly lelkesedés, hitbuzgóság és áldozatkészség fogják iskolánk minden tényezőjének kebelét dagasztani, mint a mily mértékben éltek e tulajdonok apáinkban; ha meg lesz tetteikben a következetesség, kitartás, a kivitelben energia: főgymnasiumunk csak szép napoknak, dicsőséges jövőnek megy elé. — Úgy legyen!

Martinyi József.

Nápoly és környéke.¹⁾

Irta: **Lefler Sámuel** főgymn. tanár.

Nápoly. — Napoli.

„Veder Napoli, e poi morire.“

A természet pazar kezekkel szórta reád kegyeit! Harmadfélezer év borús, majd verőfényes napjai tűntek le feletted s ősi nevedhez hiven²⁾ megőrizted üde szépségedet. Ha nem hirdetné az igazságot valló történelem azt, hogy már az Idvezítő előtti négy századdal is a téged környező országok lakosainak kedvelt mulató helye voltál,³⁾ hogy bájjaidnak varázsló ereje a messze tengeren túl fekvő Athén lakosait özönnel vonzotta kebledre, kik itt a tudományoknak és művészeteknek egy második otthont teremtettek, ha nem tudnók azt, hogy a kéjekben elmerült rómaiak, mily előszeretettel keresték fel környező halmaidat és hegyeid árnyékos ligeteit: azt kellene hinnünk, hogy az újabb kor szülötte vagy! Életpezsgés, virulat, természeti báj és szépség talán a földkerekségén sehol annyira nem halmozódtak össze, mint Nápolyban és környékén.

Kies tengerpart szeliden emelkedő hegy lejtőjén terül el az egymás mellé sűrűn tapadó házak beláthatatlan sora, melyek fokozatosan emelkednek egymás fölé jobbra sik tetőkkel s ezek is viruló kertecskék, a déli flóra minden változataival mosolyognak feléd; a város felett szélesen elszórt villák tarka csoportjai a déli növények balzsamos illatot lehelő, igazán kristálytisza lég körében merülnek el. A messze távolban a komor Apenninek szürkés hegyháta tűnnek fel, míg a másik oldalon folyton füstgomolyba burkolt fejből szórja a haragos Vezuv rémületes tűzét.

Az általános panorámában való gyönyörködés élvezetét félbe szakítja azon körülmény, hogy mindinkább közelebb robogott vonatunk az állomás felé. Végre egy éles füttyölés jelezte, hogy a központi pályaudvaron vagyunk.

Vidáman szökeltek ki társaink a hosszú és egyáltalában semmi kényelmet se nyújtó vasuti kocsik üregéből. Rövid mozgolódás után összeverődünk és a tapintatos vezetőnk előrelátása folytán oda rendelt Ciceronék udvarias hajlongással sietett a helyzet iránt némi bizalmatlanságot mutató arcokról az aggályok redőit eloszlatni.

¹⁾ „Itáliában“ cím alatt szándékozik kiadni szerző a nmlt. vallás- és közoktatásügyi minister által rendezett 1894-ik évi olaszországi tanulmányút leírását, melynek fentebbi cikk egyik összefüggő részletét képezi.

²⁾ Parthenope.

³⁾ A samnitek 327-ben kr. e. Livius 8, 23; 290-ben a Rómaiaké, de ősi görög szokásait megtartotta. Liv. 35. 16; Tacit. annal. 15. 13; majd egészen római municipium lett. Cicero ad fam. 13. 30.

Nagy társas kocsikban helyezkedtünk el; a bakon fekete ruhába öltözött cylinderes, fehér nyakkendő modern Phaëton ügyelt fel az óriás testalkatu, de nyugodalmas vérű paripákra; már indulóban volt a menet, midőn a városi adófogyasztási hivatal egyik közege a — Dazio — elég udvariasan adta tudunkra, hogy itt podgyászaink újra vizsgálat alá kerülnek. Tiszta lelkiismerettel nyujtottuk át a kicsinyke motyónkat magában foglaló utitáskáinkat megvizsgálás végett, legfellebb az okozott némi kellemetlen érzést, hogy a rendbe szedett holmi között avatatlan kezek csinálnak zűrzavart. A dazio elég tisztességesen végezett velünk s alig néhány podgyász felnyitása után, meghajtva magát kegyesen intett kezével, a mit mi arra magyaráztunk, hogy rendben van a szénánk, indulhatunk.

Szeptember 7-én délután három óra lehetett, mikor az idomtalan járművek bennünket a „stazione centrale“ udvaráról Parker nevű ismeretlen gazdánk fogadója felé szállítottak. A kényelmesen tipegő paripák által vont szekerek éktelen dübörgéssel haladtak egyik utcából a másikba, mindenütt hemzsegő ember tömeg között. Elég időm maradt arra, hogy a szűk utcákon mellettünk elhaladókat futólagosan megfigyelhessem Szép barna-arcu, szabályos vonásokkal bíró, könnyü-sebesjárásu alakok surrantak el mellettünk. Eddig Itáliában sehol sem látott sajátos fajt vélteni bennök felismerni; többnyire sápadt, elegikus arczkifejezésű nők, nagy fekete ragyogó szemekkel bámultak reánk, könnyedén fordítva felénk a büszke tartásu nyakat, melyet már maga Phoebus is annyira szeretett, hogy forró csókjaival barnára csókolta azt. Jobbára karcsu, arányos termettel tűntek fel mindannyian. A férfinem szikár, esontos, edzett, munkabíró. Ugy látszik nincs idejük, kedvök, talán módjuk sem fölösleges testet hizlalni meg, mint azt a sörfogyasztók hazájában, Németországban láttam. Ugy látszik, itt minden ember az életfentartás küzdelmeiben van elmerülve, kivéve a tőkepénzes bankárokat és azon nagyszámu idegent, kik a világ eme legszebb fekvésű és természeti szépségű helyén keresnek szórakozást. Elhiszem, hogy gazdag élvezetek megszerzésére fordíthatják kincseiket, de én ugyan nem cserélném fel velök a „Nyírség“ homokját. Nincsen olyan áldott ország több e világon, mint a mi szeretett magyar hazánk, annak még a homokbuczkái között is kedves nekem az élet!

Közel egy óráig döcögött velünk, folyton felfelé haladva, a dübörgő szekér; végre számos utcán s a mint később csakugyan meggyőződtem az egész belvároson áthaladva a „Tramontana“ előtt megállottunk.

Épen zsebembe akartam nyulni, hogy hálás elismerésemnek adjak kifejezést elegáns kocsisunk tapintata iránt azért, hogy elég lassusággal biztatta lovait s időt engedett a széttekintésre nekünk, viszont a helylyelközzel csoportokba verődő bémész közönségnek arra, hogy minket megcsodáljanak, midőn hirtelen megfordulva megelőzött szándékom megvalósításában s egyenesen elszavolta mondókáját és a „picolo moneta“ emlegetéséből világosan megértettem azt, hogy a mukás méltó a maga jutalmára. Kissé

szokatlan előzékenység; de az ember Itálián keresztül Nápolyig már annyira beletörődik ebbe is, hogy szó nélkül teszi le markába a vaskos soldókat. Igazi magyar kocsis inkább éhen halna meg, semhogy borra valóért nyujtsa ki kezét addig, míg az úr ezzel őt magától nem kinalja meg.

A magas hegyoldalon fekvő „Tramontana“ elég szívélyesen fogadott bennünket, remélve, hogy egy pár napi itt tartózkodásunk alatt tisztességesen meg fogjuk fizetni a nagy vendégszeretetet. Megérdemelte volna minden tekintetben. Hiszem, nem csalódott!

De hiába volt összetörve minden tagom, hiába láttam magam előtt a fogadóbeli kényelem minden lehetőségét . . . csak kifelé vonzott tapasztalni vágyó lelkem a nyüzsgő tömegbe s oda, hol a Tyrrhenumi tenger hullámai eszeveszetten csapkodják a partok erős falazatát.

Harmadmagammal csakhamar neki indultam az ismeretlen utcztömkelegnek. Nem volt nehéz eligazolni a főbb pontok között: előttem egy csomó ház, ezen túl meg a tenger fodros hullámaival. E kettő között kellett csak mozognom és el nem tévedhetek.

Alig két-három méter széles sikatoron-át, piszkos és vizataszító külsejű házsorok között vezetett le tekervényesen utunk a *Riviera di Chiajára*, Nápoly egyik legszebb sétányára. A „legszebb“ szó azonban nem magát a Chiáját illeti, mert itten bizony semmi szép sincsen; sima, egyforma falazatu három-négy emeletes házak sora ez, összezsufolt lakásokkal, a kik elég izléstelenül szennyesieket a felsőbb emeleti ablakrostélyokon kitergetve szárítgatják, akár csak a római „Borgo“ minden kritika alatt álló piszkos házain látható; hanem illeti a mellette elterülő 1125 méter hosszú „*Villa nazionalét*,” mely a tenger mentén fekvő igazi remek sétány. Ha nem láttam volna rajta széles leveleikkel terpeszkedni a sugár pálmákat, a koniféákat, egyéb délszaki remek cserjéket, ha a tarka színvegyületű ruhát viselő járó-kelők tömege nem bilincselte volna le annyira figyelmemet, ha a nápolyi tengeröblnek bárkákkal, lebegő csónakokkal megrakott felszine nem juttatja eszembe, hogy idegen földön járok: az ellöttem annyira ismeretes ákácok, melyekkel a sétatér nagy része be van ültetve, szabolcsi otthonomra emlékeztettek volna bizonyára.

A sétatér egész hosszában mindkét felől híres emberek mellszobraival, jeles mesterművek sikerült utánzataival van felékesítve. A tér egyik szabadabb részén négy orosz-lán-szobor szája ontja a vizet, ettől jobbra egy műcsarnok, balra pedig az *aquarium* áll. Ezt a stettini származásu tudós Dohrn Antal alapította 1874-ben, s a németbirodalom anyagi támogatása mellett tesz jeles szolgálatot e nagyszerű alkotás a tudománynak; saját hajókkal rendelkezik az *aquarium* felügyelősége a tenger kutatására. Benne mintegy 60 elkülönített rekeszben a tengervilág élő alakjai hemzsegnek előtted, csillog, virág, korallalakok, repülőhalak, csigák, pókok, rákok és más ezerféle csodái a mély tengereknek. És ezek mind élnek és ott táplálkoznak, sza-

porodnak s eszközül szolgálnak a tudományos buvárlatokban elmélyedő tudósoknak.

Egy kis fordulattal a tengerparton vagyunk, illetőleg egy kráter alakú öble mellett a Tyrrhénumi tengernek, mely a miséniumi hegyfokról a Punta della Campagnelláig 135 km.-nyi átmérővel terül el; a környező magasan kiálló föld, mint az édes anya ölelő két karja fogja körül a varázsszépségű, festői látványt nyujtó tengeröblöt. Egyik részén széles nyíláson át a végtelen tengerre tekinthetünk, melyen a messze távolban előbb füstgomoly, majd hengeralaku árbócz és csak lassan-lassan a közeledő óriás hajó fedélzete bontakozik ki a kékes szürkéségből, míg köröskörül a sebesen repülő kisebb gőzösök, vitorlás hajók és halász csónakok raja siklik el nesztelenül a fodros hullámokkal borított vizóriás hátán.

Mialatt lelkem a kedves képen elandalog észrevétlenül hanyatlik le a nap a Posiliphegy háta mögött. Egyszerre hűvös szellő csapja meg arczomat és a forró tikkasztó nap heve után előbb kellemes hűvöst érzek; majd hidegebb szellő lebeg körül s tagjaimban bizonyos neme a borzongásnak jelentkezik. Mozognom kell, ha a szokatlanul gyors hőváltozás áldozata nem akarok lenni.

Alig futok le a *Piazza Umbertóig*, majd az ebből nyiló *Corsón* végig a Vergil sirjáig máris tetemes változást veszek észre magam körül. Mint mikor esti kacsázáskor a suhogó nádassal szegett honi kis tavaink mellett ácsorogtam, epedve várva, lesve a csattogó szárnyu csörgő kacsát és lomha tőkéseket, a nádasok lakói, a tompa dongással előtörő esti bogarak és röpkedő denevérek benépesítik a tavak környezetét, melyeknek kelletlen látogatását még a vékony zizegő hangu szunyogok raja egészíti ki: épen úgy röppennek elő a „*via caraciollo*“ nyílásából a szebbnél-szebb robogó fogatok százai, fényes kocsikon szállítva a nápolyi világ előkelőségeit, míg szunyogok rajaként lepi el a tért a nép vegyes színű serege.

A lámpák sora kigyulad; hullámzik a tengernép; vásári zaj keletkezik s isten csodája ha a rohanó kocsik merész fordulattal az össze-vissza kúszált tömegben agyon nem gázolnak egy nehányat.

Beleszédül, belebódul a fej e nyüzsgő ember és száguldó kocsitömeg látásába s önkéntelenül csatlakozunk a bizonyos irányban megindult sereghez, mert ha nem tesszük, akarva nem akarva sodor magával, mint rohanó vizár a hitvány fadarabot.

Most újabb látvány tárul szemeink elé! A tengerparti sétányról elsodortatva a *Piazza Plebiscitorra* vetődöm. A tér maga fényárban uszik; a különféle irányban nyiló görbe keskeny utcák színes lampiónokkal vannak tündériesen megrakva. A téren riadó kürtök zaja hangzik, majd felváltva szelidebb hangu zenekar bájos melódiája sir fel, meg-meg zavarva a lóvasutak sipja, robogó kocsik zöreje és nyüzsgő nép zsongása által. Utzagyererek, mit mondok, csinos öltözetű ifjak egymás karjába fonódva hárman-négyen egymás mellett, valami éktelenül sipító hangszeren adnak ki

idétlen hangokat, sőt még felserdült hajadonok se restelnek nyomukban haladva istentelen fülhasgató trombitájukkal növelni az éktelen zshivajt.

Ez a nép meg van háborodva, mondom a mellettem szóttanul haladó Sándor barátomnak, a ki egyszerű fejbillentéssel helyesli megjegyzésemet s mintegy elkábulva a pokoli zajtól menekülni kíván innen, nagyokat lendítve két karjával tör utat mind-kettőnk számára a sűrű tömegben.

Itt jutott eszembe a Dr. Th. Gsell Fels figyelmeztetése, hogy a zsebtolvajoktól sehol jobban nem kell óvakodnunk, mint épen Nápolyban. Pedig egész Itálián át fülembé hangzottak Göthe szavai: „Wenn Europa der Kopf der Welt sei, so sei Italien das Diebesorgan dieses Kopfes.“ Ez a sok munkakerülő léha csőcselék csak úgy simul az idegenekhez; lesi hogy közelökbé jusson és ha az eléggé ovatotst másképen meg nem adóztathatja kedve szerint, legalább a kezét nyújtja ki feléje egy idomtalan soldóért s ha czélt ért, mosolyogva fürkészt ujjabb áldozat után.

Mint egész Olaszországban, úgy különösen annak két nagy és népes városában az elevenség és mozgó élet a nap leáldozása után veszi kezdetét. Egész napon át a tengerparti kikötők körül ácsorgó éhes lazaroni, a kicsiny és sötét üregekben dolgozó kézműves, a hivatalos szobából kiszabadult tisztviselő, a dúsgazdag magánzó és tőkepenzes uzsorás, mindannyian sietnek az élet központjára e város legszebben kivilágított köztereire üdülést keresni.

Legjobban hömpölyög a népar a *Strada di Romagiá-n*, a *Toledón*. Csak a *Birreria Gambrinus*, elegáns söresarnok előtt kell helyet foglalni és a fél milliónál több lakossal bíró város nagyrésze vonul el szemeink előtt. A Corson *kinos* rend uralkodik! Az egymástól 50—100 lépésnyire álló rendőrök szigoruan ügyelnek fel itt mindenre, a mi történik, de a legnagyobb zajt, lármát, tolongást se veszik tudomásul, sőt természetesnek találják az igazi mihasznák, hogy ez így történjék egy szűk utcában, melynek két oldalán alig másfél méter széles járdán egymásba kapaszkodik a sétáló „élvező” közönség; s ha az ember csak kissé is gyorsabban akar haladni, akkor folyton két kezével rakja el maga előtt az utjában állók vegyes tömegét.

A gyalog közönség által használt nevetségesen szűk járók mellett azonnal a kocsi phalanxa tipeg. Érdekes egy ilyen kocsi sort megfigyelni az idegennek. Fényesen csillogó fogaton akadt meg a szemem. Rajta gyémántoktól ragyogó két delnő ül feszes helyzetben; a világért se pillantana se jobbra se balra, úgy látszik fel sem veszi környezetét, néha egymás felé fordul tekintetők, majd vissza esnek ismét a régi merevségbe és néznek előre a semmibe! Nyomban utána élesen kirívó bordával kapaszkodik a „carrozella” (egyfogat) gebéje. Az általa vonzott kocsin magános alak kényelmesen dől hátra az ülés egyik sarkába, mindenkit lát és szereti, ha őt is mindenki látja. Egy nagy familiáris kocsi közeledik ez után telve gyermekekkel, kik között egy éleshangu nevelőnő igyekszik a rendet fentartani

s az épen kiugrani akaró pajkos talján fiut galléron csipve húzza közelebb kebléhez. Most egy szamárfogat szorult a vegyes elegentiájú kocsisor közé; zöldeggel megrakott targonczát czipel maga után s gazdája sajátságos hangon ordít valamit a fülébe, miközben nagyokat ránt gyepelővel az állán. Utánna ismét fényes magánfogat, majd üres hordókkal megrakott teher-szekér, butorokat szállító nagy monstrumot húz akkora két ló, hogy az előtte haladók magastetejü kalapjait kényelmesen emelínthetné le tulajdonosaik fejről. A menet megáll; beláthatlan hosszú sora ez mindkét oldalon a legváltozatosabb alaku járműveknek. Bizonyosan megakadt valahol a közlekedés, vagy az egyik kocsinak meg kellett állania, hogy az urak róla leszálljanak s ez a kis intermezzo kihat az egész kocsisorra. A pihenőt pajkos gyerkőczök arra használják fel, hogy a járdáról kipattannak s a lovak alatt (sic!) vagy sűrű szekérek között siklanak át egyik fürgeségével a tulsó oldalra; vagy az itt-ott még meggyújtatlan kocsi lámpást gyujtják fel készségesen s a felhasznált egyszál gyufa értékét néhány fillérrel jutalmazza meg az uraság. Ez is a kenyérkereset egyik módja.

A pazar fénynyel kivilágított boltkirakatokban valóságos kincstárakat látunk. Korallból való millio apróságok, kameák, lávakészítmények, ékszerek, fegyverek, drága szőnyegek, szövetek, ernyők, bronztárgyak, szobrok festmények stb. felváltva tűnnek elénk csodaszép csoportozatokban. A háromnégyemeletes, sima dísztelen házsorok felső része fokozatos homályban vesz el, míg alant nappali fény ragyogása világít be mindeneket.

Hát a szűk járókon összezsufolt tömeg mit csinál? Hangosan, úgy szólva egymást túlkiabálva társalognak az emberek; ujságot, viaszgyufát (cerini) kínáló mindenféle korú alakok ordítása, gyümölcsöt, virágot árulók sajátságos jellemző hangja, közbe-közbe a kocsisorba ékelt szamarak melancholikus feljajdulása, a mozgótömeg zürzavaros hullámozása, elszédíti az effélékhez nem szokott idegent. Kimerülnek az érzékek, elfárad a lélek, pihenni vágyik a test.

El innen a félreeső csendes Tramontonába!

* * *

Tíz óra lehetett, midőn szállásomra értem testben lélekben összetörve, kimerülve. Megpihenni s az üdítő esti hús levegőt élvezni ültem ki a szobám előtti erkélyre. Meglepő tündéri látványban nyílt alkalma fáradt lelkemnek ismét gyönyörködni. A zavaros városi lárma már nem hatolt ide fel oly kirívólag. Előttem a tenger órási öblén, mint nyári éjen a sötét fenyvesek homályában felcsillanó szentjános bogárkák apró világossága: úgy tűntek fel a számtalan czirkáló csónakok pislogó mécsei a parton körös-körül az égő lámpák ezrei, a magánházak kivilágított ablakai. A messze távolban Capri sziget kiemelkedő szikláit felett színes röppentyük villantak fel a magasba, hol szétpattanva csillagözönnel tűntek el az esti homályban, mi közben egy-egy ágyulövés dörgése rázta meg a levegőt. „Kisasszony napja”

a hajdani nápolyi királyság nemzeti ünnepe, ezért a különféle alakban megnyilatkozó zajos ünneplés!

Feljebb *Sorrento*, majd *Castellamare* tengerparti kies fekvésű városok házsorainak világossága tünedezett fel, mint bolygó-fény a mocsáros vidéken. De leginkább meglepő látványt nyújtott a „Monte Vezuvio“. Tisztán lehetett látni a komor, sötétalakú óriást, a mint kiemeli fejét a többi hegyek közül s a 4–5 percenként magasan felszálló tűzoszlop világa bevilágította egész környezetét. Mint midőn tikkasztó nyári napokon, estefelé hirtelen összeverődött koromfekete felhők lepik el óriási hegyek alakjában a déli láthatárt s a rémes sötétség lepelét sűrű villámlás fénye szaggatja meg, de az óriási távolság miatt a villámok menydörgő szava még nem hat el füleinkhez: épen olyan benyomást gyakorolt reám a fel-fellobanó Vezuv pokoli munkája. E látványnyal betelni, megelegedni egyhamar nem lehet! Már nyugalomra tértem és újra meg újra az ablakhoz léptem, hogy a szörnyű haragu vulkán munkájában gyönyörködhessem.

Alig szunnyadtam el a kimerítő napi fáradalom után néhány percig, midőn óriási lárma, zaj, csörömpölés riaszt fel szendergésemből. Az ablakhoz sietek, ... hát a mi csendes fogadónk előtt — mely a Corso Vittorio Emanuele egyik legszélsőbb pontján feküdt — csakugy hőmpölyög a nép. Zöld lombokkal feldiszitett teherszállító szekeren vagy tiz-tizenöt ember fáklyát tartva kezében ordított valami dalfélét; a tömeg éktelen lárma miatt sehogy se tudtam kivenni az igazi melodiáját. Ugyanazok az átkozott hangú gyerektrombiták recsegő hangjai — melyek elől már az esti Corsóról menekültem — sűrűn betöltötték a pillanatnyi pauzákat.

Majd elhőmpölyögnek — gondolám — s erővel párnák közé furtam magamat; de a zaj újra, meg újra ismétlődik, egy másik csoport még égbekiáltóbb dörömböléssel *tisztelte meg* e város rész lakosait. Vége az éjjeli nyugalomnak! Az alantabb fekvő *Albergókban* (csapszék, korcsma) mulatók szakadatlan jókedvű dalolása, majd az apróbb csoportokban elhaladt nők-, férfiak néha igen kedves áriát zengő danája, végül a Posilipó szeszes nedűjétől elázott ünneplők kurjongatásai, egy pillanatnyi pihenésre sem engedtek időt.

Alig vártam a hajnal hasadását, hogy kinos helyzetemből megszabaduljak, s elszorult a lelkem midőn az én csendes házikómra gondoltam s a benne édes álomban pihenő kedveseim alakját láttam lelkem szemei előtt megjelenni.

* * *

Lássuk már most ezt az édenkert közepén fekvő nagy várost nappal, hogy néz ki. A ki Nápolylyal, excentrikus népével, ennek sajátos szokásaival, életmódjával csak egy keveset is meg akar ismerkedni, ne sajnálja a fáradságot és bolyongja be a város különböző részeit.

A sűrűn beépített város központja a *muzeo nazionale* (nemzeti muzeum) épülete, melytől négy irányban lehet eljutni minden felé. Maga a muzeum

helyisége óriási téglányalakú emeletes épület, melynek déli oldala előtt emelkedett, lágas kikövezett térség van, hol a muzeumot látogató nagyszámú közönség várja az ajtók felnyílását. Itt van a bejárat. Keleti része a Cavour-piaczra néz s innen a kaszárnyaszerű szürke épület kellő távolságból is szabadon látható. Az épület tulajdonképen három osztályból áll, a földszintből, az ez alatt erősen boltívezett alacsonyabb helyiségekből és az emeleti részből. A bejárat óriási előcsarnokba vezet, melynek középrészén tizenhat sugár márvány — antik — oszlop emelkedik s tartja a boltíves mennyezetet; a háttérben széles lépcsőzet vezet fel az emeletre. A bejárat mellett jobbra *Alexander Severus*, balra *Melpomene* nagyszerű szobrai állanak, mely utóbbi Rómából, a Pompejus színházából került ide; a lépcsőzet fordulójánál *Flóra* és *Genius* szobrai néznek le a látogatókra.

Daczára annak, hogy e 300 éves épülettömb eredetileg katonai lakatnyának készült, majd a 17-ik század elején egyetemmé és a művészetek akadémiává alakították át s alig 100 év óta szolgál muzeumi célra, mégis igen alkalmas és kényelmes termeket foglal magában mindama kincsek befogadására, melyeket a művészet-kedvelő királyok ide hangyaszorgalommal halmoztak össze. A gyűjtemények ezen tárát 1860-ban kezdték nemzeti muzeumnak elnevezni, midőn *Garibaldi* mint diktator kijelentette, hogy e műkincsek és ásatások eredményei, valamint a földből kiásott területek, Pompei és Herculanium, a nemzet tulajdonaivá lesznek. Falfestései- és bronztárgyainak gyűjteménye, páratlan a maga nemében!

Ha az óriási porticus által kétfelé osztott épület jobb oldali részét *keleti*, a másikat *nyugoti* oldalnak fogjuk nevezni, ekkor először is a keleti oldalon teszünk egy körutat. Egymásba nyíló hat terem és az előttünk álló széles folyosó a siralmas véget ért Pompei és részben Herculaniumból ki került falfestményeket — freskók — és mozaikképeket foglalja magában.

A Vezuv kitörése által 79-ben kr. u. eltemetett kis provinciális város, Pompéi, lakosai rendkívül előszeretettel ékesítették fel magán lakait a legváltozatosabb festményekkel. E freskók utánzatai a görög festőművészek remekeinek; nyers falon, szabadkézzel kidolgozva, közönséges vízfestékekkel vannak előállítva és mégis a kivitel finomságánál fogva meglepik a szemlélőt. E kincsek ezernyelcszáz évig lappangtak elrejtve a tűzhányó hegy lábaja és hamuja alatt; rendkívüli ügyességgel és gonddal választották le őket a kiásott város házainak falairól és még nagyobb ügyességgel összeállítva helyezték el a muzeum helyiségeiben. Csodálatos épségben maradtak fenn! Többnyire a mythológiából vett jeleneteket ábrázolnak. Helbig¹⁾ szerint az 1968 fresko közül másfél ezernyi (1400) mythologiai tárgy; az istenek életéből, kalandjaiból, vagy a régi hősök legendáiból kölcsönzött — néha elég vastag realistikus kifejezéssel — örökítenek meg eseményeket. Így maga Aphrodite — Vénus — számtalan képen látható; majd Amorraal vagy az amorettek társaságában, majd meg Marssal, amott Adonissal enyelegve;

¹⁾ Helbig W. Untersuchungen über die campanische Wandmalerei. Leipzig.

Bachus és körében a Silének, satyrok, bachansnők festői csoportja; Apolló a muzsákkal, Jupiter, az ő kedves Ganimesesével, Galathea és Polyphém, Páris ítélete, Perseus és Andromeda; Távolabb Herkules, Iphigenia, a Nio-bidák, Medea, Theseus és így tovább. Majd a genre képek közül egyes tánczosok és tánczosnők, játszógyermekes eszményi alakítással, zenélők, mulatozók, kecsesen lebegő alakok és a karikaturák gazdag csoportjában gyönyörködhetünk. Pusztán lakásuk feldiszítése végett egész tájképeket vadászati jeleneteket, állatokat, toillet tárgyakat, edényeket, virágokat stb. festettek a falakra.

Nem csoda, — mondja Boissier — ha a keresztyénségnek ugyancsak óriási küzdelmébe került a maga láthatatlan szellemistenét az érzékiségben elmerült pogányvilág előtt megismertetni és tiszteletét megszilárdítani; mert míg a pogány a maga isteneit és felsőbb lényeit mindenütt elszórva, szobrokban, képekben folyton maga előtt láthatta, tetteiket sőt emberi gyarlóságait feltűntető ábrázolásaikat közvetlenül szemlélhette és így önmagához közelebb álló lényeknek tekinthette: addig a keresztyénség a maga lélekben imádott istenét érzékileg feltűntetni nem volt képes vagy legalább is a vastag antropomorphismus képzelemre ható kifejezései nélkül azt nem teheté. E freskók általában azon benyomást gyakorolták reám, hogy a régiek durva érzékiségben, a mi felfogásunk szerint a szemérmert sértő képekben találtak gyönyörűséget.

A freskók változatos csoportját egy mozaikképekkel megrakott szoba egészíti ki; ezek közül kiválóan szembetűnő a lánczrakötött kutya ezen felirattal: „Cave cavem;“ továbbá néhány sikerült hal és madár képe; Theseus és Peleus; Theseus megöli a Minotaurust; néhány sikerült jelenet az életből. E képek többnyire Pompei, Bajae, Herculanium és Capuából kerültek ide.

Legnagyobb szerű mozaikkép a „Sándor csatája,“¹⁾ mely remek alkotás megrongálva, hibásan szállott az utókorra. Valószínű, hogy az eredeti festmény, mely után e mozaik készült a Nagy Sándor korából való. A kép az Issos melletti csata egyik legszebb jelenetét ábrázolja. A döntő pillanat megérkezett! Elszántan tör elő bal felől az ifju üdearczu Sándor, a macedóniai hős; fel sem veszi azt, hogy fejéről a sisak leesett; utját állotta egy előkelő, diszesöltözötű Persa, kit azonban a rohanó Sándor lándzsája keresztül dőfött s egyuttal e pillanatban omlik alatta össze halálos sebet kapott lova is. A perzsa király négy hatalmas paripa által vitt harczi szekér közepén áll, tehetetlenül kiterjesztve kezeit s rémült arczal tekint a hősré! Ez alatt környezőinek aggodalmas tekintetéből azt lehet kiolvasni, hogy fejedelmök el van veszve; egyik hű embere hirtelen leszáll lováról, hogy maga elveszzen, míg felkent királya elmenekülve lován, megmentheti a saját életet. Szép példája az alattvalói hűségnek s minden bizonytal

¹⁾ Menge. Antike Kunst. Textband 233 lap; Tafel 33 fig. 6.

ennek a mozzanatnak megörökítése lebegett a művész szemei előtt. A kivitel remek! A képet Pompéiben a Faun házában találták 1831-ben.

A tulsó oldalon fekvő folyosón elhelyezett falékitmények és domborművek megtekintése után a muzeumépület keleti oldalán vagyunk. Itt áll a feliratok gyűjteménye — galleria lapidaria. — Ezek ismertetésére gyengének érzem magamat; másrésről ha megfigyelésem eseményével itt akarnék beszámolni teljesen, ez jelen művem szűk keretét messze meghaladná. A bejárat mellett azonban *Atreus* és *Tiberius* kolosszális szobrai aranyira feltűnnek, hogy legalább ezeket emlitem fel és sietek a keleti oldal északi sarkában elhelyezett *Farnesi bika* (il toro farnese) szoborcsoportozat elé. Mi ez? *Antiope* fiainak kegyetlen bosszú művét állítja elénk e minden izében remek kivitelű órási alkotás. A két hatalmas ifju *Amphion* és *Zethos* egy szilajbikát fékez meg, mely hátsó lábaira állva magasan felemelkedik s az ércizmu ifjak kezeiből menekülni kíván. Mostoha anyjuknak, *Dirké*-nek elbájoló, plastikus alakja esdőleg emeli fel kezeit kegyelemért; de a kérlelhetlen ifjak kegyetlen halált eszeltek ki számára; a vad bika farkához kötözik, hogy ez szilaj futás közben tiporja össze tagjait. *Antiope* nyugadtan nézi a bosszú művét! A mellékalakok, u. m. a jobboldalon ülő kis hegyisten, az ágaskodó, és száját valószínűleg ugatásra felnyitó eb és a bika alatt elnyuló kigyó alakja művészi alkotásuak. Mesterei e műnek a káriai *Apollonios* és *Tauriscos* testvérek. Találták a Caracalla thermáiban 1546-ban. III. Pál (Fernes) pápa alatt s a szobor egyéb családi örökséggel együtt került Nápolyba 1786-ban, a mely ideig Rómában, a Farnese-palotában állott¹⁾.

Ezzel szemben a keleti oldal déli sarkán van a *Farnesi-Herkules* szobra elhelyezve. (Ercóle Farnese)²⁾ Óriási feladatok sikeres megoldása után pihenni áll meg az ókori hős; hatalmas széles vállalai közt mérhetlen erőt kifejező nyakán az aránylag kis fej aláhanyatlik s nyugodtan, fáradtan a földre néz. Jobbját hátra vonja, baljával az oroszlán bőrével borított dorongra támaszkodik, de úgy, hogy a test súlya mind a két lábon megoszlan látszik. Széles domboru melle, világverő erőt képviselő hatalmas karjai és vaskos, de arányos alkotásu lábszárai mindmegannyi duzzadozó izommal ékitve, egy félisten benyomását gyakorolja a szemlélőre. A kövön, melyre dorongjával támaszkodik az athénai Glykon-nak, a mesternek neve áll, ki Augustus alatt Rómában tartózkodott. A szobrot Rómában a Caracalla thermáiban ásták ki. Valóban gyönyörű kidolgozásánál fogva az itáliai ókori emlékek legremekebb darabjai között a legelső helyen áll.

Áttérve most a muzeumépület nyugoti oldalára, mely nagyságra nézve az előbbenivel egyenlő, ugyancsak a keskeny belső udvar körül mindahárom oldalon elterülő széles folyasókat találunk, melyekben antik-márvány szobrok vannak gazdag csoportozatokban elhelyezve.

¹⁾ Többet: Menge. Antike kunst. Textband 145. l. Tábla 23. fig. 1.

²⁾ Menge. A. K. Textband 194. l. 27. tábla 3. fig.

A császárok mellszobrai közé lépünk, ámbar egyebek emléket is őrzi e terem. Az egykor hatalmas római birodalom történetében kimagasló alakok sora áll előttünk. *Titus, Vespasianus, Antonius Pius óriási* mellszobrai, *Julius Caesar, Caligula, M. Aurél, Julia*, — a Titus leánya — *Julia Donna, Lucius Varus* kisebb mellszobrai, *Trajánnak* álló és *Claudiusnak*, Herculánumban talált ülő szobrai, mind nevezetes műemlékek. Azoknak seregét, melyek kevésbé tűntek fel, nem is említem.

Az ugynevezett Balbi csarnok közepén *Marcus Nónius Balbus* proconsul lovasszobra áll, melyet Herculánumban egyik basilikájában fedeztek fel; az egyetlen lovas-proconsuli szobor; fejét 1799-ben egy ágyúgolyó zúzta szét, de az új helyreállítás alig felismerhető. Ugyane folyosóban látható *Archimedes, Euripides*, mellszobra, *Cicero* remek kiviteli feje, mely azonban a Madridi hitelesnek elismert Ciceró fejtől egészen elüt; — a capuai Psyché, gyönyörű lefelé hajló feje; a Praxiteles iskolájából kikerült eredetinek utánzata a híres farnési *Bachus*; *Aeschines* szobra szónoklat közben tünteti fel a jelest.

Továbbá a farnési *Hera*, márvány fejszobor, melynél szebbet művész keze alig remekelt. Fejének dúsfürtökkel ékeskedő haját egyszerű szalag fonja körül; hajfürtjei a kedves kifejezésű arcából semmit sem vesznek el, hanem a fülek mögött folynak bájosan alá; hosszukás nyílt szemével, gyöngéden nyíló bájos ajkaival, égi fönséget visszatükröző szeliden domborult homlokával a legkedvesebb benyomást gyakorolja a szemlélőre. Méltó párja ez, felfogás dolgában kissé elütő másának, a Ludovisi Herának Rómában, melyet vállaira omló hajfürtjei, nyiltabb, kerekdedebb szemállása, tiszteletet parancsoló fejtartása és pálmalevelekkel ékesített fejdíszje különböztet meg emeltől.

Homér mellszobra a földkerekségén a leghíresebb; kidolgozása páratlan, a lelki mélység, melyet kifejez, lebilincselő.

A *Polykleitos* után alakított *athleta* szobor szintén leköti figyelmünket; ez közönségesen *Doryphoros* névvel ismeretes. Benne egy jól megtermett ifju alakja áll előttünk, kinek balvállára lándzsa nehezül; jobb lábára nehezkedik, míg ballába könnyedén emelkedik, épen úgy, mintha lépni akarna vele; jobb keze természetesen csüng alá, baljával a vállán nyugvó lándzsát szorítja, feje jobbra fordul, kissé meghajlott és dús hajzattal borított. E márvány-utánzata az eredeti ércnek is mélyen lebilincsel, hát még a *Polykleitos* alkotása milyen lehetett?

A *Capuai Venus* kecses alakja, kinek ne tűnnék szemébe? Valóságos mester mű! A test felülete sima és ujjal érintve szinte érzi az ember a rideg márványon is a bőr bársonypuhaságát. *Venus* istennő szobra között ez a legszebb legkedvesebb. Hogy jelen állásában mit ábrázol, arra nézve eltérők a vélemények; legvalószínűbb azon nézet, hogy benne a művész a „társai felett győzelmes istennőt“ (*V. victrix*) akarta megörökíteni. Fején diadém; jobb lábával egy sisakra lép, s a két versenytárs felett nyert diadalának jelül emeli fel magasra a Párisból kapott aranyalmát.

A *Harmodios és Aristogeiton* szobraiban ama kitüntető emlékek egyikét látjuk, melyeket a szabadságért annyira lelkesülő Athén honszerető fiainak oly bőkezűen állított fel. A két szobor úgy tekintendő, mint a nemzeti szabadság mártírjainak emlékeztető megörökítő alkotás, kik hazájokat a tyrannok kényuralma alól szabadították föl! E két szobrot sokáig küzdő gladiatoroknak tartották, míg a tudomány megállapította, hogy ezek a 480-ban kr. e. Athénből Xerxes által elvitt, de Susa bevétel után N. Sándor által az Atheneieknek visszaadott szobrok utánzatai. A két alak szabadon áll; *Ar.* védő helyzetében alig észrevehetőleg hátrább áll, míg *Harm.* a támadó teljes erejével látszik lecsapni ellenére; idomaik e helyzetnek megfelelőleg vannak remek felfogással és anatómiai ismerettel alakítva. Tény az, hogy *Kritios* és *Nesiotos* mindkettőt ércből alakította 478-ban kr. e., de hogy ez utánzat kinek a művészetét dicséri, nem tudjuk.

Említsem-e még *Artemist* (*Diana*) *Orestes és Elektrát*, a sokféle *Jupitert, satyrokot, nymhpákat, amorokat*, vagy a herculanumi színházban talált tizenkét muzsát. *Siléneket* és *Hercules* mindig jellemző s erőt kifejező szobrait és mellszobraikat? Nem! Elbódul a fej, megtelik a lélek ennyi sok művészi szellem remekeinek láttára!

A régi bronzszobrok és tárgyak gyűjteményei között már csak úgy félsodálkozással haladok végig, pedig ezeknek létrehozása kettős művészetet tételez fel: a modell-alakítás és a tökéletes kivitelt az egésznek minden részében. Négy terem dúsan megrakott állványai között hosszú időt tölthetne el a szakértő, de én a szembeötlőbb alakokban örömet találó laikus, csak félszeggel nézem a tánczó *Faunot, Narciss-t*, a lantot-pengető, majd ijjat-feszítő *Apollót, Plátót, Demokritost* és az egyik teremben elhelyezett fegyvergyűjteményt. Nem mondhatnám, hogy nem érdekelnek ezek is, de még megfigyelő kevés lelkiképességemet az emeleten lévő tárgyak megszemlélésére takarítom meg s egyenesen a pompéi terracotta készítmények egyöntetű alakja között haladok át az emeletre.

Ki győzné azt mind leírni, a mit az emelet dús, gazdag tárházában láttam, s ha megkísérleném, utitársaim méltán szememre lobbanthatnák a vádat, hogy a phantasia dolgozik bennem és a tárgyilagosság embere nem vagyok.

Gazdag képtár, könyvtár, éremgyűjtemény, nápolyi-toskánai-bolognai műremekek, üveggészítmények, bronztárgyak stb. vannak itt elhelyezve. Milliókat érő kincs; csak egyet-kettőt akarok felemlíteni közülök.

A festőművészet történetét tanulmányozni akaróknak elég alkalmat szolgáltatnak a gazdagon megrakott nagy termek, melyekben különben a képek elhelyezése nem a legszerencsésebb világításnak örvend. A bibliai tárgyú képek, leginkább Jézus életére és működésére való vonatkozással, a szentek, madonnák egész sora közt haladunk el. *Moretto* „Krisztusa a keresztfán“ kiválóan gondos munka szüleménye; *Andrea Mantegna* „St.

Euphemiája“ a színek oly ügyes összeállításáról tesz tanubizonyoságot, hogy az ember könnyen festett szobroknak tartaná plastikus kidolgozása miatt.

Az én figyelmemet legjobban ragadta meg *Corregionak*, ugynevezett *Zingarellá-ja*. Így nevezik e remek festményt azért, mert a madonna egy üde, szép, ifju cigánynő alakjában van ábrázolva. Az eszme, melyet kifejez körülbelől a következőkben adható vissza. József, nejével és a gyermek Jézussal Egyiptomba menekül. Mária az erdő hűsében pihenőre ül le s az ölében szendergő gyermek fölé hajtja szép fejét; maga is elszunnyad. „Az árnyékos virágpázsitra, a hol üdögélnek, a sötétlombu fák szelidül ingó „levelei között átlópódk a napsugár s bohókás fénytánczot jár a gyopár „és százszorszép himes szirmain; azután feljebb lopózkodik s aranyos „foltokban suhan végig az alvók arcán, langy szelid meleggel árasztva el „őket. E közben csendes susogó szellő támad; fönt a fák koronái között „kedves fürge angyalkák meztelen serege röppen elő s az alvók fejei felett „a pálma lombjait zizegve hajtogatja, hűs szellőt suhintva le rájuk s an- „dalítva őket a lombok zenéjével. A cserje galyán apró madárka csicsereg. „A bokor tövén pedig hófehér nyulacska kuszik előre nagy óvatosan, s „jóizűen legelészi a kövér leveleket. miközben okos, fényes szeme bizal- „masan pislog az alvókra. A bokor legalsó ágáról egy bátor rigó nagy „figyelemmel nézi egész közélről a nagy-fülű vendég jóizű lakmározását.“¹⁾ A kedves nyulacska után e képet még „*Madonna del Coniglio*“-nak is ne- nevezik és méltán!

Ugyanezen művész egy másik képe is megragadó St. Katalin eljegyzése, mely egészen természetes és a való életből van — jóllehet megfelelő eszményesítéssel — kölcsönözve.

Tizziannak III-ik Pál plastikus, remek mesterműve és a spanyol II-ik Fülöp arczképe, a legpompásabb színvegyület harmonikus díszében ékes- kednek.

Raffael madonnáival szemben igen elfogult vagyok. Mióta letörülhet- lenül emlékezetembe véste magát a drezdai képtárnak — melyet 1888-ban néztem meg tüzetesen — fenséges egyszerűségű, isteni madonnaképe, én azóta mindenütt azt az arczot, azt az imádásra készítő gondos anya képét keresem. Az arczvonásokban való egységet a művész több madonnájában is fel tudom fedezni, de előttem ő ebben culminál, mint madonna festő; megengedem, hogy másoknak e tekintetben laikus nézetemtől egészen eltérő véleményök lehet.

A bolognai, toscanai, régibb és újabb nápolyi, a német és német-alföldi festők művei között is örömet lelheti a szakértő és dusan felszerelt tērházra talál e termekben.

A „vasi Italo-greci“, igazán dúsgazdag gyűjteménye a legszebb vázak- nak. Egy darab ezekből elég lenne arra, hogy a mi szegény hajlékunkat gazdaggá tegye, míg itt ezerszámra (4000-nél több!) egymáshoz zsúfolva

¹⁾ Képzőművészet Remekai. Divald. III. k. 36. lap.

töltik be a tágas termeket. Ezredévekkel ragadnak vissza e sötét alakok a multak emlékei közé, egészen a Krisztus előtti másodiktól vissza- menőleg a vázák kezdetleges alakításáig. Alakra nézve kevés eltérést látok soraikban; csaknem egyenlőknek tünnek fel előttem, de a rajtok megörö- kitett jelenetek az ártatlan emberiség korából, a hol még a meztelenséget nem jegyezték fel a szemérmertlenség számlájára, mind meg annyi eltérést, változatosságot mutatnak. Az ember alig képes eligazodni azon kérdés felett, vajjon az eszmeadó görög tragoedia-költőket csodálja-e inkább, vagy a nyers és tökéletlen anyagba véső kézímunkásokat, kik az antik élet e jele- neteit ilyen miniatúr ábrázolásban kifejezésre juttatni képesek valának. A vázák különben nehéz agyagedények, felül keskenyek, majd lefelé kidom- borodók s alul a felső szájnyílásnak megfelelő kerületen nyugosznak. A köröskörül reájok festett alakok sötétsárga, barnába átmenő alapon fekete vonalakkal különböztethetők meg; az életből és tragikus költők műveiből kölcsönzött jeleneteket, — továbbá állatok képeit és virágsoportozatokat tüntetnek elő. Ezek a legrégebb korból valók. Nagyobb változatosságot és elevenséget mutatnak azon edények, melyek a Kr. előtti ötödik századból erednek; itt az alapszín veres s az alakok fekete vonalakkal vannak rájuk festve; majd ismét sötétbarna és fekete alapon piros vonásokkal festett alakok, levelek, a legkülönbefélék czirádákkal. Nagymennyiségű ilyen vázát fedeztek fel Apuliában, Lucania — és campaniában; a legrégebb forma Cumae-ből került ide.

Legszembetűnőbb a híres *Darius-vasa* — Canossából; — nyakán az amazonok harcza; derekán három sorban áll egymás mellett számos alak; a felső sorban Dárius hadi tanácsa foglal helyet, középen a szakállas Dárius áll környezve hű Perzsáitól, majd pogány-istenek és egyéb jelenetekkel van felékesítve.

Egyetlen a maga nemében azon gyűjtemény, mely a Pompéiből kiásott bronztárgyakat tartalmazza, közel húszezer kisebb-nagyobb alaku régiséget. Alapos felvilágosítást nyújtanak azok az ókori bronztárgyak készítésének művészetéről. A legszükségesebb házi eszközök, kanalak, főzőedények, ser- penyők, csuprok, művészi kivitelű apróságoktól kezdve egészen a nagyobb- szerű tárgyakig, melyeket részint kényelmi eszközökül, részint díszül hasz- náltak szerencsétlenül járt tulajdonosaik. A bronzal zsúfolt terem közepén állanak a legértékesebbek, még pedig három pénzszekrény körül, úgy a mint azok az atriumban valának elhelyezve. Jobbra egy durva pléh-ládának látszó, bástyaalaku valami; közelebről megtekintve kevés szakértelemmel is azon- nal megállapítható szerkezetéből az, hogy *ételmelegítő-készülék* lehetett; e mellett egy csinos hosszú *ülőpad*, konyha, asztalláb a victoria szobroc- kájával, aztán a „bisellia“, ló- és hattyú fejekkel ékesített szék. Egyik leg- szebb tárgy a márványasztalra helyezett híres *Kandelaber*, a legremekebb ókori gyertyatartó, mely a Diomedes-terem romjaiból került elő. Egy korint- husi oszlopcskán áll a négy lámpás, sas, bika, elefánt és delfin alakokban.

Hát az a sok tál, ajtóékitmény, zár, mérleg, játékszer, koczka, különféle, többnyire fuvó hangszer, toillet-eszközök, elefántcsont apróságok, mind-megannyi remek kidolgozásu, értékes műtárgyak ezek, melyeknek művészi kivitele még a mai előrehaladott korban is bámulatra ragadja a szemlélőt.

Hátra van még, hogy a *drágakövek*, kincsek, ékszerek, érmek, pénzekre vessünk egy futó pillantást kifáradt szemünkkel. Ezek között szembetűnő az, u. n. Tazza, Farnese — onyx edény, remek reliefekkel, mely legnagyobb e nemben; kölsején egy nagy Medusa fő domborképe látható, belül pedig egy hét személyből álló csoport van elhelyezve. A temérdek értéket képviselő kameák, valódi gyöngyök, diadémek, ezüst edények, aranyékszerek, gyűrűk, fülfüggők, nyaklánczok, karpereczek, megannyi hirdetői az emberi szellem találékonyságának, mely valóban kifogyhatatlannak látszik a művészi czikkek megalkotásában; tanubizonyságai a rendkívül magas fokon álló művészetnek és az ókori emberek mesés gazdagságának.

Nem lenne igazság előadásomban, ha eltagadnám azt, a mit különben nem szívesen mondok el, hogy legvégül benéztem abba a kis terembe is, a mit az örömeiket és gyönyöröket szerető pompéiek *szennyésének* kell neveznem. Számos freskó, bronz tárgy tanuskodik arról, hogy ők rendkívül nagy gondot fordítottak az érzéseket csiklandozó jelenetek előállítására is, s alig van ház Pompéiben, a hol ilyen visszatetsző tárgyakat nem találtak volna! Elég e földi pokolba néhány perczig időznünk s örülünk ha már a tágas előcsarnokba áthaladva ismét az embertömegtől hemzsegő szabadba kilépünk.

* * *

Nemcsak műkincsek szemléletéből él az ember Itáliában, hanem a kimerült testnek is meg kell hozni azt a kis áldozatot, hogy azt felüldítsük; a Regina d' Italia kényelmes, tágas étterme igen alkalmas hely arra, hogy a testben lélekben kifáradt ember megpihenjen. Az éhség a legjobb szakács! Minden étel izlik már; pedig ezelőtt még egy-két héttel azok voltak a legkeserveesebb óráim itt, melyeket az ebédlő-asztal mellett kellett eltöltenem. A tűzes „Capri,” vagy a Posilipo szelidebb természetű savanykás nedvéből egy gyenge „mezzo litro” úgy helyre hozza idegeinket, hogy szinte megifjodva hagyjuk el e helyet. A nápolyi vendéglőkben csak egy dolog érintett kellemetlenül. Az „ostricajo” ott jár-kelel a vendégek között, sorra kínálja kosarából a jégdarabok között elhelyezett osztrigákkal s nagyobb hitelesség kedvéért azonnal hajlandó kísérletet is tenni portékájával, t. i. felnyit egyet s nagy élvezettel nyeli le annak kocsonyaszerű tartalmát. Az újabb háborgatók kevésbé kellemetlenek, de tolakodóbbak; ezek a gyönyörű, mondhatnám pompás szegfűket, virágcsokrokcskákat kínálgató szegény nők. Mig te kedélyesen falatozol, ezek észrevétlenül sompolyognak melléd s oly ügyesen bigygyeszti kabátod gomblyukába az illatos szegfűt, mosolygó ibolyát, kedves rózsabimbót és jáczintot, hogy nincs időd még tiltakozó mozdulatot se tenned eljárásuk ellen; dekorálva vagy, fizess! ha pedig

kitalálod venni a rád tukmált kis virágot és visszaadod nekik, az asztalon hagyják melletted, s mit sem törődve azzal, hogy elfelejted vagy nem akarsz néhány hiltvány centesimivel megjutalmazni a kelletlen szivességet!

* * *

Maga a város, sűrűn egymásmellé épített házsorainak disztelen, magas egyszerű falaival, szűk és piszkos utcáival épen nem valami elbájoló benyomást gyakorolt reám. Akár a muzeumtól északra menő Strada nuován haladtam végig a Palazzo Reale di Capodimonte-ig — mely séta alkalmával ajánlatos letérni balfelé a katakombákhoz, a legrégebb nápolyi keresztény-egyház földalatti temetőjéhez, — akár a délnyugat felé kanyargó s az egész városon keresztül futó Corso Vittorio Emanuelén viteti magát végig az ember néhány fillérért a siető villamos vasuton, mindenütt egyforma, disztelen épületek sora között haladunk el.

A zaj leirhatatlan!

Most az ujságot áruló futkosó gyerekek, majd a gyuját kínáló biztatása, a gyümölcsessel, zöldséggel, különösen paradicsommal megrakott taligák idomtalan mozgása, az árusok orditozása valóban sérti füleinket: a zöld füget, narancsot, citromot, kaktusz gyümölcsöt, szállót árulók sátrai, asztalai foglalják el a különben is keskeny utcák egy jó részét.

A nép az utcán él.

A házak nagy részében utcára nyiló sötét helyiségek vannak, melyeknek ajtaja nyitva állanak; ott végzi az egész világ szemeláttára toilletjét is a homályos üreg lakója; ételét nyilt ajtó mellett főzi, sőt nem restel a járda mellett egy kis kezeügyében eső gazból, szemetből, forgácsból tüzet gerjeszteni az asztalos legény, hogy az enyvet annál melegitse fel; sok helyen a reggelit is odakünn a nyilt utcán készíti el az anya szurtos gyermekei részére, ott mosdik és fésülködik, ruhát mos és vasal a mosónő; a pecsenyesütő is kedélyesen forgatja a penetrans szagot terjesztő husdarabokat katlanában; egy másik halat bont és pörköl s egész nyugodtan dobja ki az utcára a fölösleges hulladékot. Bizony, bizony megszólna mindezekért a mi egyszerű falusi testvérünk is ezt a tisztasághoz nem szokott népet.

Duzzadt emlőjű kecske nyájukat hajtának végig az utcákon; majd itt-ott, egy-egy tehén ácsorog és kérődzik; csuprokkal kezökben sietnek ki a nők és egész kényelmesen megfejik az utcán az állatokat, sietve viszik be a párolgó tejet éhes gyermekeik számára. Tej, gyümölcs és hal képezi a legalsóbb néposztály, az egyszerű nápolyi legfőbb táplálékát, ezt is csak úgy képes megszerezni, ha előbb össze koldulja vagy talán összelopja az árát, mig a gazdag kereskedőket és bankárokat királyi fényvel berendezett palotáikban lucullusi lakoma, tűzes bor várja szüntelen.

Hát az óriási kikötők körül mennyi ember lopja el éhgyomorral a napot! Végig hevernek az utca kövezetén; várják a „jó szerencsét” és könyörületes emberek alamizsnáját. Estve felé ott végig menni, annyi mint

bizonyos veszedelemnek kitenni magát. Szerencsés az, a kit csak ruhájától vagy pénzétől fosztanak meg s életét megkímélik. A téllenségben felnőtt buta tömeg, az erkölcsi, humanus érzelmeket nem ismerő lazaroni előtt embertársainak élete kevés becses bir és minden pillanatban képes leszúrní azt, ha alkalom kínálkozik reá!

* * *

Gyönyörködjék lelkünk szebb képekben! Nézzünk szét Nápoly néhány nevezetesebb épületein, azután annak környékén!

A tengerparton vagyunk épen. Azonnal szemünkbe ötlík a várszerű, komor kifejezésű épület, mely mintegy 200 méternyire a tengerbe nyuló kis sziget szikláin épült fel. A száraz földdel megerősített, erős hid köti össze. A hohienstaufok egyike, II-ik Frigyes építteté a tizenkettedik század végén, hogy gazdag kincstárát ide helyezze el. Az épület nevét a tojásalaku hosszukás szigettől vette: *Castel dell' Ovo*. A 12-ik században csaknem egészen átalakították; ma katonai laktanyául szolgál.

Közel fekszik hozzá a nápolyi népélet középpontja, a két végén piaczezá kiszélesült *Strada di santa Lucia*; halpiacznak nevezhetem, mert a tengernek ezerfajta halait, csigáit árulják itt sátraik alatt a kereskedők; sőt lombos sátorok alatt terített asztalok állanak, hol a szegényebb néposztály jóízűen élvezi a fertelmes bűzt terjesztő pörkölt halat s szomját izletes borral oltogatja. A közelben bugyogó kénforrás vizéből is gyakran iszik egyet az izmos munkás s elrontott szájját apró perezekkel hozza helyre. Épen nem tett kíváncsivá egyiknek élvezete sem, hogy megizleljem, s örültem, hogy egy futó pillantást vetve a hemzsegő hadra odább állhattam közülök.

A *Piazza Plebisciton* áll a királyi palota — palazzo reale; — nyolcz nápolyi uralkodó márvány-szobra ékesíti homlokzatát: II-ik Frigyes császár lábaival tapadja a pápai bullát, Anjou Károly (I.) Aragoniai Alfonz, V. Károly császár, III. Károly, Bourbon, Joachim Murat és Viktor Emanuel kivont karddal. A palota belsejében gazdag és értékes gyűjtemények vannak elhelyezve.

Ezzel szemben áll a 44 dór oszloppal ékeskedő csarnok; közepén a remek 32 korinthusi márvány-oszlopon nyugvó kupolás *S. Francesco da Paulo* fogadalmi templom, a római pontheon mintájára építve. Jaspis — lazuliból — készült oltára páratlan a maga nemében. A csarnok előtt III-ik Károly (Canovától) és I. Ferdinand lovas szobrai állanak.

A királyi palotától északra fekszik s ezzel összeköttetésben áll a legszebb színházak egyike a *S. Carlo* színház, melyet a sziciliai Mendrano tervei alapján 1737-ben építettek. Az előtte álló kis kert közepén van Italia allegorikus szobra, mely azon nevezetes esemény emlékét hirdeti, midőn a nápolyi nép szavazattal döntötte el, 1860. október 21-én, hogy a nápolyi királyság egyesül a Victor Emánuel országával.

Ettől keletre emelkedik a *Castel Nuovo* pompás épület, tornyával és bástyaival; még a 13-ik század elején épült. Hajdan szép napokat látott, fényes udvari nép járt-kelt hatalmas termeiben mert az Aujouk, aragoniai királyok, Spanyol vicekirályok palotája volt egykor, ma szerény katonai laktanyává törpült. Várkapuhoz hasonló az Alfonz király diadalíve, melyet a király diadalmas bevonulásának emlékére (1442. június 2, mások szerint 1443. febr. 27.) a jeles majlandi építész *Pietro di Martino* emelt, még pedig kora legjelesebb művészeinek közreműködésével. Márványoszlopai, szobrai, bronz- és márvány reliefjei valódi mesterművek.

A jelen kor alkotása már a pompás Galleria umberto (I.) palota. Ettől északfelé haladva ismét csinosan parkirozott szabad térre lépünk az u. n. *Piazza del municipio*-ra vagyis a városháztérre. Maga a városháza kolossalis épület e század elején a ministeriumok számára emelve, ma a városi hatóság hivatalait foglalja magában. A kapu alatti tornácz fülkéiben jobbra I. Roger, balra II. Frigyes szobrai állanak.

Közel van ide a posta és távirda hivatal palotája a renaissance műépítészet remek alkotása.

Templomokban is bővölködik Nápoly! A Tarenti Lajos felesége I. Johanna még 1352-ben építteté megkoronáztatása emlékére a *S. Maria l'Incoronata*-t, melynek egykoru freskói ma is szingazdag eleven képek benyomását teszik a szemlélőre. A *S. Anna dei Lombordi* remek fallfestményekkel, pompás oltárokkal, melyeknek faragványai, domborművei bámulatra ragadnak; a *Gezu nuovo* gazdag ékitményeivel, a *Santa Chiara*, eredetileg királyi kápolna (1310 körül); Katalin életéből meritett reliefekkel és a főoltár mögött elhelyezett Robert király († 1343) pompás siremlékével. A *S. Domenico maggiore* valóságos temetője a legelőkelőbb nápolyi családoknak, az aragoniai hercegeknek. Egészen fényesen van restaurálva goth stilben. Tizennégy sugár oszlopon nyugszik a templom középső hajójának aranyos dísszel ragyogó menyneze; a két oldalon folyó keskenyebb hajó telve márvány siremlékekkel és művészek festményével, Madonna képekkel; az egyik jobboldali kápolna oltárát remek mozaikkép ékesíti. A Castor és Pollux templomának helyén épült a tizenhatodik századbeli *S. Paulo maggiore*; még két eredeti korinthusi oszlop hirdeti az előbbi pogány templom szépségét. Igen régi eredetű a *S. Lorenzo*; egyszerű tornya azonban csak a 15-ik századból való; sarkophagjainak reliefjei szépek. A *Dom San Gennaró*-t Anjou Károly (II.) építteté 1299-ben, renaissance-felé hajló goth stilben épült; a hármass templom hajó középsője diszitményeinél fogva becses műemlék. Itt nyugszik Anjou Károly (I.) Martell Károly s neje Klementin osztrák hercegnő a Habsburgi Rudolf leánya. Művészi szempontból igen értékes a körülbelől öt millió lirányi kincset magában foglaló *Tesoro* kápolna.

Hogy e templomok művészi kivitelű szobraiban, freskó és mozaik képeiben, festményeiben igazán gyönyörködhessünk arra nem elég egy pár nap; a rövid bepillantás csupán a tudás-vágy felébresztője s olyan hatással

van reánk, mint az éber emberre azon körülmény, midőn a dúsan megterített asztal mellől az első fogás után felkelni kényszerül!

Nápoly környéke.

1) *A posilipón.* 2) *Pompéiben.*

Nem csodálom, hogy a természet szépségeiért annyira lelkesülni tudó régi rómaiak kedvelt tartózkodási helye volt a kiesfekvésű Parthenope. A politikai küzdelmekben kifáradva itt pihentek meg nagyjai; a muzsák által kegyelt ihletett ajku Virgil halálos ágyán hagyta meg, hogy még hamvai is itt pihenjenek; a világi örömben gyönyörködő gazdagok ide vonultak¹⁾, hogy kincseiket elszórják, mert itt megtalálták mindazt, a mit a természet alkotó keze utánozhatatlan művészettel széppé varázsolt s a mint a gyönyörök feltalálásában leleményes emberi ész csak felfedezni képes lehetett.

A hajdani fényes villák, mezei lakok már nem állanak többé, hogy a letűnt s élvezetekben tomboló kornak gyakran bűnös tétlenségbe süllyedt napjait hirdessék; de ha a romok s omladékok megszólalának, melyek e földi éden kies völgyeit és hegylejtőit köröskörül ellepik, úgy bizonyára sokat beszélnének a régiek gondtalan életéről és selejtes örömeik gyilkos mámoráról.

Hagyjuk a letűnt idők emberhamvait pihenni! Vessünk egy futó pillantást a jelenre.

1. Nápolytól délnyugati irányban a tenger mentén nyulik el a *Posilipo* (Pausilypon) hegyhát. Egyike azon helyeknek, melyek az elmúlt szép idők verőfényes napjairól sokat tudnának regélni. Keskeny, két oldalról magas kőfallal szegélyezett uton haladunk fel reá s nyergén gyümölcsfákkal és szőlő-lugasokkal gazdag kerteket találunk. Elszórtan kies nyári lakok szegélyezik az út mentét. Egészséges, pirospszgás, pajzán gyermekek futkosnak a déli növényekkel pompázó villák szűk udvarain. Érett szőlő-gerezdek mosolyognak felénk, szinte vágyat ébresztve bennem, hogy a dúsan megáldott s magasan felfutó venyigék lombjai közül ki-ki billenő biborszínű gerezdet a saját kezeimmel szakítsam le. Itt-ott megszakad a szegélyező kőfal és *pompás kilátással* jutalmaz fáradságomért. Zöldelő erdőkkel koszoruzott kies völgyelet nyilik meg jobbra, melyen túl a leszálló nap arany-sugaraiban fürdő tenger terül el méltóságosan.

A feltárult öböl partjain szeretnék körül sétálni, hogy a *Bagnoli* üditő savanyu vizét izleljem, híres kénfürdőjét megszemléljem, nyüzsgő népével együtt; hogy a tőle alig 10 percnyi távolban fekvő u. n. *kutyabarlang*-ban saját szemeimmel lássam a lelketlen emberek azon kísérletét, midőn a 30—40 cm. magasságnyira gyilkos szénsavval teli barlangba ebeket vezetnek be, a melyek a gáz hatása alatt élettelen rognak össze lábainknál,

¹⁾ „Propter aquas gelidas deliciosque maris“ élvezni a meleg fürdőket és a tengernek elbájoló szépségét. Boissier 331. l.

míg az ember szabadon és sértetlenül jár-kelel a gyilkos üreg fenekén. A festői szépségű öblöt környező part közepén terül el a híres *Puteoli*, ma *Pozzuoli* városka, melynek látása az ókor emlékei közé ragad ismét vissza! Mintha hallanám a Cícero szavát, midőn a festői szépségű helyen fekvő várost „kis Rómának“ nevezi és figyelmezteti polgártársait annak kezeskedelmi szempontból a birodalomra nézve nagy horderejére. Mintha látnám a kegyetlen Nero alakját megjelenni a város merev, egyszerű falai között, a ki számos „jó napot“ töltött el dúsan omló hévforrások mellett; mintha hallanám a szent eszmék szolgálatában zarándok utra kelt Pál apostolt, miként igyekszik az égi mester örökérvényű igazságait meggyőző nyelven beplántálni a bálványok előtt térdeplő pogányok szívébe!

Magasan fekvő, kitűnő ut vezet el az *avernumi tó* (Lago d' Averno) partján. Hatvanöt méter mélységben fekvő tükre fölött ott lebeg a halhatatlan Vergil szellemalakja. Sötét, árnyékos fekvése rideg benyomást tesz a szemlélőre. Megjelenik a hatalmas birodalmat alkotó Aeneas királyi alakja előttem, a ki itt száll alá az alvilág csendes országába, hogy gyermeki kegyelettel felkeresse atyját s terhes honalkotó gondjaiban az ő tanácsainak meghallgatásaért zarándokoljon le a sötét, nedves mélységbe alá.¹⁾ Láttam, hogy a magas képzelmű Vegil remek hőskölteményében a képzelem szárnyain lebegve, a valóságot megaranyozó vonásokkal ecseteli csodás leírását, de alapjában tekintve a helyet és környezetét, hű és igaz.

A hanyatló nap sugaraiban szépen tűnik fel egészen a tengerpart közelében fekvő *Cumae* (Kymae), ez a legrégebb görög gyarmata Itáliának. Hogy mennyire vihető vissza eredete, az bizonytalan; de a történelem tanúsága szerint már 420-ban Kr. e. a samnitek dulták fel. Ennek lakóját, Sibillát, szólaltatja meg Vergil, midőn hőstét az alvilágba levinni akarja. Az Apolló pogányisten ősi cultusára emlékeztető néhány rom látható még csak annak fényes templomából.

A varázs szépségű öböl környezetén legeltetve szemeimet, még két ponton nyugszik meg tekintetem. A Róma fénykorában ünnepelt *Bajae*-n és a *misenumi* hegyfokon. Bajae, ma elhagyott kis helység, míg a római köztársaság idején az aristokratia gyűlhelye volt. Jeles fürdője vonzotta ide a gazdag világot. Pezsgő élet, jó kedv, örömből hazája volt e hely. Ma csak silány romok hirdetik a letűnt fényes napokat.

A láthatár egy részét a körülbelül száz méter magasságu sziklatömb zárja el előttem, melyet *Capo Miseno*-nak neveznek. Kopár, pusztá tuff-kőzet és mégis annyira elmereng rajta tekintetem! Itt temeti el Vergil az Aeneas híres trombitását, *Misenust*²⁾ Gyönyörűen írja le a lánglelkű költő Aeneas kedvelt hívének halálát és temetését. A pompa, melyet a száműzetés sanyaruságát sinylő hős kifejt kedves emberének eltakarítása alkalmából, bizonyítja, hogy egyikét vesztette el azoknak, kikkel az új haza határain győzel-

¹⁾ Álmában!

²⁾ Vergil Aeneise VI. k. 156—235. v. Dr. Barna Ignác fordítása 125. lap.

mesen kiszállani óhajtott volna! Hiszen társai, hasábolt szálfákból vetekedve sietnek máglyát emelni az égig:

„Aeneas legelől társait serkenti, s egyenlő
Szerszámokkal a nagy munkába együtt velök izzad.“

Van zokagás; azután a gyászoltat kerevetre
Fektetik, öltönyével fedezik s biborba takarják.
Mások a gyász-terítőt emelik fel a nagy farakásra,
Oh bús szolgálat! körülállják s ősi szokásként
Elfordult arczezal szomoruan tüzet adnak alája;
Szentelt hús, tömjén, olaj-áldozat égve lobog már,
S a mint ellobbant s a hamvak is összeomoltak,
Borrál hintették porait s a szomjú zsarátot,
S csontjait ércz-üstben Corynaeus tette a sirba.

Aeneas roppant sirhalmot emel neki helyben,
Ráteszi fegyvereit, kürtjét s még egy evezőt szúr
Tiszteletül melléjük a *part nagy bércze* alatt, mely
Róla *Misenus-fok* nevezést nyert minden időre!

És valóban nem kell nagy fantázia hozzá, hogy távolról az egész kö-
tömeget egy nagy sirhalomnak nézze a költő.

Fáj a lelkem, hogy a posilipo hegyhátától távoznom kell; a pompás
fényárban tengerbe merülő nap végső sugarait látom. A multak képein el-
merengve nézek le teljes közönnyel a tenger fodros hullámaira, mialatt
*carrocellám*¹⁾ közvetlen a tengerpart mentén hazafelé — a csendes pihenés-
sel kecsegtető „Tramontana“ felé — dőczög velem.

2. Pompeii.

Alig vártam a reggelt, hogy útra keljünk *Pompeii* felé. Mindenütt a
tenger mentén robogott vonatunk huszonnégy kilométeren át; erős hullá-
mok csapkodták a partot, mintha kicsiny lett volna a roppant víztömeg
számára az az óriási medencze, melyet betölt és feljebb akart volna hágni,
még nagyobb lért meghódítani a maga számára. Házak, villák, gazdasági
épületek, viruló kertek szegélyezik a tenger partját, úgy hogy azt hinné az
ember, még mindig Nápoly külvárosában van, csak a szerényebb laposfedelű
házikók árulják el, hogy a legközelebb eső falu utcáján keresztül dübörög
vasparipánk.

Itt-ott serényen folyik már a munka. Különféle gyümölcsessel, zöldség-
gel rakják tele a taligákat, melyekbe feltűnően erős és nagy termetű öszvé-
rek, szamarak vannak belefogva, még pedig úgy, hogy a taliga hosszú rúdja
nem az állat oldalára illeszkedik, hanem erős köteléssel annak csaknem a
hátára nehezedik, mi által a megterhelt jármű nagykerékű tengelyére esik

¹⁾ Egyfogatu nyílt kocsis.

Jegyzet: A M. T. Akadémia által kiadott „Archeologiai Séták“-ban írta Boissier G.
mindig Pompeii-t olvasunk.

az egésznek súlypontja és sokkal kevesebb erő kifejtéssel szállítja terhét a
különben jól gondozott pára.

Álmos csecsemőt ölel kebeléhez a renyhén öltözött anya s most is
épen úgy bámúl a házsorok között óvatosan haladó vonatra, mint valaha
az ő nagyanyja bámulhatta az első elrobogó kocsisort.

Halászok erőlködnek felvonni kora hajnalban kidobott hálóiakat; ásó-
val kezében siet le amott egy másik szegény ember, hogy első lehessen a
tenger dagálya által partra hordott, kidobott csigák és egyéb értékesíthető
tárgyak felfedezésében, melyeket a mellette haladó fiu fürge mozdulattal
gyűjt össze és még az nap igyekszik túladni a kebeléből ezereket tápláló
tenger aprólékos ajándékain, s ebből tengeti firól-fira egyszerű életét! Sok
embernek valóságos éléskamarája a tenger!

Gondosan művelt terület mellett haladunk el. Négyszögletes, terjedel-
mes táblák vannak *egyenlő virágokkal* beültetve. Az egész telepet keskeny
árkocsák, vékony csatornák szeldelik át, melyekbe izmos munkások kezei
szivattyúzzák a vizet; majd térdelő asszonyok gyomlálgatnak és pajkosan
nevetgélő leányok serényen dolgoznak kicsiny kapáikkal. Ez a terület a
lipcei Damman és társa czég virág- és veteménymag-tenyésztő telepe.

A kies fekvésű városka, *Portici* falai alá jutottunk. Tizenháromezer
munkás lakosa jólétnek örvendhet, legalább arra vallanak a város felett
elterülő sötét olajerdők, dús gyümölcsös kertek, szebbnél-szebb villák;
magasan emelkedik ki házsorai közül a remek park közepén fekvő királyi
palota, mely már egy század óta tekint le a lábainál locsogó tenger habjaira.

Most egy nagy temető mellett halad el vonatunk. Ninesen sírhant
sehol; márványemlékek sem jelölik a közel kétezer év előtt egyszerre meg-
semmisült ezerek nyughelyét. Pezsgő élet virul hamvaik felett és körös-körül
dúsan tenyésztő szép kertek diszlenek. Sőt egyik részén az „*audax omnia
perpeti gens humana*“ szépen virágzó új várost épített a régít eltakaró láva-
tömeg felett. *Resina* tizenháromezer lakosa várhatja ott ismét ugyanazt a
sorsot, mely az alattok nyugvó *Herculanum* lakóit egyszerre sújtotta 79-ben
Kr. e. Pompeivel együtt.

Sötétbarna sziklává fogyott láva-folyam felett épült a *Torre del Greco*
népes városa; 28 ezer ember lakik benne. Mind egytől-egyig hősöknek
merem őket nevezni, kik a folyton elpusztítással fenyegető Vezuv tővében,
— talán aggodalom nélkül is — élnek le nemzedékről-nemzedékre életüket.
A jobbra-balra fekvő óriás temetők intő példája mitsem hat rájuk, isszák
a szöllő zamatos nedűjét, gyártják a makarónit és olasz könnyelműséggel,
vagy talán az isteni gondviselésben bámulatos megnyugvással hajtják le
fejüket éjjeli nyugalomra! Láva-folyam tömegén épült fel a város 1631-ben
s azóta 1737., 1794-ben, legújabbán 1861-ben rombolta szét a város egy
nagy részét a kegyetlen elem. De ők mindennek daczára vakmerő megadás-
sal ragaszkodnak őseik fészkehez és nem tángitanak! Mi, a kik legfellebb
egy kis égi háborút éltünk által, vagy a veszett árként rohanó Tiszának és

Dunának habjaiban fürödtünk meg, alig tudjuk elképzelni azt az iszonyú helyzetet és veszélyt, mely Resina lakóit rémitgeti folyton. — Nyílt tenger moraja . . . és tűzokádó hegység örökös irtózata! Azért vált tehát tréfás közmondássá a nápolyiak ajkain: „Napoli fa i peccati e la Torre li paga.“!

Még egy népes városon át, a *Torre dell Annunziata-n* jutunk el végre *Pompeiibe*.

* * *

A „*Hotel Diomede*“ vendégszerető népe azt se tudja, melyik lábára álljon, mikor 26 éhes turista váratlanul betoppan éttermébe.

Sűrög-forog; pinczjét, kamaráját szívesen rakja elődbe, sőt hevenyében arról is gondoskodik, hogy szellemi élvezetben részesítsen. Nyomban ott terem egy nyulánk, meláncholikus arcú olasz harmonikás és rázendít valamelyik kedvelt dalára s a nagyobb hatás kedvéért, testes életépárja recsegő tenorjával kíséri férjének ábrándos futamait. A rögtönzött multság hire csakhamar eljut a szomszédságban leselkedő atyafiakhoz, és egész karaván állja körül a fogadót. Sikeres üzletre való kilátás nagy reménye sugárzik vissza arczaikon. Kísérőkül ajánlkozók, magyarázók, láva készítmények árulói kedveskednek az utasoknak czikkeikkel. Megszánja őket az ember és vásárol; hiszen ebből élnek és táplálják családjukat!

A fogadóból hosszú, egyenes, jól gondozott járda vezet fel alacsony növéssű két fasor között a csaknem kétezer év előtt eltemetett város romjaihoz. A belépti jegyek megváltása és a helyet illusztráló füzetke megvétele után lépünk be szigorú ellenőrzés mellett a tulajdonképeni *Pompeiibe*.

Úgy tűnik fel előttem e hely, mint egy nyitva álló óriási sírbolt, melynek elkülönített celláit az egyes házak teszik! Minden a régi; semmi újítás; semmi mesterséges hatás előidézésére számító átalakítás!

A mint hajdan a huszezer lelket számláló, szabályos, egyenes utcákkal bíró város felett a végső ítélet kürtje felharsant, . . . s a felette álló kegyetlen Vezuv torka megnyílt, bőmbölvő szórta alá felhőszakadásnál is sűrűbben leomló hamuját és folyó tűzét, hogy a vigadni szerető népet iszonyú halálküzdelmek közötti kimulással egy pár ezer évre eltemesse, lesöpörje a földszinéről: úgy került ez ismét elő mindenével, a maga szívét-rázó szomorú valóságában.

Talán még a hajdani harcedzett Ulissesnek vérengzésben kifáradt, sivárkeblű katonája se lenne arra képes, hogy néhány könnyecseppet ne ejtsen a régi romok felett, oly szívszaggató és megrendítő látvány tárul az ide belépő látogató elé.

A tyrrhenumi tenger felé néző kapun, a *porta della Marinán* belépve, szűk sikátoron át jutunk el a pompeii ásatások eredményének egy részét tartalmazó *muzeumhoz*. Kicsiny termekben a tudományos világ előtt nagy értéket képviselő néhány festmény, bronz és márvány-szobor, nagy mennyiségű apró házi eszközök, fényüzési és közhasználati czikkek, edények, bútór és épületrészletek tárháza ez.

Az egyik terem közepén, üveg szekrényekben sorban elhelyezve, fehér agyagból készült különféle helyzetben fekvő emberalakokat látunk. Nincs az a művész ecsetje és szobrász vésője, mely a fájdalomtól eltorzított szerenésetlenek vonásait oly hiven visszaadni képes lenne, a mint azokat itt, e szájalomra méltó görnyedt alakok ábrázatain látni lehet. Elszorúl az ember szíve látásukon s titkos könnyecsöpp lopózik szempilláinkra a néma tömeg puszta szemléleténél!

Ezek a romokban, a lávahamu között feltalált kimúltak hű képmásai.

Hogy készültek? Miként sikerült megőrizni a haláltusa ezen irtózatos vonásait? Úgy, hogy az ásatások alkalmával csontdarabokra bukkantak s óvatosan tovább ásva, megtalálták az egész ember hű lenyomatát a petrifikált, illetve megszilárdult hamu alatt s ezekből gondosan, nagy óvossággal gipsz lenyomatokat készített az ásatásokat vezető jeles tudós, *Fiorelli*. Tehát nemcsak a puszta köveket és falakat, hanem az abban élő emberek fájdalmas, végső szenvedéseinek hű lenyomatát is megmentette az utókor számára.

Mi volt Pompeii hajdan és mi ma? Azt hiszem, a kérdés igen érdekes és jogosult.

Pompéii a világ egyik leglátogatottabb városához, Nápolyhoz, közel fekvő kis provinciális város volt. Eredete visszanyulik a Kr. előtti 6-ik századba. Első lakóiról mitsem tudunk; de annyi bizonyos, hogy a 3-ik század végén Samnitek lakták; értelmes, polgárosult, anyagi jólétnek örvendő nép, mely szívesen sajátította el előbb a görög, majd Sulla óta a latin műveltség vívmányait.

Épen a Vezuv lábainál feküdt, kies ligetek vették körül s előtte terül el a beláthatatlan tenger. Szép fekvése miatt számos római örömmel időzött benne, sőt a gazdagok még villákkal is beépítették környékét. Pompeii mulató helye volt a dőzsölni és gondtalanul élni szeretőknek. Volt benne minden, a mit a kényelemhez szokott gazdag római nélkülözni nem tudott. Jó bora, szép fürdőhelyei, színházai, remek templomai, bazilikája, árnyas sáta helye s mindenek felett uri kényelemmel berendezett magán lakás. Valóságos kis Róma volt, annak gyönyöröket nyújtó kényelmével, de kellemetlenségei nélkül.

Békében élt e nép évszázadokig; még a Sulla veteránjai is csakhamar összeolvadtak a régibb lakosokkal és azokat egészen magokhoz hasonló latinokká tették (*Colonia Cornelia*.)

Jött a végétélet! Az örömköbe merült, mulatozó város lakóit már a Kr. u. 63-ik év február 5-én iszonyú földrengés riasztotta fel nyugalmukból, mely a forum márvány-oszlop sorait, a kényelmes fürdőt, bazilikát és több templomot, számos magánhajlékot döntött le romokká!

Az isten újját látta ugyan e nép, mint fenyegeti meg a múltak büneiért, de meg nem ijedt; sőt kettőzött igyekezettel fogott hozzá, hogy bedőlt hajlékait és középületeit annál nagyobb fényvel egészen a római

izlés szerint felemelje újra. Még a szerény munka befejezést se nyert, midőn ismét hatalmas moraj rendítette meg kebleiket Kr. u. 79-ben, augusztus 27-én (mások szerint 24-én) és most felülről csapott reája a pusztító fergeteg.

A Vezuv teljes erővel tört ki s képzeletet meghaladó özönnel hullott alá a forró hamu, tüzes kövek, égő lávafolyam. A nap elsötétült. A nép mindenét elhagyva menekült a tengerpart felé és a ki merre tudott elfutni a gyilkos elem elől. Valószínű, hogy a 20—25 ezerre menő lakosság legnagyobb része kijutott ugyan a városból, de annak környékén pusztulhatott el. Tény az, hogy ez ideig 200 hullánál többet alig sikerült az ásatások alkalmával feltalálni közülök.

Csaknem tizenhatszázadon át feküdt 7—10 méternyi lávatararó alatt az egész város. Végre a kíváncsiság és némely értékes tárgyak felfedezésének reménye vitte rá az embereket, hogy 1748. április 1-én hozzáfogtak a kővé merevült lávahamu *feltúráshoz*. Minden cél és rendszer nélkül siettek ásni össze-vissza s meglepő eredmény és siker jutalmazta a kutatók fáradságát. De épen ezen rabló munka fosztotta meg az érdekes várost legszebb ékességeitől. A félig kiszabadított házak falai az idő viszontagsága alatt összeomlottak, elpusztultak. A nápolyi muzeum termei megteltek ugyan, de a helyszínén való tanúságos tapasztalás lehetősége szenvedett általa.

Hála az olaszkormánynak, mely kezébe vette a megmentés munkáját. Az ásatások vezetésével megbizta a jeles és ügybuzgó *Fiorelli* tudóst, a ki 1863. óta fáradságot nem ismerő kitartással a művelt világ hálájára érdemes ügybuzgósággal teljesíti nehéz feladatát. „*Fel kell támasztani egy római várost.*“ Ez *Fiorelli* jelszava. Hiven is beváltja sokatmondó szavait.

Ma egy kétezer év előtti ős római provinciális város áll előttünk a maga teljességében, tiszta, járható utcáival, középületeivel, magánházaival, a legszerényebb viskójával együtt! Fájdalom, hogy csak romokban!

Az összes régi iratok fáradságos felkutatásával sem alkot magának e kor gyermeke oly tiszta képet a régi rómaiak életmódjáról, lakásairól s talán foglalkozásairól, mintha figyelmesen végig sétál egynehányszor a kiásott város csonka falai között.

Kétezer éves múlt a jelen közepén! Ilyen nincs sehol a föld kerekén. Találón jegyzi meg *Boissier* „Pompéi tanit és mulattat; meglátogatása elbájolja a kíváncsiakat s még kellemesebb azokra nézve a kik tanulni akarnak. Megismertet a tartományi, provinciális élettel. A gazdagokét, a városit úgy is ismerjük, de nem a tartományi életet.“

A legelső a mi szembetűnk az, hogy aránylag szűk utcái, kevés kivétellel egyenes irányban haladnak és szögletben metszik egymást; tehát gondosan, szabályosan épült. Az utcák nagy láva kövekkel vannak kirakva, melyek évszázadokra menő tartósságot mutatnak; jóllehet itt-ott *felismerhető a kerékvágás* rajtok, a mi élénk közlekedésre enged következtetni. A szekérut két oldalán 20—30 cm.-rel magasabban futnak a gyalogjárdák, szabályos,

négyszögletes erős lávakövekből készítve, melyeken itt-ott obscaenitást kifejező bevésésen botránkoznak meg jobb izléshez szokott szemünk. Az egymást szögletben metsző utcák sarkain feltűnően nagy két követ látunk; ezek arra szolgáltak, hogy egyik járóról a másikra át lehessen lépni a nélkül, hogy a járó-kelők a mélyebben fekvő utcára lettek volna kénytelenek lelépni. Ezek között különösen felismerhetők a koci közlekedés folytán kikapott kerékvágások. Legtöbb utca szegeletén csinos medenczével ellátott közutat találunk.

Ha az utca kövezetéről a házak falaira emeljük szemünket, lehetetlen észre nem venni az egyszerű, sima falazaton azt a sok karczolat, fir-kálást, vörös festékekkel való felírást, melyek főleg a forum körüli utcásorok sarkán tűnnek szembe. Ezek a mi plakátjainkat helyettesítik s ugyanazon cél elérésére szolgáltak, a melyekre a mi díszes nyomásu és csábitó külsejű hirdetéseink szolgálnak. Hirdetői ezek az akkori lakosok szokásainak, gondolkodás módjának, talán erkölcsi érzületének és lokális-politikájának is egyúttal. Ezek az u. n. *graffitik* igen érdekes tanulmány tárgyát képezhetik a kellő idővel is rendelkező tudásra nézve. Nem is késett egy francia filologus, *Nadaillac* márki legujabban időt szentelni ezek hű lemásolására s egész érdekes jeleneteket ír le azon izgalmas választásokról, melyekben épen e jelentéktelennek látszó falkarczolatok teremtették meg a „*kellő hangulatot*“. A városi tisztviselők választása épen olyan izgalmas és torzsalkodással járó aktus volt Pompeiiben, mint ma hazánk bármely városában. A korteskedést ma épen úgy tiltja a törvény, mint tiltotta hajdan; de azért ki tilthatja el azt, épen úgy ma, mint évezredek előtt nem gátolhatta meg, hogy a telivérű választó az utca falára fel ne karczolja, vagy fel ne írja nevét, néhány dicsérő szó kíséretében a maga jelöltjének? Sajnálom, hogy csak futólagosan tekinthettem meg ezeket a sajátságos ákom-bákomokat!)

Menjünk végig az utcákon és tekintsünk be egyes magánházakba és középületekbe!

Egészen más külseje van Pompeiiben az utcának, mint mi nálunk. A házak kinézése kevés eltéréssel egyforma; többnyire földszintesek; sima puszta falak, ablakok nélkül szegélyezik az utcát. Az épületbe való bejárás az utcára néző rész közepén nyílik. Ettől jobbra-balra vagy ablak nélküli falazat látható téglából és alaktalan tömegekből összerakva, vagy leggyakrabban egy-egy nagy négyszögletes nyílás, mely az utcára szolgáló szobák belsejét egészen láthatóvá teszi. Minden ház egy kis várnak tekinthető, mely magas oldalfalakkal van elzárva szomszédaitól s a családnak minden tagja ennek befelé néző részében találta meg az őt megillető kényelmet. De e kényelmet ne keressük díszes, világos termekben, hanem abban, hogy az aránylag igen szűk szobákból álló lakásban minden foglal-

1). Olvasd a „Magyar Hirlap“ tárczáját az 1895-ik évi 54-ik számban. „Egy választás 79. Kr. u.“

kozásnak külön hely volt szánva. Az épület belseje többnyire két- sőt három udvarból állott.

Az utcáról nyíló — ostiumon — tornáczon át a házi úr vagyoni állásának és foglalkozásának megfelelő terjedelmű négyszögletes térre jövünk. Ez az egészen, vagy félig fedett tér „első udvarnak” nevezhető, melyet a tehetősebbeknél márvány oszlopsorozat szegélyezett; mozaikképekkel kirakott alapzattal birt s közepén volt az *impluvium*, vagyis az esővizet levezető csatorna nyílása. Jobbra-balra 1—3 szűk szobácska állott, mely a világosságot csupán az ajtónyíláson nyerte. Árnyékos, hűvös tartózkodási hely volt ez s a nyári hőség idején igen kellemesen lehetett benne megpihenni. Ezeknek mintegy folytatása mindkét oldalon az u. n. *Alae*, az *atrium* felől teljesen nyílt terület, melybe az ősök képeit és a családfát függesztették ki. Az utcai bejáráttal szemben álló oldalon volt az u. n. *tablinum*, vagy a mi fogalmaink szerinti salon. Itt fogadta a házi úr vendégét, itt intézte el hivatalos dolgait az idegenekkel. Az *atrium* különben egészben véve az idegenekkel való érintkezés színhelye volt, míg a *családi szentély* beljebb keresendő a második udvar kerületén a *Peristylumon*. Ez a nyílt négyszögletes hely volt a család tulajdonképeni tartózkodási helye s épen azért többnyire tágasabb az előbbinél; közepén szökőkút, vagy egy víztartó állott (*piscina*), néhol virágos kis kert (*Xystus*) és egy néhány árnyékos fa tette kedvessé az itt való tartózkodást. E körül voltak a családtagok hálószobái (*cubicula*), egy félkör alakú társalgó terem (*Exedrae*), az ebédlő (*triclinium*) és egy egészen tágas terem az u. n. *Oecus*, melyet főleg családi ünnepélyek alkalmával használtak. Ugyanezen udvarban, rendszeren az ebédlővel szemközi oldalon volt a konyha is elhelyezve.

A gazdagabbak meg nem elégedtek még ennyi helyiséggel sem; még egy harmadik belső udvart képezett a nagyobb virágos kert (*viridarium*) s ennek háttérében a családi kápolna (*Lararium*), hol a ház istenei voltak elhelyezve. Az épületet bekerítő fal egyik sarkában volt a hátsó kijárat (*posticum*). A felső emeleti részek vendégszobák és rabszolgák lakásai voltak.

„Szép mozaikjaik, diszes művakolatuk, márvány burkolatuk van; a fehér köveknek fárasztó fényét mindenütt kellemes árnyalatok enyhítették. A falak szürkére, feketére, az oszlopok sárgára vagy vörösre festvék. A párkányzat hosszában kecses arabeskek futnak, egymáshoz fonódott virágok, melyekbe olykor soha sem létezett madarak, képzeletalkotta tájak vegyülnek. Ezek gyönyörködtetnek és nem fárasztják az elmét.“¹⁾

Mozaikképek és falfestményeik legnagyobb része a nápolyi múzeumban van, ezekről ott emlékeztem meg; jóllehet jobban szerettem volna látni mindeniket a maga helyén, hogy így annál tökéletesebb lett volna az a csalódás, mely a kétezer év előtti múlt emlékei közé ragadott magával.

¹⁾ Boissier G. Róma és Pompeii. 316. l.

A pompeii nép a régi rómaiak szokása szerint a nap legnagyobb részét a piacon töltötte el. A „*forum civile*“ tehát itt is gyűlhelye volt a lakosoknak.

A *Strada della Marina* egyenesen *Pompeii piaczára* vezet. Ez egy 152 m. hosszú 48 m. széles szabályos terület, nagy travertin lapokkal kitűnően kövezve. Délkelet és nyugat felől kétsoros oszlop alapköczkái látszanak. Az itt állott széles folyosó fedele árnyékot nyújtott a naphosszat itt ácsorgó tömegnek. A forumot számos szobor ékesítette, ezeknek 22 alapzata még látható. Hat utca nyílik a piacra, hova mindazáltal kocsival bemenni nem lehetett. A piacot igen szép középületek vették körül. A „bazilika“ a pompeiiiek börténye, az adás vevés és igazságszolgáltatás színhelye, impozans 67 m. hosszú és 23 m. széles belvilággal, oszlopcsarnokkal. A háttérben mintegy két méternyi magoslaton fekszik a *tribunal*, hol a község bírása osztott igazságot a perlekedők között. Az épület anyaga láva kövekből áll, (*opus incertum*) elől a forum felé néző rész téglából épült s előtte oszlopcsarnok emelkedik.

A piac nyugati oldalát egész hosszában a Pompeii romok legszebbike foglalja el, *Apollo temploma*. Pompás oszlopcsarnokkal körített udvar közepén magasan áll a tulajdonképeni templom, melyhez 13 lépcső vezet fel. Előtte emelkedik a terjedelmes főoltár travertinből; körülötte az istenek álló-szobrainak alapkövei, melyekről a szobrok már a nápolyi múzeumba vándoroltak és még két kisebb oltár látható.

Ezután kisebb nyílt helyiség közepén állott háromlábos egy nagy márványasztal, a közhasználatban volt hiteles mértékekkel.¹⁾

A piac északi részén emelkedik *Jupiter temploma*; mintegy 3 méter magas alapépítményen nyugszik s tizenöt lépcső vezet fel a szentélybe. Szép romjaiból látható, hogy a főistent pompás templomban tisztelhatték; a nyugati oldalon fekszenek az u. n. *macellum*, mely egykor a legszebb épületek egyike lehetett, benne húst, halat, gyümölcsöt s egyéb élelmi szereket árultak. A főbejárat mellett néhány bódé, hihető, hogy a pénzváltók használatára szolgált. Az árúcsarnok belseje mintegy 25 m. h., 16 m. széles udvar, minden oldalról négy oszlopon nyugvó folyosóval ellátva. Ugyancsak a forum felé néző előcsarnok jóniai márványoszlopokon áll. Az udvar közepén 12 négyszögletes oltár, a 12 isten tiszteletére, kiknek e csarnokot szentelték. A falakon még néhány igen szép freskó látható, melyek közül legjobban van megőrizve a bejáráttól balra Argus, Jo, Odyszeus és Penelope; a falak felső részein élelmi szerek, gyümölcs, halak stb. képei láthatók. Az észak felé nyíló apró árúczikkek, boltok falai piros színnel vannak kifestve, néhol számuk láthatók bekarcolva a falakon. Valószínűleg azért, hogy az eladók adósaik nevét és tartozásaikat szemmel kíséressék, vagy a egyes árúczikkek értékét összegezzék. Az épület hátsó részében volt az Augustus

¹⁾ Eredetije a nápolyi múzeumban.

császár tiszteletére felállított szentély az ő szobrával; mellette a két fülkében Drusus és Livia, az Augusztus feleségének gipsz szobrai láthatók.¹⁾

Ettől délre egy nagy üres terem fekszik, márvány falakkal ékesítve, félig romokban, az u. n. *senatorium*, melyben a városi tisztviselők — Dekuriók — tartották tanácskozó gyűléseiket.

Mellette a *Merkur* templomában fehér márványból készült négyszögletes, szép oltár áll remek domborművekkel ékesítve; az előrészen álló relief Augusztus-papjait ábrázolja áldozat alkalmával. Csoda! hogy még ezt is el nem vitték eredeti helyéről!

Az Eumachia, vagy inkább Augusztus-templom után a keleti részen még az u. n. *Edifizio di Eumachia* fekszik, tágas márvány előcsarnokkal a piacz felől. Ez is árúcsarnok volt, még pedig a rófskereskedők számára. A belső udvarterületet 58 márványoszlopon nyugvó fedett folyosó futotta körül. Az egész márvány lapokkal volt kirakva, de a hely ma nagyobbára meg van fosztva márvány-disztől. A háttérben látható félkör alakú fülkében a Concordia Augusta gipsz szobra áll.²⁾

A forum kerületét dél felől három egyenlő alakú terem romjai zárják le, a *Tribunalia*; ez lehetett a pompeiiiek „városháza“. Itt szolgáltatott igazságot a két *duumvir*; itt volt helyisége a városi közigazgatás teendőit teljesítő két *aedilisnek*. Ezek a helyiségek is, mint egyéb középületek gazdag márvány-diszszal rendelkeztek, de ma letarlott csupaszon állanak előttünk.

A piacz északi oldalán diadalszerű építményen át egy a többinél szélesebb utca nyílik a *Strada del Foro*. Kissé lejtősen emelkedik, egyenesen fut végig a városon. Jobbra terül el egy nagy épület — a város egyik fürdője — mintegy 30. m. hosszú és szélességű, négy utcára néznek falai. A keskeny boltozott tornáczon áthaladva, melynek teteje sárga és piros csillagokkal van kifestve, egy négyszögletes kisebb terembe lépünk. A tető bolthajtása megmaradt, honnan egy méter széles nyílásos ablakon nyerte világosságát, mely közel a boltívek alatt fekszik. A falak mentén kőpadok futnak körül; az alap mozaikkal borított. A falban apró fülkék találhatóak, valószínűleg a fürdőt használó közönség ruháinak befogadására. Ez volt a közös vetkező terem — *apodyterium*. — A többi helyiségek megismerése után azonnal meggyőződünk arról, hogy egy kisebbszerű római fürdőben járunk, melyben különben minden feltalálható, a mi az óriási thermákat annyira kedveltekké tette. Az előbb említett teremből öt felé nyíltak az ajtók; a jobboldali legelső a *tepiadariumba* vezet; az előbbinél ez tágasabb szoba, melyet egy bronzkemence melegített. Itt vetkeztek le tulajdonképen azok, kik a melegfürdőt, gőzt használni akarták s itt szórakoztak el a fürdés után. Pompásan diszitett boltozatán domborműveket, Ganymed, Amor, Apolló és egyéb freskókat látunk; a boltozat alatti párkányzat, terracottából készült erős férfi alakok — telamonok — vállaira nehezül. A falak

1) 2) Eredetijét a nápolyi muzeumban láttuk!

fülkéiben talán a nedves test felszárításához szükséges ruhadarabokat helyezték el. Az egész helyiséget szintén csak egy nagyobb ablaknyílás látta el világossággal. Innen a jobboldali ajtón a fürdő legtágasabb helyiségébe jutunk a *caldariumba*. Itt egy nagyszerű márványkád van (*alveus*), melyben 8—10 személy kényelmesen fürödhetett, ez volt a *lavatio calida*, vagy melegfürdő; szemben vele fekszik a vizező medence — *labrum*, — melyet a gőzfürdő után használtak. Félkör alakú fülkében van a márvány-vizező medence elhelyezve, melyhez egy kör alakú nyíláson felülről jut világosság; a rajta olvasható felirat szerint ezt a város saját pénztárából 5250 sesterciuson készítették. Az említett két medence közti tér volt a tulajdonképeni *caldarium*. Honnan nyerte melegét? Onnan, hogy a padozat mozaikja csőalakú téglázaton nyugszik, honnan a kiáramló hőség forróvá hevítette fel a levegőt; az oldalfalakban is ugyanilyen csövek futnak körül; mindezek a szomszédos oldalhelyiségben elhelyezett nagy kemenczéből nyerték a meleget; ezek szerint tehát a *caldariumot* forró légfürdőnek kell tartanunk. A terem falait freskók, párkányzatát nőalakokat ábrázoló domborművek díszesítettek. A fürdő harmadik helyiségét a *frigidarium*, vagy hideg fürdő képezte, szintén márvány medenczével ellátva, melybe folytonosan friss víz folydogált. A nők fürdője — ugyanilyen berendezéssel — el volt különítve a férfiakétól.

A *Strada del Foro* folytatását képezi a *Strada di Mercurio*. Ennek jobboldali sarkához közel, az előbb leírt fürdőtől elválasztó utcából nyílik a *tragikus költő* — *Glaukos* — háza. A benyíló folyosó küszöbe előtt fekvő a „*cave canem*“ mozaik-kép, melynek a nápolyi muzeumban igen sok bámulója akad! Kicsiny, de izlésteljes épület lehetett, ha romjait a képzelet erejével egészszé varázsoljuk. Falfestményei a legjobbak és leghiresebbek közé tartoznak; persze hogy ismét Nápolyba száll vissza a lélek, ha ezeket az ottani muzeumból, itteni régi helyökre akarjuk elhelyezni. Egynehány ugyan még itt is látható, de az idő viszontagságai folytán elhalványult színekben. Az átriumban Daphne, Apolló, fegyveres ifjak; mozaik-képekben halak, ruczák stb.

Ezzel szemben a kelet felőli utca sarkán terül el a régi Pompeii egyik legnagyobb magán épülete, a *Pansa háza*. Nagy, szabályos, négyszögletes épület, melyet négy utca vesz körül; 98 m. hosszú, 38 m. széles területen fekszik. Hogy a lakás kényelméről csak némi fogalmat alkothassunk magunknak, elég tudnunk azt, hogy a földszinten ötven különféle helyiséggel bir. Különben az egésznek beosztása teljesen megfelel azon leírásnak, melyet a Pompeii házakról fentebb általában mondtam el. Ez az épület szolgálhat biztos mintaképül egy régi római lakóház megismerésére.

Magánházakról lévén szó, nem hagyhatom felemlítés nélkül közel a Pansa házához fekvő azon épületet, melynél az erkélyszerűen kiugró részt sikerült helyre állítani s ez által fogalmat alkothatunk magunknak a fából készült emeleti helyiségekről.

A *Siricus* háza nagy sütőkemenczével, szépen kifestett atriumával és a küszöbön olvasható „Salve lucru“ (m) felirattal, szintén érdekes látvány.

A *Faun* házának küszöbén ugyancsak ott áll az üdvözlő „Have;“ remek mozaikjaiért érdemes a megtekintésre!

A *Sallust* márványszerűen falazott és szépen kifestett házából balra van egy *pékmester lakása*, sütő kemenczével és egy *kézi malommal*. Tanuságos ezt megtekinteni. A *mola manualis*, vagy *trusatilis* két részből áll. A felső rész homokórához hasonló, derékon bemélyedő kőhenger — *catillus* — melynek kétoldalán karok nyultak ki s ezek segítségével volt az alsó, szélesebb lapon forgatható. A felső hengerbe szórt gabonanemű négy nyíláson át hullott le az érintkező két lap közé, melyek a forgatás következtében liszté őrlték a szemeket.

Unikum gyanánt említhető fel Pompeiiben azon ház, melynek egyik szobájában öt festmény látható s a képek alatt megfelelő *distichonok* olvashatók a görög költőkből. Az egyik kép Pan és Eros küzdelmét ábrázolja ily felirattal: Bátran kél Eros küzdelemre Pannal; a másikon Homér és két halász alakja látható, midőn talányszerűen válaszolnak amannak kérdésére: „Amit fogtunk azt eldobtuk, a mit nem fogtunk azt magunknál hordjuk.“

Pompeii egy másik teljesen kiásott közttere volt a háromszögletű piac, melynek területét 100 diszoszlop által alkotott folyosó képezte. Egy-kettő még áll, a többit csak romjai jelzik. Keletre tőle pusztán üresen áll a *nagy színház*, melyben a vigadni szerető pompeiiiek annyi élvezetes napot tölthettek; a félkör alakban egymás felé emelkedőleg elhelyezett ülőhelyeken egyszerre háromezer ember gyönyörködhetett az előadásban; a 33 m. széles és 6.60 cm. mélységű kis szintér háttérében még 3 ajtó látható s a függönytartó is megmaradt.

Közvetlen mellette egy kisebb színház romjai láthatók, mely felényi közönség befogadására volt berendezve; míg amaz egészen nyílt volt, a szabad ég alatt állott s csupán a nap heve ellen vászonnal volt behuzható, addig az utóbbi fatetővel volt eredetileg ellátva.

A háromszögletes piac és a várost kerítő falak között van a *gladiátorok laktanyája*; tágas udvarát oszlopos folyosók keríték, melyek mögött sorban egymásfölött 66, részben összeomlott cella látható, a gladiátorok hálószobáskái. Ebben a helyiségben ásták ki azt a bilincset, melylyel egyszerre tíz embert lehetett megvasalni; most a nápolyi bronztárgyak gyűjteményei közt látható.

A legszélesebb és talán egyik leghosszabb utcája ez időszert Pompeiinek a *Porta Stabiatól* északfelé futó *Strada Stabiana*; ennek legészakibb részén a jobb oldalon fekszik a *Casa di Orfeo*. Peristyljében van az a nagy freskó, Orpheusz, melyet Boissier (296 l.) híven ekként ír le; „Orpheus, ülve van ábrázolva, könnyű chlamys omlik le vállairól, lábszárain s a plec-

trummal megérinti a 9 húros lyrát. Lábainál különböző állatokat zsufolt össze a pompeii festőművész: oroszlánt, párduczot, tigris, vadkant és sziklákat, patakot, mely félbeszakítja folyását, hogy tovább hallgathassa a dalnokot.

Heteket lehetne Pompeiiben eltölteni, úgy, hogy az ember a részletek tanulmányozásába mélyedve haladna végig mindenen. A legcsekélyebbnek látszó romrészlet, fresko, és épület, kétezeréves multból beszél mihozzánk. *Láthatóvá* teszi azt az életet, melynek folyásáról csak *halvány sejtelmünk* lehetett eddig. Minden kapavágás, melyet a tudós Fiorelli vezetése mellett folytonosan dolgozó munkások tesznek, újabb csodákat s a régi életmód újabb változásait deríti fel. A jelenben élő ifju nemzedék még elérheti azt, hogy a halottaiból feltámasztott, valóságos római provinciális város egészében gyönyörködhetik és közvetlen szemlélet, megfigyelés útján gazdagíthatja könyvekből meritett ismereteit az ó-korról.

I.

Főgymnasiumi tanács.

Elnök: Dr. Meskó László, országgyűlési képviselő, főgymn. felügyelő.

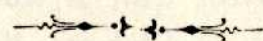
Tagjai: a) Hivatalból: Bartholomaeidesz János lelkész, t. b. főesperes; Farbaky József lelkész, hegyaljai főesperes; Májerszky Béla városi főjegyző, egyházi felügyelő, pártfogósági elnök; Szopkó Alfréd gyógyszerész, főgymn. pénztárnok.

b) Választva: Barzó János iparos; Bencs László polgármester, helyettes főgymn. felügyelő; Bogár Lajos városi árvaszéki tanácsos; Eördegh Károly vármegyei pénztári könyvelő-ellenőr; Fest László kereskedő; Kubassy Gusztáv takarékpénztári pénztáros; Meskó Elek takarékpénztári főkönyvvezető; Pazár István igazgató-tanító; Sexty Gyula városi tanácsos; Somogyi Gyula kir. közjegyző; Szohor Pál adóügyi tanácsos; dr. Trajtler Sámuel városi főorvos.

A főgymn. tanárok.

Jegyző: Leffler Sámuel főgymn. tanár.

Fegyelmi bizottság: Elnöke: dr. Meskó László főgymn. felügyelő. Tagjai: Bencs László, Bogár Lajos, Májerszky Béla, Somogyi Gyula, az igazgató.

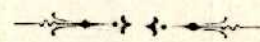
II.

Tanárok.

Folyó szám	Tanár neve, minősége	Tanár-éveinek száma	Mióta tanít a főgymnasiumban	Tantárgya	Heti órák száma
1	Martinyi József, igazgató.	27	1868	Magyar nyelv VI. Pol. földrajz VII. Történelem VI. VIII.	11
2	Chotvács Ágost, r. tanár; a VII. osztály főnöke.	21	1874	Német nyelv VII. VIII. Görög nyelv V. VI. VIII.	19
3	Eltcher Simon, r. tanár; a VI. osztály főnöke.	8	1887	Német nyelv V. VI. Mennyiségtan I. VI. VIII. Természettan VII. Term. földrajz III.	20
4	Kauffmann Aurél, hely. tanár.	2	1893	Magyar nyelv I. II. IV. Német nyelv III. IV.	22
5	Leffler Sámuel, r. tanár; a VIII. osztály főnöke.	21	1874	Latin IV. VI. VIII. Bölcsészet VIII.	20
6	Mészáros Ferencz, r. tanár; a IV. osztály főnöke. Phys. szertár öre. Ephorus.	23	1884	Történelem IV. Mennyiség. III. IV. V. VII. Természettan VIII.	20
7	Moravszky Ferencz, r. tanár; I. osztály főnöke. Könyvtárnok.	7	1888	Latin nyelv I. II. V.	20
8	Porubszky Pál, r. tanár; az V. osztály főnöke. Bessenyei kör elnöke.	13	1887	Magyar V. VII. VIII. Görög-pótló magyar V. VII. Történelem III. V.	20
9	Pauer Vilmos, r. rajztanár.	1	1894	Görög-pótló magyar VI. Rajzoló mértan I—IV. Görög-pótló rajz V—VIII. Szépirás I—II.	22
10	Szlaboczký Imre, r. tanár; a II. osztály főnöke. Természettan szertár-ör.	23	1875	Természettan IV. V. VI. Földrajz I. II. Számítan II.	20

Folyó szám	Tanár neve, minősége	Tanár-évei- nek száma	Mióta tanít főgymna- siumban	Tantárgy	Heti órái- nak száma
11	Dr. Vietórisz József, r. tanár; a III. osztály főnöke. Értekezletli jegyző.	4	1891	Magyar nyelv III. Latin nyelv III. VII. Görög nyelv VII. Görögpótló magyar VIII.	22
12	Geduly Henrik, ág. h. ev. vallás-tanár.	5	1891	Vallástan I—VIII.	10
13	Matuszka Mihály, r. kath. vallás-tanár.	2	1894	Vallástan I—VIII.	8
14	Bónis Menyhért, izr. vallás-tanár.	3	1892	Vallástan I—IV.	4
15	Weisz Mór, izr. vallás-tanár.	7	1888	Vallástan V—VIII.	4
16	Énektanárok: Zsák Endre, ág. ev. énektanító.	8	1887	Egyházi ének I—IV.	2
17	Santroch Alajos, a dalos-kör vezetője.	3	1892	Műének.	3
18	Tornatanár: Petrás György.	2	1893	Tornázás I—VIII.	16

III.

Elvégzett tananyag.

a) Rendes tantárgyak.

I. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Moravszky Ferencz.**

1. **Vallástan.** Hetenként 2 óra. *Protestáns:* Uj-testamentomi történetek, erkölcsi tanulságokkal. Tankönyv: Pálffy József: „Bibliai történetek.“ Tanár: *Geduly Henrik.* — *Római katolikus:* Bibliai történetek az ó- és új-szövetségből. Tankönyv: Róder A.: „Bibliai történetek.“ Tanár: *Matuszka Mihály.* — *Izraelita:* Bibliai történet: A világ teremtésétől a Babilonból való visszatérésig. Tankönyv: Gabel I.: „Bibliai tört.“ Néhány élvezeti rövid áldás. Tanár: *Bónis Menyhért.*

2. **Magyar nyelv.** Het. 6 óra. *a)* Nyelvtan: hangok, egyszerű mondat s részei, szóképzés (ige- s névszóképzés), szóösszetétel. *b)* Olvasmány: kisebb leírások, mondák és elbeszélések, mesék, főleg a magyar nép életéből és történetéből; költemények szavalása. *c)* Írásbeli dolgozatok: kéthetenként egyszer: elemzés. Tk. Szinnyei J.: Magyar nyelvtan I. r., Lehr-Riedl: Olvasókönyv I. r. Tanár: *Kauffmann Aurél.*

3. **Latin nyelv.** Het. 7 óra. A rendes név- és igeragozás megfelelő fordítási gyakorlatokkal latinból és latinra, melyeknek száma 60; ezek közül összefüggő olvasmány 16, és pedig: Canis fidelis. Canis et lupus. Acanthis et luscinia. Mulier et gallina. Mercator et hospes deversorii. Vulpes et corvus. Calvus et musca. Equus et aper. Perdix et auceps. Leo et asinus. Cervus ad fontem. Sokrates. Romulus. Romulus et Remus. De raptu virginum Sabinarum. Tarquinius Superbus. A hetenkénti iskolai írásbeli dolgozatok száma 30. Tk. Békési: Latin nyelvtana. Tanár: *Moravszky Ferencz.*

4. **Földrajz.** Het. 4 óra. A magyar korona országai. Európa általános leírása. Európa egyes országai. Tk. Dr. Hunfalvy János. Tanár: *Szlaboczký Imre.*

5. **Számítan.** Het. 3 óra. Számulálás. Tizes számrendszer. Méter mértékek. Római számok. Négy alapművelet egész számokkal, tizedes és közönséges törtszámokkal. A számok oszthatósága. Közös többszörös és osztó. Kéthetenként iskolai írásbeli dolgozat. Tk. Békési-Illes: „Közönséges számítan“ I. füzet. Tanár: *Eltcher Simon.*

6. **Rajzoló mértan.** Het. 3 óra. Az egyenes és görbe vonal származása. Az egyenesek iránya. Két egyenes viszonylagos helyzete. Az egyenes és pont. A négyzet. Négyzetes háló. A négyzet átlói. Egyenszárú derékszögű háromszög. Pythagoras tantétele. A téglalap és átlói. Az általános derékszögű háromszög. Egyenoldalu és mintaháromszög. Az egyenszárú háromszög. A négyszögekről általában (parallelogramm, trapéz, trapezoid, rhombus,

rhomboid, deltoid stb). A szabályos és szabálytalan sokszögek ismertetése. Az egyenesek alpműveletei. A szögekről és azok alpműveleteiről. A kör. A kör osztása és kerülete. Az idomok területe. Mértani rajzlapok készítése. Tk. Landau és Wohlrab: Rajzoló geometria I. füzet. Tanár: *Pauer Vilmos*.

7. **Szépíráás.** Het. 1 óra. A magyar kis és nagy betűk (dülőírás). Tanár: *Pauer Vilmos*.

8. **Tornázás.** Het. 2 óra. A fegyelemhez való szoktatás. Különféle állások, járás helyben és menetközben. Szabadgyakorlatok két és négy ütemben; futás. Rendgyakorlatok: igazodás, fedezés, fordulatok, kanyarodások arc- és oldalsorban. Sztornázás. Labdázás. Tanár: *Petrás György*.

9. **Ének.** Het. 1 óra. A legszokottabb egyhangu egyh. dallamok gyakorlása az ág. ev. tanulókkal. Zeneelmélet: a vonalrendszer, hangjegyek és azok értékéről, kulcsok, szünjelek, leggyakoribb ütenyfelosztások, hangtaláló gyakorlatok.

II. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Szlaboczký Imre.**

1. **Vallástan.** Hetenként 2 óra. *Protestáns:* u. m. az I. osztályban. — *Római katolikus:* mint az I. osztályban. — *Izraelita:* mint az I. osztályban.

2. **Magyar nyelv.** Het. 5 óra. *a)* Mondattan: az egyszerű mondat részeinek befejezéseül a ragos és névutós határozók bő ismertetése, összetett mondatok (mellé- és alárendelt mondatok). *b)* Olvasmány mondattani alapon és *c)* Írásbeli dolgozat a végzett tananyag köréből. Tk. Szinnyei J.: Magyar nyelvtan II. r. Lehr-Riedl: Olvasókönyv II. r. Tanár: *Kauffmann Aurél*.

3. **Latin nyelv.** Het. 6 óra. A név- és igeragozás rendszeres ismétlése után a ragozási rendhagyóságok. Görögös és szabálytalan névragozás. Fokragozás. Nemi szabályok. Adverbium, praepositio, coniunctio, interiectio. Derivata. Coniugatio, verba anomalia, defectiva, impersonalia. Perfectum és supinumtövek. Accusativus cum infinitivo. Ablativus absolutus. 8 latin és magyar gyakorlaton kívül a nyelvtan begyakorlására szolgáltak a következő olvasmányok: Senex et mors. Corvus sutoris. Leo senex. Pugna apud Thermopylas. Midas. Menenius Agrippa. Deucalion et Pyrrha. Tantalus. Argonautae. Hercules. Herculis duodecim labores. Pelops. Croesus a Cyro victus. Mindez nagyrészt emlékelve is. Iskolai írásbeli dolgozatok száma 28. Ezenkívül házi dolgozatok az olvasmányok alapján. Tk. Békési-Máthé: Latin nyelvtana és olvasókönyve. Tanár: *Moravszky Ferencz*.

4. **Földrajz.** Het. 4 óra. Ázsia általános és egyes országainak leírása. Afrika, Amerika és Ausztrália földrajza. A száraz földségeknél és világtengeknek áttekintése. Tk. Dr. Hunfalvy János. Tanár: *Szlaboczký Imre*.

5. **Számtan.** Het. 4 óra. Mértékek és pénzek átszámítása. Korlátolt pontosságú számműveletek. Számoláselőnyök. Az arányosság fogalma. Hármas-szabályi feladatok megoldása következtetéssel. Százalék-számolások: nyereség, veszteség; teljes-, tiszta- és burkolat-súly; alkusz-bizománydíj; lerovat, leszámolás. A geometriai arány ismertetése és alkalmazása a hármas-szabály és százalék-számolás példáira. Tk. Békési-Ilés: Közönséges számtan II. füzet. Tanár: *Szlaboczký Imre*.

6. **Rajzoló mértan.** Het. 3 óra. A kocka. A kocka hálója és térfogata. Hasonló és egybevágó kockák. A négyzet-alapu egyenes és ferde oszlop. Az egyenszárú derékszögű háromszög-alapu egyenes és ferde hasáb. A téglalap-alapu test. Az általános derékszögű háromszög-alapu egyenes és ferde hasáb. A téglalap-alapu ferde oszlop. Az általános háromszög-alapu ferde hasáb. A rhomboedron. A hasábok általában. A szabályos testekről. A henger. A gömb. Lapok. Az egyenes és sík abszolút és relativ helyzete a térben. A lapszög. A szöglet. A testek hasonlósága. Mértani rajzlapok készítése. Tk. Landau és Wohlrab: Rajzoló geometria II. füz. Tanár: *Pauer Vilmos*.

7. **Szépíráás.** Het. 1 óra. A német kis és nagy betűk; írásgyakorlatok, dictandó után. (A szépíráás szabályai). Tanár: *Pauer Vilmos*.

8. **Tornázás.** Het. 2 óra. Az előbbi osztály tananyagának ismétlése, tekintettel a szabatosabb kivitelre. Tanár: *Petrás György*.

9. **Ének.** Het. 1 óra. Ugy mint az első osztályban.

III. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Dr. Vietórisz József.**

1. **Vallástan.** Hetenként 2 óra. *Protestáns:* Ker. hit- és erkölcsstan Tankönyv: Németh Károlytól. Tanár: *Geduly Henrik*. — *Róm. kath.:* A katolikus egyház története a Szentlélek eljövételétől napjainkig. Tanár: *Matuszka Mihály*. — *Izraelita:* A zsidók története a Babilonból való visszatéréstől a jelen korig. Tk.: Gabel J. Ezenkívül néhány rövid élvezeti áldás és templomi szertartások. Tanár: *Bónis Menyhért*.

2. **Magyar nyelv.** Het. 3 óra. *a)* *Olvasmány:* Leírások, elbeszélések, életrajzok; Nagy Lajos Szalay L. és Jókai M. szerint; a Hunyadiak Szemere és Galeotti Marcio szerint; a görög világból Pericles és a görög színház; találmányok és felfedezések. 10 költemény könyv nélkül. *b)* *Nyelvtan:* A hang-, alak- és mondattan összefoglaló áttekintése. A magyar hangsúlyos verselés. *c)* *Írásbeli,* részben iskolai, részben házi *dolgozat* kéthetenként, különösen helyesírási, elemző és mondatszerkesztő szempontból. Tk. Lehr-Riedl: Magyar olvasókönyv a III. osztály számára. Szinnyei József dr.: Rendszeres magyar nyelvtan a középiskolák III. osztálya számára. Tanár: *Dr. Vietórisz József*.

3. **Latin nyelv.** Het. 6 óra. *a)* *Olvasmány:* Liviusból Róma története a köztársaság koráig (31. fejezet), Phaedrusból 12 mese, ezek közül 9 könyv nélkül is. *b)* *Nyelvtan:* Az alaktan teljes ismétlése után az egyszerű és összevont mondat és részei, 30 magyar gyakorlat latinra fordításával. *c)* *Írásbeli iskolai dolgozat* kéthetenként; tárgya szó- és mondattani elemzés, fordítás latinról magyarra és viszont. Tk. Elischer: Latin olvasókönyv a gymnasiumok III. és IV. osztálya számára. Bartal-Malmosi: Latin gyakorlókönyv a mondattan vázlatával. Tanár: *Dr. Vietórisz József*.

4. **Német nyelv.** Het. 4 óra. Hangok és szótagok. Helyesírás. Beszédrészek. Az articulus declinatioja. A főnév declinatioja. A főnevek neme (természetes és nyelvtani nem). A melléknév declinatioja és comparatioja.

Névmás, számnév. Az ige erős és gyenge conjugatiója. Időbeli s módbeli segédigék. Kéthetenként írásbeli dolgozat. Tk. Zimmermann Gyula: Német nyelvtan I. rész. Zimmermann: Német olvasókönyv I. rész. Tanár: *Kauffmann Aurél*.

5. **Physikai földrajz.** Het. 2 óra. A testek általános tulajdonságai. A folyadékok és légnemű testek tulajdonságai. Hő- és fénytűnények. Mágnesség. Statikai elektromosság. A föld physikai sajátságai. A naprendszer. Tk.: Scholtz-Ráth: A matematikai és physikai földrajz elemei. Tanár: *Eltscher Simon*.

6. **Történelem.** Het. 4 óra. Magyarország története a honfoglalás korától a 67-es kiegyezésig főbb történelmi alakok és események köré csoportosítva. Magyarország politikai földrajzának áttekintése. Tk.: Baróti-Csánky: Magyarország története. Tanár: *Porubszky Pál*.

7. **Számítás.** Het. 3 óra. Összetett hármasszabály következtetéssel és aránylatokkal. Kamatszámolás több évre, hónapokra és napokra. Értékpapírok. Váltók és leszámolásuk. Kamatos kamatok végösszege és előzetes értéke. Időhatár-számolás. Lányszabályi feladatok. Arányos osztás. Vegyítés szabály. Az év folyamán 13 iskolai dolgozat. Tk.: Békési-Ilés: Közönséges számítás III. füzet. Tanár: *Mészáros Ferencz*.

8. **Rajz. mértan.** Hetenként 2 óra. Tájékozás. A mértani hely. A távolságok alapműveletei. A szögek másolása. Párhuzamos egyenesek szerkesztése. Egyenest végpontján túl meghosszabbítani. Egyenes végpontjában merőlegest szerkeszteni. A rhombus tulajdonságain alapuló szerkesztések. A szögek alapműveletei. Derékszögek szerkesztése. Az általános-, egyenoldalu-, egyenszaru- és derékszögű háromszögek szerkesztésére vonatkozó feladatok megfejtése. A négyszögek (trapéz, rhombus, általános négyszög, deltoid stb.) szerkesztésére vonatkozó feladatok megfejtése. Az idomok hasonlósága és összeillősége. Az idomok terület-átalakítása. Mértani rajzlapok készítése. Tk. Landau és Wohlrab: Rajzoló geometria III. füzet. Tanár: *Pauer Vilmos*.

9. **Tornázás** Het. 2 óra. Rendgyakorlatok: fordulatok menetközben, kanyarodások, rendek- s kettős rendekbe fejlődés. Összetett tag- szabadgyakorlatok. Szertornázás. Menetgyakorlatok és játék. Tanár: *Petrás György*.

10. **Ének.** Het. 1 óra. A legszokottabb egyhangu egyh. dallamok gyakorlása az ág. ev. tanulókkal. Zeneelmélet: Ismétlőjelek, meghosszabbítás, költőjel, átalakítójelek, a különböző előjegyzés, előadási jelek, C-dur, A-moll, G-dur, E-moll, F-dur, D-moll hangsorok összeállítása, egyszerű hármás és hetes (sept) accord éneklése, megfelelő énekgyakorlatok. Tanító: *Zsák Endre*.

IV. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Mészáros Ferencz.**

1. **Vallás.** Hetenként 2 óra. *Prot.* u. m. a III. osztályban. *Róm. kath.* mint a III. osztályban. *Izr.* mint a III. osztályban.

2. **Magyar nyelv.** Het. 4 óra. Arany Toldija alapján a költői nyelv sajátságai, képes beszéd, jellemzés fejtegetése; prózai olvasmányok alapján

az irány magyarossága, világossága, szabatossága, csinosága, ereje. A vers-tan vázlata. Polgári ügyiratok (bizonyítvány, számla, elismervény, folyamodvány, nyugtatóvány stb.) Tk. Lehr: Arany Toldija. Góbi Imre: Magyar iránytan I. r. Tanár: *Kauffmann Aurél*.

3. **Latin nyelv.** Het. 6 óra. Az egyszerű mondat részeinek ismétlé-sével az összetett mondatok, a megfelelő magyar gyakorlatok latinra for-dításával. Tk. Bartal-Malmosi: Gyakorló könyv a latin mondattanhoz a mondattan vázlatával. Olvasmányok: prózai olv. „A köztársaság kora“ végig, Livius Annalesének II—III-ik könyve alapján. Költői olv: 12 mese Phaedrusból; „Romulus és Remus megmentése“, „Róma alapítása és Remus ha-lála“, „Gabii bevétele“, „Daedalus és Icarus“ Ovidius-tól. Tk. Latin olvasó-könyv. Elischer. Prosodia gyakorlatilag. Hetenként írásbeli dolgozat. Tanár: *Leffler Sámuel*.

4. **Német nyelv.** Het. 3 óra. A III. osztály nyelvtani anyagának tü-zetes ismétlése után szóképzés, szóösszetétel, praeposíciók; személytelen s rendhagyó igék ragozása, összetett mondat. Mellérendelt mondatok. Költe-mények fordítása, elemzése, nagyrészt emlékelve is. Prózai olvasmányok fordítása s elemzése. Két hetenként írásbeli dolgozat. Tk. Zimmermann Gyula: Német nyelvtan s olvasókönyv II. rész. Tanár: *Kauffmann Aurél*.

5. **Történelem.** Het. 3 óra. Bevezetés a történetbe. A keleti népek, mint műveltségünk alapvetői. Görögök és rómaiak története a császárság megalapításáig. Tk. Varga Ottó: Világtörténet, I. kötet: Ó-kor. Tanár: *Mészáros Ferencz*.

6. **Mennyiségtan.** Het. 3 óra. Bevezetés az algebra. Négy alapmű-velet algebrai egész és tört számokkal. Hatványozás: algebrai több taguak és számok négyzete és köbe. Geometriai haladványok. A számok osztható-sága és tényezőkre való szétbontása. Legnagyobb közös osztó és legkisebb közös többszörös keresés. Elsőrendű egy ismeretlenű föltett és szóbeli egyen-letek megfejtése. Arithmetikai és geometriai aránypárok, harmonikus arány-párok ismertetése. Havonként iskolai írásbeli dolgozat. Tk. Mocnik-Klamarik-Wagner: Algebra. Tanár: *Mészáros Ferencz*.

7. **Rajz. mértan.** Het. 2 óra. A kör érintője és húrja és az azokra vonatkozó feladatok megfejtése. A körben előforduló szögek közötti össze-függések. Két kör viszonylagos helyzete. A körbe és kör köré irt egyenes-vonalu idomok. Szabályos sokszögek szerkesztése. A kör területe. A kup-szeletekről (ellipsis, parabola, hyperbola) és azok szerkesztésére vonatkozó feladatok megfejtése. A kör evolvensé. Az epi- és hypociklois. A csigavon-alak. Mértani rajzlapok készítése. Tk. Landau és Wohlrab: Rajzoló geo-metria IV. füzet. Tanár: *Pauer Vilmos*.

8. **Ásványtan.** Het. 3 óra. Chemiai előismertek. Az ásványok tulaj-donságai és azok rendszeres leírása. Kőzet- és földtan. Tk. Dr. Róth Samu. Tanár: *Szlaboczkay Imre*.

9. **Tornázás.** Het. 2 óra. Mint a III. osztályban.

10. **Ének.** Ugy mint a III-ik osztályban.

V. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Porubszky Pál.**

1. Vallástan. Hetenként 2 óra. Prot. A szentírás ismertetése az összes szent írók műveiből vett szemelvények felolvasásával és megmagyaráztatásával. Tankönyv: Gratz Mór: „Bibliai Kalauz.” Tanár: *Geduly Henrik.* Róm. kath. Alapvető hittan. A vallásról, a kinyilatkoztatásról és forrásairól, az egyházzal és annak szervezetéről. Tk. Vincze Ambró: „Ker. kath. hittan.” I. rész. Tanár: *Matuszka Mihály.* — Izr.: A macedoni uralomtól a gaóni méltóság megszűnéseig. Tk: Csukási és Schön „Zsidók története.” Tanár: *Weisz Mór.*

2. Magyar nyelv. Het. 3 óra. *Költői olvasmány:* Szemelvények népballadából, továbbá Kölcsey, Kisfaludy K., Vörösmarty, Czuczor, Garay, Petőfi, Tompa és Arany balladáiból. *Prózai olvasmány:* Hermann Ottótól A pákásztanya; a hegységek, Reclus után; Hadak útja, Jókaitól; Kemény Zs.: Széchenyi István képe; Salamon F.: A török városainkban; Greguss A.: A stýlről; Arany János: Visszatekintés; Kölcsey Parainesis; Mikos Kelemen Törökországi leveleiből. Ezek alapján a ballada és románcz elmélete; az írásművek tárgya, anyaga szerkezete és fajai. Havonként írásbeli dolgozat. Tk. Greguss-Beöthy: Magyar balladák. Góbi Imre: Szerkesztéstan. Tanár: *Porubszky Pál.*

3. Görögpótló irod. olvasmány. Het. 2 óra. Kármán József: Urania, Igaz barátság s apróbb olvasmányok; Kazinczy és Berzsenyi leveleiből; Kölcsey Ferencz: Berzsenyi versei, Emlékbeszéd Kazinczy és Berzsenyi felett; Salamon Ferencz: Hunyady János. Költemények, különösen a klasszikus iskola tagjaitól. Görög régiségek: Állami régiségek Spártában és Athénban; államkormányzás; a görög hitélet régiségei. Tk. Badios Ferencz: Magyar irodalmi olvasmányok. Schill Salamon: Görög régiségek. Tanár: *Porubszky Pál.*

4. Latin nyelv. Het. 6 óra. Prózai olvasmány: Livius XXVIII. könyve részletesen, tárgyi magyarázatok kíséretében fejtegetve, (a mellékesemények elbeszélése, valamint a XXVI-ik könyv 30 fejezete magánolvasmányul szolgált). -Dávid Pozder: Anthologiájából az I. XI. XII. XIII. XVI. XXI. XL. XLIII. XLV. XLVIII. LIII. LXII. LXIII. LXIV. LXV. LXVI. LXVIII. LXX—LXXVII. LXXXII. LXXXIV. LXXXVI. számú költemények, szerzőik írói munkásságának és versmértékeinek ismertetésével; felerészben emlékelve is. Prosodia és metrika. Magyarból latinra 12 gyakorlat fordított; ezenkívül exabrupto 18 gyakorlat. Régiségtan. Nyelvtanismetlés. Tankönyvek: Dávid Livii I. XXVI—XXX. Dávid-Pozder: Anthologia. Kolmár-Sváby: Fordítási gyakorlatok. Peltz: Verstan. Okányi, Cserép: Római régiségtan. Bartal-Malmosi: Mondattan. Veress: Latin-magyar szótár. Tanár: *Moravszky Ferencz.*

5. Görög nyelv. Het. 5 óra. Az attikai alakban a *mi* végű igékig; fordítási gyakorlatok görögöből magyarra és viszont, szóval és írásban. Nehány mese és epigramma elemzése, fordítása, emlézése. Tankönyvek: Curtius Ábel: Görög nyelvtan; Schenkl Ábel: Görög olvasókönyv. Tanár: *Chotvács Ágost.*

6. Német nyelv. Het. 3 óra. Válogatott prózai kisebb munkák fordítása és fejtegetése. Herder Cid románczaiból: 1—10, 15, 30, 31 (cursive 16—18, 21, 22, 23—36.) részben emlékelve. A nyelvtan folytonos ismétlése. Havonként írásbeli iskolai dolgozat. Tk. Heinrich G. Deutsches Lehr- és Lesebuch II. és Herder Cid románczai. Zimmermann Gy. Német nyelvtan. Tanár: *Eltcher Simon*

7. Történelem. Het. 3 óra. A római császárság és a középkor története a felfedezések koráig. Tk. Szilágyi Sándor: Egyetemes történet. II. k. Tanár: *Porubszky Pál.*

8. Mennyiségtan. Het. 4 óra. a) *Algebra.* Több ismeretlenű elsőrendű határozott egyenletek megfejtésének módszerei. Kéttagúak magasabb egész hatványai (Pascal háromszöge). Arithmetikai haladványok. A gyökkivonás általában. Algebrai többtagúak és számok négyzet- és köbgyöke. Irrationális és imaginarius számok fogalma és műveleteik. Tiszta és vegyes másodrendű egy ismeretlenű egyenletek megfejtése. Tk. Mocnik-Klamarik-Wagner: Algebra. b) *Geometria.* A síkmértan bevezető tételei. Három-, négy- és sokszögek és a kör tételei. Egybevágóság és hasonlóság esetei. Területszámolások. Tk. Ábel K. Mértan I. rész. Havonként iskolai írásbeli dolgozat. Tanár: *Mészáros Ferencz.*

9. Természetrájk. Het. 2 óra. Növénytan. Csoportokat képviselő növények szemléltető leírása, különös tekintettel a külső szervek megismertetésére. A nagyítóval való vizsgálatok módjai. A virágtalan és virágos növények rendszere. Növénygyűjtés. Tk. Dr. Roth Samu. Tanár: *Szlaboczký Imre.*

10. Görögpótló rajz. Het. 2 óra. A stýlekről általában. A görög diszitó stýl ismertetése és rajzolása stýlszerű lapminták után. Az olasz renaissance és elemeinek rajzolása a Várdy-féle lapminták nyomán. A színekről. Diszitmények színezése. Tanár: *Pauer Vilmos.*

11. Tornázás. Het. 2 óra. Szabadgyakorlatok ellenoldalu mozgásokkal. Katonai rendgyakorlatok a szakaszban. Rendek és kettős rendek. Arcz és szárny változtatások. Ellenvonulások. Sztortornázás. Gyakori labdázás. Tanár: *Petrás György.*

VI. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Eltcher Simon.**

1. Vallástan. Hetenként 2 óra. Prot. Egyetemes ker. egyháztörténet. Tankönyv Batizfalvy István: „A ker. egyház története.” Tanár: *Geduly Henrik.* — Római katolikus: mint az V. osztályban. *Izraelita:* A gaóni méltóság megszűnésétől a zsidóknak Spanyolország és Portugaliából való száműzetéseig. A zsidók története Magyarországon. Tankönyv: Csukási és Schön „Zsidók története.” Tanár: *Weisz Mór.*

2. Magyar nyelv. Hetenként 3 óra. Költői olvasmány: Shakespeare Coriolanusa. — Prózai olvasmányok: Heltai G., Cserei M., Salamon F., Greguss Á. munkáiból; Pázmány P., Deák F., Kossuth L., Mirabeau beszédeiből. Ezek alapján a drámai és prózai írásművek elmélete. Írásbeli dolgozatok. Tk. Riedl Frigyes Rhetorika és olvasókönyv. Tanár: *Martinyi J.*

3. **Görögpótló irod. olvasmány.** Het. 2 óra. Mindszenti G., Pázmány P., Gróf Zrinyi M., Bethlen M., Szalárdi S., Cserei M., Apor P., Faludy F., Mikes K. munkáiból. Homerosz élete és az „Iliasz“ olvasása. Görög hitéleti, állami és magánrégiségek. A görög szobrászat- és festészetről. A görög építészeti fejlődése; építészeti stílusok. Tk. Endrődi S. Magyar olvasmányok. Kempf J. Homerosz Iliasa. Schill S. Görög régiségek. Tanár: *Pauer Vilmos.*

4. **Latin nyelv.** Het. 6 óra. Olv. *Sallustiusból* „De bello Jugurthino“ némi kihagyásokkal. *Vergilius* Aeneiséből a II-ik ének részletesen fejtegetve s jórészen emlékelve; a IX-ik ének cursiv olvasva. *Cicero*-ból: „Oratio in Catilinam I-et IV-a.“ „Pro Archia poeta“, „Pro M. Marcello“, ez utóbbi kettő cursiv olvasva. Nyelv- és mondattan folytonos ismétlése. Régiségtan. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat, részint az olvasmány alapján, részint Kolmár-Sváby fordítási gyakorlatai nyomán. Tk: C. Sallustii Cr. „De bello Jugurthino“, Holub-Kempf, P. Vergili M. „Aeneis“ ed. Némethy. M. T. Ciceronis „Orat. selectae“ ed. St. Dávid. Tanár: *Leffler Sámuel.*

5. **Görög nyelv.** Het. 5 óra. Az V. osztály tananyagának teljes ismétlése után a *mi* végű igék és a rendhagyó *omega* végű igék a megfelelő gyakorlatokkal. A mondattanból az esetlan, idők és módok. Olvasmány: Az olvasókönyvben foglalt meséken kívül szemelvények Xenophon Cyropaediájából, Anabasisából és Sokrates Nevezetességeiből. Xenophon életrajza és művei. Házi és iskolai írásbeli dolgozatok. Tankönyvek: Curtius-Ábel: Görög nyelvtan (alaktan, mondattan); Schenk-Horváth Chrestomathiája Xenophonból. Tanár: *Chotvács Ágost.*

6. **Német nyelv.** Het. 3 óra. Bürger, Göthe, Schiller, Uhland, Chamisso legszebb balladáinak fordítása, fejtegetése és emlékelése. Hosszabb prózai darabok olvasása és fordítása. A nyelvtan folytonos ismétlése. Havonként iskolai írásbeli dolgozat. Tk. Heinrich G. Deutsches Lehr-und Lesebuch II. rész. Tanár: *Eltcher Simon.*

7. **Történelem.** Het. 3 óra. Az új-kor történelme. Tk. Dr. Mangold Lajos Világtörténet III. kötet. Tanár: *Martinyi J.*

8. **Mennyiségtan.** Het. 3 óra. a. Algebra. A hatványozás általánosítása. Számrendszerek. Logarithmusok. Irrationális és exponentiális egyenletek. b. Geometria és trigonometria. A szabályos sokszögek trigonometrikus megfejtése. Coordinata-rendszerek. Két pont távolságának meghatározása adott koordinátáiból. Havonként iskolai írásbeli dolgozat. Tk. Mocnik-Klamarik-Wagner Algebra. Ábel K. Mértan I. II. Lutter N. Szorszámi táblák. Tanár: *Eltcher Simon.*

9. **Természetrájk.** Het. 3 óra. Állattan. A természeti testek tulajdonságainak összehasonlítása. Az állati test alakja. A sejtszövetek. Az ember szervrendszerei. Az állatok típusai, értelme, feladata a természet háztartásában. Az állatok rendszere. Tk. Báthory Nándor. Tanár: *Szlaboczký Imre.*

10. **Görögpótló rajz.** Het. 2 óra. Összetettebb olasz renaissance disztimények rajzolása és színezése intarzia modorban. Az emberi fej vázolása, arányai és kidolgozása czeruza és kréta modorban. Német renaissance. Tanár: *Pauer Vilmos.*

11. **Tornázás.** Het. 2 óra. Szabadgyakorlatok rúddal és botokkal. Fűzések. Katonai és tornászi rendgyakorlatok. Szertornázás. Labdázás. Tanár: *Petrás György.*

VII. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Chotvács Ágost.**

1. **Vallástan.** Hetenként 2 óra. *Prot.* úgy mint a VI. osztályban. — *Róm. kath.* Erkölcesstan. Az erkölcsi jóról és rosszról, általában az ember kötelességeiről Isten, önmaga és felebarátai iránt. Tankönyv: Vincze Ambró „Ker. erkölcesstan.“ Tanár: *Matuszka Mihály.* — *Izr.* mint a VI. osztályban.

2. **Magyar nyelv.** Het. 3 óra. Iskolai és házi olvasmányok alapján esztétikai előismeretek, a fenséges, kellemes, rút, tragikum, komikum s ezek árnyalatainak, valamint a lyrai, epikai és drámai műfajoknak ismertetése. Házi és zárthelyi dolgozatok. Tk. Dr. Kapossy Lucián: Költészet és olvasókönyv. Tanár: *Porubszky Pál.*

3. **Görögpótló irod. olvasmány.** Het. 2 óra. Olvasmányok Balassi Bálint vallásos és hazafias költeményeiből; Gyöngyösi István Murányi Venusa; a kurucz költészet epikai és lyrai termékeiből; Kisfaludy Sándor Hymfy szerelmei és Csokonai V. Mihály lyrai költeményeiből. *Görög irodalomtörténet:* a görög epikai, lyrai és drámai költészet története a komédiáig; házi olvasmányok. Tk. Badiacs Ferencz: Magyar irodalmi olvasmányok III. k. Schill Salamon: Görög irodalomtörténet. Tanár: *Porubszky Pál.*

4. **Latin nyelv.** Het. 6 óra. *Olvasmány:* Cicero „de imperio Cn. Pompeii“, „in Catilinam I.“ „válogatott leveleiből“ 12 darab; Vergilius „Aeneis II.“ egészen; az olvasott írók életének és munkáinak ismertetése. 15 gyakorlat fordítása magyarból latinra. *Nyelvtan:* Alak- és mondattan ismétlése. *Régiségtan:* párhuzamosan az olvasott szöveggel. *Iskolai írásbeli dolgozatok.* — Tk. Dávid: M. Tullii Ciceronis Orationes selectae XIII. Köpessy: M. Tullius Cicero válogatott levelei. Némethy: P. Vergili Maronis Aeneis. Cserny-Dávid: Latin stílusgyakorlatok. Cserép: Római régiségek. — Tanár: *Dr. Vietórisz József.*

5. **Görög nyelv.** Het. 5 óra. *Olvasmány:* Homerosz Odysseiájából I. 1–79, V. 1–225, IX. 1–566. XIII. 1–125, XXIII. 85–246, összesen 1155 sor. Herodotos-ból: Kroisos és Solon találkozása, Kroisos bukása, a thermopylaei és salamisi ütközet; egyes részek cursiv olvasása. Az Odysseia szerkezetének s Homerosz előadásmódjának részletes tárgyalása. Herodotos élete és történetirői fontossága. *Nyelvtan:* alak- és mondattan ismétlése, az ion szójárás ismertetése. A szöveggel parallel *régiségtani* magyarázatok. *Iskolai írásbeli dolgozatok.* Tk. Csengeri: Homerosz Odysseiája. Dávid: Szemelvények Herodotos művéből. — Tanár: *Dr. Vietórisz József.*

6. **Német nyelv.** Het. 3 óra. Olvasmányok: Goethe Hermann und Dorotheájának és Schiller Wilhelm Telljének fordítása, tartalmi és tárgyi magyarázatokkal. Alak- és mondattani ismétlés. Házi és iskolai dolgozatok. Tk. Weber Rudolf: Hermann und Dorothea von Goethe. Heinrich Gusztáv: Wilhelm Tell von Schiller. Tanár: *Chotvács Ágost.*

7. **Pol. Földrajz.** Het. 2 óra. Európa általános földrajza. A civilisált államok történelmi alakulása. Az egyes országok fekvése, nagysága, földjük jellemzése. Műveltségi viszonyok, őstermelés, ipar, kereskedelem; kormányforma és kormányzás. Városok. Tk. Varga Oltó: Politikai földrajz. Tanár: *Martinyi József.*

8. **Mennyiségtan.** Het. 3 óra. *a) Algebra.* Másodrendű egyenletek elmélete. Tiszta felsőbbrendű egyenletek megfejtése. Két és több ismeretlenű másodrendű egyenletek megfejtése. Szimmetrikus egyenletek megfejtése az 5-ik hatványig. Másodrendűekre visszavezethető magasabbrendű egyenletek egy és két ismeretlennel. A másodrendű függvény maximuma. Határozatlan elsőrendű egyenletek megfejtése. Végtelen geometriai haladvány. Kamatoskamat és járadék számolás. Tk. mint a VI. osztályban. *b) Geometria.* Bevezetés a térmértanba. Szögletes és gömbölyű testek térfogata és fölülete. Tk. Ábel K. Mértan II. rész. Havonként iskolai írásbeli dolgozat. Tanár: *Mészáros Ferencz.*

9. **Természettan.** Het. 4 óra. Bevezetés a természettanba. Mechanika. Hangtan. Fénytán. Az erélyről. Tk. Fehér I. Kísérleti természettan. Tanár: *Eltcher Simon.*

10. **Görögpótló rajz.** Het. 2 óra. *a) Ábrázoló mértan:* Pont és egyenes ábrázolása két és több képsikon. Az egyenes nyomai és hajlásszögei. Sikok nyomai és hajlásszögei. Két sík metszése és hajlásszöge. Leforgatás és affinitás. Tk. Fodor: Ábrázoló mértan. *b) Szabadkézi rajz:* Építészeti formák. Gyakorlatok vízfestékekkel (aquarell). Tanár: *Pauer Vilmos.*

11. **Tornázás.** Het. 2 óra. Tagszabadgyakorlatok és társas gyakorlatok összetett nemei. Katonai rendgyakorlatok. Szertornázás: a különféle szerk gyakorlatainak nehezebb összetételei, különös tekintettel a csinos kivitelre. Lovon a kanyarulati-, vetődési-, tompor-, vívó-, tolvaj- és tigris átugrások. Gyakorlati labdázás és menetgyakorlatok. Tanár: *Petrás György.*

VIII. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: *Leffler Sámuel.*

1. **Vallástan.** Hetenként 2 óra. *Protestáns:* Rendszeres ker. hittan és erkölctan. Tankönyv: Bancsó Antaltól. Tanár: *Geduly Henrik.* — *Római katolikus:* mint a VII. osztályban. — *Izraelita:* Mendelsohn Mózesről a legújabb korig. Tankönyv: Csukási és Schön: „Zsidók története.” Tanár: *Weisz Mór.*

2. **Magyar nyelv.** Het. 3 óra. A magyar nemzeti irodalom ismertetése, tekintettel a főbb irányok képviselőire. Tk. Góbi Imre: A magyar nemzeti irodalom története. Tanár: *Porubszky Pál.*

3. **Görögpótló irod. olvasmány.** Het. 2 óra. *Magyar irodalmi olvasmány:* Gróf Széchenyi Istvántól a Hitel-ből és Kelet népé-ből, Kölcsey Ferencz Országgyűlési napló-jából I—XII. és Nemzeti hagyományok. Báro Eötvös József Reform-jából. Báro Kemény Zsigmondtól Élet és irodalom I—IX. Az olvasott írók életrajza és méltatása. *Görög irodalomtörténet:* a komoedia, történetírás, bölcsészeti és szónoklat története. Olvasmány: Aristophanes Felhő-i Arany fordításában, Herodotosból válogatott részek Geréb József szerint, Thukydidesből Perikles halotti beszéde és a dögvész leírása Hunfalvy után, Platonból és Aristotelesből válogatott részek Gyomlay, Péterfy és Alexander fordítása szerint. Tk. Badics: Magyar irodalmi olvasó-

könyv. Schill: Görög irodalomtörténet. Péterfy-Gyomlay-Alexander: Platon és Aristoteles-szemelvények. Tanár: *Dr. Vietórisz József.*

4. **Latin nyelv.** Het. 5 óra. Olv. *Q. Horatius Flaccus* „Odae” 39 drb; liber Epodonból 3 drb; 3 satira, 2 epistola, ep. ad Pisones „de arte poëtica” részletesen fejtegetve s nagyrészen emlékelve. Tk. Horatii Carmina. Ed. Némethy. *M. T. Ciceronis* „De officiis” lib I—II. és egyes helyek a III-ikból is. Tk. Némethy. *P. Corn. Taciti* „Annalium” libri-ből válogatott szakaszok. Régiségtan. Irodalomtörténet. Az olvasott szöveg felett *latin colloquium.* Kéthetenként egy írásbeli dolgozat, részint az olvasmány alapján, részint Cserny-Dávid „Stilusgyakorlatai” nyomán. Tk. P. C. Taciti Annalium libri Petrovich. Tanár: *Leffler Sámuel.*

5. **Görög nyelv.** Het. 4 óra. Olvasmányok: Homeros Odysseiájából az I. és II. ének és Plátó Sokrates védelme. Iskolai írásbeli dolgozatul az Odysseia első hat énekéből és Xenophon műveiből kiszemelt részletek fordítása. Alak- és mondatlan ismétlése. Sokrates életrajza. Plátó életrajza és műveinek ismertetése. Görög irodalomtörténetből: A dráma. Történetírás. Szónoklat. Bölcsészeti. Tankönyvek: Veress Ignác: Homeros Odysseiája. Horváth Zsigmond: Plátó Sokrates védelme. Lévy István: Szótár. Tanár: *Chotvács Ágost.*

6. **Német nyelv.** Het. 2 óra. Olvasmányok: Goethe „Iphigenie auf Tauris” című színművének, Lessing Laokoonjának fordítása és magyarázása. Lessing, Goethe és Schiller élete és írói munkásságuk ismertetése. Házi írásbeli dolgozatok. Tankönyvek: Dr. Bauer Simon: Iphigenie auf Tauris von Goethe. Dr. Heinrich Gusztáv: Deutsche Litteraturgeschichte. Tanár: *Chotvács Ágost.*

7. **Történelem.** Het. 3 óra. Magyarország történelme, tekintettel a társadalmi és állami viszonyok fejlődésére. Tk. Dr. Mangold Lajos: A magyarok oknyomozó történelme. Tanár: *Martinyi József.*

8. **Mennyiségtan.** Het. 2 óra. Permutációk, combinációk és variációk. A binomiális tétel. A mennyiségtan összefoglaló ismétlése. Havonként iskolai írásbeli dolgozat. Tk. Mocnik-Klamarik-Wagner Algebra. Ábel K. Mértan I—II. Lutter N. Szorszámi táblák. Tanár: *Eltcher Simon.*

9. **Természettan.** Het. 4 óra. Hőtan. Az anyag szerkezete, nevezetesebb vegyületek. Mágnesség. Elektromosság. A kosmographia elemei. Tk. Fehér I.: Kísérleti természettan. Tanár: *Mészáros Ferencz.*

10. **Bölcsészeti.** Het. 3 óra. Lélektan és Gondolkodástan. Írásbeli feladatok. Tk. Dr. Sárffy. Tanár: *Leffler Sámuel.*

11. **Görögpótló rajz.** Het. 2 óra. *a) Ábrázoló mértan:* Szögletes és gömbölyű testek ábrázolása, árnyéka sikra és a képsikokra; vonatkozásaik a térelemekre. Tk. Fodor: Ábrázoló mértan. *b) Szabadkézi rajz:* Nagyobb kivitelű rajzok kréta modorban lapminták és gypsz után. Tanár: *Pauer Vilmos.*

12. **Tornázás.** Het. 2 óra. Mint a VII. osztályban.

b) Rendkívüli tantárgyak.

1. **Szabadkézi rajz.** Az I., II., III. és IV. osztályokban: Ceruzarajzok készítése Hermes-féle lapminták után. Különféle stylek magyarázata, görög palmetták és akkanthusok rajzolása. Lapminták utáni egyszerűbb festés (aquarell).

Az V., VI., VII. és VIII. osztályban: Összetett diszitmények festése; figurális rajz ceruza és kréta modorban.

Az első osztályban a szabadkézi rajzórát 24, a második osztályban 25, a harmadik osztályban 13, a negyedik osztályban 17 tanuló látogatta heti két órában; az ötödik osztályban a szabadkézi rajzórát 10, a hatodik osztályban 6, a hetedik osztályban 6 és a nyolcadik osztályban 2 tanuló látogatta szintén heti két órában.

2. **Francia nyelv.** A jelentkezett tanulók het. 3 órában nyertek oktatást Chotvács Ágost tanártól. A francia nyelv a német nyelvvel kapcsolatban adatott elő, hogy a tanulóknak mindkét nyelv elsajátítására alkalom adassék. Tankönyvek: dr. Ploetz Károly: Französische Grammatik. Dr. Otto Emil: Conversations françaises.

3. **Gyorsírás.** A Gabelsberger-Markovits rendszerű gyorsírásnak ez évben is három tanfolyama volt heti 1—1 órában. A tanfolyamba csak a IV. osztálytól fölfelé vétetnek föl a tanulók. Az év elején a IV. osztálybeliek rendszeresen nagyobb számmal buzdulnak neki a tanuláshoz; de csakhamar maradoznak. A folyó évben is 15—20-ból 3 maradt meg; a kezdők tanfolyamában az év végén volt 7 tanuló (2 IV- és 5 V. osztályu) a haladók száma az év végén 8 volt (5 V. és 3 VI. osztályu), kik a levelező írás átismétlése után a vitairási rövidítéseket tanulták. Vitairó 6 volt (2 VI- és 4 VIII. osztályu). Ezek közül három a gyakorlatban is megállotta helyét a városunkban különböző ünnepélyes alkalmakon mondott beszédek lejegyzésével. Tk. Forrai S. A magyar gyorsírás tankönyve I. II. füzet. A tanítás díjtalan volt. Tanár: *Mészáros Ferencz.*

4. **Ének.** a) *Egyházi ének.* b) *Műének.*

c) Magyar írásbeli dolgozatok.

V. Osztály. a) 1893—94. évben. Szilágyi és Hajmási. (Népballada prózában). — A költői irály tényezői Vörösmarty Buvár Kundjában. — Az én otthonom. — Párhuzam Tinódi és Arany Szondija közt. — Buda a XVII. században (Salamon F. után). — Szent-László füve. (Elbeszélés Arany után). — Szabadon választott személyrajz. — Miért jó, hogy a jövő rejte van szemünk előtt? — A szülők iránti kötelességek.

b) 1894—95. évben. Szondi. (Czuczor költeménye prózában). — A sóstói erdő nyáron. — A mi kutyánk (Állatrajz). — Zrinyi Szigetvárban. — A puszta nyári délben. — A gyermek az iskolában. — Miben áll a szép művek szabályszerűsége? — A drótostót. (Jellemkép). — Mi módon szórakozunk? (Értekezés levél alakban). — Ha férfi vagy, légy férfi (Chria).

VI. osztály. a) 1893—94. évben. Szünidóm. — A reformatio hatása. — Coriolanus jelleme. — Levél, tárgya szabadon választva. — Párhuzam a drámai és epikai előadás között. — A Stuart-ház bukásának okai. — Beszéd az árvizkárosultak érdekében. — Kossuth Lajos jellemrajza. — Tetszés szerint választott leírás. — A tanuló kötelességei.

b) 1894—95. évben. A nép helyzete Coriolanus idejében. — A szüret. — Menenius Agrippa, Shakespeare „Coriolanus” után. — A történetírás célja és kellékei. — Gusztáv Adolf szerepe a 30 éves háboruban. — Az egészségről. — Emlékbeszéd egy elhunyt tanulótlárs sirja felett. — „Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs.” — Nyári zivatar. — Az állatok értelmi foka. — Levél, tárgya szabadon választva.

VII. Osztály. a) 1893—94. évben. Buzdító beszéd a polgárokhoz háboru idején. — A művészet alaptörvényei. (Greguss után). — Szabadon választott lyrai költemény. — Fenséges alakok a Zrinyiaszban. — A három lyrai műfaj. — Szabadon választott elbeszélés vagy rajz. — Mi az igazi nemesség? — Európa geográfiai helyzete a földön. — A „három testőr” komikumja. — Az epikai és drámai műfajok főbb jellemző vonásai.

b) 1894—95. évben. Védő beszéd egy férfi mellett, ki barátját életveszélyesen megsebesítette. — Nagy férfiak szobrai. (Értekezés.) — Elmélkedés Vörösmarty egy gondolata fölött. — Gusztáv Adolf születésének háromszázadik évfordulóján. (Elmélkedés.) — Szabadon választott költemény. — „Midőn a sors legjobban ver minket a jó ügyben, ez kíván nagy erélyt.” Shakespeare. (Érvelés.) — Szabadon választott elbeszélés. — A „Fenn az ernyő, nincsen kas” című vigjáték tartalma és szerkezete. — A testi egészség fontossága.

VIII. osztály. 1893/94. évben. Petőfi Egy gondolat bánt engemet... cz. költeményének méltatása. — Mért kell tanítani a magyar nyelvet népiskoláinkban? — A hő szerepe a földön. — „Abrándozás az élet megrontója, mely kancsalul festett egekbe néz.” (Chria). — Dicsőítő beszéd báró Eötvös József fölött. — Jellem és tehetség nélkül igazi nagyság nem létezik. — Szabadon választott védőbeszéd.

1894/95. évben. Berzsenyi Fohászokodása. (Méltatás.) A barátság az élet virága. Mily hatással volt a ker. vallás felvétele a magyar nemzetre? A légáramlásokról. (Népszerű felolvasás.) A munka egyik legszebb rendeltetése az embernek. (Érvelés.) Gertrud és Melinda jelleme Katona Bánk bánjában. Nemzeti motívumok a kurucz költészetben. Mivel tartozunk hazánkunk?

IV.

Jelentés a tanévről.**A tanulók felvétele, száma.**

Főgymnasiumunkban az iskolai esztendő szeptember hó 6-kán nyílt meg, miután a megelőző hat nap folytak a beiratkozások, a felvételi és javító vizsgálatok.

Már a múlt évben oly tömegesen jelentkeztek különösen az első osztályba való felvételre a tanulók, hogy igazgató többeket kénytelen volt a betelt törvényes létszámra való hivatkozással elutasítani. Ez évben a jelentkezés még nagyobb mérvű volt olyannyira, hogy mintegy huszonöt-harmincz növendék nem volt felvehető, dacára annak, hogy birtak e fiúk azon előfeltételekkel, melyek őket a gymnasiumba való belépésre kétségtelenül jogosították. Feszélyezett volt a helyzet szülőre, igazgatóra nézve egyaránt, mely körülmények között igazgató úgy vélt igazságosan eljárni, hogy szoros vizsgálat tárgyává tette a szülők illetőségét, a tanulók vallását, az előmutatott bizonyítványt, a növendék korát és a jelentkezés sorrendjét. E rostálgatás mellett 68 nyilvános tanuló lett felvéve az első osztályba, természetesen ministeri engedelemmel. Dacára a körültekintő eljárásnak, több szülő, a kinek fia beirható nem volt, nem tudott belenyugodni a helyzetbe, s egymást érte az értekezlet, melynek célja volt társadalmi úton, különösen az érdekelt szülőknek nagyobb mérvű önmegadóztatása folytán, összehozni oly összeget, mely egy párhuzamos osztálynak megnyitását lehetővé tette volna. A terv azonban meg nem valósult, s így a szülők vagy máshová vitték fiukat, vagy megismételtették az elemi osztályt, vagy pedig magánúton taníttaták őket.

Tömeges volt a jelentkezés a II-dik osztályba is. Ez osztályba 64 tanulót vett fel az igazgató, s még így is többeket volt kénytelen helyszűke miatt elutasítani. Szóval a helyzet a tanév elején eléggé kritikus volt, talán abnormisnak is mondható, melyen feltétlenül segíteni kell. Segíteni, de nem palliatív eszközökkel, mondhatnám toldozás és foltozgatással; nem esetleges elvonásával az anyagi erőnek oly tényezőktől, kik arra méltán igényt tarthatnak, hanem gyökeresen, alapjában.

Sorakozniok kell a közszükséglet kielégítésére a fentartó testületnek, az egyháznak, a városnak, talán a vármegyei törvényhatóságnak, megyének; de mindenesetre az államnak kell emelnie az évi subventiót, nagyobb összeget kell folyóvá tennie építkezési célra, mert hiszen nemcsak arról van szó, hogy egy, vagy két párhuzamos osztály állíttassék fel, a mi különben magában véve is évenként 4, 5 ezer forintnyi költségtöbbletet eredményezne, hanem szó van első helyen helyiségekről, a hol ez osztályok elhelyezhetők legyenek. Mert hiszen az új gymnasialis épületben nem vagyunk, nem volnánk már képesek ez osztályokat elhelyezni. Itt építkezni, a gymnasialis épületet bővíteni, 3—4 új tantermet kell nyitni, berendezni, hogy a fenforgó közszükségletnek minden tekintetben elég tétessék.

Már pedig eleget kell tenni. Mert lehetetlen megengedni, hogy például helybeli tanuló kimaradjon azon iskolából, melynek alapját a városi communitás vetette meg; vagy hogy szabolicsmegyei ember fiának ne legyen helye a megye székhelyén levő egyetlen gymnasiumban, mely székhelyen az apa, ügyes-bajos dolgai miatt, vajmi gyakran megfordulni kénytelen; az sem áll érdekünkben, hogy Szepesmegye elől elzárjuk iskolánkat akkor, a mikor a szülék cserébe, magyar szóra szives örömet adnák gyermekeiket hozzánk.

És én hiszem is, hogy az illetékes tényezők jóakarata, bölcs belátása, áldozatkészsége, körültekintő gondossága, a miként eddig mindig, úgy ezután is meg fogják találni a módot és eszközöket, hogy a kétségtelenül fenforgó és tarthatatlan helyzet mielőbb, közmegelegedésre, alaposan javíttassék.

Különben az év elején bejegyzett tanulók száma 378; ezek közül 357 nyilvános, 21 magántanuló.

A görögpótló tantárgyakat a négy felsőbb osztályban 59 tanuló választotta, 87 a görög nyelvet. A két csoportnak számaránya osztályonként következő: görög nyelvet tanult az V-ben 29; VI-ban 25; VII-ben 13; VIII-ban 20; görögpótló irodalmat és rajzot V-ben 19; VI-ban 13; VII-ben 11; VIII-ban 16 tanuló.

Összehasonlítva a tanulók ideai létszámát a tavalyival, 6 az apadás.

Évközben kilépett 11 tanuló, meghalt 2, maradt az év végén 365, kik közül vizsgálatot tett 357. A vizsgálatot tett tanulók között vallásra nézve volt: ág. h. ev. 71, ev. ref. 83, r. kath. 68, g. kath. 7, izraelita 128.

A szülék illetősége szerint nyiregyházi 203, megyebeli 104, más megyebeli 49, más állambeli 1.

Változás a tanári karban.

Változás a tanári testületben annyiban történt, amennyiben az üreedésbe jött rajztanári állást a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr 1894. évi július 23-án 3059. sz. a. kelt rendeletével betöltötte, *Pauer Vilmost* nevezvén ki egyelőre, ideiglenesen rendes rajztanárrá, a ki helyét, eleget keltevé tennie katonai kötelezettségének, csak október hó 13-ikán foglalta el.

A tanítás kezdete. Tanulmányi eredmény.

A tanítás szeptember 6-án vette kezdetét énekekkel, imával. Az alkalmi imádságot *Geduly Herink* ág. h. vallástanár mondotta. Ugyanekkor olvastattak fel s magyaráltattak meg a fegyelmi szabályok, s osztattak azok ki az újonnan érkezett tanulók között. A tanítást megelőzőleg augusztus hó 30—31-ikén tartattak a pótló- és javító-vizsgálatok. Két tantárgyból ft. Zelenka Pál püspök úr engedélyével 27 tanuló tett javító-vizsgálatot, egy tárgyból ötvenketten javítottak.

A tanítás fennakadás nélkül folyt a Rendtartásban előirt szünetek kivételével. Az őszi és téli hónapokban reggeli 8, húsvét után 7 órakor vette kezdetét az előadás oly módon, hogy délelőtt 3 és 4 órát tanítottunk, délután pedig egyet, bele nem értve a tornaórákat.

Az elérendő cél, a nevelés- és oktatásban szükséges egyöntetű eljárás céljából megtartottuk az előirt értekezleteket, tanácskozmányokat; írásban és szóval közöltük a tanulókra vonatkozó tapasztalatainkat a szülőkkel,

megküldtük az évharmadok végével az értesítőket; buzdítottunk, lelkesítettünk, feddettünk, a mint azt a szükség kívánta és belátásunk diktálta. Folyton szem előtt tartottuk a tantervet, az erre vonatkozó utasításokat és a kiadott Rendtartást.

Tankönyvekül kizárólag approbált munkákat használtunk. A tanári kar-
nak három tagja különben, névszerint dr. Vietórisz J., Szlaboczky I. és
Porubszky P. a főgymnasium falain kívül is érvényesítették munkásságukat,
nevezetesen a községi polgári leányiskolában tanították a magyar nyelvet,
természettudományokat és történelmet.

A mi az ifjuság által felmutatott tanulmányi eredményt illeti, az szá-
mokban kifejezve a következő: a jelesek 9, a jók 21, az elégségesek 50,
a javító-vizsgálatra utasítottak 16, az ismétlők 4 százalékát teszik az ifju-
ságnak. Az érettségi vizsgálatok alkalmával jelesen érettnak nyilvánítottak
hatan, jól kilenczen, érett lett 13 tanuló, három tanuló két hónap mulva
teendő javító-vizsgálatra utasított.

Az évváró vizsgálatok június hó 10-én a szóbeli érettségi vizsgálatokkal
kezdődtek, ezeket az osztályvizsgálatok követték. A tanév június hó 27-én
tartott záró-ünnepélyvel fejeztetett be.

Itt említem fel, hogy ifjuságunk egy része, számra nézve 29 tanuló,
részt vett a május hó 27-én Debreczenben tartott kerületi tornaversenyben
s nem dicstelenül, a mennyiben sikerült a versenyző ifjaknak a tanintézet
számára „elismerő oklevelet“ szerezniök azon felül, hogy két tanítványunk
érmekekkel lett kitüntetve.

Vallás-erkölcsi és fegyelmi ügy.

Mint eddig mindig, úgy ez esztendőben is súlyt fektetett a tanártes-
tület a vallásosság ápolására. Imával kezdtük, imádsággal végeztük napi
teendőinket. A különböző vallásfelekezetek, kivétel nélkül, magok gondos-
kodtak arról, hogy saját hitoktatóik által nyerjék a tanulók a vallásos
képzést és megismerjék egyházuk tanait, szervezetét s annak történetét. A
templomba való járás, a téli szigorúbb időjárás kivételével, minden tanulóra
nézve kötelező volt. Teljesíteniök kellett a tanulóknak az egyházuk paran-
csolta vallásos cselekedeteket. Így a tanártestülettel az Úr asztalához járul-
tak az ág. h. ev. tanulók, gyónáshoz a r. katolikusok. Az izraelita tanulók,
ünnepeiken, a ministerium által előírt módon és időre az előadások láto-
gatása alól felmentettek.

A jó rendre, az illedelmes és helyes viselkedésre való figyelmeztetés
okáért mindjárt az év elején olvastattak fel és magyaráztattak meg az iskolai
fegyelmi szabályok. Folyton éber figyelemmel kísérte a tanártestület a ta-
nulók iskolán kívül folytatott életét is. Egyeseket lakásukon keresett fel.
Érintkezésben állott szülőkkel, kosztadókkal. Ha a szükség kívánta, tapin-
tattal, humánusan, de kellő szigorral is alkalmazta minden esetben s min-
denkivel szemben egyaránt a Rendtartásban engedélyezett fegyelmi eszkö-
zöket. Egyetlen esetben kellett a fegyelmi hatóságnak, mint felebbviteli
forumnak ítéletet mondania egy tanuló felett, ki a tornatanárral szemben
megtagadta a köteles tiszteletet. Tanári szék elé 9 tanuló idéztetett. Igaz-
gatói megrovással 7 sújtattott. — Az ifjuság túlnyomó többségének viselkedése
azonban a törvényeknek megfelelő volt.

Egészségi állapot.

A tanárok és az ifjuság egészségügyi viszonyai a lefolyt évben nem
mondhatók kedvezőtleneknek, mert hiszen városunk járványtól meg volt kímélve.
Tanárok közül húzamosabb ideig egyetlen egy sem, rövidebb ideig tartó
betegség miatt kettő, a tanulók közül pedig nehezebb betegség következ-
tében 11 tanuló volt kénytelen tanórákat mulasztani. Leczkéket mulasztottak
azonban többen azért, mert ott, hol a család körében fertőző betegség for-
dult elő, a tanuló csak akkor volt jogosítva az iskolába feljönni, ha orvosi
bizonyítvány alapján igazolta, hogy a ragályozás lehetősége többé fenn nem
forog.

Az oltást, illetőleg újraoltást dr. Trajtler Soma városi főorvos okt. hó
25-kén eszközölte. Ujraoltatott az I-ső osztályban 19, a II-ban 22, a
III-dikban 8, a IV-ben 16, az V-ben 3, összesen 68 tanuló.

Ugyancsak dr. Trajtler Sámuel mint főgymnasiumi orvos, igazgató és
Mészáros F. osztálytanár jelenlétében megvizsgálván a IV-dik osztályba
járó tanulók szemeit, egy tanulónál trachomát konstatált. A betegszemű
fiú, természetesen, azonnal gyógykezelés alá vétetett.

Haláleset kettő fordult elő. Februárius hó 23-kán halt el *Eötvös Aurél*
I. oszt. tanuló. A kedves, igyekező, szeretetreméltó fiúcska néhány napig
volt beteg. A rendkívül hevesen fellépett veselob véget vetett szép remé-
nyekre jogosító életének, végetlen szomorúságára jó szüleinek. A febr. 25-én
tartott temetésen a főgymnasium testületileg vett részt.

Másik halottunk volt *Kollár Pál* VIII. o. t. Évek óta sínlődő, beteges
tanítványunk volt a boldogult, ki nehéz betegsége daczára folyton tanult,
képezte magát. Február havában bejelentette ugyan kilépését tanintézetünk
kötelékéből s tényleg ki is lépett; mi azonban tanítványunknak tekintettük
a halálos beteg fiút, mert hiszen tudtuk, hogy nehéz betegsége tartja vissza
csupán az iskolába való járástól. S miután meghalt, mint ilyennek temeté-
sén jelentünk meg tanári kar és ifjuság.

Részt vett a tanári kar testületileg *Déry Károly főgymnasiumi taná-
csosnak* nov. 13-kán tartott temetésén is, le akarván róni azon tiszteletet
és becsülést, melylyel a megboldogult iránt életében viseltetett.

Jelentés a Kossuth-pályázatról.

Iskolai ünnepélyek. Majális.

A pályázat külső, számszerű eredménye alig felel meg a várakozásnak,
mert összesen három munka érkezett be, a mely szám nincs arányban a
VIII-ik osztályba járó tanulók számával. E jelenség némi magyarázatául
azon körülmény szolgálhat, hogy a pályázatnak különben is nagyon rövidre
szabott ideje alatt a könyvtárunkban levő forrásművek nem minden pályázni
akarónak állhattak rendelkezésére.

De ha ekként sajnálattal kell is jelezniünk több törekvő ifjú munká-
jának elmaradását, még sem mondhatjuk meddőnek a pályázatot, sőt öröm-
mel konstatáljuk, hogy mindhárom beérkezett mű nemes ambízióból szár-

mazó kiváló szorgalom gyümölcse. E tekintetben erősen vetekednek egymással s határozott bizonysgot tesznek arról, hogy íróik kedvvel fáradoztak az alkalmas, bár nem könnyű feladat megoldásán.

Mert Bethlen Gábor politikáját mérlegelni, kellően megvilágítani s a kiváló fejedelemnek különösebben a 30 éves háborúban való szereplését minden irányban méltatni talán még nehezebb, mint biztató, különösen ha az elérhető sikerre fordítjuk figyelmünket. Valóban a tanultabb fő is könnyen eltévedhet ennek az egész kornak látszólag alig összefüggő, szinte episodszerű s mindenek fölött lázasan mozgalmas küzdelmei közt, hol a hitszegésig menő politikai jellemtelenségnek annyi szálnalmas példájával találkozunk, ha a tettek mögött nem ismeri fel azon rúgókat, melyek mozgatják s egyszersmind szabályozzák is a történeti eseményeket.

A pályázók munkáiból kézzelfoghatólag derül ki ez igazság, mert többé-kevésbé mindhárman bizonyos ingadozást árulnak el abban, hogy Bethlen Gábor jelleméről határozott és világos fogalmat nyujtsanak. Különösen az I-ső számú „*Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk!*” jeligéjű munkában mutathatunk oly állításokra, melyek a történeti igazsággal, sőt néha egymással is ellentétben állanak. Csak példakép idézzük a következő helyeket: „Bethlen célja elérésében nem a nemes, hanem a hatályos eszközöket válogatta,” — „Bethlen kizárólagos célja a magyar királyság megszerzése volt,” — „önérdekből kötött szövetséget a csehekkel” s viszont: „Bethlen politikai végcélját Magyarország alkotmányos és vallásszabadságának biztosítása képezte,” — sőt egy helyütt directe egymás mellé teszi az egymásnak ellentmondó két állítást. Általában kelletténél többet tulajdonít Bethlen tetteinek indokolásánál az önző magánérdeknek, mint az önfeláldozó hazafiságnak, de nem tud következetes maradni abban, hogy az egész munkán átvonuló eme felfogását az összefoglaló méltatásban is érvényesítse. E következetlenség, a belőle eredő habozással, szinte kapkodással együtt, művének legjelentékenyebb hibája, mely mellett a láncszerű összefüggés rovására eső s helylyel-közzel előforduló megszakítások s a természetes átmenetnek érezhető hiányai csak másodrangú szerepet játszanak.

E hibák mellett azonban jelentékeny érdemei is vannak, melyeket szívesen emelünk ki, nevezetesen a források buzgó fölhasználását annyira, hogy az e korra vonatkozó okmánytárból is sűrűn idéz megfelelő helyeket, s ezenkívül előadásának bizonyos vonzó könnyedségét, itt-ott lyrai lendületeségét, különösen művének befejezésénél s ott, a hol Bethlennek az európai uralkodókkal végzett tárgyalását s Wallenstein fellépését rajzolja.

-Míg a fentebbi pályaműnek következetlenségét róttuk meg elsősorban, a III-ik számúnak — jeligéje: *Szabadság!* — értékéből a laza s e miatt gyakran homályos tárgyalás von le nagyon sokat. Kijegyzett adataink közül különösen azokra hivatkozunk, melyek a 10, 20, 66, 67, 98, 190-ik lapokon találhatók. Alig tudtuk néhol megérteni, mit akar mondani a szerző.

Egymás mellé állítja az eseményeket, de nem mindenütt próbálja meg azokat egymásból magyarázni s ha magyarázza is, okoskodása nem mindig sikerül. Kivételt azon fejezete képez, mely Bethlennek politikai érdekből szőtt házassági terveivel foglalkozik, ez határozottan ügyesen, jól van megírva. De ezenkívül is több kisebb részlet tanuskodik arról, hogy szerzőnek vannak jó gondolatai s ki is tudja azokat fejezni, bár néhol ugyancsak megnyomja a tollat, mikor például a *bigott spanyol udvarról, a pozsonyi gyalázatos békéről, az udvar nemtelen, de jellemző eszközéről* stb. emlékezik meg. Ilyenfajta kifejezésekből ítélve szinte kínálkoznék a gyanu, hogy két-

ségbe vonjuk szerző obiectivitását, de feltevésünket alapjában dönti meg ez egy idézet a munka 201-ik lapjáról: „Bethlen gyarlósága mentséget talál abban, hogy magánérdeke a közérdekkel szorosán egybefűződött.” Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy általában véve melegen, sőt lelkesen hivatkozik számtalanszor Bethlennek alkotmányos- és vallásszabadságunk védelmezésében szerzett halhatatlan érdemeire.

Főlemlitendő jó tulajdonsága bizonyos önállóságra való törekvés és bátorság ítéletének kimondásában, de máskülönben erre nézve is elmondhatjuk, mint az előbbire azt, hogy a szerző mindent megnézett, de nem mindent látott meg; a mivel azt hisszük, elég érthetően adunk számot benyomásunkról.

Mindkét munkát szorgos kutatás és alapos tanulmányozás teszi értékessé; e két jelesség meg van a harmadikban is, melynek jeligéje: „*Küzdj és bízza bizzál!*” De ezeken felül e II-ik számú dolgozatnál annak kijelentésétől sem zárkozhatunk el, hogy benne az eddig felsorolt jelentékeny hibák a legkisebb mértékben találhatók fel. Külsőségek, nevezetesen szép, úgyszólván költői előadás tekintetében talán még mögötte is áll másik két társának, de talán épen ennek tulajdonítható azon mérséklet, mely egyik irányban sem ragadja túlzásba íróját. Egyszerű, keresetlen, igazmondó, őszinte. Gondolatmenete nem vész el a részletekben, nyugodtan, mondhatnám biztosan tekint végig az adathalmazon s munkájának minden része közt meg van az a kellő egyensúly, mely legjobban segíti elő a mű egységét, összefüggését. Erős protestáns érzése tagadhatatlan, de sohase sodorja szertelenségbe. Nem utolsó érdeme, hogy pontosan megszabja a földolgozandó kérdés határait s mindhárom pályázó közt a leginkább van tisztában azon viszonynyal, melyet Bethlen és a 30 éves háború közt megállapítani lehet és kell.

Ily eljárás mellett szerencsével kerülte el szerzőnk úgy a következetlenség, mint homályosság veszedelmét. Megesik ugyan rajta is, hogy valamely állítását nem azon a helyen bizonyítja, a hol természetszerűleg várnök, sőt 2—3 kérdésre, mely bárki előtt fölmerülhet, adós is marad a felelettel, mint pl. a 16-ik lapon, hol azt említi, hogy Bethlen kiengesztelte népét, de nem adja okát, miért kellett ezt tennie? vagy a 94-ik oldalon is feleletet vártunk volna azon kérdésre, miért nem várta be a fejedelem a besztercebányai értekezlet eredményét? stb.

Mindezen kevésbé jelentékeny hibák leszámításával e II-ik számú pályaművet határozottan értékesebbnek valljuk a másik kettőnél s absolute is érdemesnek tartjuk a *megjutalmazásra*, feltéve, hogy szerző az alapítólevélben foglalt minden követelménynek megfelel. De elismerjük az I-ső és III-ik számúnak érdemeit is, különösen azon szorgalom tekintetéből, melylyel szerzőik kétségtelen iparkodásukról tettek tanubizonysgot, miért is e két pályamű szerzőjét *megdicsérendőnek* tartjuk.

A főgymnasiumi tanács, a tanári karnak ezen bíraltos véleménye alapján, a „Kossuth Lajos emlékalapítványnak” 1894. évi kamatját, 50 frtot, a II-ik számú pályaműnek ítélte oda. Szerzője *Jakab Mikály* VIII-ik osztályu tanuló volt, kinek mint különben is jó magaviseletű és a magyar történelem tanulásában szorgalmat kifejtett és szép eredményt felmutatott tanulónak biztató és lelkesítő szavak kíséretében adta át márczius 15-ikén *Bencs László* helyettes felügyelő a megjelenésben akadályozott főgymn. felügyelő helyett a pályadíjat. A másik két dicséretre méltatott munkának szerzői *Gara Zoltán* és *Furmann Lajos* voltak, kik épen úgy, mint a pályá-

nyertes mű szerzője egy-egy részletet felolvastak munkáikból, a történetileg nevezetes napnak emlékére rendezett ünnepélyen szép számban megjelent közönség előtt.

Sikerült ének, szavalat és zenedarabok előadásából álló ünnepélyt rendezett az ifjuság márczius 18-án az *igazgatótanár névnapja* alkalmából.

Programmszerűleg, szép közönség jelenlétében tartotta záró díszülését az ifjuság *Bessenyei-köre*, s megülte az egyesület szűkebb körben elnökének, *Porubszky Pálnak* névfordulóját.

Részt vettek a főgymnasium felsőbb osztályaiba járó tanulók, tanáraikkal együtt, a szabolems megyei honvédegyelet által az *aradi vértanúk emlékére* az ág. h. ev. templomban rendezett gyászünnepélyen.

Nemkülönben részt vett az egész iskola azon emlékünnepeken, melyet a prot. egyetemes egyház rendezett *Gusztáv Adolfnak*, a hős svéd királynak, ki a protestantismus ügyének érdekében halhatatlan érdemeket szerzett magának, 300 évvel ezelőtt történt születése évfordulójának alkalmából mult évi december 9-én.

A *majálist* az ifjuság a város és vidék intelligens közönségének jelenlétében és részvételével május 5-én tartotta meg. Ez alkalommal, a közös ebéd alatt, dr. Trajtler Sámuel felhívására, 21 frt 50 kr gyűlt össze a hevenyében rendezett tornaversenyben részt vett s magokat győztesekül kitüntetett tanulók jutalmazására.

Ifjusági egyesületek.

1. Bessenyei-kör.

A Bessenyei nevről elnevezett ifjusági önképzőkör az elmúlt iskolai évben szeptember 25-én alakult meg. Tisztviselőkké megválasztottak; *Krcsach Lajos* alelnök, *Géczy Géza* főjegyző, *Gaál Elek* titkár, *Pintér László*, *Gara Zoltán*, *Furman Lajos* főkönyvtárnokok, *Martinyi László* aljegyző, *Schwartz Pál* pénztáros, *Tóth Kálmán* és *Kelemen Gábor* alkönyvtárnokok, *Szlaboczký Ernő* háznagy.

Tartott a kör 20 ülést, melyeken bírálatok olvastattak fel, szavalatok és indítványok adtak, illetve terjesztettek elő.

Volt a körnek 43 rendes, és 21 rendkívüli tagja. A kör október 6-án tartott első rendes ülésén elnök indítványára saját tagjai közül „bíráló bizottságot” alakított, melynek célja alapos bírálatok készítése volt. A „bíráló bizottság” november 12-én alakult meg, tagjainak száma 12 volt, kik közül időközben kilépett 3 tag. A bizottság alelnökévé *Krcsach Lajos*, főjegyzőjévé *Géczy Géza* választották meg.

Beérkezett 47 mű közül a „bíráló bizottság” bírálatra érdemesnek tartott 24 művet. Ezek közül megbíráltak és a körben felolvastak 22 művet. Megdicsértetett 2 mű. Szerzőjük: *Fränkel Henrik* és *Gara Zoltán* VIII. o. b. tanulók. Gondos és alapos bírálatok készítésével kitűntek: *Krcsach Lajos*, *Imre János* és *Fränkl Henrik*.

Volt összesen 60 szavalat. Ezek közül sikerültnek vétetett 8, kevésbbé sikerültnek 22 és elvettetett 30 szavalat. Szavalatuk által kitűntek: *Fränkl Henrik*, *Horn Jenő*, *Pintér László*, *Braun Soma* és *Gara Zoltán*.

Az alapszabályok egy — az elnök, alelnök, főjegyző és titkárból álló — bizottság által revideáltattak, majd a kör által jóváhagyva a tanári kar elé lettek terjesztve, mely azokat megerősítette.

A kör a márczius 15-iki ünnepélyen elszavalandó ódára pályázatot hirdetett. Eredménye lett öt pályamű, melyek közül a *Krcsach Lajos* és *Gara Zoltán* VIII. o. tanulók művei részesültek jutalomban.

A rendes évi pályázatokra összesen 11 mű érkezett be. 5—5 frt pályadíjat nyertek:

Imre János VIII. o. t. „A villamvilágításról,”

Gara Zoltán VIII. o. t. „A tragikum Katona Bánk-Bánjában,”

Schwartz Pál VII. o. t. „Themistokles és Aristides” cz. munkáikkal.

Pályázaton kívül jutalomra méltónak ítélte a kör *Krcsach Lajos* VIII. o. t. „Emlékezés” cz. költeményét. A rendes üléseken kívül két ízben ünnepélyes ülést tartott a kör, u. m. az igazgató úrnak s a kör vezetőjének névnapja alkalmából. Részt vett ezenkívül az iskola márczius 15-iki ünnepélyén. Junius 8-án pedig szép közönség jelenlétében záró ünnepséget rendezett, melyen a főgymn. „daloskör” is közreműködött.

A kör évi bevétele 83 frt 35 kr.; kiadása 63 frt 45 kr.; maradvány 19 frt 90 kr.

A körnek a tanári kar részéről ez évben is *Porubszky Pál* volt az elnöke.

2. Torna-kör.

A négy felső osztály ügyesebb tornászait magában foglaló „torna-kör” a jelen tanévben kétszer szervezkedett. Első ízben szept. 26-án *Leffler Sámuel* tanár elnöklete alatt, majd márcz. 8-án *Petrás György* tornatanár-elnök vezetése mellett.

A másodsor alakult kör tisztviselői voltak: *Deák J.* VIII. o. t. alelnök, *Schwartz E.* VIII. o. t. szertáros, *Kerekes J.* VII. o. t. pénztáros és jegyző, *Kelemen G.* VII. o. t. és *Jakabffy J.* VI. o. t. előtornászok, *Várady L.* VI. o. t. és *Tóth K.* VII. o. t. helyettes előtornászok.

A kör tagjai — összesen 36-an — az őszi és tavaszi hónapokban hetenként két órán, a téli hónapokban heti egy órán tornásztak.

Részt vett a kör (29 taggal) a május 27-én megtartott debreczeni kerületi tornaversenyen. Ezt megelőzőleg a főgymnasium udvarán rendezett próbaversenyt szép számu közönség előtt.

Sikerült versenyt rendezett még a kör a majális alkalmával is, a midőn dijakkal jutalmaztattak a következők:

a) A magas-ugrásnál: *Matulka Ö.* V. o. t., *Lefkovits J.* VI. o. t., *Czucker G.* VI. o. t.

b) A távol-ugrásnál: *Kelemen G.* VII. o. t., *Várady L.* VI. o. t., *Lefkovits J.* VI. o. t.

c) A birkozásnál: *Gerhardt K.* V. o. t., *Várady L.* VI. o. t., *Holek L.* VI. o. t., *Zsák Z.* V. o. t., *Brüll E.* V. o. t.

A záróvizsgán megjutalmazottak névsorát l. a 233-ik lapon.

3. Dalos-kör.

A főgymnasiumi dalos-kör az 1894—95. tanévben szeptember hó 11-én kezdte meg működését *Santroch Alajos* zenetanár vezetése alatt.

Elnöke ez évben újból *Leffler Sámuel* gymn. tanár volt, míg a többi tisztséget a kör működő tagjai töltötték be. Alelnöke: *Szlaboczký Ernő* VIII. o. t., jegyzője és pénztárosa: *Martinyi László* VII. o. t., ellenőre: *Lenkey Géza* VIII. o. t. voltak. Bizottsági tagok: *Géczy Géza*, *Bacsó Bertalan*, *Fränkl Henrik*, *Birta József* VIII. o. t., *Kerekes István*, *Horovitz*

Ernő, Nádassy Gyula VII. o. t., Szitha Sándor, Holec Lajos VI. o. t., Gerhard Kálmán V. o. tanulók.

A betanult darabok következők: Szózat, Kossuth-dal, Gyászének, Ah távozol, Üdvözlő dal, Társas körben, Dalegyveleg, Dalár-induló, Nemzeti zászló, Marseilles, Búcsu az iskolától, Pohárköszöntő a hazáért.

Nyilvánosan szerepelt: Eötvös Aurél I. o. t. temetésén, márczius 15-én, az igazgató névnapja alkalmával rendezett hangversenyen, a Bessenyei-kör záró-ünnepélyén s a tanévet bezáró ünnepélyen.

Tagjainak száma a nyolcz osztályból 43.

4. Fillér-egylet.

A fillér-egylet 23 éves múltra tekint vissza. Ezen idő alatt áldásos működést fejtett ki, a mennyiben az ifjuság áldozatkészségének fejlesztéséhez hozzájárult, a gyűjtött összegekkel pedig szorgalmas tanulók jutalmazását tette lehetővé: pénzzel, ha kevésbbé módosak, könyvvel, ha szülőik jó anyagi viszonyok közt éltek; tehette pedig ezt a fillér-egylet felekezeti és vagyoni állásra való tekintet nélkül minden intézeti tanulóval, míg a nagyszámu alapítványok, kivált a korábbi időkben, részben felekezethez, részben benszülöttséghez kötötték a jutalmazhatást.

Az alapítás tényét és célját Kürtösy József igazgató az 1872—73. évi értesítőben e szavakkal közli: „Hogy a közügy iránti érdekelttség, áldozatkészség már az ifju korban fejlesztessék, de egyszersmind a pályadíjak által nemes versenyre buzduljon a tanuló ifjuság: annak körében ez évben egy fillér-egylet jött létre Martinyi kartársunk kezdeményezésére és felügyelete alatt, mely hetenkénti egy krajczáros betétekből s más kisebb jövedelmekből, bele értve a majálisi gyűjtés 6 frt 93 kr feleslegét, 60 frtot gyűjtött össze. Ez összegben vásárolt magyar remekírók, latin, német szótárak, rajzminták, rajzeszközök, atlaszok szintén ez alkalommal fognak a tanári kar által, maguk a tanulók ajánlottai közül kiválasztott jelesebbeknek kiosztatni.“

Kezdetben tehát taneszközök és jutalomkönyvek kiadása történt, a későbbi időben a pénzbeli jutalmazás mind nagyobb tért hódít.

A következőkben a begyűlt összegeket, a jutalmazott tanulók számát, a jutalmak nagyságát s egyéb adományokat s a megtakarított fillér-egyleti vagyont tüntetjük ki:

Tanév	Begyűlt összeg	Pénzzel jutalm. tanuló	Jutalom összege	Könyvvel jut. tan.	Jutalom összege	Adom. más czélra	Vagyon maradék
1872—73.	60·00 frt	—	—	12	60·00 frt	—	—
1873—74.	22·82 „	—	—	—	—	10·00 frt	12·82 frt
1874—75.	92·40 „	10	64·00 frt	8	24·00 „	10·32 „	— „
1875—76.	78·02 „	10	65·00 „	—	—	10·06 „	— „
1876—77.	69·13 „	7	40·00 „	1	6·10 „	17·72 „	— „
1877—78.	71·02 „	5	30·00 „	4	12·30 „	16·82 „	16·90 „
1878—79.	54·61 „	2	20·00 „	1	10·00 „	—	43·04 „
1879—80.	53·30 „	7	40·00 „	4	12·00 „	—	46·47 „
1880—81.	48·42 „	6	40·00 „	3	6·40 „	—	51·02 „
1881—82.	72·41 „	9	37·00 „	4	6·00 „	13·80 „	81·78 „
1882—83.	72·66 „	7	35·00 „	6	15·00 „	10·82 „	95·44 „
1883—84.	65·50 „	7	46·00 „	12	18·00 „	17·80 „	85·77 „
1884—85.	79·24 „	9	45·00 „	—	—	27·31 „	97·93 „
1885—86.	75·74 „	6	36·00 „	5	9·60 „	32·53 „	104·95 „
1886—87.	55·51 „	7	40·00 „	2	9·00 „	18·73 „	114·59 „
1887—88.	80·38 „	6	40·00 „	2	9·80 „	31·20 „	122·11 „

Tanév	Begyűlt összeg	Pénzzel jutalm. tanuló	Jutalom összege	Könyvvel jut. tan.	Jutalom összege	Adom. más czélra	Vagyon maradék
1888—89.	115·65 frt	9	48·00 frt	4	15·40 frt	40·05 frt	145·24 frt
1889—90.	99·76 „	9	67·00 „	—	—	32·00 „	151·63 „
1890—91.	118·91 „	10	84·65 „	4	10·50 „	31·10 „	151·66 „
1891—92.	144·29 „	12	92·50 „	—	—	33·11 „	179·72 „
1892—93.	151·50 „	14	92·00 „	2	11·00 „	23·06 „	215·32 „
1893—94.	146·45 „	13	92·00 „	6	18·81 „	24·08 „	237·52 „
1894—95.	143·28 „	13	87·00 „	6	20·00 „	22·06 „	257·35 „
	1971·00 frt	168	1141·15 frt	86	273·91 frt	415·55 frt.	

A fentebbi 23 éven át begyűlt összegre nézve megjegyezzük, hogy abban benne van az ifjuság által a rozsnyói ág. ev. árvaházra, az ág. ev. gyámintézetre s egyéb vallásos és hazafias czélokra adott összeg is, melyeknek nagyságát az utolsó előtti rovat mutatja; az utolsó 8 évben a külön gyűjtés meg is szűnt az említett czélokra; a tanári kar az év végén vagy újévkor határozta el, hogy a gyámintézetnek, vagy az árvaháznak mily összeget juttat a fillér-egyleti gyűjtésből.

A tanuló ifjuság 23 éven át 1971 frtot rakott össze, hogy abból 168 társát 1141 frt 15 krnyi összeggel segélyezze s további kitartó szorgalomra ösztönözze és 86 tanulónak juttatott 273 frt 91 kr értékben szív és jellemképző olvasmányt, vagy esetleg szükséges segédeszközt a tanuláshoz; 415 frt 55 krt adományozott nevelési, vallásos és hazafias czélokra; a gyűjtésből megtakarított pénz kamatjaival együtt a fillér-egyletnek 257 frt 35 krnyi alapot teremtett.

* * *

A fillér-egyletnek ez évi működését részleteiben a következők tüntetik elő. Minden hét elején az osztályfőnökök által eszközölt gyűjtés eredményét a fillér-egylet vezetője Mészáros Ferencz tanár vette át, ki a begyűlt összegeket időnként gyümölcsözőleg elhelyezte. A 37 izben történt gyűjtés egész összege 142 frt 36 krt tesz ki, melyhez még 92 kr járul az urvacSORA alkalmával begyűlt adományból nt. Bartholomaeidesz János lelkész úr részéről.

A gyűjtés részletezve:

I. osztályban begyűlt	15 frt 45 kr.
II. „ „	12 „ 39 „
III. „ „	17 „ 56 „
IV. „ „	21 „ 31 „
V. „ „	26 „ — „
VI. „ „	18 „ 50 „
VII. „ „	12 „ 54 „
VIII. „ „	18 „ 61 „
Urvacsorai adomány	— „ 92 „
Összesen	143 frt 28 kr.

Ezen összegből jutott:

1. Gyámintézetnek 1894—95. évre	10 frt — kr.
2. Leopoldiánumnak 1894—95. évre	2 „ — „
3. Rozsnyói árvaháznak 1894—95. évre	10 „ 06 „
4. 13 szorgalmas tanulónak jutalmul az év végén	85 „ — „
5. Egy szegény tanulónak segélyül junius hó elején	2 „ — „
6. Jutalomkönyvekre 6 szorgalmas tanulónak az év végén	20 „ — „
7. Fillér-egyleti tőkéhez csatoltatott junius hó végén	14 „ 22 „
Összesen	143 frt 28 kr.

A fillér-egylet tőkésített vagyona 1895. június végén . . . 257 frt 35 kr.
 A helyi gyámintézet készlete 1895. június végén . . . . . 38 frt 15 kr.
 Az utolsó félevi kamatok az összegekből hiányoznak.

Adományok. Uj alapítvány.

Pártfogóink, az ifjúságnak barátai és jóltevői ez évben is támogatták adományaikkal iskolánkat.

1. A tápintézetet segélyezték: Friedmann Sándor úr 10 frttal, a Gazdasági és Kereskedelmi Hitelintézet 25 frttal, Morvay Pál úr egy társaság megbízásából és részéről 10 frttal, a Casino-egylet 25 frttal. Városunk lakosainak körében a tápintézet javára eszközölt gyűjtés 140 frt 94 krt eredményezett.

2. A tervbe vett párhuzamos osztály felállítására és a szükségesnek mutatkozó újabb építkezésre a Nyiregyházi Takarékpénztár 200, a Gazdasági és Kereskedelmi Hitelintézet 100, Vojtovics Bertalan úr 100, Gencsy Béla úr 50 frtot adományoztak.

3. Halasi János úr 15 frtot adott egy beteg tanuló segélyezésére.

4. Dr. Révész Miksa orvos úr egy 20 márkás aranyat ajándékozott egy oly tanuló megjutalmazására, ki jeles magyar dolgozatok készítése által tűnik ki.

5. Jóba Elek úr egy 10 frankos aranyat ajánlott fel ösztöndíjúl. Ugyancsak ő 3 frt 20 krt adott az Ifjúsági könyvtárnak. Riszdorfer Erzsike k. a. 3 frtot jutalomdíjúl.

6. Ferenczi Miksa úr jutalomdíjképen 5 frtot adományozott.

7. Okolicsányi Géza úr, mint a casino-egylet gazdája, miként már két éve cselekedte, ez iskolai esztendőben is 100 frtot gyűjtött az egylet tagjai között, szegényebb sorsu tanulók segélyezésére s bocsátott az igazgató rendelkezésére.

Ez összegből és a múlt iskolai évi maradványból fizetett igazgató iskolai könyvekért . . . . . 42 frt 73 kr.
 Egy VIII. oszt. tanulónak szállás- és kosztpénzre . . . . . 12 frt — kr.
 Tandíjba 4 tanulóért . . . . . 36 frt — kr.
 Ruhadarabokért két tanulónak . . . . . 19 frt — kr.
 A debreczeni tornaverseny alkalmából a tornatanár előterjesztésére tornaruha-darabokért . . . . . 38 frt 90 kr.

Összes kiadás volt 148 frt 63 kr. — Jövő évre rendelkezésre maradt 3 frt 43 kr.

8. Alapítványaink száma ez évben egygyel szaporodott. Szabolcsvármegye ugyanis a dr. Békési Ignác nagy-kállói lakos által tett 200 frtos jótékonycélú alapítványt főgymnasiumnak adta, hogy annak jövedelmét szegénysorsu jó tanulók segélyezésére fordítsa. Ez adományról a vármegye alispánja Miklós László kir. tanácsos, következő végzéssel értesítette az iskolát:

„A mennyiben dr. Békési Ignác nagy-kállói lakos az általa tett 200 frtos jótékonycélú alapítványnak rendeltetési célját a múlt évi december hó 22-én kelt 15534 számú határozatban foglalt felhívás daczára, közelebbről meg nem határozta; s a mennyiben továbbá a vármegyei pénztárban értékek és letétek rendeltetésök közelebbi megjelölése nélkül egyáltalában nem kezelhetők; — s tekintve végül, hogy alapítványtevő az idézett hatá-

rozatban foglalt azon kijelentéshez, hogy ha az általa tett alapítvány rendeltetési célját közelebbről meg nem határozza, — a letételeg kezelt érték a helybeli ág. h. ev. gymnasiumnak fog átadatni azzal, hogy annak jövedelmét szegénysorsu jó tanulók segélyezésére fordítsa, hallgatólag hozzájárult: a letételeg kezelt 200 frt névértékű korona járadék-kötvény a helybeli ág. h. ev. gymnasium igazgatóságának a fenti célból átküldetni rendeltetik, illetve főpénztárnok felhivatik, hogy a 98/95. letét szám alatt kezelt 200 frt névértékű kötvényt a nevezett gymnasium igazgatóságának elismervény mellett adja át. Nyiregyháza, 1895. márcz. 9.“

Fogadják a nemes keblü adakozók mindnyájan a főgymnasium hálás köszönetét.

Az államsegély fölemelése.

Már volt alkalmam jelteni, hogy a múlt iskolai évben gróf Csáky Albin volt vallás- és közoktatásügyi minister úr az államsegélyt a szerződésben biztosított 8990 frtról 10 ezer forintra emelte azon indokolással, hogy országos érdek, miszerint a felekezeti iskolák színvonala emeltessék s így azok a mai fejlettebb viszonyoknak megfeleljenek. Wlassics Gyula minister úr tovább ment, s ezt ezennel örvendetesen jelentem, mert ő a törvényhozás hozzájárulása mellett tanintézetünk részére folyó évi április elsején 15547. sz. a. kelt leiratával, az 1895. évre rendkívüli segélykép, tizenegyezer forintot utalványozott.

Hálával tartozik iskolánk kétségkívül a törvényhozásnak, s magának a minister úrnak a subventio felemeléseért; azonban a segélynek „rendkívüli“ volta miatt a jövőre nézve aggályaink vannak, s legfőbb óhajtásunk, hogy a fölemelt államsegély szerződésileg biztosittassék, illetőleg, hogy az egész szerződés revisio alá vétessék. E véleményének adott kifejezést főgymnasiumunk felügyelője a parlamentben, a mikor hangsúlyozta felszólalásában, hogy tanintézetünk s általában a segélyezett iskolák csak azon esetben készíthetnek realis költségvetést és tarthatnak rendet az iskola háztartásában, ha a segély rendkívülisége megszűnik és biztosítva vannak a legkellemetlenebb meglepetések ellen. Felügyelőnknek ezen, a segélyezett iskolák előtt méltó elismerésben részesült felszólalása arra birta a minister urat, hogy megígérte, miszerint a szerződéseket revideálni fogja, a mint hogy már meg is kezdte azt, a mi az évi subventionak tetemes emelését jelenti. A kérdés most csak az: mikor kerül a mi iskolánkra a sor?

Uj főgymnasiumi tanács.

Az 1888-ban választott főgymnasiumi tanács mandatumma a múlt év végén lejárván, megtörtént a szükséges intézkedés, hogy a városi alapítólevél értelmében megejtessék a választás. 1894. évi decz. 22-kén tartott pártfogósági gyűlésen újból felügyelő lett, egyhangulag megválasztva, dr. Meskó László országgyűlési képviselő. Tanácsstagok lettek azokon kívül, kik hivatalból tagjai a főgymnasiumi tanácsnak: Barzó János, Bencs László, Bogár Lajos, Fest László, Eördegh Károly, Kubassy Gusztáv, Meskó Elek, Pazár István, Sexty Gyula, Somogyi Gyula, Szohor Pál, dr. Trajtler Sámuel.

Első ülését a főgymnasiumi tanács január 26-kán tartotta, a mikor is helyettes felügyelővé választotta Bencs László polgármestert, pénztárnokká újból Szopkó Alfrédet, tanácsjegyzővé ismételten Leffler Sámuel főgym. tanárt.

A tanács 11 izben volt összehiva. Intézkedései közül különösen kiemelendő azon határozata, mely szerint a közönséghez intézendő felhívás

szerkesztését és közrebocsátását rendelte el. E felhívásban a midőn elmondotta azt, hogy mit tett eddig a főgymnasium érdekében: a nagy közönség áldozatkészségéhez fordul, hogy ennek segélyével bővítse ki az iskolai épületet és a már múlhatatlanul szükséges párhuzamos osztályokat felállíthassa. Különben a „felhívás“ következőleg hangzik:

„A közelmúltból szerzett tapasztalatunk s a legtávolabbi jövő iránt tartozó kötelességérzetünk arra indítanak bennünket, hogy szavunkat emeljük fel középiskolánk érdekében.

Tapasztalatunk, hogy főgymnasiumunk, — Szabolcsmegyének ez egyetlen teljes középiskolája, — az elmúlt néhány év óta egyes osztályaiban nem képes helyet adni nemcsak a vidék, de maga Nyiregyháza városa minden gyermekének sem, a törvény határozottan megállapítván az egyes osztályok tanulóinak létszámát.

Ezelőtt hét évvel nyolczvanezer forinton emelt új iskolai épületünk is, a megkélszereződött tanítványok seregének befogadására, a rohamosan szaporodó tanszergyűjtemények elhelyezésére szűknek bizonyult s alig van módunk, hogy a különböző vallásfelekezeti tanulók vallástani óráira külön tantermeket jelöljünk meg; arra pedig, hogy a már múlhatatlanul szükséges párhuzamos osztályokat saját erőnkől állítsuk fel, teljesen képtelenek vagyunk.

E tapasztalat, a tények eme sora csak megerősítik kötelességérzetünket abban, hogy minden lépést megtegyünk, mely által főgymnasiumunk ügyét előbbre vihetjük, nevezetesen, hogy az épületet tágítsuk, hogy párhuzamos osztályt állíthassunk.

E kötelességérzettől áthatva, terheltük meg első helyen mi magunkat és vásároltuk meg a főgymnasiumi épülettel szomszédos telket 10 ezer forinton a főgymnasiumi folyó pénztár terhére kölcsönpénzen. E kötelességérzettől sarkalva fordultunk segélyért a nagym. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeriumhoz, építkezési célra 20 ezer forintot kérvén, — de fájdalom — eddig eredménytelenül. A szükség tehát megvan, de nincs orvosolva. Azért zörgetünk, kopogtatunk!

Legnagyobb patronusunkhoz, Nyiregyháza városához ismétellen és első helyen fordulni akkor, mikor e nemes város már körülbelül 150 ezer forinttal járult a gymnasium céljainak istápolásához, a szerénytelenség vádja nélkül alig lehet. A tulajdonos, a nemes ág. h. ev. egyház pedig, mely a múlt évben végezte be nagyszabású, 110 ezer forintjába került népiskolájának felépítését, saját terhének súlyát érzi s tőle, gymnasiumi célra, nagyobb segélyt remélni nem lehet. A közönséghez, a szülőkhöz kell fordulnunk!

Nagyérdemű közönség! Közeleg az ezredéves ünnep. Minden törvényhatóság, minden város közönsége megmozdult, hogy kulturális intézeteit a nagy nemzeti ünnepen a fejlettség lehető legmagasabb fokán mutassa be; ne maradjunk el mi sem, ne legyünk hűtelenek őseink hagyományaihoz és vármegyénk büszkeségéhez!

Áldozatot kérünk Nyiregyháza városának és Szabolcsvármegyének nemesszivű közönségétől, áldozatot, mely lehetővé teszi, hogy középiskolánkat minden igény kielégítésére képessé tegyünk; áldozatot, melynek a legszebb gyümölcsöket kamatozó tőkéje örök bizonyossága lesz gondolkodásunk emelkedettségének, kötelességünk ismeretének.

Járuljon ki-ki tehetségéhez képest azon alap megteremtéséhez, melyen nemzeti kulturánk egyik nem jelentéktelen fokmérője, virágzó főgymnasiumunk fog felépülni.

Kelt Nyiregyháza, 1894. október 10.

A főgymnasiumi tanács nevében és megbízásából: *Dr. Meskó László*, főgymn. felügyelő. *Martinyi József*, főgymn. igazgató. *Leffler Sámuel*, főgymn. t.-jegyző.

A felhívásnak, alig képzelné az ember, vajmi csekély eredménye lett. A nyiregyházi Takarékpénztárnak, a Gazdasági és Kereskedelmi Hitelintézetnek, Vojtovics Bertalan és Gencsy Béla uraknak már felemlített adományán kívül, az összes eredmény annyi, hogy birjuk a helybeli izraelita statusquo hitközségnek azon ígérését, mely szerint az 1895. év folyamán a mondott célra 500 forintot tesz folyóvá.

Pedig a felhívás szétküldése előtt nagyon sok oldalról valóban lelkes nyilatkozatokat és szép reményű ígéretekkel lehetett hallani, annyira, hogy nagy részben ezen biztatgató, hitegető ígéretekre támaszkodva bocsátottuk szét felhívásunkat. Magától értetik, hogy ily körülmények között — s ezt sajnálattal kell jelentenünk — szó sem lehet arról, hogy a legközelebbi tanévben az első osztály mellé párhuzamos osztályt állíthassunk.

Másik kiemelendő intézkedése a tanácsnak, hogy bizottságilag elkészítette azon „kimutatást“, mely a tanintézet tanárainak az országos nyugdíjintézet kötelékébe való belépése céljából a vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz felterjesztendő volt, a nyugdíjtörvény 4-dik §-a az iskolafentartó testületnek jogkörébe tartozónak jelentvén ki azt, ha vajjon az iskola az ő alkalmazottjaival belép-e a nyugdíjintézetbe.

Száz forintnyi külön segélyt szavazott meg Leffler Sámuel tanárnak a minister úr által Olaszországba rendezett tanulmányi út költségeinek részben való fedezésére.

Huszonöt forintot utalványozott Petrás György tornatanárnak, hogy részt vehessen a vallás- és közoktatásügyi minister úr által Budapesten rendezett játéktanfolyamban.

Harmincz forintot tett folyóvá a debreczeni kerületi tornaverseny alkalmából folyó szükségletekre. Ez összegből uzsonnáltatta meg igazgató a tornaversenyben részt vett tanulókat Debreczenből való visszatérésük után a tornacsarnokban tanárok s pár iskolai tanácsos jelenlétében.

Kétszáz forintot szavazott meg az ezredéves országos kiállítás alkalmából, hogy iskolánk a kiállításon részt vehessen s egyuttal a kiállításra Myskovszky Viktor műépítész és akadémiai tag által 110 frt költséggel elkészíttette az iskolai épület rajzát s terveit.

Általában a mily céltudatosan befoly tanintézetünk szellemi ügyeinek vezetésébe, úgy másrésről szives készséggel szavazza meg és bocsátja rendelkezésre az anyagi eszközöket ott és akkor, a mikor és a hol azt az iskola érdeke s a méltányosság kívánja.

Jótétemények. Ösztöndíjak.

1. Igazgató a beiratás alkalmával a gymn. alapra fizetendő egy forintot elengedte: Vida Lajos, Ruzsa István, Kulman Béla, Kovács János I-, Fried Henrik, Vietórisz Dániel, Nagy Jenő, Csekey Sándor II-, Zsák Andor,

Csernák Lajos III-, Ruhmann Béla, Kurutz Géza IV-, Herskovits Ferencz, Vietórisz István, Zsák Zoltán V-, Holek Lajos, Honétzy Géza, Glück Henrik, Leffler Andor, Molitórisz József VI-, Furman Lajos VIII. oszt. tanulóknak.

Elengedett összeg: 21 forint.

2. Az izraelita hitközség előjárósága által nyert felhatalmazás alapján elengedte az igazgató a vallástanítási díjat: Kulman Béla I-, Fried Henrik, Lerner Sándor II-, Blum Imre, Mandl Mór, Bottenstein Sándor, Klein Sámuel, Lieber Márton III-, Klein Vilmos IV-, Feuer Mór, Herskovics Ferencz V-, Deutsch József, Glück Henrik VI-, Grün Jenő VIII. oszt. tanulóknak.

Elengedett összeg: 40 frt 50 kr.

3. Tandijból elengedett a főgymnasiumi tanács 6—6 forintot: Flórek István, Margitai Lajos I-, Zdenek Ferencz II-, Blum Imre, Milotay István III-, Schmotzer István IV-, Deutsch József, Margita Viktor, Molitórisz József VI. oszt. tanulóknak.

Félévi tandij (12 frt) elengedésben részesültek: Boczkó Gyula, Kovács János, Kulman Béla, Prékopa Dániel, Ruzsa István, Vida Lajos I-, Gavallér Béla, Fried Henrik, Kiss Károly, Katonka Bertalan, Lerner Sándor II-, Holek Andor, Juvancz Irén, Bottenstein Sándor, Mandl Mór III-, Klein Vilmos, Ruhmann Béla, Tóth Gyula IV-, Gerhard Kálmán, Berzeviczy Béla, Szokolay Gyula, Takács Lajos, Zsák Zoltán V-, Holek Lajos VI-, Szabó Miklós, Lukrics Károly VII-, Kresach Lajos, Furman Lajos, Suták Sándor VIII. oszt. tanulók.

Egész évi tandija (24 frt) elengedett: Csekey Sándor, Vietórisz Dániel II-, Hudák János IV-, Vietórisz István V-, Honétzy Géza, Leffler Andor, Glück Henrik VI-, Jakab Mihály VIII. oszt. tanulóknak.

A tanárok fiai, ez idő szerint három, szintén tandijmentességet élveznek.

Elengedett tandijösszeg: 594 frt.

4. Casinói gyűjtésből 4 tanulóért 36 frt tandij fizettetett

5. Tápiintézeti díjból elengedett:

50 frt (egész évi) Honétzy Géza VI. oszt. t.

25 frt (fél évi) Bottenstein Sándor III-, Iklódy Ferencz IV-, Hagymási Gyula V-, Birta József VIII. oszt. t.

12 frt 50 kr., (negyed évi) Nádassy Elemér I. oszt. t.

10 frt Kelemen Gábor VII. oszt. t.

Elengedett összeg: 172 frt 50 kr.

6. Jutalom- és ösztöndíjban részesültek:

1. Somogyi Dezső nevére tett alapítvány kamataiban (6 - 6 frt) részesültek febr. 18-kán Vietórisz Dániel II- és Hudák János IV. oszt. tanulók.

2. A gróf Teleky-Róth Johanna-féle ösztöndíjból nyert Jakab Mihály VIII. oszt. tanuló 35 frtot.

3. Ifj. Somogyi Gyula emlékére tett alapítvány után április 12-kén 100 koronát kapott Suták Sándor VIII. oszt. t.

4. Haas Mór alapítványából egyenként 40 frtot kaptak: Furman Lajos, Imre János, Fränkl Henrik VIII. oszt. tanulók.

5. Kornstein Ignác nevére tett alapítványból (41 frt 06 kr.) Glück Henrik VI. o. t. 21 frt 06 kr., Bottenstein Sándor III. oszt. t. 20 frtot kap.

6. Kovács László nevére tett alapítvány kamatait 50 frtot Kresach Lajos VIII. oszt. t. kapta.

7. A Zucker Henrik alapítványa után 40 frtot kap Lukrics Károly VII. oszt. t.

8. Groák Zsigmond alapítvány kamatait 23 frt 16 kr. Goldstein Zsigmond VI. oszt. t. kapta.

9. Nikelszky Lajos-alapból 23 frt 17 krt Holek Lajos VI. oszt. t. kapott.

10. Nikelszky Andor-alapból (23 frt 15 kr.) Molitórisz József VI. oszt. t. 13 frt 15 krt, Mészáros Gyula III. oszt. t. 10 frtot kaptak.

11. Zsiska-Gráf alapból (23 frt 15 kr.) Hudák János IV. oszt. t. 13 frt 15 kr., Vietórisz Dániel II. oszt. t. 10 frtot kaptak.

12. Augusztinyi Hrabovszky Antonia-féle alapítványból (34 frt 44 kr.) Leffler Andor VI. oszt. t. 16 frt 22 kr., Tóth László IV. oszt. t. 16 frt 22 krt. kapnak.

13. Szekeres János-féle alapból (27 frt 80 kr.) Holek Andor III. oszt. t. 10 frtot, Kovács János I. oszt. t. 10 frtot, Pivnyik István I. oszt. t. 7 frt 80 krt kaptak.

14. Kollner Illésné-alapból (9 frt 25 kr.) Tóth László IV. oszt. t. 5 frtot, Juvancz Irén III. oszt. t. 4 frt 25 krt kapnak.

15. Bajuszkör-alapítványból 4 frt 3 krt Kmetty Károly I. oszt. t. kap.

16. Szopkó Alfréd alapból 5 frtot kap Imre János VIII. oszt. t.

17. Mányik József és Meskó Dorottya alapból (45 frt 54 kr.) Vietórisz István V. oszt. t. 25 frt 54 krt, Honétzy Géza VI. oszt. t. 20 frtot.

18. Dr. Révész Miksa 20 márkás aranyát magyar dolgozataiért Gara Zoltán VIII. oszt. t. kapja.

19. a) Jóba Elek adományozta 10 frankos aranyat Trajtler Tibor II. o. t.

b) Ferenczi Miksa ajándékozta 5 frtot Molnár Géza III. oszt. t.

c) Riszdorfer Erzsike k. a. ajándékozta 3 frtot Katonka Bertalan II. oszt. t. nyerte el.

20. Az ifjusági fillér-egyletből (85 frt) 10—10 frtot kaptak: Sulyok Kálmán VII-, Nagy Dezső VI-, Szitha Sándor VI-, Csekey Sándor II. oszt. t.; 5—5 frtot: Klein Vilmos IV-, Kohn Samu IV-, Schmotzer István IV-, Iklódy Ferencz IV-, Mandl Mór III-, Lerner Sándor II-, Nagy László, Kulman Béla, Prékopa Dániel I. oszt. tanulók.

21. Mint jó rajzolók a Groska Jánosné-alapból (45 frt) Deák János VIII. oszt. t. 7 frt 50 kr., Lenkei Géza VIII. oszt. t. 7 frt 50 kr., Spiegel Sándor VII. oszt. t. 5 frt, Jakabffy Jenő VI. oszt. t. 5 frt, Pavlovics Károly VI. oszt. t. 5 frt, Berzeviczy Béla V. oszt. t. 5 frt, Szokol Károly V. oszt. t. 5 frt, Gyurcsány Dezső V. oszt. t. 5 frt.

22. Bessenyei-kör által jutalmaztattak: Imre János, Gara Zoltán, Kresach Lajos VIII-, Schwartz Pál VII. oszt. t.

23. Jutalomkönyveket kapnak: (20 frt) Schwartz Pál VII-, Paczauer Kornél V-, Friedmann Gyula IV-, Baumann Jenő IV-, Schwarz Dezső III-, Sarvay Elek II. oszt. t.

24. A záróünnepély után tartott tornavizsga alkalmával több lelkes tanügybarátnak, különösen *Bleuer Lajosnak* áldozatkész közreműködése mellett 20 frt gyűlt egybe s osztatott ki az ügyesebb tornázók között. Az előkelő tanügybarátokból alakult jury ítélete alapján 1—8 koronából álló jutalmat kaptak: Mészáros Gyula III-, Hudák János IV-, Mácsánszky László V-, Matulka Ödön V-, Holek Lajos VI-, Jakabffy Jenő VI-, Nánássy Gyula VI-, Várady László VI-, Kelemen Gábor VII- és Kerekes István VII. o. tanulók.

Tanítványaink között kiosztott segély-, jutalom- és ösztöndíj: 1785 frt 88 kr.

Az érettségi vizsgálatok szóbeli része június hó 10—12-ikén tartatott. Elnöke volt a vizsgálatnak nt. Glauf Pál egyházkerületi főjegyző, a magyar tanügyi kormányt pedig nt. Farkas József budapesti ev. ref. theol. akadémiai tanár képviselte.

Szóbeli vizsgálatot 31 tanuló tett.

Jelesen feleltek meg a követelményeknek hatan; névszerint: Furman Lajos, Gara Zoltán, Imre János, Jakab Mihály, Kresach Lajos, Suták Sándor.

Jól felelt meg a követelményeknek 9 tanuló.

Érett lett 13 tanuló.

Két hónap mulva teendő javító vizsgálatra három tanuló utasított.

V.

Érettségi vizsgálat.

Május hó 14-ikén érkezett körünkbe nt. Strauch Béla egyházkerületi jegyző úr, hogy ft. Zelenka Pál püspök úrnak megbízásából a protestáns tanulók május hó 15-re kitűzött vallástani érettségi vizsgálatán elnököljön. — A vizsgálat teljesen kielégítő eredményt constatált.

A rendes érettségi vizsgálatra 32 tanuló jelentkezett. Ezek között kettő ismétlődő volt.

A vizsgálatok írásbeli része május hó 20—25. napjain tartatott.

Nt. Glauf Pál főesperes, egyházkerületi főjegyző, mint vizsgáló bizottsági elnök a következő tételket tűzte ki írásbeli feladatokul:

a) Magyar nyelvből:

1. Ilosvai és Arany J. „Toldi“-ja. (Esztetikai párhuzam.)
2. A mohácsi vész okai és következményei.
3. A visszhangról.

b) Német nyelvből:

Lefordítandó magyarból német nyelvre „Fejedelmi párbaj“ Jókaitól.

c) Latin nyelvből:

Lefordítandó magyarból latin nyelvre „Julius Caesar halálának előzményei.“ (Vagács-Schibinger.)

d) Görög nyelvből:

Lefordítandók görögből magyar nyelvre Homeros Iliasa V. énekének 499—527. versei.

e) Mennyiségtanból:

1. Oldjuk meg $36x^3 - 133x^2 + 133x - 36 = 0$ egyenletet.
2. Nyiregyházán a nap legmagasabb állása $65^\circ, 32', 30''$, legkisebb magassága $18^\circ, 32', 30''$. Mily magas azon tárgy, melynek déli árnyéka december 21-én 89.7 méterrel hosszabb, mint június 21-én?

VI.

Tápiintézet.

Főgymnasiumunk ezen jótékony intézetének alapját még 1828. évben veti meg egy kegyes alapítvány, de félszázadnál hosszabb időnek kell eltelnie, hogy az intézet működését megkezdhesse. Az 1878 9. tanév második felében 4 tanuló lát el egészen díjmentesen élelemmel. Ezen időtől fogva, míg iskolánk 8 osztályává nem fejlődik, a résztvevő tanulók száma nem haladja meg a tizet, csak az utolsó 6 év mutat némi emelkedést. Teljes díja az évi ellátásnak 50 frt a tanuló részéről, míg a tápiintézet minden egyes tanulóért egész évre 85 frtot fizet, mely összegért hétköznapokon 2 tál étel ebédet, vasár- és ünnepnap 3 tál ételt, este mindig egy tál ételt kapnak és naponként frissen sült kenyeret. Egészen ingyen majdnem minden évben lát el a tápiintézet 1—2 tanuló s indokolt kérelemre elengedi a kormányzó iskolatanács a fentebbi díjnak felét.

Az elmúlt 17 év alatt résztvevő tanulók számát, kedvezményét, teljesített fizetését s az intézetnek a tanulókra fordított költségét ezen számadatok tüntetik fel:

Tanév:	Teljes díjfizető:	Kedvezményes:	Ingyenes:	Fizetett díj:	Ellátás költsége:
1878—79.	—	—	4	— frt	84·00 frt
1879—80.	6	3	1	280·00 "	645·34 "
1880—81.	6	4	—	383·50 "	805·33 "
1881—82.	6	2	1	322·50 "	762·30 "
1882—83.	2	4	2	175·00 "	565·00 "
1883—84.	3	4	2	250·00 "	685·60 "
1884—85.	2	3	1	175·00 "	514·20 "
1885—86.	3	3	—	196·00 "	445·20 "
1886—87.	1	3	—	125·00 "	362·00 "
1887—88.	6	1	2	315·00 "	781·40 "
1888—89.	6	4	—	400·00 "	876·20 "
1889—90.	7	6	2	468·50 "	1295·90 "
1890—91.	6	4	2	400·00 "	1071·90 "
1891—92.	6	4	1	400·00 "	979·36 "
1892—93.	8	6	1	482·50 "	1190·10 "
1893—94.	11	7	1	705·00 "	1547·73 "
1894—95.	18	6	1	1012·50 "	2047·89 "
Összesen:	97	64	21	6090·50 "	14659·45 "

A tápiintézetnek a lefolyt 17 év alatt egyéb jövedelmeit feltüntető számadatok ime következnek:

Tanév:	Gyűjtés vidéken:	Gyűjtés helyben:	Adományok:	Kamatj.alap és folyó tőkek után:
1878—79.	233·27 frt	— frt	— frt	84·00 frt
1879—80.	215·97 "	126·04 "	125·86 "	221·87 "
1880—81.	213·28 "	159·62 "	77·50 "	286·15 "
1881—82.	247·44 "	179·99 "	137·20 "	562·11 "
1882—83.	202·53 "	157·77 "	53·55 "	299·90 "
1883—84.	176·59 "	147·69 "	80·00 "	311·57 "
1884—85.	148·68 "	165·51 "	90·00 "	310·82 "
1885—86.	175·55 "	185·80 "	70·00 "	330·73 "
1886—87.	203·28 "	158·04 "	70·00 "	110·98 "
1887—88.	430·37 "	173·59 "	80·00 "	526·53 "
1888—89.	398·28 "	169·38 "	50·00 "	329·84 "
1889—90.	435·06 "	124·50 "	75·00 "	317·17 "
1890—91.	425·28 "	123·21 "	124·00 "	313·25 "
1891—92.	629·81 "	142·56 "	84·00 "	273·55 "
1892—93.	615·67 "	120·06 "	80·00 "	469·61 "
1893—94.	783·52 "	146·78 "	180·40 "	478·85 "
1894—95.	— "	140·94 "	107·80 "	359·42 "
Összesen	5539·58 "	2421·48 "	1385·31 "	5586·35 "

A vidéki gyűjtés minden tanévet követő szünidőkben történt, még pedig 1886-ig csak a tiszai ág. ev. egyházkerületben, 1887. óta pedig egész Magyarországon. A helybeli gyűjtés ideje a tanév elején okt. nov. decz. hónap szokott lenni. Az adományozók közül különösen kiemelendő Nyiregyháza város pénztára, mely 14 éven át 50 frtjával 700 frttal járult eddig a nemes cél előmozdításához.

A 17 évi eredmény összege:

Bevétel volt gyűjtésből	7961·06 frt
Tanulóktól	6090·50 "
Adományokból	1385·31 "
Kamatokból	5586·35 "

Összesen: 21023·22 frt

Kiadás volt tanulók ellátására	14659·45 frt
Egyéb kiadások	433·02 "

Összesen: 15092·47 "

Folyópénztár megtakarított vagyona 1895. június hó közepén . . . . . 5930·75 frt

* * *

A lefolyt tanév részletes jelentését és számadását a következőkben állítjuk össze. A résztvevő tanulók száma az eddigiek közt a legnagyobb volt; a 25 tanuló közül 22 tíz hóig, 1 kilencz hóig, 1 hat hóig és 1 két hóig volt a tápiintézet tagja; az különben majdnem minden évben meg szokott történni, hogy némely tanulók később jelentkeznek, mások pedig év közben távoznak. Mint rendesen, úgy a lefolyt tanévben sem fedezte a tanulók befizetése a költségek felét sem, pedig a 25 tanuló közül 18 teljes díjat fizetett.

A bevétel és kiadás részletes adatai itt következnek:

Bevétel:

1. Pénztármaradvány az 1893—94. tanévről	5457.81	frt
2. 24 tanuló befizetésére	1012.50	"
3. 1894. évi szünetben eszközölt országos gyűjtésből	783.52	"
4. 1894. év végén helybeli gyűjtésből	140.94	"
5. Régibb gyűjtésből	43.48	"
6. Nyiregyháza város rendes évi adománya	50.00	"
7. Adományok: Casinó egyesület 20 frt, Gazd. és Ker. Hitelintézet 25 frt, piknik rendező társaság 10 frt, magántársaság vacso- rára 2 frt 80 kr	57.80	"
8. Kamatoktól: tápintézeti alap (4000 frt körül) kamatja 1894. évre 210.86 frt. 3600 frt 5 ^o / _o -os kamatja a főgymn. pénz- tárnál 1894. évre 180 frt; pénztári 4 ¹ / ₂ ^o / _o -os kamatok 1894. év végéig 104.33 frt	495.19	"
Összesen:	8041.24	"

Kiadás:

1. Idegen tanulók szüneti ellátásáért	12.60	frt
2. 25 tanuló évi ellátásáért (fejenként és havonként)	2010.25	"
3. 2 jótéteményes ebéd, egy jótéteményes vacsora és majálisi ebédért	37.64	"
4. Vegyes kiadásokra	50.00	"
5. Egyenleg mint vagyónátvitel 1895—96 tanévre	5930.75	"
Összesen:	8041.24	"

Ezen vagyon elhelyezése:

1. A főgymnasium pénztáránál 5 ^o / _o -ra	3600.00	frt
2. Három pénztárnál 4 ¹ / ₂ ^o / _o -ra	2330.75	"
Összesen:	5930.75	"

Mészáros Ferencz,
intézeti felügyelő.

VII.

Tanári nyugdíjintézet.

A tanári nyugdíjintézet 1887. évben az állammal kötött szerződés életbe lépése alkalmával keletkezett; ugyanis ama szerződés egyik pontjában a normal költségvetés 350 forintot állapít meg tanári korpótlékokra évenként; a tanári kar ezen összeget helybeli nyugdíjintézet alapjául kívánta fordítani, mely nyugdíjintézet elhalt tanárok özvegyeit s esetleg munkára keptelen tanárokat volt hivatva segélyezni s e mellett czélul tűzte maga elé, hogy a 25 éven túl működő tanárokat az évi kamatjövedelemből a nyugdíjasokkal egyenlő mértékben korpótlékban részesíti. Az alap jövedelmét a fentebbi összegben kívül a tanárok évi hozzájárulásából, jótékony adományokból, rendezendő multságok és hangversenyek bevételeiből s a tandíj-többletből irányozta elő.

A nyugdíjintézet működését 1888. január 1-én kezdte meg s a 8 év bevételeit a jelen tanév végéig im ezen adatok tüntetik föl:

1. Főgymn. pénztár a szerződés szerint	3150	frt — kr.
2. Id. gróf Dessewffy Miklós alapítványa e czélra	1000	" — "
3. Tanárok törzsbefizetéséből	220	frt — kr.)
" évi járulékaiból	670	frt — kr.)
4. Tanárok által rendezett 2 bál	366	frt 08 kr.)
" " " 2 hangverseny	748	frt 40 kr.)
5. Egyesek és társulatok adományai	202	" 91 "
6. Tanárok által vett színházi részvény névértéke	200	" — "
7. Kamatjövedelem:		
a) Gróf Dessewffy alap után	422	frt 50 kr.)
b) Pénztézeti kamatok	985	frt 03 kr.)
c) Kötvények után	287	frt 56 kr.)
Összes bevétel volt	8252	frt 48 kr.

A fennállás óta a kiadások im ezek voltak:

1. Elhalt tanárnak életében korpótlékul	60	frt — kr.
2. " " özvegyének nyugdíjul	380	" — "
3. Működő rendes tanárnak korpótlékul	260	" — "
4. Elköltözött rendes tanárnak visszatérített	75	" — "
Összes kiadás volt	775	frt — kr.

A tanári nyugdíjint. vagyoni állása 1895. június hó közepén 7477 frt 48 kr.

A helybeli nyugdíjintézet első czélját a jelen év elején életbe lépett állami nyugdíjintézet van hivatva betölteni, melybe tanintézetünk belépését annak idején bejelentette; a másik czél, a korpótlék szélesebb alapokra fektetése pedig az állammal kötött szerződés revisiója által érhető el, mit a közoktatásügyek élén álló minister úr némely felekezeti intézetnél már megkezdett, a többire nézve pedig a közel jövőre kilátásba helyezett.

Nyugdíjintézetünk az elmúlt évben 502 frt 93 kr gyarapodást mutat föl, mely összeg valamivel kevesebb, mint a megelőző év szaporodása.

A pénztári forgalom és vagyon állása a múlt évről ime ez:

Bevétel:

1. Áthozat a múlt 1893—94. tanévről	6974 frt 55 kr.
2. 1895. évre a főgymn. pénztár járuléka	350 frt — kr.
3. Tagdíj 9 rendes tanártól 2 félévi részletben	90 frt — kr.
4. Kamatokból: gróf Dessewffy Miklós alapítvány kamatja 1894. évre 60 frt és 1895. jan. hó 16-ig 2 frt 50 kr., mely napon az alapítvány kifizetett s az összeg pénzügyintézetbe helyeztetett; 3 kötvény 6% kamatja 1894—95. évre 51 frt 74 kr; pénzügyintézet összegek 4½%-os kamatja 212 frt 69 kr	326 frt 93 kr.
Összesen	7741 frt 48 kr.

Kiadás:

1. Kovács János elhunyt tanár özvegyének nyugdíjban	132 frt — kr.
2. Martinyi József igazgató-tanárnak korpótlékul	132 frt — kr.
Összesen	264 frt — kr.

Vagyon 1895. év június hó közepén 7477 frt 48 kr.

E vagyon elhelyezése a következő:

1. Három kötvényen 6%-ra	815 frt — kr.
2. Színházi részvény névértéke	200 frt — kr.
3. Pénzügyintézetben 4½%-ra	6426 frt 25 kr.
4. Készpénz a tárczában	36 frt 23 kr.
Összesen	7477 frt 48 kr.

Mészáros Ferencz,
nyugdíjint. pénztárnok.

VIII.

Könyv- és szertárak.

A) Tanári könyvtár.

A tanári könyvtár számára e tanév folyamán szerzett művek:

Jókai: Összes műveinek nemzeti díszkiadásából a XI—XXX. kötet 20 k. *Ivan Müller:* Handbuch der klassischen Alterthumswissenschaft VI. 1 k. *Aldrich-Twain Mark:* Amerikai humoristák 2 k. *Ponori Thewreuk Emil:* Anakreon 1 k. *Milton-Jánosi:* Elveszett paradicsom 1 k. *Vergilius-Barna:* Aeneis 1 k. *Némethy:* Cato bölcs mondásai 1 k. *Euripides-Csiky:* A kyklops 1 füzet. *P. Thewreuk E.:* Görög anthologiabeli epigrammák 1 k. *Geréb:* Herodotos történelmi könyve 3 k. *Zsoldos Benő:* Thukydides 3 k. *Csengeri:* Cicero a kötelességekről 1 k. *Goethe:* Iphigenia Taurisban 1 k. *Berlichingeni Gottfried* 1 k. *Lessing:* Laokoon 1 k. Bölcs Náthán 1 k. *Schiller:* Az orleansi szűz 1 k. *Sárffy:* A classicusok retorikája 1 k. *György Vilmos:* Svéd költőkből 1 k. *Imre S:* A néphumor a magyar irodalomban 1 k. *Kazinczy Ferencz:* Levelezése Berzsenyivel 1 k. *Schiller:* Költeményei 1 k. *Salamon Ferencz:* Irodalmi tanulmányok 2 k. *Tennyson:* Királyidylljei 1 k. *Radó Antal:* Petrarca 1 k. *Kalidásza:* Sakuntala 1 k. *Dickens:* Kopperfield Dávid 5 k. *György Endre:* Angol államférfiak és szónokok 1 k. *Gr. Széchenyi István:* A magyar játékszínről 1 k. *Greguss Ágost:* A balladáról és egyéb tanulmányok 1 k. *Tóth Béla:* Szájról-szájra 1 k. *Zolnai:* Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás első korából 1 k. *Goerth-Havas:* A tanítás művészete 1 k. *Bihari Péter:* A philos tudományok encyclopaediája 1 k. *Mill Stuart:* Az induktív és deduktív logika rendszere 3 k. *Legouvé-Feleki:* Atya és fiu 2 k. Leányaink és fiaink 1 k. A nők erkölcsi története 1 k. Az olvasás művészete 1 k. *Pestalozzi:* Lénárd és Gertrud 3 k. *Purgstaller:* Szépészet 1 füz. *Liszt Ferencz:* A cigány zene 1 k. *Hunfalvi:* Az oláhok története 2 k. *Hüppe-Szathmáry:* A lengyel alkotmány története 1 k. *Mommsen-Toldy:* A rómaiak története 8 k. *Ballagi:* A magyar nyomdászat fejlődése 1 k. *Symons:* Ósrómai időkől 1 k. *Schiller-Torkos:* A harminczéves háboru 1 k. *Forster-Pulszky:* Deák Ferencz 1 k. *Pasteiner:* A művészetek története 1 k. *Flegler-Sayous:* A magyar történetírás 1 k. *Geiger-Wenzel:* Képek a magyar történelemből 1 k. *Pulszky Ferencz:* Életem és korom 2 k. *Klapka Gy.:* Emlékeimből 1 k. *Mocsáry Lajos:* A régi magyar nemes 1 k. *Kerékgyártó Árpád:* Magyarország története 1 k. *P. Szathmáry Károly:* Az emberi mivelődés történe 3 k. *Kossuth Lajos:* Iratai V k. (2 pld.) 2 k. *Hampel József:* A régibb középkor emlékei Magyarhonban 1 k. *Szilágyi Sándor:* Erdélyi országgyűlési eml. XVII. 1 k. *Csengeri-Pasteiner:* Görög földön 1 k. *Emerson-Szász:* Az emberi szellem képviselői 1 k. *Kolozvári-Óvári:* Werböczy Hármaskönyve 1 k. *Gr. Széchenyi István:* Munkái 1 k. *Hoffmann P.:* Iustinianus institutiói 1 k. *Mohl-Löw:* Államtudományi

encyclopaedia 1 k. *Hoffmann*: Római magánjog 1 k. *Rousseau*: A társadalmi szerződés 1 k. *Brehms*: Thierleben 10 k. *De Candolle Pavlicsek*: Termesztett növényeink 1 k. *Reclus-Hentaller*: A patak élete 1 k. *Laplace*: Philosoph. Versuch über die Wahrscheinlichkeit 1 k. *Tilscher*: System der Perspective mit Atlas 2 k. *Pallas*: Nagy lekszikona VII—IX. 3 k. *Magyar Tudom. Akadémia*: Almanach 1 k.

Összesen 131 kötet, 1 füzet.

Könyvek vásárlására 196 frt 31 krt., kötésre 60 frtot fordítottunk.

Ajándékozások:

Főt. Szabó Ferencz német-eleméri plébános úrtól újabb adományul érkezett: *Vigouroux-Schmidt Biblia* 4 k. *Balbi-Czirbusz*: Egyetemes földrajza 1 k.

T. Cserhalmi Samu úr az „Egyetemes Philologiai Közlöny“ 1895. évi folyamát ajánlotta fel.

Főtiszt Zelenka Pál püspök úr útján kaptuk az egyetemes és kerületi gyűlés 1894. évi jegyzőkönyveit 2 füzet.

A nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr útján kaptuk a közoktatás állapotáról szóló múlt évi jelentést.

Ezekon kívül az egyes könyvkiadó cégek küldötték meg a szaktanárokat érdeklő kiadványaikat.

Fogadják a nemeskeblű tanügybarátok ez úton is intézetünk hálás köszönését.

Ezekon kívül előfizettünk a következő folyóiratokra: Magyar paedagogia. Nemzeti iskola. Evangelikus egyház és iskola. Protestans egyházi és iskolai lap. Tanáregyesületi közlöny. Luther társaság kiadványai. Magyar tájszótár. Magyar nyelvőr. Földrajzi közlemények. Századok. Magyar történelmi életrajzok. Irodalomtörténelmi közlemények. Athenaeum. Herkules. Akadémiai összes kiadványok: Akadémiai értesítő. Archaeologiai értesítő. Emlékbeszéd a M. Tud. Akadémia elhunyt tagjairól. Matematikai és természettudományi értesítő. Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. Értekezések a történelmi tudományok köréből. Matematikai és természettudományi közlemények. Nyelvtudományi közlemények. Értekezések a társadalmi tudományok köréből.

Előfizetésre 76 frt 30 krajczárt költöttünk.

A tanári könyvtár ez évi összes gyarapodása tehát, a folyóiratok egyévi folyamát egy-egy kötetnek számítva, 151 kötet 1 füzet.

Összes kiadás könyvekre 272 frt 61 kr. kötésre 60 frt.

A tanári könyvtár összes állománya a folyó évi gyarapodással együtt: 2158 kötet, 799 füzet, 4509 frt 22 kr. értékben.

Könyvtárőr: *Moravszky Ferencz*.

B) Ifjusági könyvtár.

a) Felgymn. ifjusági könyvtár.

Az 1894—95. tanévben vett könyvek a következők:

E. Kovács: Költeményei 1 kötet, *Hofecker*: A magyar zene egyetemes története 1 k., *Sipos Lajos*: Emlékezés a multra 1 k., *About*: A régi bástya 3 k., *Pálffy*: Egy kastély az erdőben 1 k., *Kempf*: Homer Iliasa 1 k., *Kempf*: Homer Odysseája 1 k., *Széchenyi*: Hunnia 1 k., *Darvai*: Űstökösök

és meteorok XXXV. kötet, *Holub Emil*: A fokvárostól a masukulumbék országába 1883—87. 2 k., *Lakatos*: Vadászati és madarászati emlékeimből 1 k., *Bászél*: Thukydides beszédei 1 k., *Szigligeti*: A dráma és válfajai 1 k., *Geréb*: Az Olympos 1 k., *Verne*: Híres utazók és utazások története 1 k., *Gaál*: A peleskei nótárius 1 k., *Szigligeti*: A trónkereső 1 k., *Greguss*: Meséi 1 k., *Kempf*: Xenophon emlékiratai Sokratesről 2 k., *Szigligeti*: Liliomfi 1 k., *Arany*: Tompa M. összes költeményei 1 k., *Gyulai*: Vörösmarty életrajza 1 k., *Molière*: Vigjátékai 12 k., *Ballagi*: Történelmi életrajzok 1 k., *Shakspeare*: Színművei 2 k., *Toldy F.*: A magyar költészet kézikönyve 5 k., *Bánóczi*: Kisfaludy Károly élete és munkái 2 k., *Zolnai*: Nyelvmélekeink a könyvnyom. koráig 1 k., *Hanusz*: A nagy magyar alföld 1 k., *Jókai Mór*: Erdély aranykora 1 k., Törökvilág Magyarországon 2 k., Egy magyar nábob 2 k., Kárpáthy Zoltán 1 k., A janicsárok végnapjai 1 k., Hétköznapiak 1 k., A régi jó táblabírák 1 k., Csataképek 1 k., Dekameron 3 k., Árnyképek 1 k., Szegény gazdagok 1 k., Népvilág 1 k., Politikai divatok 1 k., Szomorú napok 1 k., Véres könyv 1 k., Délvirágok 1 k.

Az 1894—95. tanévben ajándékozott könyvek:

Jókai: Kétszer kettő négy s egyéb elbeszélések 1 k., ajándékozta Dr. Vietórisz József.

Beniczkyne B. L.: Két szív harca, *Vachot*: Országgyűlési almanach 1 k., *Horváth*: Elzúllott élet 1 k., *Jósika*: Az utolsó Batori 3 k., Zrinyi a költő 2 k., A nagyszabeni királybíró 3 k. (aj. Grün Jenő VIII. o. t.), *Endrődi*: Magyar irodalmi olvasmányok 2 k. (aj. Grosz Arthur VII. o. t.), A hasznos mulattató 1891. XIX. folyamát bekötve aj. Révész Bódog V. o. t.

A múlt tanév végén volt 561 kötet, hozzáadva a folyó évi 85 kötet szaporulatot, az összes állomány: 646 kötet.

Könyvtárőr: *Porubszky Pál*.

b) Alsó gym. ifjusági könyvtár.

Vétettek a következő könyvek:

Radó: Magyar népmondák 1 k. *Bánfi*: Tündérek között 1 k. Legszébb regefűzér 1 k. Egyszer volt, hol nem volt 1 k. *Bródy*: Kis almanach 4 k. *Mayer*: Kincses szekrény 1 k. Családi kör 1 k. Derék férfiak 1 k. *Gaál*: Diák történetek 1 k. Virág Palkó 1 k. Ifjusági színház 1 k. *Knighon*: Egy vén tengerész elbeszélései 1 k. Csalavér róka története 1 k. *Fáy*: Meséi és aphorismái 2 k. *Czuczor Gergely*: Mesék 2 k. *Fényes*: Utazások az éjszaksarkvidéken 1 k. *Benedek*: Magyar mese- és mondavilág 2 k. *Donászy*: Természeti képek és vadászkalandok 1 k. *H. Pulszky P.*: Elbeszélések a görög világból 1 k. *De Amicis*: A szív 1 k. *Vaszary*: Történelmi életrajzok 1 k. *Simonyi*: Kalandozások 1 k. Az új világ 1 k. *May*: A rejtett kincs 1 k. *Jókai-Bródy*: Diákok regénye 1 k. Ráby Mátyás viszontagságai 1 k. A rózsák szigete 1 k. Kis könyvtár 21 füz. 12 tankönyv.

Összesen 57 darab.

Könyvek vásárlására kiadtunk 117 frt 68 krt., kötésre 57 frt 15 krt.

Könyvtárőr: *Moravszky Ferencz*.

Természettani szertár.

Az 1861. évben új életre ébresztett középiskola a természettani előadásokhoz szükséges taneszközökkel egyáltalában nem bírt; de midőn az 1864. évben a negyedik osztály is megnyílt, 33 darab műszert 218 frt értékben egyszerre kap az iskola a természettani szertár megalapításához; 1866-ban

3 darab műszerért 205 frtot adnak ki, mely darabok között egy ma is helyt álló két köpús légszivattyú van; 1867. évben 17 darab műszerért 168 frtot áldoz az iskola; 1870. évben 33 darab műszer ára 201 frt volt; 1878. évben 20 darabért 47 frtot fizettek; 1880. évben 8 darabot szereztek 70 frt értékben. Ezen időtől az államsegély nyújtásáig a szertár szaporodása szünetelt. Az 1886—87. tanévben 400 frtot fordíthatunk e célra s 30 darabbal szaporodik szertárunk. Ezután minden iskolai évben a 800 frtos tanszer-átalányból 200—300 frtnyi összeg jut a természettani szertár gyarapítására.

A jelen 1894—95. tanévben természettani szertárunk a következő műszerek megszerzésével szaporodott a rendelkezésre bocsátott 200 frtnyi átalányösszegeből:

1. Melloni-féle elektromos hőmérő összes mellékkészülékeivel 117 frt;
2. finom mérlegszekrényen 3 serpenyővel 45 frt; 3. súlyok a mérleghez 1 grm.—0.001 grm.-ig 3 frt; 4. Archimedes-féle üres és tömör henger a mérleghez 3 frt; 5. 4 tuczat fényérzékenylemez 7 frt; 6. fedőlemez skioptikon képek borítására 1.2 frt; 7. Magnesium szalag 1.8 frt; 8. 2 tuczat fényérzékeny papír 3.3 frt; 9. 1 kg. kalium oxalicum és 1 kg. fixiv natron 1.2 frt; 10. szócső lakkozott bádogból (helyben készült) 4 frt; 11. állvány ernyővel skioptikon képek vetítéséhez (házilag készült) 3.2 frt; 12. lámpabél a skioptikonhoz 1 frt.

A természettani szertár mai állása szakok, darabszám és érték szerint ime ez:

I. Szilárd testek mechanikájához	26 darab	269 frt értékben.
II. Folyékony „	20 „	82 „
III. Légnemű „	25 „	306 „
IV. Rezgéstan- és akusztikához	25 „	221 „
V. Optikához	86 „	1365 „
VI. Mágnességhez	6 „	28 „
VII. Statikai elektromossághoz	27 „	186 „
VIII. Dinamikai elektromossághoz	62 „	707 „
IX. Hőtanhoz	15 „	250 „

Összesen: 292 darab 3414 frt értékben.

Az optikai eszközök értékét az újabb időben szerzett 400 frtos csillagászati és szárazföldi messzelátó, 200 frtos heliostat és napmikroskop, közel 200 frtos photographáló készülék és 100 frtos skioptikon rugtatták föl.

Mészáros Ferencz szertárőr.

Természetráji szertár.

A múlt 1893/94-ik tanév végén volt e szertárban:

1. Kitömött állat, száraz és borszesz praeparatum 400 rovar	2212, összesen 2612 darab	értéke 1052 frt 34 kr.
2. Növény: szárított és műnővény	657 drb.	169 „ 26 „
3. Ásvány és kőzet	571 „	524 „ 70 „
4. Vegyszerek és eszközök	329 „	124 „ 70 „

Összesen: 4169 drb. értéke 1871 frt — kr.

Folyó tanévi szaporulat:

1. Az állattani szertárban: Nucifraga caryocatactes Szlaboczký Ernő ajándéka. Macska és nyul torz-szülött, amaz

8, ez 6 lábu; vörös kajdác, Lestris parasiticus (halfarkas), Podiceps cristatus és Podiceps griseigena, Ardea nycticorax, Anas clypeata, Kállay Tamás ajándéka.

Falco rufipes Trajtler Tibor, — Gallinula chloropus Trajtler Zoltán ajándéka.

Oedinemus crepitans, ajándékozta egy kemecsei vadász.

Nyolcz embertypusfej papirmacheból hiven szinezve, u. m.: kaukazusi, mongol, indián, afrikai néger, ausztrál néger, nubiai néger, maláji néger és buschmann, összesen 20 drb. . . . . érték 80 frt 20 kr.

2. A növénytan szertár részére a magyar nemzeti muzeum a szentirási gyanták és mézgák termőnövényeit tartalmazó illusztrált kiadását küldte ajándékba 1 drb.

3. Az ásványtan szertárban: 2 drb. szépképződésű csepkő és tellur fém, Geduly Henrik tanár ajándéka. Zdenek Ferencz tanuló egy darab nemes — egy üveg — opált ajándékozott.

Vétel utján szaporodás: 15 leghiresebb gyémánt hű utánzata, 48 drágakő-utánzat díszes tokokban össz. 68 drb. 30 frt 80 kr.

4. A geologia tanításához vétetett 8 különböző kort feltüntető eszményi tájkép össz. 8 drb. . . . . érték 30 frt 52 kr.

5. A régiségtárnak ajándékozott Benes László polgármester úr 2 drb. régi bankjegyet. Kovács tanuló pedig ugyanannyi régi ezüst pénzt.

6. A természetrajzi szertár részére készült egy szekrény az emberi csontváz eltartására, egy légmentes pedig a romlandó praeparatumok fertőtlenítésére, ösz. 2 drb. értéke 33 frt — kr.

Ezen kiadásokhoz hozzá számítva a fuvar és levelezés költséget 10 frt 15 kr. . . . . 10 frt 15 kr.

az egész évi kiadás a még rendelkezésre álló . . . 15 frt 33 krral tesz összesen 200 frtot.

A szertár állása jelenleg tehát:

1. Állattani szertár	2632 darab,	értéke . . . 1132 frt 54 kr.
2. Növénytan	658 „	169 „ 26 „
3. Ásvány-kőzettani	647 „	585 „ 32 „
4. Vegytani	329 „	124 „ 70 „

Összes érték: 2011 frt 82 kr.

Szlaboczký Imre, szertárőr.

Tornaeszközök szertára.

A téli és nyári torna-helyiség 1887-ben rendeztetett be.

A nyári torna-helyiségben levő tornaeszközök száma: 182 drb. 380 frt értékben. A folyó tanévben nem gyarapodott.

A téli torna-helyiségben levő torna-eszközök száma volt a tanév elején 400 drb., 507 frt 87 kr. értékben.

Az 1894/95. tanévi gyarapodás: 29 drb. 56 frt 95 kr. értékben.

Beszereztetett:

1. Ugró szőnyeg 1 drb. ára	26	frt	—	kr.
2. Gyűrűhinta 1 pár, ára	16	"	—	"
3. Bot szabadgyakorlatokhoz 25 drb. ára	6	"	25	"
4. Sártisztító 1 drb. ára	7	"	50	"
5. Ugró zsinór 1 drb. ára	1	"	20	"
6. Tornaeszközök javítása	6	"	—	"

Összesen: 62 frt 95 kr.

Torna-szertárőr: *Petrás György.*

Rajz-szertár.

A rajzszerár 1887-ben újra szerveztelvén, vétel útján folyton szaporodott. Jelenlegi állapotában tartalmaz 26 drb. füzetet, 5 drb. kötetet, 143 drb. táblát, 169 drb. lapot, 17 drb. eszközt a geometriai rajzhoz, 298 frt 50 kr. értékben és 2281 drb. lapot meg 15 drb. öntvény mintát a szabadkézi rajzhoz 204 frt 46 kr. értékben.

Összes értéke: 502 frt 96 kr.

Szertárőr: *Pauer Vilmos.*

Bútor szaporulat.

Könyvszekrény 1 darab 17 forint.

Szekrény emberi csontváz eltartására 20 forint.

Szekrény, romlandó praeparatumok fertőtlenítésére 11 forint.

Kettős ülésű pad 6 darab 60 forint.

Sártisztító vas huzalból 2 darab 15 forint.

IX.

A tanulók érdemsorozata.

Jelek magyarázata:

Előmenetel: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, 4 = elégtelen. — Magaviselet: 1 = jó, 2 = szabályszerű, 3 = kevésbé szabályszerű, 4 = rossz. — Vallás: á. e. = ágostai evangélikus, ref. = ev. reformált, r. k. = római katolikus, g. k. = görög katolikus, izr. = izraelita.

Első osztály.

Sorszám	A t a n u l ó														
	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a										
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Földrajzból	Számítanból	Rajz. mértanból	Írásból	Tornából	Énekből	Szabadkézi rajz	Magaviselet
1	Bencs Kálmán	á. e.	1884	Nyiregyháza	1	2	3	2	2	1	2	2	2	1	2
2	Boczkó Gyula	á. e.	1883	"	2	3	3	2	3	1	2	2	2	2	2
3	Bodolóczky Mih.	á. e.	1882	"	2	3	3	3	2	3	2	2	1	—	1
4	Borcsik Béla	ref.	1882	Mogyorós Szab.	3	4	4	4	4	4	3	3	—	—	2
5	Czipszer Ernő	izr.	1884	Mád Zemplénm.	3	4	4	4	4	3	3	2	—	3	2
6	Czirka Károly	ref.	1883	Kótaj Szabolcsm.	1	2	2	2	3	2	2	1	—	—	1
7	Czukur Sándor	izr.	1884	Nyiregyháza	1	1	2	1	3	1	2	2	—	2	1
8	Csapkay Gy. ism.	r. k.	1883	"	2	3	3	3	3	2	3	1	—	2	1
9	Déry Zoltán	á. e.	1884	"	3	4	3	3	3	2	2	2	2	1	1
10	Dobos László	ref.	1884	T.-Lök Szabm.	1	2	2	2	2	2	2	2	—	—	1
11	Ferencz Emil	ref.	1883	N.-Halász Szab.	1	2	3	2	3	1	2	1	—	—	1
12	Florek István	r. k.	1883	Nyiregyháza	1	1	2	1	3	1	1	2	—	1	1
13	Fodor Miklós	g. k.	1882	Levelek Szabm.	1	2	3	1	2	2	2	2	—	—	1
14	Fränkl Salamon	izr.	1883	Nyiregyháza	1	2	3	1	2	2	2	2	—	—	1
15	Gaál Jenő ism.	á. e.	1881	"	4	4	4	3	3	3	3	1	2	—	2
16	Goldmann Mór	izr.	1883	"	1	3	2	2	2	1	2	2	—	—	1
17	Goldstein Géza	izr.	1883	Kun-Madaras.	1	3	3	2	3	3	3	2	—	—	1
18	Gyimóti Lajos	ref.	1882	Divék Turóczm.	2	3	4	3	3	2	3	2	—	—	1
19	Hartstein József	izr.	1884	Napkor Szabm.	1	1	2	1	2	1	3	3	—	—	1
20	Heumann Béla	izr.	1885	Csemernye Zemp.	3	2	3	3	2	2	3	3	—	—	2
21	Horn Béla	izr.	1884	Nyiregyháza	1	2	2	2	2	1	2	3	—	—	1
22	Huraj János	á. e.	1884	"	2	4	4	4	4	3	3	2	—	2	2
23	Jármy Lajos	ref.	1881	Laskod Szabm.	2	3	4	3	4	3	3	2	—	—	1
24	Juhász Elemér	á. e.	1883	A.-Vereczke Ber.	2	3	4	3	4	3	4	3	2	—	1
25	Kalchbrenner J.	á. e.	1882	Lócse Szepesm.	3	4	3	4	3	1	1	2	—	1	2
26	Kálnay Miklós	ref.	1884	Nyiregyháza	1	2	2	1	3	1	3	2	—	—	1
27	Kiss Sándor	ref.	1882	N.-Halász Szab.	1	2	3	2	1	1	2	2	—	—	1
28	Klár András	izr.	1885	Nyirjes Szabm.	2	1	2	2	2	2	2	2	—	2	1
29	Kmethy Károly	á. e.	1882	Poprád Szepesm.	2	2	2	2	1	1	1	2	2	—	1
30	Komjáthy Zolt.	r. k.	1884	Székely Szabm.	3	4	4	3	4	4	3	2	—	—	1
31	Kovács János	á. e.	1883	Nyiregyháza	1	1	2	2	2	1	1	2	2	1	1
32	Kovács Zs. ism.	ref.	1884	"	2	3	3	3	4	3	3	2	—	—	2
33	Krámer Sándor	izr.	1882	"	3	4	4	4	4	4	3	3	—	—	2
34	Krúdy Péter	r. k.	1885	"	3	4	3	4	4	4	3	2	—	—	2
35	Kulman Béla	izr.	1883	Bolesztraszyce.	1	1	1	2	1	1	1	2	—	—	1

A t a n u l ó																			
Sorszám	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a														
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Földrajzból	Számтанból	Rajz. mért.	Írásból	Tornából	Énekből	Szabkézirajz	Magaviselet				
36	Lakner Béla	á. e.	1884	Nyiregyháza	vi	zs	gát	ne	m	t	e	tt							
37	Lakner Jenő	á. e.	1883	"	2	3	3	3	4	3	3	fm	2	2	1				
38	Lengyel F. ism.	g. k.	1882	Levelek Szabm.	1	3	3	2	3	1	1	1			1				
39	Leövey Sándor	r. k.			2	3	4	3	4	4	3	2			2				
40	Mikecz András	ref.	1881	Kemecse Szabm.	1	2	2	2	1	2	2	1			1				
41	Mikecz Károly	ref.	1884	Nyiregyháza	1	2	2	1	1	1	3	2		2	1				
42	Nagy László	ref.	1884	"	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1				
43	Nádassy Elemér	á. e.	1882	Gálszécs Zemp.	3	3	4	3	4	3	1	2	2		1				
44	Oláh Jenő	ref.	1884	Nyiregyháza	2	3	3	3	3	2	3	3		3	2				
45	Papp Miklós	á. e.	1881	"	2	3	4	3	3	3	2	3	2	2	1				
46	Pivnyik István	á. e.	1882	"	1	2	2	1	1	2	1	2	2		1				
47	Prékopa Dániel	á. e.	1883	"	1	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1				
48	Ruzsa István	á. e.	1883	"	1	2	3	1	1	1	2	2	1	1	1				
49	Salamon Iván	r. k.	1882	Budapest	3	4	4	4	3	4	4	3			3				
50	Sipkai Mihály	á. e.	1880	Ujfehértó Szabm.	1	3	4	3	3	3	3	1	2		1				
51	Szamuely János	izr.	1885	Nyiregyháza	2	3	3	3	3	1	2	fm			1				
52	Szilvási Lajos	r. k.	1883	"	2	2	3	3	4	3	2	2		3	1				
53	Szokolay Kálm.	á. e.	1884	"	2	3	2	2	3	2	2	2	2	2	2				
54	Tatay István	á. e.	1883	"	1	3	4	3	3	3	3	2	1		1				
55	Teremi Sánd. ism.	ref.	1882	Huszt Márm.	3	3	2	3	3	3	1	2			1				
56	Tulipán Dezső	g. k.	1883	Apagy Szabm.	2	3	4	3	4	3	3	2			1				
57	Ungár Ernő	izr.	1884	Nyiregyháza	2	3	4	1	2	1	2	2		1	1				
58	Vadász Sándor	izr.	1884	"	1	1	1	1	1	1	1	2		2	1				
59	Várallyai Bertal.	r. k.	1882	Nyirlugos Szabm.	2	4	4	2	3	2	2	1		1	1				
60	Várallyai Lajos	r. k.	1881	Nyiregyháza	2	3	4	4	3	2	2	1		1	1				
61	Várdai Sándor	ref.	1882	Gáva Szabolcsm.	1	2	3	2	3	3	3	3			1				
62	Vida Lajos	á. e.	1884	Csanálos Zempl.	2	3	3	4	3	3	3	2		2					
63	Vital András	á. e.	1882	Nyiregyháza	1	3	4	3	4	3	3	2		2					
64	Visnyei Frigyes	r. k.	1883	Királytelek Szab.	3	3	4	4	4	4	2	fm			2				
65	Weisz Elemér	izr.	1881	Sz.-Kóród Szatm.	1	1	1	1	2	1	2	2		2	1				
66	Zdenek Ferencz	r. k.	1883	Nyiregyháza	1	3	3	1	3	2	2	fm			1				
Magántanulók:																			
67	Gottlieb Ferencz	izr.	1882	Piricse Szabm.	2	3	3	3	3	3									
68	Hvezda Gusztáv	r. k.	1884	Rakamaz Szabm.	1	2	3	1	3	1									
69	Schnell Jenő	r. k.	1884	Nyir-Bétek Szab.	vi	zs	gát	ne	m	t	e	tt							
70	Steinfest Zoltán	izr.	1884	Nyiregyháza	1	1	1	2	1	1									
71	Strausz Ernő	izr.	1881	"	vi	zs	gát	ne	m	t	e	tt							
72	Vadász Sándor	izr.	1884	Nyirbátor Szab.	vi	zs	gát	ne	m	t	e	tt							
73	Weisz Mór	izr.	1883	Nyiregyháza	2	3	3	3	3	3									

Kilépett: Margitai Lajos ref. 1881.

Meghalt: Eötvös Aurél 1895. febr. 23.

Összesen: 75.

Második osztály.

A t a n u l ó																			
Sorszám	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a														
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Földrajzból	Számтанból	Rajz mértan.	Szépírásból	Énekből	Tornából	Szabkézir.	Magaviselet				
1	Balogh István	ref.	1881	Nyiregyháza	2	3	3	3	3	2	2			2					1
2	Balogh Lajos	ref.	1881	Ajak, Szabolcs.	2	3	3	3	3	2	3			3					1
3	Baruch Sándor	izr.	1884	Nyiregyháza	3	2	4	3	4	3	4			3					2
4	Belfy László	á. e.	1882	"	2	4	3	3	3	3	3	2		2					2
5	Bergstein Jenő	izr.	1884	"	1	3	3	2	3	2	3			2					2
6	Berkő Ödön	r. k.	1881	Ózd Borsodm.	3	4	4	3	3	3	3			2					2
7	Biedermann A.	izr.	1882	Nyiregyháza	3	3	3	3	3	2	3			3	1				2
8	Bodó Zoltán	r. k.	1881	N.-Kálló Szabm.	1	3	3	2	3	2	2			2	1				1
9	Bozán Lajos	r. k.	1881	Nyiregyháza	1	3	3	2	3	1	2			2					2
10	Bukna Imre ism.	r. k.	1882	Zsolna Trencsm.	3	3	4	3	3	3	4			3					2
11	Csekey Sándor	ref.	1879	Beregszász Berm	1	1	2	1	1	1	1			1					1
12	Czirbusz Ede	r. k.	1883	Miskolcz Borsod.	2	4	4	3	4	3	3			2					2
13	Egyedfy József	ref.	1882	Kop.-Apáti Szab.	1	3	3	3	3	2	2			2	2				1
14	Eördegh Béla	á. e.	1883	N.-Kálló Szabm.	1	3	3	2	2	2	2			2	2				2
15	Erdős Gerő	izr.	1883	Kemecse Szabm.	1	3	3	2	2	1	2			2	2				1
16	Fest Tibor	á. e.	1883	Nyiregyháza	2	3	3	1	2	2	2			2	2	1			2
17	Fialkovszky L.	r. k.	1881	Beregszász Berm.	1	2	3	2	3	3	3			2					2
18	Fried Henrik	izr.	1883	Nyiregyháza	1	2	2	2	2	1	2			2	2				2
19	Gavallér Béla	r. k.	1881	"	1	3	2	1	2	3	2			2					1
20	Hegedüs Viktor	izr.	1883	Debreczen Hajdu	2	3	3	2	2	2	3	3		3	3	2			1
21	Hegedüs Zoltán	r. k.	1882	K.-Léta Szabm.	2	3	3	3	3	2	2			fm	2				2
22	Homolay Gyula	á. e.	1881	Nyiregyháza	2	3	3	2	2	2	2			2	2				1
23	Hrabéczy Elem.	á. e.	1883	"	2	3	4	3	3	4	3	2		2					2
24	Hrenkó Ferencz	á. e.	1881	"	1	3	4	3	3	3	2	1		1					2
25	Kálmánchelyi J.	ref.	1882	Karász Szabm.	3	2	3	2	2	3	2			2					1
26	Katonka Bertal.	ref.	1882	Nyiregyháza	1	2	2	2	3	2	2			2	1				1
27	Kiss Károly	ref.	1882	"	1	3	3	2	2	1	2			2					1
28	Klár István	izr.	1884	Oros Szabolcsm.	2	2	2	2	2	2	2			3	2				2
29	Klein Mór ism.	izr.	1882	Nyiregyháza	1	3	3	2	3	3	3			3					2
30	Kocsár Péter	ref.	1881	Nyir-Gebe Szat.	3	3	3	3	3	3	3			2					2
31	Kohn Géza	izr.	1881	Ujfehértó Szab.	2	3	4	3	3	2	3			3					2
32	Korompay Fer.	r. k.	1882	Betlér Gömörm	3	4	4	3	3	3	3			2	3				2
33	Léderer Ervin	izr.	1884	Nyiregyháza	1	2	2	2	2	2	2			2	1				2
34	Lengyel Pál	g. k.	1880	Levelek Szabm.	1	3	3	3	3	3	1			2					2
35	Lerner Sándor	izr.	1882	N.-Kálló Szabm.	1	1	1	1	1	1	1			2					1
36	Márczy Géza	ref.	1881	Tét Szabolcsm.	2	3	4	3	3	1	1			2					2
37	Mauritz Vilmos	á. e.	1882	Gölnich. Szepes	1	3	3	2	1	1	1			2	1				1
38	Menyhért László	ref.	1883	Ny.-Bakta Szab.	2	3	3	3	3	3	3			2					2
39	Misek Gyula	á. e.	1882	Nyiregyháza	2	3	3	3	3	3	2			2					1
40	Nagy Jenő	á. e.	1882	"	1	3	3	3	3	3	2	2		2					2
41	Novák István	r. k.	1882	K.-Csere Szabm.	1	3	3	2	2	2	2			2					1
42	Paczauer Ervin	izr.	1884	Szerencs Zempl.	1	1	1	1	1	1	1			2	1				1

Sorszám	A t a n u l ó														
	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	osztályzata										
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Földrajzból	Számítanból	Rajz.mértan	Szépírásból	Énekből	Tornából	Szabadk.rajz	Magaviselet
43	Pásztor Lajos	ref.	1880	Kemecse Szabm.	2	1	2	2	3	1	2	—	2	—	1
44	Pelchrimszky A	r. k.	1882	Varannó Zempl.	1	2	3	2	2	1	2	—	2	—	1
45	Propper Manó	izr.	1882	Berencs Szabm.	3	4	4	4	3	3	3	—	3	—	2
46	Sarvay Elek	r. k.	1884	K.-Várda Szabm.	1	1	2	3	2	1	1	—	1	2	1
47	Schwarz Gyula	izr.	1884	Nyiregyháza	1	2	3	2	2	2	3	—	2	2	2
48	Spira Gyula	izr.	1883	"	2	2	3	2	3	2	3	—	2	—	1
49	Stein Aladár	izr.	1883	Csobaj Szabm.	1	3	4	3	3	2	3	—	3	—	2
50	Steinfest Emil	izr.	1883	Nyiregyháza	2	3	3	2	2	2	3	—	2	—	1
51	Szakács Lajos	r. k.	1883	"	1	3	3	2	2	2	2	—	2	—	1
52	Szamuely S.ism.	izr.	1880	"	1	3	3	3	3	1	2	—	3	3	1
53	Székely Sándor	ref.	1882	Pazonny Szabm.	3	3	4	3	2	3	3	—	2	—	1
54	Szelóczky Dezső	r. k.	1883	Rakamaz Szabm.	1	3	3	1	3	1	2	—	2	1	2
55	Szesztay Sándor	ref.	1883	Nyiregyháza	1	3	3	2	2	1	2	—	fm	2	2
56	Szitha István	ref.	1882	Kemecse Szabm.	1	1	3	1	1	1	1	—	2	—	1
57	Soldos Bertalan	ref.	1884	Devecser Abauj	3	3	3	3	2	3	2	—	2	2	1
58	Trajtler Tibor	á. e.	1883	Nyiregyháza	1	1	2	1	1	2	2	—	2	—	1
59	Vietórisz Dániel	á. e.	1882	"	1	1	1	1	1	1	1	—	1	—	1
60	Wagner Zsigm.	izr.	1881	Szepes-Remete	1	3	3	2	2	2	2	—	2	—	2
61	Weisz Ödön	izr.	1884	Nyiregyháza	2	3	3	1	2	1	2	—	3	2	2
62	Wirtschaftfer Ottó	izr.	1882	Bécs	2	3	4	3	3	2	2	—	3	2	1
63	Zdenek Ferencz	r. k.	1882	Nyiregyháza	1	2	2	1	1	1	1	—	1	—	1
<i>Magántanulók:</i>															
1	Klein Miklós	izr.	1884	Debreczen Hajdu	2	3	3	3	2	4	—	—	—	—	—
2	Kohn Ákos	izr.	1883	Tokaj Zempl.	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—
3	Papp László	r. k.	1883	T.-Lök Szabm.	1	2	2	2	1	1	—	—	—	—	—
4	Szalkay Mór	izr.	1884	Ny.-Bátor Szab.	1	1	1	1	2	1	—	—	—	—	—
5	Vadász Elek	izr.	1883	"	3	3	4	2	3	3	—	—	—	—	—

Kilépett: Szabó Gyula ref. (1880) Nyiregyháza.

Összesen: 69.

Harmadik osztály.

Sorszám	A t a n u l ó																
	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	osztályzata												
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Németből	Történelem	Számítanból	R. mértanból	Term. földr.	Énekből	Tornából	Magaviselet	Szabadk.rajz	
1	Altmann B. ism.	izr.	1880	Búj Szabolcsm.	2	3	3	1	2	2	3	—	2	—	2	1	2
2	Bergstein Emil	izr.	1883	Nyiregyháza	2	2	3	2	3	2	1	—	2	—	3	2	—
3	Bleuer István	izr.	1882	K.-Semjén Szab.	3	3	3	1	3	3	3	—	2	—	2	2	3
4	Blum Imre	izr.	1882	Nyiregyháza	2	2	3	2	2	2	3	—	3	—	3	1	—
5	Bottenstein S.	izr.	1882	Hanusfalva Sár.	1	1	1	1	1	1	1	—	2	—	1	—	—
6	Csernak Lajos	á. e.	1880	Nyiregyháza	3	3	3	3	2	3	3	—	2	—	1	1	—
7	Dúcs István	r. k.	1879	Kisvárda Szabm.	2	3	3	4	2	3	3	—	3	—	1	2	—
8	Flegmann Emil	izr.	1882	Nyiregyháza	3	3	3	3	2	3	2	—	3	—	2	1	2
9	Fried Zsigmond	izr.	1881	"	1	3	3	2	2	3	3	—	2	—	2	1	—
10	Fülöp Zs. (A.)	izr.	1881	Thass Szabm.	2	3	4	3	3	2	2	—	3	—	3	2	—
11	Grósz Benczi	izr.	1883	Demecser Szab.	3	3	4	3	2	3	3	—	3	—	3	2	3
12	Holek Andor	á. e.	1880	Rozsnyó Góm.	1	1	2	2	1	2	3	—	1	1	3	1	—
13	Horovicz Sánd.	izr.	1882	Nyiregyháza	1	2	3	2	1	2	2	—	3	—	1	1	—
14	Juváncz Irén	r. k.	1882	Pancsova Toront.	1	2	2	1	1	1	2	—	2	—	2	1	—
15	Klein József	izr.	1880	Nyiregyháza	2	4	4	3	2	2	3	—	3	—	2	2	—
16	Klein Sámuel	izr.	1882	"	1	3	3	3	2	2	2	—	2	—	2	1	—
17	Kulcsár József	r. k.	1879	Arad	2	2	3	3	3	2	2	—	2	—	1	1	—
18	Labancz Sándor	ref.	1880	Jákó Szabolcsm.	3	3	4	4	3	4	4	—	4	—	2	2	—
19	Mandl Mór	izr.	1882	Nyiregyháza	1	1	2	2	1	1	1	—	2	—	2	1	2
20	Mészáros Gyula	á. e.	1881	Miskolcz Bors.	2	1	1	1	1	1	1	—	1	1	1	1	—
21	Milotay István	ref.	1883	Nyirbátor Szab.	1	2	2	2	1	3	2	—	1	—	2	1	—
22	Molnár Géza Gy.	ref.	1882	Vaja Szabolcsm.	1	1	2	2	1	1	2	—	1	—	2	1	—
23	Molnár István	ref.	1880	Ujfehértó Szab.	2	3	4	3	3	3	2	—	3	—	3	1	2
24	Orsovsky István	r. k.	1880	Nyiregyháza	2	3	3	3	2	2	1	—	3	—	2	1	1
25	Pankotay Károly	ref.	1880	K.-Jánosi Szatm.	2	3	3	3	1	3	2	—	3	—	2	1	—
26	Payer Ervin	á. e.	1881	Poprád Szepm.	2	2	3	1	2	2	2	—	3	2	2	1	1
27	Podreczky Mih.	r. k.	1880	Nyiregyháza	2	3	4	3	3	3	2	—	3	—	2	2	2
28	Pollatsek Miklós	izr.	1882	"	1	2	3	3	1	2	2	—	1	—	3	1	—
29	Pólay Rudolf	á. e.	1880	"	3	4	4	4	3	3	3	—	3	1	3	1	2
30	Rézler Ervin	r. k.	1882	Kisvárda Szab.	2	3	3	3	3	3	2	—	3	—	2	1	—
31	Schall Gyula ism.	r. k.	1881	Encs Abauj.	2	3	3	3	2	2	3	—	3	—	1	2	—
32	Schwarz Dezső	izr.	1882	Nyiregyháza	1	1	1	1	1	1	1	—	2	—	2	1	2
33	Tóth András	ref.	1880	K.-Semjén Szab.	1	3	3	3	3	3	2	—	2	—	2	1	—
34	Ungár Barna	izr.	1882	Nyiregyháza	2	2	3	3	2	2	2	—	3	—	2	1	2
35	Zsák Endre	á. e.	1881	"	2	3	4	4	2	3	3	—	3	1	2	1	2
<i>Magántanulók:</i>																	
1	Katz Sándor	izr.	1883	Nyirbátor Szab.	2	3	3	3	2	3	3	—	2	—	—	—	—
2	Pollatsek Mór	izr.	1882	"	3	3	3	2	2	2	2	—	2	—	—	—	—

Kiléptek: Cukor Jenő izr. (1880) Nyiregyháza; Csicsery Bertalan r. k. (1882) Nyiregyháza; Jeszenszky János r. k. (1880) Napkor Szabolcsmegye; Lieber Márton izr. (1881) Uj-Sandec Galicia.

Összesen: 41.

Negyedik osztály.

Sorszám	A t a n u l ó															
	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a											
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Németből	Történetből	Mennyiségt.	Természetr.	Rajz. mértan	Szab. kézirajz	Énekből	Tornázásból	Gyóritásból
1	Baruch Ernő	izr.	1880	Nyiregyháza	2	2	3	3	2	3	2	2	—	—	3	—
2	Baumann Jenő	izr.	1881	"	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	1	—
3	Bergstein Á.	izr.	1881	Tálya Zemplm.	1	2	3	2	1	3	1	2	—	—	2	—
4	Bégányi Kálmán	ref.	1880	Nyiregyháza	1	2	2	3	2	2	2	1	2	—	fm	—
5	Borcsik Árp. ism.	ref.	1880	Gebe Szatmárm.	3	2	3	3	2	3	3	3	—	—	2	—
6	Czukur Sándor	izr.	1881	Nyiregyháza	3	3	3	3	2	3	3	3	—	—	2	—
7	Fried Sándor	izr.	1880	N.-Kálló Szabm.	2	3	3	3	2	3	2	3	3	—	2	—
8	Friedmann Gy.	izr.	1881	Nyiregyháza	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
9	Häuffel Béla	á. e.	1880	"	2	3	3	3	3	3	2	1	2	2	3	—
10	Hudák János	á. e.	1878	"	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1	1
11	Iklódy Ferencz	ref.	1879	Eőr Szabolcsm.	1	2	2	2	1	2	2	2	—	—	fm	—
12	Jóba Elek	ref.	1881	Nyiregyháza	2	3	3	3	2	3	2	1	2	—	2	—
13	Juricskay Barna	r. k.	1881	"	1	2	3	2	1	2	1	1	—	—	2	—
14	Katz Ernő	izr.	1880	Ny.-Bátor Szm.	2	3	3	3	3	3	1	1	2	—	2	—
15	Kálnay Zádor	ref.	1880	Nyiregyháza	2	3	3	3	3	3	2	3	—	—	2	—
16	Klein Vilmos	izr.	1880	"	1	1	1	1	1	2	1	1	—	—	1	—
17	Kmotrik Sámuel	á. e.	1880	"	2	3	3	3	3	2	3	3	—	2	2	—
18	Kocsár Géza	ref.	1881	K.-Jánosi Szm.	2	3	3	3	2	3	1	2	—	—	fm	—
19	Kohn Samu	izr.	1879	Tokaj Zemplm.	1	1	1	1	1	2	1	1	—	—	2	—
20	Kurucz Géza	r. k.	1880	Balkány Szabm.	2	3	3	3	3	3	2	2	—	—	3	—
21	Kürthy S. ism.	ref.	1879	Ny.-Bogát Szm.	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	3	—
22	Laskay Sándor	ref.	1881	N.-Halász Szm.	3	3	3	3	3	3	3	2	2	—	1	—
23	Lencsák József	r. k.	1880	K.-Várda Szm.	1	3	3	3	3	3	2	2	3	—	2	—
24	Márkus János	á. e.	1881	Nyiregyháza	1	3	2	3	1	3	2	2	2	2	1	—
25	Mittermacht Zs.	izr.	1880	"	3	4	3	3	3	3	3	2	3	—	3	—
26	Moskovics Jenő	izr.	1881	Tiszalök Szabm.	3	3	4	3	3	4	3	2	2	—	3	—
27	Oláh Gyula	ref.	1880	Nyiregyháza	3	3	3	3	2	3	3	3	2	—	3	—
28	Pampuch János	á. e.	1878	"	2	3	3	3	2	3	2	3	—	2	fm	—
29	Roth Miklós	izr.	1881	Tokaj Zemplm.	1	2	3	2	2	3	2	3	—	—	3	—
30	Rozmány Kálm.	á. e.	1880	Abanj-Szántó	2	3	3	3	3	3	2	3	—	2	1	—
31	Ruhmann Béla	á. e.	1880	Nyiregyháza	1	2	2	2	1	3	2	3	—	1	2	—
32	Salzberger Jenő	izr.	1880	"	2	3	3	3	2	3	2	2	3	—	2	—
33	Schall Istv. ism.	r. k.	1879	H.-Németi Am.	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	1	—
34	Schmolzer Istv.	r. k.	1881	Nyiregyháza	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1	—
35	Schreiber Ármín	izr.	1880	Gálszécs Zm.	1	2	2	3	2	3	1	3	3	—	2	—
36	Surányi András	ref.	1881	N.-Várad Bihm.	1	3	2	3	2	3	2	2	3	—	1	—
37	Szabó Dávid	ref.	1881	Nyiregyháza	2	2	2	3	2	3	2	3	—	—	fm	—
38	Szép Mihály	g. k.	1880	Pazony Szabm.	3	3	3	3	2	3	2	3	—	—	2	—
39	Sztreska Imre	r. k.	1879	Berczel Szabm.	1	3	3	3	2	3	3	3	—	—	2	—
40	Teremy F. ism.	ref.	1880	K.-Majtény Szat.	4	3	4	4	4	4	3	4	—	—	2	—
41	Tóth Gyula	ref.	1880	Nyiregyháza	1	2	2	3	2	2	1	1	—	—	1	—

A t a n u l ó

Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a													
				Vallásból	Magya. ból	Latinból	Németből	Tör. énetből	Mennyiségt.	Természetr.	Rajz. mértan	Szab. kézirajz	Énekből	Tornázásból	Gyorsírásból	Magaviselet	
																	Tóth László
Weisz Gábor	izr.	1880	Tokaj Zemplm.	2	2	2	2	1	2	1	1	—	—	—	3	—	1
<i>Magántanulók:</i>																	
Jármay László	ref.	1862	Kércs Szabolcsm.	2	2	3	3	3	3	2	2	—	—	—	—	—	—
Kinál Tih. ism.	r. k.	1879	N.-Károly Szatm.	vi	zs	g	át	n	e	m	t	e	t	t	—	—	—
Schwarz Lipót	izr.	1880	Ny.-Bátor Szab.	2	3	4	4	3	3	3	3	—	—	—	—	—	—

Kilépett: Tarpai Gábor ev. ref. 1879. Milota Szatmármegye.

Összesen: 47.

Ötödik osztály.

Sorszám	A t a n u l ó																
	Neve	Vallás	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a												
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Görög	Német	Történelem	Menyiség	Természetr.	Görög pótló magyar rajz	Görög pótló	Gyorsírás	Tornázásból	Magaviselet
1	Berzeviczy Béla	á. e.	1879	Nyiregyháza	2	2	2	1	2	1	3	1	—	—	2	1	1
2	Bozán Gyula	r. k.	1880	Nyiregyháza	2	2	3	2	3	1	3	1	—	—	—	1	1
3	Brüll Ede	izr.	1879	Berczel Szabm.	2	3	3	—	3	3	3	3	3	2	—	1	2
4	Buday Ferencz	ref.	1879	Ó-Fehértó Szab.	3	1	2	2	2	2	3	1	—	—	—	2	1
5	Bukna József	r. k.	1880	Zsolna Trencsén	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	3	2
6	Deák István	ref.	1878	Nyiregyháza	1	2	3	—	3	2	3	1	1	1	—	2	1
7	Deutsch János	izr.	1881	Kisvárdai Szab.	2	3	4	—	3	3	3	2	2	2	2	fm	2
8	Farkas Márton	izr.	1880	Nyiregyháza	1	3	3	—	4	2	4	2	2	2	—	3	1
9	Feuer Mór	izr.	1879	Tarpa Beregm.	1	3	3	—	3	2	1	2	2	2	—	2	2
10	Gansl Zoltán	izr.	1880	Nyiregyháza	1	1	3	2	2	1	2	2	—	—	—	2	1
11	Gerhard Kálmán	á. e.	1878	Nyiregyháza	3	3	3	—	2	2	2	2	2	2	2	1	2
12	Grósz Ferencz	izr.	1881	Kisvárdai Szabm.	1	3	2	2	3	3	3	2	—	—	—	2	2
13	Gyurcsány Dezső	á. e.	1880	Nyiregyháza	3	2	3	—	3	3	3	3	2	1	—	2	2
14	Hagymásy Gyula	ref.	1878	Ó-Fehértó Szab.	2	2	2	1	3	2	2	1	—	—	2	2	2
15	Haraszi László	ref.	1878	Sámson Hajdum.	3	3	3	2	3	3	3	3	—	—	—	1	1
16	Hartstein Miklós	izr.	1881	Napkor Szabm.	1	2	3	3	2	1	3	1	—	—	—	3	1
17	Herskovits Fer.	izr.	1877	Apagy Szabm.	1	2	2	2	2	1	3	2	—	—	—	1	1
18	Horovics Béla	izr.	1880	Nyiregyháza	1	2	3	—	3	3	3	3	1	3	—	2	1
19	Horváth Bertalan	ref.	1879	Nyiregyháza	2	3	3	—	3	3	3	2	1	2	—	1	1
20	Ilosvay Aladár	r. k.	1881	Mátészalka Szat.	3	3	3	—	3	3	3	3	2	3	—	3	2
21	Klein Samu	izr.	1881	Vörösmart Szab.	3	3	4	—	3	3	3	3	3	3	—	3	2
22	Kovács Géza	á. e.	1877	Nyiregyháza	3	3	4	—	4	3	4	3	3	2	—	1	1
23	Lakatos Tibor	r. k.	1881	Budapest	1	3	3	2	2	2	3	2	—	—	—	3	1
24	Maleczky Emil	g. k.	1879	KlinkókaGaliczia	3	3	3	—	3	3	4	3	2	3	—	fm	1
25	Mandel Jenő	izr.	1881	Kemecse Szabm.	1	1	1	1	1	2	1	2	—	—	—	2	2
26	Matulka Ödön	á. e.	1879	Nyiregyháza	3	3	4	—	3	3	4	3	3	1	—	1	1
27	MácsánszkyLászló	ref.	1879	Nyiregyháza	2	2	2	2	1	2	2	1	—	—	—	1	1
28	Oláh Lajos	ref.	1881	Kisvárdai Szabm.	3	2	3	2	3	2	3	2	—	—	—	1	1
29	Paczauer Kornél	izr.	1881	Szerencs Zempl.	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—	2	2	1
30	Pscherer Miklós	r. k.	1881	Bogát Szabm.	2	2	3	1	2	1	3	2	—	—	—	2	2
31	Raksányi Gyula	ref.	1880	Nyiregyháza	3	3	3	—	4	3	3	3	3	2	—	fm	2
32	Révész Bódog	izr.	1881	Kisvárdai Szab.	1	1	2	1	1	1	3	1	—	—	—	2	2
33	Sáfrán Mór	izr.	1879	Rakamaz Szab.	1	3	3	3	3	2	3	3	—	—	—	fm	1
34	Schmotzer Béla	r. k.	1879	Nyiregyháza	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	fm	1
35	Stark Samu	izr.	1878	Sóstó Zemplm.	1	3	2	1	1	3	1	1	—	—	—	2	2
36	Strausz Miksa	izr.	1880	Nyiregyháza	1	2	3	3	3	2	3	2	—	—	2	3	1
37	Streich Vilmos	izr.	1880	Köporuba Zplm.	1	1	2	1	2	1	3	1	—	—	—	2	1
38	Szepesy Béla	á. e.	1880	Abauj-Szántó	3	3	3	3	2	3	3	3	—	—	2	2	1
39	Szokol Károly	á. e.	1879	Nyiregyháza	2	2	3	—	3	1	2	2	2	1	2	1	1
40	Szokolay Gyula	á. e.	1880	Nyiregyháza	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—	—	2	1

Sorszám	A t a n u l ó																	
	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a													
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Görög	Német	Történelem	Menyiség	Termész.rajzból	Görög pótló magyar.	Görög pótló rajz	Gyorsírásból	Tornából	Magaviselet	
41	Takács Lajos	r. k.	1876	Ny.-Balkány Szb.	1	2	3	1	2	2	2	2	—	—	—	2	fm	1
42	Tóth Béla	ref.	1879	Kótaj, Szabm.	3	3	3	3	2	3	3	2	—	—	—	—	fm	1
43	Vietórisz István	á. e.	1879	Nyiregyháza	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	fm	1
44	Vinkler Árm. ism.	izr.	1880	SzobránczUngm.	2	3	3	—	3	3	3	4	3	2	—	2	2	2
45	Zahonyay Fer.	r. k.	1875	Bököny Szabm.	1	2	3	—	3	3	3	1	2	3	—	fm	1	1
46	Zsák Zoltán	á. e.	1880	Nyiregyháza	2	1	3	1	3	2	3	1	—	—	—	2	1	1
<i>Magántanuló:</i>																		
47	Eötvös Pál	r. k.	1878	Pécs Baranyam.	vi	zs	g	át	n	e	m	t	e	t	t			

Kilépett: Silberstein Ignác, izr. (1880).

Összesen: 48.

Hatodik osztály.

Sorszám	A t a n u l ó																	
	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a													
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Görögéből	Németből	Tör.énelem	Mennyiségt.	Természetr.	Görög p. magyar	Görög p. rajz	Gyorsírás	Tornázásból	Magaviselet	
1	Baumgarten G.	izr.	1879	Tálya Zemplm.	1	2	3	2	3	1	3	1	—	—	—	2	1	
2	Czucker Gergely	izr.	1879	Kótaj Szabm.	1	2	3	—	3	3	3	2	1	1	—	1	2	
3	Deutsch József	izr.	1877	M.-Szalka Szatm.	1	1	2	2	2	2	3	1	—	—	—	2	2	
4	Domján Gyula	ref.	1878	Sztanisics Bács-B.	2	2	3	—	3	2	2	1	2	2	—	2	1	
5	Friedmann Bern	izr.	1879	K.-Báka Szabm.	1	2	3	2	1	1	2	2	—	—	—	2	2	
6	Führer Adolf	izr.	1879	Nyiregyháza	2	3	3	—	3	3	3	2	1	2	—	1	2	
7	Gaal Elek	á. e.	1879	"	3	3	3	3	4	3	4	2	—	—	—	2	2	
8	Gerstner Rezső	r. k.	1879	Budapest	2	2	3	—	3	2	2	1	1	1	2	fm	2	
9	Glück Henrik	izr.	1876	Ny.Balkány Szab.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1	fm	1	
10	Goldstein Zsigm	izr.	1878	Ujfehértó Szab.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	
11	Gönczy Sándor	ref.	1877	Buj Szabolcsm.	1	1	3	—	3	1	3	1	1	2	—	2	1	
12	Grósz Dezső	izr.	1878	Ny.-Bakta Szab.	2	3	3	—	4	3	4	2	1	3	—	fm	2	
13	Grósz Ferencz	izr.	1879	"	2	3	3	—	3	3	3	2	2	3	—	2	2	
14	Grósz Frigyes	izr.	1878	"	1	1	2	—	3	1	3	1	1	3	—	2	1	
15	Grósz Sándor	izr.	1880	Gáva Szabolcsm.	1	3	3	3	2	2	3	2	—	—	—	2	2	
16	Hadházy Antal	ref.	1878	Hadház Hajdum.	3	2	3	3	3	2	3	2	—	—	—	fm	1	
17	Holek Lajos	á. é.	1878	Tokaj Zemplm.	1	1	2	1	1	1	1	2	—	—	2	1	1	
18	Honétzy Géza	á. é.	1879	"	1	1	2	2	2	1	2	1	—	—	—	2	1	
19	Jakabffy Jenő	r. k.	1879	Ungvár Ungm.	3	3	3	—	3	3	3	2	2	1	—	1	2	
20	Klein Vilmos	izr.	1878	Ny. Békta Szab.	1	2	3	1	3	3	3	1	—	—	—	2	1	
21	Leffler Andor	á. é.	1878	Rimaszomb. Gm.	2	2	2	2	2	1	3	2	—	—	—	1	1	
22	Lefkovits Jenő	izr.	1879	Hugyaj Szabolcs.	1	2	3	—	3	1	3	2	2	2	—	1	2	
23	Mikecz Miklós	ref.	1878	F.-Litke Szabm.	2	2	3	2	2	2	2	2	—	—	—	2	1	
24	Molitorisz József	á. é.	1877	Nyiregyháza	1	1	2	2	2	1	2	1	—	—	—	1	1	
25	Nagy Dezső	ref.	1878	"	1	1	2	2	2	2	1	1	—	—	—	2	1	
26	Nánássy Gyula	r. k.	1877	Eger Hevesm.	1	1	3	—	3	2	3	2	1	1	—	2	1	
27	Palitz Mihály	á. e.	1879	Nyiregyháza	2	2	3	3	3	2	3	2	—	—	—	3	2	
28	Pavlovits Károly	izr.	1879	"	2	2	3	—	1	1	3	1	1	1	2	2	1	
29	Pollatsek Jenő	izr.	1879	"	1	2	3	2	2	3	3	1	—	—	—	3	1	
30	Sipos Lajos	r. k.	1877	"	2	2	3	3	3	3	3	2	—	—	—	2	1	
31	Szikszay Miklós	ref.	1879	Buj Szabolcsm.	1	1	2	2	2	1	3	1	—	—	—	2	1	
32	Szitha Sándor	ref.	1879	Kemecse Szabm.	1	1	2	1	2	1	2	1	—	—	—	1	1	
33	Trajtler Zoltán	á. e.	1879	Nyiregyháza	2	2	3	3	2	2	3	1	—	—	—	2	2	
34	Várady László	ref.	1876	Hadház Hajdu.	2	2	3	3	3	2	3	2	—	—	—	1	1	
35	Weisz Jenő	izr.	1879	K.-Várda Szabm.	1	1	2	2	1	1	3	1	—	—	—	3	2	
36	Wirtschaft H.	izr.	1879	Bécs Ausztria	1	3	3	—	3	2	3	3	2	3	—	3	1	
<i>Magántanulók:</i>																		
37	Krausz Lázár	izr.	1878	Sz.-Régen Maros.	vi	zs	g	át	ne	m	t	e	tt					
38	Pap Pál	r. k.	1879	T.-Lök Szabm.	—	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	—	

Összesen : 38.

Hetedik osztály.

Sorszám	A t a n u l ó																
	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a												
					Vallásból	Magyarból	Latinból	Görögéből	Görög p. magyar	Németből	Pol. f. társul. ből	Mennyiségt.	Természett.	Görög p. rajz	Szabak.rajz	Francia ny.	Tornából
1	Balla Béla	r. k.	1877	Ny.-Bakta Szab	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	—	2	1
2	Buday Gyula	ref.	1877	Ó-Fehértó Szab.	2	3	2	2	—	2	2	3	3	3	—	—	2
3	Grósz Arthur	izr.	1879	Gelse Szabolcsm.	1	3	3	—	3	3	2	3	3	3	3	2	1
4	Horn Jenő	izr.	1878	Nyiregyháza	2	1	3	3	—	3	1	3	3	3	—	—	3
5	Horovicz Ernő	izr.	1877	"	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	2	fm
6	Jéger Zoltán	á. e.	1877	"	2	3	3	3	—	3	1	3	3	—	—	—	2
7	Juhász Sándor	ref.	1878	"	1	1	1	—	1	1	2	2	2	1	2	—	2
8	Kelemen Gábor	r. k.	1875	Kemecse Szabm.	2	2	2	2	—	2	2	2	2	2	—	—	1
9	Kerekes István	r. k.	1878	Nyiregyháza	2	2	3	3	—	3	3	3	3	3	—	—	1
10	Klár Béla	izr.	1877	Téth Szabolcsm.	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	—	1
11	Lukrits Károly	r. k.	1878	Nyiregyháza	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	—	—	1
12	Margita Viktor	g. k.	1879	"	1	1	1	—	1	2	1	2	3	1	—	—	2
13	Martinyi László	á. e.	1877	"	2	2	3	2	—	3	2	2	3	—	—	—	2
14	Márky Mihály	ref.	1878	Thass Szabm.	2	3	3	3	—	2	2	3	3	—	—	2	1
15	Nádassy Gyula	á. e.	1877	Nyiregyháza	1	2	2	1	—	1	1	3	2	—	—	—	2
16	Okolicsányi Zolt.	r. k.	1878	"	1	2	1	1	—	2	1	3	3	—	—	2	2
17	Schwartz Pál	izr.	1879	Ny.-Bátor Szab.	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	—	fm
18	Spiegel Sándor	izr.	1876	Nyiregyháza	2	2	3	—	2	3	2	1	2	1	1	—	2
19	Sulyok Kálmán	r. k.	1879	Tokaj Zemplénm.	1	2	1	1	—	2	1	1	1	—	—	—	2
20	Szabó Miklós	ref.	1877	Nyiregyháza	1	1	2	1	—	2	2	3	3	—	—	—	2
21	Szamuely Ignác	izr.	1876	"	2	2	3	—	1	2	2	3	2	2	—	—	fm
22	Tóth Kálmán	ref.	1878	Ny.-Bogdány Sz.	3	3	3	—	2	4	2	3	3	3	—	—	2
23	Tuláts László	r. k.	1878	Nyiregyháza	3	3	3	—	3	4	3	4	3	3	—	—	3

Kilépett: Szatke Ferencz december végén.

Összesen : 24.

Nyolczadik osztály.

A t a n u l ó																	
Sorszám	Neve	Vallása	Születési éve	Születéshelye	o s z t á l y z a t a												
					Vallástamból	Magyarból	Latinból	Görögből	Görög p. magyar	Németből	Történetből	Mennyiségt.	Természett.	Bölcsészet	Abrázoló mértan és szab. kézi rajz	Tornászat	Magaviselet
1	Bacsó Bertalan	r. k.	1877	Ramocsaháza Sz.	2	2	2	1	—	2	2	3	2	2	—	2	1
2	Bartos Elemér	ref.	1876	Jákó-Hodos Bih.	3	3	2	3	—	3	2	3	3	2	—	1	1
3	Baruch Jenő	izr.	1877	Nyiregyháza	1	2	3	—	1	2	1	1	1	1	1	2	1
4	Birta József	ref.	1877	Eőr Szabolcsm.	2	3	3	2	—	3	3	3	3	2	—	2	1
5	Bottó Milán	á. e.	1877	N.-Róce Gömör.	1	2	1	1	—	1	1	3	1	1	—	1	1
6	Braun Soma	izr.	1876	Ó-Pályi Szatm.	1	2	3	—	1	2	1	3	3	1	2	3	1
7	Czucker József	izr.	1877	Nyiregyháza	1	1	2	—	2	1	1	2	2	1	2	fm	1
8	Dániel Sándor	á. e.	1876	"	2	2	3	3	—	3	2	3	3	2	—	2	1
9	Deák János	ref.	1875	"	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	1	1	1
10	Ertsey Géza	ref.	1877	Nagykerekí Bih.	1	2	3	2	—	2	2	3	3	2	—	fm	1
11	Fränkl Henrik	izr.	1877	Nyiregyháza	1	2	2	—	1	2	2	1	2	1	1	2	1
12	Furman Lajos	ref.	1875	"	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	—	2	1
13	Gaál Elek	ref.	1877	Balkány Szabm.	1	1	1	1	—	1	2	2	2	1	—	fm	1
14	Gara Zoltán	izr.	1877	Nyiregyháza	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15	Géczy Géza	r. k.	1877	"	2	2	3	3	—	3	2	3	3	3	—	2	2
16	Glück Dániel	izr.	1877	"	1	2	3	—	2	2	1	2	2	2	3	2	1
17	Grün Jenő	izr.	1873	Kassa Abaujm.	1	2	3	3	—	3	1	3	3	2	—	2	1
18	Imre János	ref.	1878	Nyiregyháza	1	1	1	1	—	1	2	1	1	1	—	2	1
19	Jakab Mihály	á. e.	1876	"	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	—	1	1
20	Katona Miklós	ref.	1878	Balkány Szabm.	3	2	3	—	2	3	2	3	3	2	3	fm	1
21	Kállay Tamás	r. k.	1877	N.-Halász Szab.	2	2	2	—	2	3	2	3	3	2	3	fm	1
22	Kresach Lajos	á. e.	1876	Nyiregyháza	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	—	1	1
23	Krúdy Gyula	r. k.	1878	"	2	2	3	—	2	3	2	3	3	3	3	fm	2
24	Lenkei Géza	r. k.	1875	M.-Sziget Márm.	3	3	3	—	2	3	3	2	2	2	1	1	1
25	Milotay Gábor	ref.	1877	Nyirbátor Szab.	2	3	3	—	3	4	4	3	3	3	3	3	2
26	Nagy Zoltán	r. k.	1876	Nyiregyháza	1	3	3	—	2	2	2	3	2	2	2	2	1
27	Pintér László	r. k.	1877	"	1	2	2	1	—	1	2	2	1	1	—	2	1
28	Schwarz Emil	izr.	1877	Nyirbátor Szab.	1	2	2	—	2	1	2	3	2	2	2	1	1
29	Suták Sándor	á. e.	1876	Nyiregyháza	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	—	1	1
30	Szalánczy Fer.	ref.	1875	Ny.-Bogdány Sz.	3	3	3	3	—	3	2	4	3	3	—	fm	2
31	Szlaboczký Ernő	á. e.	1877	Nyiregyháza	2	3	3	3	—	3	2	3	3	3	—	2	2
32	Tóth Endre	r. f.	1875	Gyulaj Szabm.	1	3	3	2	—	3	2	3	3	2	—	fm	1
<i>Magántanuló:</i>																	
1	Szesztay István	ref.		Nyiregyháza	vi	zs	g	át	n	e	m	t	e	t	t.		

Kiléptek: Heumann Endre izr. 1877. Nyiregyháza, kilépett 1895. év febr. hó 23
 Kollár Pál r. k. 1875. Nyiregyháza, kilépett 1895. febr. 1. Meghalt 1895. jun. 5.
 Susztek Károly á. e. 1877. Nyiregyháza, kilépett 1894. deczember 18.

Összesen: 36.

X.

Statisztikai adatok. — A főgymnasiumi tanulók

a) száma, vallás, anyanyelv, nyelvismeret szerint.

Osztály	Beiratott			Vizsgálatot tett			Év közben kilépett		Vizsgálatot nem tett		A vizsgálatot tett tanulók között		A vizsgálatot tett (nyilvános és magán) tanulók között volt										
	nyilvános	magán	összesen	nyilvános	magán	összesen	nyilvános	magán	nyilvános	magán	haladó	ismétlő	vallásra					anyanyelvre			nyelvismeretre		
													ág. ev.	ev. ref.	r. kath.	gör. kath.	izraelita	összesen	magyar	német	tót	csakis magyarul beszél	hányar tudnak magyarul
I.	68	7	75	65	4	69	1	—	1	3	65	4	21	15	11	3	19	69	67	2	—	65	69
II.	64	5	69	63	5	68	1	—	—	—	67	1	11	14	17	1	25	68	66	2	—	58	68
III.	39	2	41	35	2	37	4	—	—	—	35	2	6	6	7	—	18	37	36	1	—	33	37
IV.	44	3	47	43	2	45	1	—	—	1	41	4	7	15	6	1	16	45	45	—	—	19	45
V.	47	1	48	46	—	46	1	—	—	1	45	1	10	9	8	1	18	46	42	2	2	33	46
VI.	36	2	38	36	1	37	—	—	—	1	37	—	7	8	5	—	17	37	37	—	—	31	37
VII.	24	—	24	23	—	23	1	—	—	—	23	—	3	5	7	1	7	23	23	—	—	21	23
VIII.	35	1	36	32	—	32	3	—	—	1	31	1	6	11	7	—	8	32	31	—	1	15	32
Összesen	357	21	378	343	14	357	12	—	1	7	344	13	71	83	68	7	128	357	347	7	3	275	357

b) A vizsgálatot tett nyilvános és magántanulók szülei polgári állásra nézve.

c) A vizsgálatot tett nyilvános és magántanulók életkora a tanév végén.

Osztály	A tanulók szülei közt polgári állásra nézve volt :													Összesen	A tanulók életkora a tanév végén :											Összesen								
	Östermelő			Iparos			Keresk. vállalk.		Tisztviselő		Katona	Értelmiségi	Személyes szol- gálatot tevő		Magánzó	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18		19	20	21	több				
	önálló		alkalmazott	önálló		alkalmazott	önálló		alkalmazott	állami, hatósági						magán- és társulati	n. birtokos és bérlő	k. birtokos és bérlő	n. iparos	kisiparos	n. keresk.	k. kereskedő szatócs	életévét betöltötte											
	nagybirtokos és bérlő	kisbirtokos és bérlő		n. iparos	kisiparos		n. keresk.	k. kereskedő szatócs																										
I.	5	5	3	—	16	1	—	10	1	13	—	—	9	6	—	69	—	4	20	22	16	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69	
II.	2	14	—	—	14	—	—	8	—	8	5	—	13	4	—	68	—	—	11	18	22	13	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	68	
III.	2	5	—	—	5	—	—	7	—	2	—	—	8	4	4	37	—	—	—	7	16	8	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	37	
IV.	1	6	1	—	9	—	—	2	11	—	6	1	—	5	3	—	45	—	—	—	—	4	21	16	2	1	—	—	—	—	—	1	45	
V.	5	2	—	—	8	—	—	1	6	1	9	3	—	8	1	2	46	—	—	—	—	2	16	15	8	1	3	1	—	—	—	—	46	
VI.	1	6	—	—	1	8	—	—	12	—	5	—	—	3	1	—	37	—	—	—	—	—	1	9	15	6	5	1	—	—	—	—	37	
VII.	1	2	1	1	2	—	—	—	2	—	4	—	—	7	1	2	23	—	—	—	—	—	—	1	8	10	3	1	—	—	—	—	23	
VIII.	3	6	—	—	9	—	—	—	4	—	3	—	—	7	—	—	32	—	—	—	—	—	—	—	—	1	8	12	7	3	1	—	—	32
Összesen	20	46	5	2	71	1	3	60	2	50	9	—	60	20	8	357	—	4	31	47	60	66	49	36	26	23	10	3	1	1	—	—	357	

d) A tanulók illetősége, egészségi állapota, magaviselete, a fegyelmi esetek száma és mulasztása.

Osztály	A tanulók illetősége				A tanulók egészségi állapota, betegségi eset				A tanulók magaviselete, hány tanuló kapott				A fegyelmi esetek száma				A tanulók mulasztása							
	helybeli	megyebeli	más megyebeli	más állambeli	nem járványos		járványos	meghalt	jó	szabály-szerű	kevésbé szabály-szerű	rossz	igazgatói megrovásban részesült	tanárkari megrovasásban részesült	tanács folytán eltávozott	kizáratott	igazolt óraszám	igazolatlan órasz.	hány mul. igazolatlanul	Lány nem mulaszt.				
					könnyű	súlyos															j e g y e t e			
I.	39	22	7	1	114	2	1	1	48	16	1	—	2	1	—	—	1037	9	8	11				
II.	44	17	7	—	108	1	2	—	31	32	—	—	—	—	—	—	786	39	3	15				
III.	24	11	2	—	39	—	3	—	26	9	—	—	—	—	—	—	481	3	2	9				
IV.	23	11	11	—	56	3	1	—	28	15	—	—	4	—	—	—	663	4	3	11				
V.	26	12	8	—	44	1	—	—	30	16	—	—	4	1	—	—	683	9	5	8				
VI.	18	13	6	—	83	1	—	—	22	14	—	—	—	2	—	—	620	16	8	4				
VII.	13	8	2	—	21	3	—	—	17	6	—	—	1	—	—	—	476	10	3	—				
VIII.	16	10	6	—	26	—	—	1	27	5	—	—	3	2	—	—	671	18	1	3				
Összesen	203	104	49	1	491	11	7	2	229	113	1	—	14	6	—	—	5417	108	33	61				

e) A tanulásban tett előmenetelről.

Osztály	a) Rendes tantárgyak						b) Rendkívüli tantárgyakat véve				
	jeles	jó	elégséges	egy tantárgyból elégtelen	két tantárgyból elégtelen	több tantárgyból elégtelen	francia nyelv	rendkívüli rajz	gyorsírás	Dalos-kör tagjainak száma	Bessenyei-kör tagjainak száma
I.	5	20	16	10	8	10	—	24	—	—	—
II.	6	12	35	9	4	2	2	25	—	5	—
III.	3	5	20	5	2	2	—	13	—	6	—
IV.	7	5	29	1	2	1	—	19	2	4	—
V.	3	9	26	5	2	1	1	10	10	6	18
VI.	2	11	22	—	2	—	5	7	5	3	—
VII.	2	5	13	2	1	—	2	6	—	12	20
VIII.	6	8	16	1	1	—	—	2	4	7	20
Összesen	34	75	177	33	22	16	10	106	21	43	58

f) Az érettségi vizsgálatokról.

Hányan jelentkeztek érettségi vizsgára?	Az írásbelin		Hány bocsátott szóbelire?	A szóbelin					Az érettségit végzett ifjak pályaválasztása:									
	hány készítette el minden dolgozatát legalább elégs. eredménnyel?	hány utasított az írásbeli alapján ismétlő vizsgálatra?		hány lett jelesen	hány jól	hány egyszerűen	hány utasított javító vizsgára?	hány utasított ismétlő vizsgára?	kiseb. hivatalnok	theologia	bölcselet	jogi	orvosi	technikai	d. plom.	kereskedelmi	katonai	
																		é r e t t ?
32	31	1	31	6	9	13	3	—	6	—	1	10	3	5	1	4	1	

XI.

Figyelmeztetés a jövő tanévre.

A jövő 1895/6-ik iskolai évre a beiratások szeptember hó első 4 napján eszközölnetnek, *de a javító vizsgálatok már augusztus hó 30. és 31-kén tartatnak.* A főgymnasium első osztályába az 1883. évi XXX. t. cz. 10. §-a értelmében csak oly növendékek vétetnek fel, kik életök kilenczedik évét már betöltötték és vagy arról, hogy a népiskola négy alsó osztályát jó sikerrel végezték, nyilvános népiskolától nyert bizonyítványt mutatnak elő, vagy felvételi vizsgálaton igazolják, hogy hasonló mértékű képzettséggel bírnak. A felvételkor tartozik a tanuló felmutatni születési bizonyítványát, továbbá orvosi bizonyítványt arról, hogy mikor volt utólszor beoltva s mily eredménnyel. (Rendtartás 5. §.)

A főgymnasium egyik osztályából a következő felsőbb osztályba csak az a tanuló léphet, ki az elvégzett osztály rendes tantárgyaiból legalább is elégséges osztályzatot kapott. (Rendtartás 6. §.)

Azok a tanulók, kik reáliskolából vagy polgári iskolából a gymnasiumba akarnak átjönni, kötelesek felvételi vizsgálatot tenni. E vizsgálat az elhagyott és újonnan választott iskola tantervei között mutatkozó lényeges különbségre terjed ki. (Rendtartás 6. §.)

A gymnasium V. osztályába belépő tanuló szülője, illetőleg gyámja köteles kijelenteni, vajjon fia, illetőleg gyámoltja az 1890. évi XXX. t. cz. értelmében a görög nyelvet, avagy az idézett törvényczikk által meghatározott más tantárgyakat fogja-e tanulni. (Rendtartás 7. §.)

Minden tanuló a felvételre személyesen *és rendszerint atyja, anyja vagy gyámja* kíséretében tartozik az igazgatónál jelentkezni. Azok a szülők vagy gyámok, kik nem laknak az intézet helyén, gyermekük vagy gyámfiok felvételekor alkalmas helyettest tartoznak bejelenteni, kire a házi felügyelet és nevelés tekintetében kötelességüket és jogukat átruházzák, hogy a gondviselésére bizott tanuló felől az igazgató vagy osztályfőnök értesítését elfogadhassa. A szülők és gyámok e részben minden változtatást személyesen vagy írásban tartoznak bejelenteni az igazgatónál. (Rendtartás 12. §.)

Oly tanulóknak, kik egy kötelező tantárgyból kaptak elégtelen érdemjegyet és a kiket a tanári testület képeseknek tart arra, hogy a szünidő alatt önszorgalmukból pótolhatják mulasztásukat, megadhatja a jogot, hogy a jövő iskolai év kezdetén javító vizsgálatot tehessenek. Ezen javító vizsgálat, ha a tanuló a kitűzött időben jelenik meg arra, dijtalan.

Azok a tanulók, a kik két kötelező tantárgyból kaptak elégtelen érdemjegyet, az igazgató útján csak fontos okok mellett folyamodhatnak javító vizsgálatra való engedélyért mélt. és főtiszt. Zelenka Pál püspök úrhoz. (Rendtartás. 41. §.) E tárgyú folyamodások július hó 10-ig az intézet igazgatójához nyújtandók be.

A felvételnél minden tanuló 2 frt felvételi díjat fizet, mely díjnak lefizetése alól senki sem menthető fel. Fizet továbbá minden tanuló a gymn. alapra 1, országos nyugdíjalapra 3 frtot, 50 krt ifj. könyvtárra.

A tandíj 24 frt. Ez összeg két részben és pedig felerésze a beiratáskor, másik felerésze február hó 1-én előre fizetendő. Az igazgatónak nincs joga fizetési halasztást engedélyezni.

Azon tanulók, a kik magukat részben vagy egészben a tandíj fizetése alól felmentetni óhajtják, tandíjmentességüket kérelmező folyamodványaikat kellően felszerelve, a főgymnasium kormányzó tanácsához czimezve, augusztus hó 15-ig a főgymnasium igazgatójához nyujtsák be. Később beadott folyamodások tekintetbe nem vétetnek.

A magántanulók 40 frt vizsgálati díjat fizetnek s ezenfelül a gymn. alapra 10, nyugdíj-alapra 3 forintot. A 13 forint a beiratás alkalmával előre fizetendő. A magántanulók ezenfelül vallástani vizsgálati díjat is fizetnek a vallástanároknak, és pedig a keresztyén tanulók 3 - 3 frtot, az izraeliták 5 forintot.

A tápintézet szeptember hó 1-én nyilik meg. A tápintézetbe vallásfelekezeti különbség nélkül vétetnek fel a tanulók.

A tisztességes ebéd és vacsora díja egész évre 50 forint, mely összeget a tanuló két részben előre tartozik befizetni.

1187.